TOHAV

GÖÇ

ANALİZ RAPORU

2014

TOPLUM VE HUKUK ARAŞTIRMALARI VAKFI YAYINI

Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayınları

Yayına Hazırlayan
Reyhan Toplu

İSBN
978-

Baskı
Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cd. Güven Sanayi Sitesi
C Bl. No: 239 - Topkapı/İST
Tel: 0 (212) 613 12 11

Kapak Resmi
Serpil Odabaşı

Grafik Tasarım
A. Rahman Çelik

TOPLUM VE HUKUK ARAŞTIRMALARI VAKFI
Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Sk. No: 39 Kat: 3-4-5
Beyoğlu/İstanbul

Tel: 0 (212) 293 47 70-71
Faks: 0 (212) 293 47 72
www.tohav.org
tohav@mynet.com

Avrupa Komisyonu

Bu rapor Avrupa Komisyonu'nun mali desteğiyle hazırlanmıştır.

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM
1. Dünyada Tarihi Arka Plan.....9
2. Geçmişten Günümüze Türkiye'de İltica Hareketleri.....11
3. Ulusal Düzeydeki Tarihsel Çerçeve.....11
3.1. Mültecilerin Hukuksal Olarak Korunması.....12
3.2. Türkiye'de İltica Alanında Yaşanan Gelişmeler.....17
3.2.1. İstanbul Sözleşmesi.....20
3.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK).....24
3.4. Gözetim Koşulları ve Geri Gönderme Merkezleri.....28
3.5. Geri Kabul Anlaşmaları.....30

İKİNCİ BÖLÜM
1. Türkiye'de Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenlerle İlgili Veriler.....33
1.1. Sınır Geçişlerinde Yakalananlar ve Göçmen Kaçakçılığı.....36
1.1.1. Türkiye'deki Göçmen Kaçakçılığı Faaliyetlerinin Güzergâh ve Yöntemleri.....36
1.1.2. Göçmen Kaçakçılığının Yoğunlaştığı Bölgeler.....37
1.1.3. Sınır Geçişlerinde Yaşamını Yitiren Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler...38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
1. Mülteci ve Sığınmacıların Psiko-Sosyal ve Sağlık Durumuna Genel Bakış.....41
1.1. Mültecilerin Temel İhtiyaçları.....41
2. Mülteci ve Sığınmacıların Türkiye'de Sağlık Hakkına Erişimi: Hukuki Durum ve Uygulama.....44
2.1. Sağlık Hakkına İlişkin Kanun ve Kapsamı.....44
2.2. Katılım Payı Ödenmesi.....45
2.3. Sağlık Hizmetinin Boyutları ve Erişim.....46
2.4. Hastanelerde Tedavi ve Acil Sağlık Hizmeti.....48
2.5. İnsan Kaçakçılığı Kurbanları ve Gönüllü Geri Dönüş Yapanlar.....54
2.6. Kâğıtsız Seks İşçisi Göçmenler ve Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar.....54
2.7. Kâğıtsız Ev İşçilerinin Sağlık Hizmetlerine Erişememesi.....55
3. İstanbul'da STK'ların Kâğıtsız Göçmenler, Sığınmacı ve Mültecilerin Sağlık Sistemine Erişimde Rolü.....57
4. Sivil Toplumda İltica Hukukunun Yeri ve Önemi.....59
5. Öneriler.....63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
2013-2014 Kumkapı Mülteci Danışma Merkezi Faaliyet Raporu.....65
1. Hukuki Yardım ve Stratejik Davalama.....67
2. Sosyo-Medikal Destek.....71
3. Psiko-Sosyal Destek.....76

Ek1: YUKK.....97
Ek2: TOHAV Tarafından Bilgi Edinme Hakkı kapsamında İçişleri Bakanlığı'na Sorular.....144

KISALTMALAR

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
GÖÇ-DER	Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İHD	İnsan Hakları Derneği
MAZLUM-DER	İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
AFAD	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AI	Uluslararası Af Örgütü
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
FRONTEX	AB Sınır Güvenlik Birimi
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HRW	Human Rights Watch
İHAD	İnsan Hakları Araştırmaları Derneği
MIGREUROP	Göç ve Entegrasyon İçin Avrupa Programı
MHK	Mülteci Hakları Koordinasyonunu
ORSAM	Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
VB.	Ve Benzeri.
BKZ.	Bakınız

ŞEKİL, HARİTA VE GRAFİKLER

Grafik 1. Yıllara Göre Türkiye'de Yakalanan Kâğıtsız Göçmen Sayısı
Grafik 2. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvuru Sayısı
Grafik 3. Türkiye'de Hudut Kapılarından Giriş-Çıkış Yapan Yabancı Uyruklu Sayısı
Grafik 4: Türkiye'de Yabancı Uyruklulara Verilen İkamet İzin Çeşitleri

Harita 1. Göç Yolları Üzerinde Hayatını Kaybeden Mültecilerin Yoğunlaştığı Bölgeler

Tablo 1. Başvuruların 2013-2014'e Göre Dağılımı
Tablo 2. Başvurucuların Etnik Kökeni
Tablo 3. Hastalıkların Sistemlere Göre Dağılımları
Tablo 4. Başvurucuların Cinsiyet Dağılımı
Tablo 5. Başvurucuların İş Durumları
Tablo 6. Başvurucuların Göç Durumları
Tablo 7. Psiko-terapi Başvurucularının Etnik Kökeni
Tablo 8. Psiko-terapi Başvurucularının Cinsiyeti
Tablo 9. Psiko-terapi Başvurucularının Medeni Durumları
Tablo 10. Psiko-terapi Başvurucularının Eğitim Durumu
Tablo 11. Psiko-terapi Başvurucuların Meslekleri
Tablo 12. Psiko-terapi Başvurucuların Başvuru Dönemindeki İstihdam Durumları
Tablo 13. Psiko-terapi Başvurucuların Gelir Düzeyi
Tablo 14. Psiko-terapi Başvurucuların Sosyal Güvenlik Oranı
Tablo 15. Psiko-terapi Başvurucularının Konut Durumu
Tablo 16. Başvuruculara İlişkin Göç Durumu
Tablo 17. Merkezimize Başvuruların Yapıldığı Dönemler
Tablo 18. Psiko-terapi İçin Başvuru Şekli
Tablo 19. Psiko-terapi Başvurucularının Gözaltı Sayısı
Tablo 20. Psiko-terapi Başvurucularının Gözaltına Alınma Sebepleri
Tablo 21. Psiko-terapi Başvurucularının Çeşitli Sistem Yakınmalarının Oranı
Tablo 22. YAB Tanısı Konulan Hastalarımızın Klinik özellikleri
Tablo 23. PTSB Tanısı Konulan Hastalarımızda Semptomların Görülme Sıklığı
Tablo 24. Psikiyatri Hastalarının Klinik Özellikleri

Bu raporun çeşitli boyutlarını birlikte yürüttüğümüz çalışma ekibine:
Dr. Levent Abbasoğlu'na, Dr. Canel Bingöl'e, Doç. Dr. Okan Taycan'a,
Dr. Ürün Özer'e, Dr. Sercan Avşar'a, Dr. Cihan Sürer'e, Dr. Deniz Mardin'e
katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz.
Bu çalışma buyunca cömertçe sunduğu emeği için;
Av. Rezan Sarıca ve Dr. Emel Coşkun'a da ayrıca şükranlarımızı sunuyoruz.

TOHAV Kumkapı Göçmen Danışma Merkezi
Kasım 2014

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dünya üzerinde yaşanan siyasi ve etnik çatışmalar, çevre felaketleri ve kapitalist küreselleşmenin etkilerinden biri olarak göç, bugünün dünyasında çok ciddi bir soruna işaret etmektedir.[1] Bu durum; tarihsel olarak da sosyal ve sınıfsal ayrışmaların yapısal bir hal almasından başlayarak günümüze gelene kadar daha da vahim bir noktaya ulaşmıştır. Bu tarihsel vehamet durumu kimi zaman farklı etnik kimlik, kimi zaman farklı inanç ve kültür, kimi zaman farklı coğrafik etmenler biçiminde karşımıza çıkmıştır.

Türkiye, uluslararası göç alanında göç kaynağı bir ülke olmanın yanı sıra, "geçiş/transit" ve "varış ülkesi" olarak da büyük önem taşımaktadır. 1. Körfez Krizi'nden bu yana kitlesel iltica akınları yaşanmasa da Türkiye'de iltica olgusu düşük yoğunluklu olarak varlığını sürekli devam ettirmiştir. Ancak göç eden kitlenin çoğunlukla Türkiye'yi güvenli bir iltica ülkesi olarak görmemesinden dolayı, Türkiye çoğunlukla transit ülke olma özelliğini sürdürmüş ve sayılar genelde "sınırlı" düzeyde kalmıştır. Türkiye'nin muhafaza ettiği coğrafi sınırlamaya bağlı olarak uyguladığı "geçici sığınma" rejiminin sürdürülebilmesi için gerekli olan 3. ülkelere yerleştirmeler de sınırlı seviyede tutulunca, sistemin sorunları çok görünür olamamıştır. Uygulamada şu an sayısı 62 olan belli sayıdaki uydu kentte sınırlı sayıda kamu yetkilisi ve sivil toplum temsilcisinin gayretleri ile durum hep "idare edilebilir" düzeyde tutulmuştur. Bundan dolayı da belki hep nötr bir alanda tutulan mültecilere, göz ardı etme anlayışı uzun süre devam ettirebilmiş ve en sağından en soluna siyasi yelpazede konu tartışılmamıştır.

2011 yılının Mart ayında Suriye'nin Daraa kentinde Suriye halkının özgürlük talebine karşı rejimin askeri müdahalede bulunması ve ağır saldırılarla karşılık vermesi üzerine başlayan çatışmalarda ölen ve yaralananların, evlerinden uzaklaşmak zorunda bırakılan mültecilerin sayısı gün geçtikçe artmaktadir. 2014 Haziran itibariyle kamplardaki mülteci sayısı 650 bin[2] sınırını aşmış ve kâğıtlı/kâğıtsız Suriyeli mülteciler sadece sınır ve bölge şehirlerine değil, Türkiye'nin hemen hemen tüm şehirlerine mültecilik olgusunu taşımışlardır. Bu sayının Kasım 2014 itibariyle Türkiye genelinde 1.6 milyona ulaştığı ifade edilmektedir.[3] Oysa bu noktada hükümetin Suriyeli sığınmacılara uyguladığı "açık kapı" politikası, genel olarak takip ettiği Suriye politikası ve hatta tüm dış politikası tartışılır ve eleştirilir olmuştur.

1- Danış, D. Ağustos-Eylül (2004) Yeni Göç Hareketleri Ve Türkiye, Birikim, No. 184-185
2- UNHCR Turkey Factsheet December 2012, http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/3_unhcr_turkey_newsletter_december2012.pdf (*Erişim Tarihi*: 23.08.2013)
3- https://www.afad.gov.tr/tr/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=3131, (*Erişim Tarihi*:17.11.2014)

Eleştirilerin odağı Suriyeli sığınmacılara kaydıkça İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (İHEB) 14. maddesinde tanımlanan hak, temel bir insan hakkı bağlamından koparılarak dış politikanın herhangi bir icraatı gibi eleştiri argumanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Oluşturulan kamplara 2012 yılında olduğu gibi 2014 yılında da ulusal ve uluslararası sivil toplumun erişmesi ve çalışmasına izin verilmemiştir. Dolayısıyla nötr alan, 2014'de politize olmuş ve bundan en büyük zararı Türkiye'deki tüm sığınmacılar görmeye başlamıştır.

Rojava Kürdistanı'nda, Irak ve Şam İslam Devleti (DAİŞ) ile yaşanan Kobanê savaşı ile beraber büyük bir göç dalgası ile karşı karşıya kalan sınır ilçeleri (Suruç, Silopi, Viranşehir, Midyat vb.) başta olmak üzere, ilk etapta tüm sokaklara, mahallelere dağılan ve günlerce parklarda yatan insanların görüntüsü şimdi kalmasa da etkileri devam etmektedir. Kobanê Direnişi üçüncü ayına girmek üzere olup savaşın ve sınırdan geçişlerin başladığı günden bu yana Suruç ve Urfa'nın diğer ilçeleri ile Kürdistan ve Türkiye'nin çeşitli illerine geçen insan sayısı yaklaşık 180.000 civarındadır. Şehir ve sınır köylerin var olan kapasitesine bir anda kendisini aşan bir yoğunluk eklenince altyapıdan, halk tabanına kadar bir zorlanma yaşandığı da açıktır.

Bunların yanında Türkiye'deki Suriye kaynaklı olmayan bireysel iltica başvurularının sayısının 2014 yılı içerisinde artması ve buna karşılık bir de BMMYK Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından statü almış mültecilerin üçüncü ülkelere yerleştirme oranlarının azalması ile uydu kentlere gönderilen sığınmacı sayıları ciddi oranda artış göstermiştir. 2014 yılında sayı 2013 yılına göre iki katına çıkmıştır. Bunun sonucu olarak daha önce en fazla 5-10 sığınmacının gönderildiği uydu kentlere beş yüz, bin, bin beş yüz sığınmacı gönderilmeye başlanmıştır. Bu kişilerin otobüslerle bu illere toplu olarak "bırakılmaları" ile o şehirlerde hem kamu bürokrasisinin hem de sivil toplumun durumu idrak etmesi zaman almıştır. Bu illerde acilen mülteci hakları ve şehirdeki yaşamlarına yönelik sorun ve çözüm önerilerine odaklı farkındalık oluşturma çalışmalarına ihtiyaç hissedilmiştir.

Suriye'den gelen sığınma dalgasının yanı sıra İran'ın bir süredir 1980'li yıllardan bu yana İran'da yaşayan Afgan mültecilere yönelik tutumundan ötürü, İran'da yaşayan Afganların Türkiye'ye yönelik iltica başvurularında ciddi bir artış söz konusudur. Bununla birlikte BMMYK tarafından bu kişilere "mülteci" statüsü verilmemesi ve 3. ülkelere yerleştirme oranlarının iyice düşmesi Türkiye'deki Afgan mültecilerin sorunlarını dramatik bir şekilde arttırmıştır. Bu duruma bağlı olarak BMMYK Türkiye Temsilciliği'nin artık 2-3 yıl sonrasına verdiği kayıt ve mülakat randevuları ile sığınmacılar uzun bir belirsizliğe itilmektedir. Bu durumun, zaten uzun süredir haklı olarak rahatsız olan başta Afgan mülteciler olmak üzere tüm mültecileri önümüzdeki dönemde çok daha ciddi sıkıntılara sokacağı açıktır.

Transit göç açısından ise Trakya-Yunanistan sınırında alınan olağanüstü tedbirlere şahit olmaktayız. İnşası 2012 yılı içinde başlanıp biten çit, elektronik korumalar ve Frontex-Rabbit S birliklerinin "fedakâr" çalışmaları sonucu geçilmesi zaten çok zor olan Meriç sınırı imkânsıza doğru evirilmiştir. Bunun sonucu olarak insan kaçakçıları haritaları tekrar masaya açarak yeni rotalar belirlemeye başlamış; yeni tarifeler hesaplamıştır.

Yunanistan'da yaşanan ekonomik sorunlar ve yabancı düşmanlığının artık evleri basarak yaralama ve öldürme eylemleri gibi son derece ciddi ihlallere ulaşması ile Yunanistan'dan Türkiye'ye doğru geri dönüşler artmış, uzun zamandır duymadığımız Ege Denizi ve Meriç üzerindeki push-back' (geri gönderme) vakaları tekrar rapor edilir olmuştur. 2012 yazında gelinen aşama çok geçmeden yeni felaketlere davetiye çıkarmıştır. Menderes'te 63, Midilli'de 28, Sakız adasında 3 trajik ölüm bilebildiğimiz felaketlerdir. 2014'te de bu açıdan daha az ölümlü geçişler ve daha az tehlikeli yolculuklar olduğuna dair hiçbir gelişme yoktur. Uzun süredir Avrupa Birliği (AB) ile devam eden müzakere ile Türkiye'ye "vize muafiyeti" havucunu uzatan geri kabul anlaşması 2013'te imzalanmıştır. Yürürlüğe girdiğinde çok sayıda sığınmacının bu kapsamda Avrupa'dan geri gönderileceğine yönelik ciddi kaygılar vardır.

Son olarak bu alanda Türkiye'nin ilk ve tek yasal düzenlemesi olan ***Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu***[4] ***(YUKK)*** 4 Nisan 2013 tarihinde yasalaşmıştır. Kanun; Bakanlığın biz mülteci alanında çalışan örgütlerle istişare ve müzakere ederek geliştirdiği halinden daha geri bir seviyede TBMM'ye sevk edilerek yasalaşmıştır. ***Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)*** kurulması gibi önemli değişiklikler ve düzeltmeler getiren yasanın ilgili birçok maddesi halen ciddi kaygılar uyandırmakta ve eleştirilere neden olmaktadır. Yasa ile oluşan yeni durum ve süreçte hükümetin kendisi gibi bu alanda çalışan sivil toplum örgütleri ve yasanın önemli bir rol yüklediği avukatlar ve barolar da hazır değildir. Sivil toplumun ve baroların takip edip uygulamayı yönlendiremediği bir sistem ise kesinlikle mülteci hakları lehine sağlıklı çalışmayacaktır.

1. Dünyada Tarihi Arka Plan

Zorunlu göç, çok eskiye dayanan bir sorun olmakla birlikte, 20. yüzyılın son yıllarında önemli boyutlar kazanmış bulunuyor. Bunların en başında göçmen sayılarının akıllara durgunluk veren boyutlara ulaşmış olmasıdır. UGÖ (Uluslararası Göç Örgütü) verilerine göre 2013 yılında dünya üzerindeki mülteci sayısı 214 milyonun üzerindedir.[5] Söz konusu göçmenlerin büyük bir çoğunluğu dünyanın en yoksul ülkelerinden gelmektedir. Söz konusu yoksulluk burada önemli bir etken olmaktadır. 1970'lerden itibaren dünyayı saran neo-liberal politikaların eşlik ettiği kapitalist küreselleşme Batı ve Doğu arasında, Kuzey ve Güney ülkeleri arasında gelir dengesizliğini artırmıştır. Chossudovsky bu süreci neo-liberal politikaların yarattığı temel sonuçların; artan özelleştirmeler, eğitim ve sağlık gibi sosyal harcamalarda kesinti, artan işsizlik ve güvencesizliğin yanı sıra, küresel firmaların üretimlerini ucuz emeğin olduğu bölgelere taşımasıyla yerli üreticilerin iflası, sağlıksız kentleşme ve nüfusun büyük kısmının marjinalleşmesi olduğuna vurgu yapmaktadır.[6] Bu dramatik ekonomik ve toplumsal gelişmeler göç etmeye hazır milyonlarca insan yaratmıştır.[7]

4- 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilmiş, 11 Nisan 2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
5- http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/facts--figures-1.html (*Erişim Tarihi*: 23.09.2013).
6- Chossudovsky, M. (1998). Yoksulluğun Küreselleşmesi. Çeviri, Neşenur Domaniç. İstanbul: Çiviyazıları, 37.
7- Castles, S. and Miller, M. J. (2009). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. 4th edition. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan and Guilford.
Kofman, E. ve ark. (2000). Gender and International Migration in Europe. London: Routledge.

Siyasi gelişmeler de göç hareketlerinde önemli bir faktör olmuştur. Özellikle yirminci yüzyılda yaşanan savaşlar, ihtilaller, bağımsızlık mücadeleleri ve ulus devletlerin oluşum süreçleri çok büyük insan kitlelerini göç etmeye ve sığınma arayışlarına sevk etmiştir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen Birinci Dünya Savaşı sonrasında büyük nüfus hareketlilikleri yaşanmıştır. Savaş sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti, bu hareketliliğin yol açtığı sorunları ele almış, ancak sorunu devletlerarasında ikili düzeyde çözülebilecek bir olgu olarak tanımlamıştır. Yirminci yüzyılın ortalarına doğru yaşanan II. Dünya Savaşı sırasında da benzer durumlar görülmüştür. Bu savaş sırasında yayılan ve insanlığa büyük felaketler yaşatan Nazizm/faşizm akımı, sadece Polonya'da 1,5 milyon insanı yerinden etmiştir. 1944-1951 yılları arasında 20 milyona yakın insan daha güvenli bir yerde yaşayabilmek umuduyla yer değiştirmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrası atmosferde "insan hakları" kavramı kuramsal olarak gelişmiş ve 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) ilan edilmiştir. Aynı dönemde bu bildirgede yer alan hemen bütün haklar hakkında çeşitli takip, denetim, yaptırım araç ve mekanizmalarına sahip Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmeleri oluşturulmuştur. Bunun dışında ve buna paralel olarak, bölgesel insan hakları sözleşmeleri hazırlanmış, bazı bölgesel sözleşmeler ile mahkeme gibi yargı boyutunu da içeren denetim mekanizmaları yaşama geçirilmiştir. İHEB madde 14'te temel bir insan hakkı olarak sayılan "iltica hakkına" ilişkin Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair BM Sözleşmesi[8] de 1951 yılında Cenevre'de kabul edilmiştir. Bu sözleşme, günümüz iltica/mülteci hukukunun temel belgesi ve dayanağı, bazılarına göre Magna Carta'sı olarak kabul edilmektedir.

Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci "ırkı, dini, milliyeti veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasal görüşü nedeniyle zulme uğrayacağı yolunda haklı bir korku taşıyan ve vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve o ülkenin korumasından yararlanamayan ya da aynı korku yüzünden yararlanmak istemeyen kişi" olarak tanımlanmıştır. 1950-51'de BMMYK'nın kurulması mülteci sorunu için bir dönüm noktası olmuştur. Böylece, tarihte ilk defa mültecilerin ihtiyaçlarına cevap veren resmi bir yapı ve uluslararası hukuk kapsamında mültecilerin korunmasına dair standartlar oluşturulmuştur. BMMYK, yerinden edilmiş veya edilmekle tehdit edilen insanların yaşam güvenliği, özgürlüğü ve insan hakları eksikliğinin yarattığı boşluğu doldurmayı asıl amaç edinmiştir. BMMYK, kuruluşunun ilk yıllarından pek fazla sorun yaşamamakla birlikte, son yıllarda hedeflerine ulaşmada birçok problemle karşılaşmaktadır. Burada, devletlerin tutumu, güvenlik sorunu, değişen dünya düzeni gibi faktörler önemli rol oynamaktadır. Mültecilere süresiz koruma ve yardım sağlamanın mali ve diğer yükleri konusunda sığınılan ülkeler ve katkı yapan ülkelerdeki endişeler artmakta ve büyük rakamlarda yerlerinden edilmiş insanları kabul etme konusundaki isteksizlik büyümektedir. Diğer yandan, mülteci hareketlerinin ulusal, bölgesel ve hatta uluslararası güvenlik için ciddi tehdit oluşturabileceği konusunda devletlerin endişeleri artmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde mülteci nüfusunun askeri ve stratejik açıdan öneminin değiştiği görülmektedir.[9]

8- 29.8.1961 tarih ve 359 sayılı yasayla onaylanıp 5.9.1961 gün ve 10898 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.
9- http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/ekim03/tr/eksensiz.htm (*Erişim Tarihi*: 03.08.2013).

2. Geçmişten Günümüze Türkiye'de İltica Hareketleri

Osmanlı İmparatorluğu döneminde birçok ülkeden toplu ve bireysel sığınmalara ev sahipliği yapılmıştır. Bunda İmparatorluğun stratejik konumu, sığınma konusuna özel bir yer atfeden İslam Hukuku'nun ve siyasi nedenlerin etkisi vardır. Poltava Savaşı'nda Ruslara yenilerek kaçıp Osmanlı'ya sığınan İsveç Kralı 12. Karl olayı ilginç bir sığınma örneğidir. İspanya'dan kaçan Museviler, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan kaçan Macar mülteciler, 1859-1922 yılları arasında Kafkaslar ve Kırım'dan kaçan ve sayıları dört milyonu bulan Çerkez ve Tatar mülteciler Türkiye'ye yönelik kitlesel mülteci akımları arasında yer almaktadır. Özellikle Bolşevik İhtilali'nden sonra kaçan 65.000 Rus mültecilerle değişik bölgelerden kaçan Rum ve Ermeni mültecilerle birlikte, 1920 yılında İstanbul'a sığınan toplam nüfusun 100.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca bu dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak kayıpları sonucunda Balkanlardan Anadolu'ya doğru yönelen nüfus hareketleri de artmıştır.

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra, 1923 Lozan Antlaşması'na bağlı olarak, Türkiye ile Yunanistan arasında "nüfus mübadelesi" kabul edilmiş ve 384.000 kişi Türkiye'ye yerleşmiştir.[10] Benzer anlaşma Bulgaristan ile "gönüllü" değişim olarak yinelenmiştir. Bu dönemde, özellikle Balkanlar ve Kafkaslardan Türkiye'ye gelen nüfus hareketi, "soydaşların göçü" olarak nitelendirilmişlerse de esasen hepsi iltica sorununun öznesidirler. 1933-1945 yılları arasında, faşizmin Almanya'da yükselişi ile çoğu akademisyen, bilim insanları ve sanatçılardan oluşan 800 kadar Musevi entelektüeli Türkiye'ye sığınmıştır. 1979'da İran'da yaşanan "İslam Devrimi" sonrasında, pek çok rejim muhalifi Türkiye üzerinden Avrupa'ya sığınmak istemiştir. Körfez Savaşı'ndan sonra 460.000 Kürt mülteci Türkiye'ye sığınmıştır. 1988 yılında 51.000 Iraklı, 1989'da 345.000 Türk kökenli Bulgaristan vatandaşı, 1992 yılında 25.000 Bosnalı ve 1999'da 10.000 kadar Kosovalının Türkiye'ye gelişi önemli kitlesel sığınma vakalarıdır.[11] Türkiye, Balkanlardan gelen bu "soydaşlara" 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne uygun olarak mülteci statüsü vermemiş, bu kişileri "misafir" statüsü ile barındırmış ve Türk soyundan gelen bu kitleler için dönem dönem vatandaşlığa geçişlerini kolaylaştıran özel yasalar çıkarmıştır.

3. Ulusal Düzeydeki Tarihsel Çerçeve

1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair (Cenevre) Sözleşme ve 1967 Ek Protokolü (New York) iltica hakkı ile ilgili en önemli uluslararası belgedir. 28.07.1951 tarihinde Cenevre'de, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen bu sözleşme Türkiye tarafından hemen imzalanmış ancak 1961'de "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme" olarak kabul edilmiştir. Sözleşmenin başlangıç kısmında, amacın bütün insanların temel hak ve özgürlüklerden eşit şekilde faydalanması ile mülteci ve sığınmacılarla ilgili sorunların devletler için ağır bir yük olduğu vurgulanarak; mültecilerin korunmasını sağlayan sözleşmelerin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından nezaret edileceği ve sorunun çözümünün devletler ile BMMYK arasında işbirliğine bağlı

10- http://multecihaklari.org.tr/bir-insan-hakki-olarak-iltica-ve-turkiye-uygulamasi/ (*Erişim Tarihi:* 13.08.2013).
11-Bkz.(7).7

olduğu belirtilmiştir. 1967 Protokolü ile 1951 Sözleşmesi'ndeki zaman ve yer kısıtlaması kaldırılmıştır ancak sözleşmeyi coğrafi sınırlama ile imzalayan Türkiye gibi devletlere bunu devam ettirebilme imkânı verilmiştir. Bu durum Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne "coğrafi çekince" ile taraf olan Türkiye'de ulusal mevzuatta yer alan mülteci ve sığınmacı tanımlarının uluslararası standartlardan farklılık göstermesi sonucunu doğurmaktadır. Buna göre, Türkiye Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacılara doğrudan iltica hakkı tanırken, Avrupa dışından gelen ve iltica hakkından yararlanmak isteyen sığınmacılara ancak gereken şartları taşıyorlar ise geçici sığınma hakkı vermektedir. Bu çerçevede Türkiye'deki otoritelerin uluslararası tanım ve kriterleri dikkate alarak sığınma ve iltica hakkı için başvuran kişileri mülteci olarak tanımlaması ve uluslararası koruma hükümlerinden yararlandırması beklense de mevcut yasal durum bu beklentileri boşa çıkarmaktadır.

Türkiye için, sığınma isteyen kişiye bu statünün tanınmasını zorunlu kılan bir genel uygulamanın bulunmamasına karşılık, 1951 Sözleşmesi ve ekli Protokolü bu konuda taraf devletlere birtakım yükümlülükler getirmektedir. Böylece, Sözleşmeye ve ekli Protokole taraf olan devletler, çeşitli baskı ve zulümden kaçarak ülkelerine sığınmak isteyen kişileri bir koşulla ülkelerine kabul etmek ve onlara sığınmacı statüsü tanımak zorundadır. Sözleşmenin 1. maddesi bu konuda taraf devletlere iki seçenek arasında seçme hakkı tanımaktadır. Türkiye anılan Sözleşme ve Protokole taraf olup, bir çekince ile yalnızca Avrupa'daki olaylara bağlı olarak sığınma hakkı ve statüsü tanımak yükümü altında bulunmaktadır.

1951 Sözleşmesi ve eklerine göre sığınmacı statüsü kazanılabilmesi konusunda birtakım istisnalar vardır. Bu çerçevede;

a) BMMYK dışındaki Birleşmiş Milletler organları ya da kurumlarının koruması altında bulunan kişiler (mad. l/D),

b) Sığındığı ülkenin yurttaşlığına özgü hak ve yükümlülüklere sahip bulunduğu o ülke makamlarınca kabul edilen kişiler (mad. l /E),

c) Savaş suçlusu olduğu, sığınma olayından önce kaçılan ülke dışında ağır bir suç işlediği ya da Birleşmiş Milletler amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu bulunduğu konusunda aleyhlerine ciddi kanıtlar var olan kişiler (mad. l/F), 951 Sözleşmesi hükümlerinden yararlanamayacaklardır.

Yine, (mad. l/C):

i) yurttaşı olunan devletin korumasından kendi isteği ile yararlanılması;

ii) yurttaşlığı kaybedilen devlet yurttaşlığına kendi isteği ile dönülmesi;

iii) bir üçüncü devlet yurttaşlığı kazanılması;

iv) kaçılan ülkeye yerleşmek üzere dönülmesi;

v) sığınmacı statüsünden yararlanılmasını gerektiren baskının ortadan kalkması durumlarında o kişinin artık 1951 Sözleşmesi ve eklerinin uygulanmasından yararlanması söz konusu olmayacaktır.

3.1. Mültecilerin Hukuksal Olarak Korunması

Mülteci statüsünün tanınması bundan yararlanacak kişinin ilgili ülkede ya da diplomasi temsilciliğinde kaldıkça koruma altında bulunmasını gerektirmektedir. Böylece, bu statüden yararlanması kabul edilen kişinin, kesin olarak kaçtığı devlete iade edilmemesi

gerekmektedir. Bu hüküm çok önemlidir. Nitekim bir devletin ilke olarak uluslararası hukuka aykırı olduğu kabul edilen diplomatik sığınma tanıması durumunda bile, bir kişiye bu sıfatı tanıdıktan sonra mülteci olmasını gerektiren şartlar ortadan kalkmadığı sürece onu artık iade etmemesi gerektiği anlaşılmaktadır.

1951 tarihli "Cenevre Sözleşmesi" üçlü bir koruma rejimi öngörmektedir. Buna göre;

Birinci olarak,

A-Mülteci aşağıdaki konularda yurttaşlarla eşit muamele görme hakkına sahiptir:

i) Dinsel ibadet ve çocuklarının dinsel eğitimi;
ii) Düşünsel ve endüstriyel mülkiyet (mad. 14);
iii) Yargı organları önünde taraf olarak bulunma (mad. 16);
iv) İlköğretimden yararlanma (mad. 22/1);
v) Sosyal yardımlar (mad. 23);
vi) Çalışma koşulları ve sosyal güvenlik (mad. 24).

B- İkinci olarak, ücretli bir meslekte çalışma ile sendika ve dernek hakları konularında, mülteciler, göçmenler arasında en çok gözetilen ulus ilkesinden yararlanma hakkına sahiptir (mad. 15 ve 17).

C- Üçüncü olarak ise, mülteciler aşağıdaki konularda en az diğer göçmenlere tanınan haklardan yararlanma durumundadır:

i) Meslek sahibi olma (mad. 18 ve 19);
ii) Mesken;
iii) Orta ve yüksek öğrenimden yararlanma (mad. 22/2);
iv) Gezi serbestliği (mad. 26);
v) Mali yükümlülükler (mad. 29);
vi) Taşınır ve taşınmaz mülkiyet (mad. 13).

Sözleşmede düzenlenen başka bir konu mültecilerin kişisel statüsü olmaktadır. Bu çerçevede, mültecinin kişisel statüsünün, ilke olarak, ikametgâh ülkesinin yasalarına bağlı olduğu öngörülmektedir (mad. 12/1). Ancak mültecinin bir ikametgâhı yoksa o zaman bulunduğu ülkenin yasası bu konuda geçerli olacaktır. Mültecinin önceden sahip olduğu kişisel statüsüne ilişkin haklara ve özellikle evliliğe bağlı haklara bütün sözleşmeye taraf devletlerin saygı göstermesi gerekmektedir (mad. 12/2).

1951 Sözleşmesine göre sığınılan devlet, ilke olarak, sınır dışı etmeme yükümlülüğü altındadır. Ancak, ulusal güvenlik ya da kamu düzeni nedenleri ile bir devletin ülkesine sığınan kişileri sınır dışı etme yetkisi saklı tutulmaktadır (mad. 32/1). Bu sınır dışı etme yasal yollara uygun olarak yapılmalı ve acil durumlar dışında sığınmacıya suçsuzluğunu kanıtlama hakkı tanınmalıdır (mad. 32/2). Sınır dışı edilmesine karar verilen kişiye olağan olarak başka bir ülkeye kabul için makul bir süre tanınması gerekmektedir (mad. 32/3). Her haliyle, sınır dışı edilecek kişi, ilke olarak, kaçtığı ülkeye sınır dışı edilemez ya da o ülkeye iade edilemez (mad. 33/1). Bununla birlikte, bulunduğu ülke güvenliği için tehlikeli

kişiler ile kaçtığı ülkede işlediği ağır bir suçu kesinleşen kişilerin bu haktan yararlanma isteğinde bulunamayacakları da sözleşmede öngörülmektedir (mad. 33/2).

Herhangi bir devlet sığınmacılara tanınan bu haklardan daha iyilerini tanıma yetkisine sahiptir (mad. 5).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kabulünden önce, yetersiz bir biçimde de olsa çeşitli mevzuatlarda mültecilerin ve göçmenlerin Türkiye'ye girişlerine, kabullerine, vatandaşlığa alınmalarına, ikamet, iskân, çalışma ve sınır dışı edilmelerine yer verilmiştir. Bu noktada bir başka önemli hukuki metinden, 1934'te kabul edilen 2510 sayılı İskân Kanunu'ndan da bahsetmekte fayda vardır. Kime mülteci statüsü verileceği, kimin vatandaşlığa alınacağı gibi konularda "Türk soy ve kültürüne mensubiyeti" temel kriter olarak benimseyen bu yasa, Kirişçi'nin belirttiği gibi, çok etnikli Osmanlı İmparatorluğu'ndan homojen bir ulusa evirilme ülküsü taşıyan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin inşa etmek istediği yeni kimliğe yönelik ipuçları taşımaktadır.[12] Ulus-devlet oluşturma projesinde benimsenen, din ve ırk farkı gözetmeyen toprak esaslı milliyetçilik söyleminin aksine, erken cumhuriyet döneminde yaşanan göçler ve vatandaşlığa kabul politikaları Sünni Türklerin hem gayrimüslim nüfusa hem de diğer etnik gruplara kıyasla ayrıcalıklı bir konum edindiğini göstermektedir. Kirişçi, Türk kimliği ve diline vurgu yapar gibi gözüken bu yasaya rağmen, mülteci ve göçmen kabul pratiklerinde dinin de özel bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir. Etnik olarak Türk olmayan Müslüman Arnavutlar, Boşnaklar ve Pomaklar, mülteci veya göçmen olarak kabul edilirlerken, Ortodoks Gagavuz Türkleri veya Şii Azerilerin bu ayrıcalıktan faydalanamamasını bu duruma örnek göstermektedir.[13]

5682 sayılı 24.7.1950 tarihli Pasaport Kanunu'nun[14] 4'üncü maddesinin dördüncü fıkrasında "Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye kabulleri İçişleri Bakanlığı'nın kararına bağlıdır." hükmü yer almaktadır.

Bunun yanında 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu'nun[15] 17'nci maddesinde ise "Siyasi nedenlerle Türkiye'ye sığınan yabancıların ancak İçişleri Bakanlığı'nca müsaade edilecek yerlerde ikamet edebilecekleri" hüküm altına alınmıştır.[16]

Türkiye, iltica ve sığınma işlemlerini düzenleyen "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılara

12- Kirişçi K. (2000). "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices", Middle Eastern Studies, V. 363, s.122.
13- Danış, D. Ağustos-Eylül (2004) Yeni Göç Hareketleri Ve Türkiye, Birikim; No. 184-185
14- 5682 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 15 Temmuz 1950 tarihinde kabul edilmiş, 24 Temmuz 1950 tarihli ve 7564 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
15- 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu 15 Temmuz 1950 tarihinde kabul edilmiş, 24 Temmuz 1950 tarihli ve 7564 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
16- Figures for Turkey, http://www.unhcr.org/50a9f82e20.html (*Erişim Tarihi*:18.08.2014).

ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik[17] (bundan böyle 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği olarak adlandırılacaktır), 30 Kasım 1994 tarih ve 6169 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yasal bir temel üzerine oturtulmuştur (Bakanlar Kurulunun 27.01.2006 tarih ve 2006-9938 sayılı kararı ile 4, 5, 6, 7 ve 30'uncu maddeleri değiştirilmiştir).

1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği'nin 3'üncü maddesine göre; 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol ile diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerdeki tanımlar saklı kalmak üzere bu yönetmeliğin uygulanmasında şu tanımlar benimsenmiştir;

Mülteci; *Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı;*

Sığınmacı: *Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir.*[18]

Buna göre "Türkiye'ye iltica eden yabancılar"; Avrupa ülkelerinden gelerek Türkiye'ye iltica eden kişilerdir. "Başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılar" ise Avrupa dışındaki ülkelerden gelen iltica başvuru sahipleridir. Bu şekilde iki ayrı tanımlama yapılmasının nedeni 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konan coğrafi kısıtlamadır.

Türkiye 1994 İltica/ Sığınma Yönetmeliği'nden sonra Avrupa'dan gelenleri mülteci statüsünde kabul etmekte, Avrupa dışından gelen yabancıları ise üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar uluslararası korumaya alarak sığınmacı statüsünde kabul etmektedir. Ancak böyle ikili tanımlama yapılmasına rağmen tüm başvuru sahiplerinin talepleri iltica usulleri açısından hiçbir ayrım gözetilmeksizin, 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği'nin 6'ncı maddesinde uyarınca 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol çerçevesinde yürütülmektedir. Her iki grup da en azından kâğıt üstünde sosyal yardım, sağlık yardımı, çalışma ve istihdam, eğitim haklarından aynı şekilde yararlanma hakkına sahiptir. Ancak uygulamada ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.

17- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 30 Kasım 1994 tarihli ve 22127 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

18- "Türkiye'de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa dışı Göçmenlerin Sorunlarını İnceleme Raporu", s. 27, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/gocmen_raporu.pdf (*Erişim tarihi:* 07.09.2014).

Avrupa Ülkelerinden Gelen Başvuru Sahipleri:

1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında uluslararası korumaya ihtiyacı olduğu için Avrupa Ülkelerinden Türkiye'ye gelen ve iltica eden yabancılar, eğer sözleşmenin 1'inci maddesinde mülteci tanımına giren kriterlere sahiplerse Türkiye'de "mülteci statüsü" alabilmekte ve böylece uluslararası koruma altına alınmaktadırlar. Bu kişilerin iltica işlemlerinin tamamı 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1994 İltica /Sığınma Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde İçişleri Bakanlığı'nca yerine getirilmekte olup Türkiye'de daimi olarak ikametlerine izin verilmektedir. Avrupa Ülkelerinden Türkiye'ye gelen ve iltica eden yabancılardan sözleşme çerçevesinde statü almış olan kişi sayısına ilişkin herhangi bir istatistiki veriye ulaşılamamaktadır.

Avrupa Dışındaki Ülkelerden Gelen Başvuru Sahipleri:

1951 Cenevre Sözleşmesi coğrafi kısıtlama ile uygulandığından, Sözleşme kapsamında uluslararası korumaya ihtiyacı olduğu için Türkiye'ye Avrupa dışındaki ülkelerden gelen ve başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancıların başvuruları İçişleri Bakanlığı'nca incelenmekte, aynı zamanda BMMYK'ye de bildirilmekte ve söz konusu kişilerin bu kuruluşa kayıt ve görüşme yapmaları sağlanmaktadır.

1994 İltica /Sığınma Yönetmeliği'nin 6'ncı maddesi uyarınca, bu kişiler hakkında İçişleri Bakanlığı ve BMMYK işbirliği içerisinde Dışişleri Bakanlığı'nın da görüşleri alınarak 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1994 İltica /Sığınma Yönetmeliği hükümleri doğrultusunda karar verilmektedir. Değerlendirme sonucunda başvuru sahibi eğer 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1'inci maddesindeki mülteci tanımına giren kriterlere sahipse, Türkiye tarafından bu kişilere "sığınmacı" statüsü tanınarak geçici olarak uluslararası koruma altına alınmaktadır.

1994 İltica /Sığınma Yönetmeliği'nin "İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar" başlıklı 7'nci maddesinde, başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılara (Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelerden gelen başvuru sahiplerine) ilişkin işlemler ile barınma, iaşe, nakil, üçüncü ülkelere kabul, gönüllü geri dönüş, pasaport ve vize temini gibi hususlarda, diğer bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ile BMMYK, Uluslararası Göç Örgütü (ÜGÖ) gibi uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliğinde bulunulacağı ifade edilmektedir. Sığınmacı statüsü tanınan kişilere Türkiye'de geçici olarak ikamet izni verilerek BMMYK ile temasa geçilmekte ve bu kişilerin üçüncü ülkelere yerleştirilmesi sağlanmaktadır. Türkiye bağlamında mülteci ve sığınmacı arasındaki en belirgin fark, mültecilerin ülkemizde, sığınmacıların ise başvuru işlemleri devam eden BMMYK tarafından üçüncü ülkelere yerleştirilmeyi bekleyenler olarak karşımıza çıkmasıdır. Başvuranlara mülteci statüsünün tanınıp tanınmayacağına karar verilmesi iltica işleminin temelini oluşturduğu için, başvuru sahibi hakkında alınacak bir karar uluslararası korumaya ihtiyacı olanların tespit edilmesi açısından önemlidir.

Türkiye'de BM kriterlerine göre sığınmacı/mülteci tespiti yapılmaktadır. Bu mülteci ve sığınmacılar için önemli bir karardır ancak artık göçün çok daha karmaşık bir yapıya ulaştığı günümüzde Türkiye'nin coğrafik çekincesi bir yana, ekonomik-siyasi ya da başka sebeplerle göç edenleri ayırt etmek daha da zor hale gelmektedir. Dolayısıyla keskin bir şekilde göçmenleri ayırmaya çalışan BM kriterleri de bazı durumlarda yetersiz kalabilmekte ve göçmenlerin ya da sığınmacıların büyük bir kısmını dışarıda bırakabilmektedir.

Bu çerçevede iltica veya sığınma başvurusunda bulunan kişiler için yaşanan süreci şöyle özetlemek mümkündür;

1-Her bir başvuru sahibinin dilekçesinin işleme konmasının akabinde, il emniyet müdürlüklerinde iltica alanında çalışan personel tarafından 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği'nin 5'inci maddesi uyarınca mülakat yapılmakta ve parmak izleri alınmaktadır.

2-Başvuru sahibinin iltica etme gerekçesi olarak mülakatı yapan görevliye (mülakatçıya) anlattığı hususların ispat yükümlülüğü başvuru sahibine ait olmakla birlikte, başvuru sahibinin verdiği bilgileri kanıtlamaya yarayacak bilgi ve belgeleri toplamak ve dosyayı spesifik olarak ele alıp incelemek iltica alanında eğitim almış mülakatçı tarafından yapılmaktadır.

3-Mülakat sonucunda mülakatı yapan görevli mülakat tutanağına kanaatini yazmakta ve söz konusu dosya evrakı valilik görüşü olarak İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı'na gönderilmektedir. Başvuran hakkında nihai bir karar verilebilmesi için, 1994 İltica/Sığınma Yönetmeliği'nin 6'ncı maddesi uyarınca başvurana ait dosya Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı'nca incelenir. Bu incelemede; Anayasa'nın 90'ncı maddesinde, yer alan "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınacağı" hükmü nedeniyle, iltica işlemlerinde uluslararası sözleşmelerin ilgili hükümleri göz önünde tutulmakta, sınır dışı işlemine tabi tutulacak yabancının durumu hakkında da kaynak ülke bilgileri çerçevesinde araştırmalar yapılmaktadır.

Türkiye'den yapılan her bir iltica ve sığınma başvurusu yukarıda belirtilen çerçevede bireysel esasta ele alınmakta ve başvuru sahibinin ülkesini terk etmeye zorlayan bütün nedenlere ilişkin bireysel tüm koşullar incelendikten ve değerlendirildikten sonra mülteci statüsü belirlenmektedir. Durumları mülteci olma kriterlerine uyan kişilere 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında uluslararası koruma sağlanmaktadır.

3.2. Türkiye'de İltica Alanında Yaşanan Gelişmeler

Türkiye 2000'lerden itibaren düzensiz/kâğıtsız göçün en yoğun yaşandığı ve çok sayıda mülteci, sığınmacı ve göçmenin transit geçiş güzergâhı olarak kullandığı ülkelerden biri haline geldi. Büyük bölümü Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden olmak üzere siyasi veya ekonomik nedenlerle yaşadıkları coğrafyayı terk eden on binlerce sığınmacı ve kâğıtsız göçmen, Türkiye'nin kara ve deniz sınırlarını kullanarak Avrupa ülkelerine geçmeye çalışmaktadır. Bu durum Türkiye'nin kâğıtsız göçle mücadelesinde ve sınır güvenliğini sağlamak bakımından AB ile ilişkilerine yeni bir boyut kazandırdığı gibi, mevcut iltica sistemi-

ni de yeniden gözden geçirmesini zorunlu hale getirmektedir.[19] Bu konuda adım atarken Türkiye'nin aday ülke olarak AB üyesi ülkelerle ortak bir göç ve sığınma politikası gütmesi beklenmektedir. Nitekim AB'nin yasadışı yollarla gerçekleşen mülteci, sığınmacı ve göçmen akınını önlemek konusunda Türkiye gibi transit ülkelerin yanı sıra menşe ülkelerle de geri kabul anlaşmaları yaparak "önleyici" bir strateji izlemesi, iltica ve sığınma konusunu insani boyutundan ziyade büyük ölçüde sınır güvenliği meselesi olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Bu tür politik yaklaşımların ve geri kabul gibi anlaşmaların mülteci ve sığınmacılar açısından "baraj ülke" konumunda olan Türkiye üzerinde uzun vadede ciddi olumsuz etkileri olacağı tahmin edilmektedir.

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14'üncü maddesi iltica hakkının temel bir insan hakkı olduğuna vurgu yapmaktadır. Oysa Türkiye henüz bütüncül ve uluslararası standartlara göre düzenlenmiş bir iltica ve sığınma mevzuatına sahip değildir. İltica ve Göç Eylem Planı'nda yer alan hedeflerden biri olan ve 2010 yılına kadar tamamlanması öngörülen "Hızlandırılmış prosedür" düzenlemesinin hızlı bir iltica prosedürü kurulması konusunda beklentileri henüz karşılayamadığı görülmektedir.[20] Hangi tür başvuruların bu prosedüre yönlendirileceği konusunda açık ulusal kuralların belirlenmesinde uluslararası iltica hukukunun dikkate alınması gerekmektedir. İçişleri Bakanlığı İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu tarafından hazırlıkları sürdürülen iltica ve göç yasasına ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları, Türkiye'nin ihtiyacı olan ve uluslararası standartlara göre şekillenecek bir iltica mevzuatına sahip olması bakımından önem taşımaktadır. Yasanın beklentileri karşılayabilmesi bakımından ilk etapta mülteci, sığınmacı ve göçmen tanımlarının uluslararası hukukun öngördüğü şekliyle düzenlenmesi ve iltica prosedürüne erişimin önündeki engellerin kaldırılarak sığınmacıların uluslararası koruma hükümlerinden yararlanabilmelerinin önünün açılması gereklidir.

1951 BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Uluslararası Sözleşme'ye coğrafi çekince koyan Türkiye'nin Avrupa dışından gelecek sığınmacılara iltica hakkı tanıması mümkün görünmediği gibi kapısına dayanan mülteci, sığınmacı ve kâğıtsız göçmenlerin hukuki ve insani sorunlarıyla başa çıkması da imkânsızdır. Dolayısıyla 1967 Protokolü'nün uygulanmasındaki ayrımcılığın önlenmesi ve sığınma kurallarına ilişkin düzenlemeyi içeren 1994 yönetmeliğinin bıraktığı boşluğun doldurulması bakımından uluslararası yasal koruma çerçevesine göre hareket edilmesi gerekmektedir. Neticede Türkiye, coğrafi çekincenin kaldırılmasıyla birlikte bir anda transit ülke konumundan hedef ülke konumuna geçmekten kaygı duymaktadır. AB kurumlarının yasadışı göçe karşı geliştirdiği dışlayıcı ve ayrımcı politikanın olumsuz sonuçlarını birebir yaşayan Türkiye'nin AB ile geri kabul anlaşmasını hangi şartlarda onaylayacağı belirsizliğini korumaktadır.[21]

19- "2011 Yılı Türkiye İltica ve Sığınma Hakkı İzleme Raporu", İnsan Hakları Araştırmaları Derneği, 2012, s. 20 http://www.ihad.org.tr/file/reports/2012/2011%20YILI%20TURKIYE%20ILTICA%20&SIGINMA%20HAKKI%20IZLEME%20RAPORU.pdf (*Erişim Tarihi*:27.09.2014).

20- Ulusal Eylem Planı, http://gib.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/gib/Ulusal%20Mevzuat/Yönetmelikler/EKİ.pdf (*Erişim Tarihi*:17.10.2013).

21- İHAD İltica Raporu, http://www.ihad.org.tr/file/reports/2012/2011%20YILI%20TURKIYE%20ILTICA%20&SIGINMA%20HAKKI%20IZLEME%20RAPORU.pdf (*Erişim Tarihi*:07.09.2013).

Sığınma sistemine dahil olmak isteyen başvurucuların durumları BMMYK tarafından değerlendirilmekle birlikte paralel statü belirleme uygulaması gereğince Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacıların aynı zamanda ilgili resmi kurumlara da başvurmaları gerekmektedir. BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Ek Protokolü olan OPCAT'ın Türkiye tarafından onaylanmış olması memnuniyetle karşılanmıştır. Bu çerçevede diğer İçişleri Bakanlığı'nın alıkonulma yerlerinde olduğu gibi geri gönderme merkezleri ve 'misafirhane' olarak tanımlanan yabancı şubelerdeki sığınmacıların durumu ile ilgili sivil toplum örgütlerinin *monitoring* (izleme) yapabilmesi için mevzuat değişikliğinin bir an önce gerçekleşmesinde yarar bulunmaktadır.

Kolluk güçleri ve bu alanda çalışan kamu görevlilerinin iltica hukukuna aykırı olarak göçmenlere uyguladıkları sınır dışı işlemleri 2014 yılında da güncelliğini korumuştur. Sınır geçişlerinde yakalanarak gözaltına alınan sığınmacılar, hukuki yardım alma hakları ve uluslararası koruma ilkelerinden nasıl yararlanabilecekleri hakkında yeterince bilgilendirilmemektedirler. Bu durumda yetkililerin genellikle tercih ettikleri yöntem ise Pasaport Kanunu hükümlerinin ihlal edildiği gerekçesiyle sığınmacı ve göçmenler hakkında sınır dışı işlemi başlatılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Koruma sisteminden yararlanmak isteyen mülteci ve sığınmacıların karşılaştığı bu tür keyfi davranışlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) kadar uzanan hak arama sürecinin konusunu oluşturmaya devam etmektedir. Sığınma prosedürüne girmek isteyenlerin kaynak ülkeleri hakkında güncel bilgilerin kayıtlı olduğu veri sisteminin yetersiz oluşu, uzman mütercim eksikliği ve kamu görevlilerinin geleneksel çalışma tarzları gibi uygulamada görülen aksaklıkların 2014 yılında da yaşandığı görülmektedir. Sınır güvenlik mekanizmalarının ve başvuru işlemlerini gerçekleştiren birimlerin iltica hukuku konusunda bilgi ve deneyim sahibi kişiler tarafından yönetilmesi gerektiği halde bu eksikliğin henüz tam olarak giderilemediği gözlenmektedir. Sınırlı da olsa belirli düzeyde iltica hukuku eğitimi alan personelin ağır iş yüküyle mücadele etmek zorunda kalması ve görev yerlerindeki değişiklikler hukuki yardım, geri gönderme merkezlerinde, karakollardaki bilgilendirme eksiklikleri nedeniyle düzenli bir iltica sistemine geçilememektedir.

İçişleri Bakanlığı'nın "1994/6169 Sayılı Yönetmeliğin Yetki Devri" konulu genelgesinin yürürlüğe girmesiyle 2011 yılında 7 ildeki valilikler statü belirleme konusunda karar verme yetkisine sahip olurken, İstanbul Valiliği de Atatürk Havalimanı Sınır Geçiş Noktası'ndaki sığınma başvurularında karar verici olmaktadır. Bu kapsamda;

"Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelerden gelen ve üçüncü bir ülkeye gitmek üzere Türkiye'den sığınma talebinde bulunan kişiler hakkında etkin, adil ve hızlı şekilde karar verilebilmesi için pilot uygulama olarak yönetmeliğin 6. Maddesine göre sığınma müracaatlarına ilişkin ilk aşama karar verme yetkisinin Ankara, İzmir, Gaziantep, Van, Kayseri, Erzurum ve Kırklareli valiliklerinden yapılan tüm sığınma müracaatlarında adı geçen valiliklere, İstanbul'da ise sadece Atatürk Hava Hudut Kapısında yapılan sığınma başvurularında İstanbul Valiliği'ne 01 Ekim 2011 tarihinden itibaren devredilmesi, İstanbul-Atatürk Hava Hudut Kapısında yapılacak sığınma başvurularında talebi kabul edilmeyen yabancının (olumsuz karar) itirazı için 72 saate kadar süre tanınması, Ankara, İzmir, Gaziantep, Van, Kayseri, Erzurum ve Kırklareli valilik-

lerinden yapılacak sığınma başvurularında talebi kabul edilmeyen yabancının (olumsuz karar) itirazı için 15 günlük sürenin uygulanmasına devam edilmesi, Bakanlık Makamının 30.06.2011 tarihli olurları ile uygun görülmüştür." (1994/6169 Sayılı Yönetmeliği, İçişleri Bakanlığı)

Öteden beri sığınma sistemine dair kararların Ankara'daki kurumlarca alınması ve çok uzun bekleme sürelerine yol açan bürokratik sorunların yaşanması nedeniyle prosedüre erişimin güçleştiği bilinmektedir. Dolayısıyla iltica prosedürüne erişimi kolaylaştırması bakımından genelgenin uygulanması bu alanda önemli bir ilerleme sürecinin yaşanmakta olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte statü belirleme faaliyetinin amacına uygun şekilde gerçekleşmesini sağlamak üzere bağımsız bir denetim mekanizmasının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Öte yandan 2013'ten itibaren sadece Ankara'dan sığınma başvurusu alan BMMYK'nın sığınmacılara verdiği mülakat tarihlerinin kimi zaman birkaç yılı bulması iltica sistemindeki ciddi problemlerden birisi olarak öne çıkmaktadır. Sığınma başvurusunun göçmenlerin ayağına getirilmektense sadece Ankara'da yapılması, zaten kısıtlı olan sığınma sürecine erişimi çoğu göçmen için imkânsızlaştırmaktadır. İlaveten, sığınmacıların fiziksel ve ruhsal durumları uzun mülakat sürelerini beklemeyi imkânsız hale getirmekte, zaten maddi açıdan çok zor durumda olan birçok kişi insan kaçakçılarının tuzağına düşerek yasadışı yollardan bir başka ülkeye kaçmayı tercih etmektedir. BMMYK'nın iltica başvurularıyla ilgili işlemleri daha fazla yere yayarak ve olabildiğince hızlı bir şekilde sonuçlandırarak mağduriyetlerin azaltılması için daha çok çaba harcaması gerekmektedir.

3.2.1 İstanbul Sözleşmesi

Avrupa Konsey'i tarafından Mayıs 2011'de imzaya açılan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin kısaca İstanbul Sözleşmesi'nin[22] (bundan sonra Sözleşme olarak adlandırılacaktır) aynı zamanda ilk imzalayıcılarından biri olan Türkiye, Kasım 2011'de Sözleşme'yi onaylanmıştır. Sözleşme'nin yürürlüğe girmesi için gerekli 10 imza, ülkelerin değerlendirme süreçleri nedeniyle üç yılda tamamlanmıştır. Son olarak Andora Parlamentosu'ndan geçen Sözleşme, daha önce Arnavutluk, Avusturya, Bosna-Hersek, Danimarka, İtalya, Karadağ, Portekiz, Sırbistan tarafından onaylanmıştır. Fransa ve İsveç ise bazı rezervler nedeniyle Sözleşme'yi 1 Kasım 2014'de tarihinde yürürlüğe koymuştur.

Türkiye ile birlikte hali hazırda 13 ülkenin taraf, 25 ülkenin imzacı olduğu İstanbul Sözleşmesi 1 Ağustos 2014 tarihi itibari ile yürürlüğe girmiştir.

2009 yılında Nahide Opuz v. Türkiye[23] davasında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye'yi ilk kez kadın cinayetinden sorumlu tutarak, cinsiyet temelli ayrımcılık ve yaşam hakkı ihlalinden etmiş ve Türkiye'de kadına karşı erkek şiddeti konusunda gerekli

22- Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi Bakanlar Kurulu'nca 24 Kasım 2011 tarih ve 6251 sayılı kanunla uygun bulunmuş, 29 Kasım 2011 tarih ve 28127 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır

23- Opuz v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 33401/02, 9 Haziran 2009 tarihli karar için Bkz.:, http://aihmiz.org.tr/?q=tr/content/opuz-karari (*Erişim Tarihi*:14.11.2014)

uygulamaların mevcut olmadığına karar vermiştir. Bugün erkek şiddeti konusunda tüm dünyada içtihat niteliğinde görülen Opuz v. Türkiye kararı, İstanbul Sözleşmesi'nin de temelini oluşturmuştur.

Türkiye'de, medeni kanun ve ceza kanunu gibi temel kanunlarda cinsiyet temelli ayrımcılık içeren düzenlemelerin kaldırılması, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne[24] (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women - CEDAW) taraf olunması, erkek şiddetine karşı tedbir kararı alınmasını düzenleyen 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun[25] ve son olarak yürürlüğe giren ve Türkiye'nin çekincesiz olarak imzalayarak, taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi kadın mücadelesinin hukuki alanda en önemli kazanımlarıdır.

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddet konusunda Avrupa'daki ilk ve tek bağlayıcı hukuki metindir. Özel olarak kadına yönelik şiddet konusunda hazırlanmış olan Sözleşme'de kadına karşı şiddetle mücadelede önleme (prevention), koruma (protection), kovuşturma (prosecution) ve mağdur destek mekanizmaları oluşturma politikaları (policy) konularına yer verilmektedir. Sözleşme'de aşağıdakilerle sınırlı olmamakla birlikte pek çok konu düzenlenmektedir:

Kadınların şiddetten uzak yaşama hakkı,
- Ayrımcılık yasağı,
- Toplumsal cinsiyete duyarlı ve bütüncül politikalar kabul etme ve uygulama yükümlülüğü,
- Uzmanların eğitimi,
- Mağdurlara anladıkları dilde ve zamanında bilgi verme yükümlülüğü,
- Bireysel ve toplu şikâyetleri güvence altına alma,
- Sığınaklar,
- Telefonla yardım hattı,
- Cinsel suç mağdurlarına ve çocuk tanıklara yönelik destek programları,
- Zorla evlendirme,
- Israrlı takip,
- Kadınların genital sakatlanması (genital mutilation),
- Suçların sözde "namus" adına işlenen cinayetler gibi kabul edilemez gerekçeleri,
- Arabulucuk vb. alternatif uyuşmazlık çözümlerinin kadına yönelik şiddet vakalarında uygulanması yasağı,
- Acil durumlarda uzaklaştırma kararı verilmesi,
- Adli yardım,
- Göç ve sığınma.

24- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne katılmamız 11.6.1985 tarih ve 3232 Sayılı Kanunla uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulunca 24.7.1985 tarihinde 85/9722 sayılı kararla onaylanmış ve 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır

25- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 8 Mart 2013 tarihinde kabul edilmiş, 20 Mart 2012 tarihli ve 28239 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Sözleşme'nin taraf devletlerce uygulanmasını izlemek üzere 1 Ağustos 2015 tarihine kadar Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Uzman Eylem Grubu (Group of Experts on Action Against Violence Against Women and Domestic Violence -GREVIO) oluşturulması öngörülmüştür. Sözleşme'ye göre; GREVIO üyeleri insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet ya da mağdurların korunması ve onlara yardımcı olma alanlarında yetkinliğe sahip olmalıdır. GREVIO üyeleri taraf ülkelerin temsilcilerinden oluşan Taraflar Komitesi tarafından seçilecek ve kendi usul kurallarını belirleyecektir. Taraf devletlerin CEDAW Komitesi'ne sunulan ülke raporları gibi İstanbul Sözleşmesi ile ilgili olarak GREVIO'ya periyodik rapor sunma yükümlülüğü bulunmaktadır. Taraf devletlerin ülke raporlarını hazırlarken, GREVIO tarafından hazırlanacak olan soru formuna uygun şekilde, Sözleşme'nin hükümlerini yürürlüğe koyan hukuki ve diğer tedbirler hakkında bilgi vermesi beklenmektedir. GREVIO, Sözleşme'nin uygulanması hakkında sivil toplum örgütlerinden, sivil toplumdan ve insan haklarını korumaya yönelik ulusal kuruluşlardan bilgi alabilme yetkisine sahiptir. Ülke raporları GREVIO tarafından incelenecek, gerekirse tavsiyelerde bulunulacaktır.[26]

Ayrıca GREVIO, acil soruşturma usulü yürütebilecektir. Sözleşmenin geniş çaplı veya ciddi ihlallerinde uygulanacak olan bu usulde GREVIO, ilgili taraf devletten acilen konu hakkında özel bir rapor sunmasını isteyebilmektedir. Gerekli gördüğü takdirde ve taraf devletin rızasıyla ülke ziyaretlerini de içeren bu soruşturmalar sonunda sonuç ve tavsiyelerini taraf devlete sunabilir. Sonuç ve tavsiyelerle birlikte taraf devletin bu konudaki yorumlarını Taraflar Komitesi'ne ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne iletebilir. GREVIO, Sözleşme'nin uygulanmasıyla ilgili genel tavsiyeleri kabul edebilir. Şu an için GREVIO'ya bireysel veya toplu başvuru yolu mümkün değildir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 60/2 maddesinde, "*...zulümden korkulduğu durumlarda başvuranlara mülteci statüsü verilir*" diye belirtilmektedir. Bu madde, Türkiye'de şiddet gören kadınlar için bir umut olabilir mi? Doğrudan hayata geçirilebilir mi? Sözleşme'de net bir şekilde 'mülteci statüsü verilir' olarak ifade edilmektedir. Mülteci statüsü, uluslararası mevzuatta da çoğu zaman devletlerin takdirine bırakılan bir konu olarak ele alınmaktadır. Burada daha önce görmediğimiz kadar net bir ifadeyle karşılaşmaktayız.

AB Üyesi Devletlerde mülteci tanımlaması 2011/95/EU numaralı Yönerge'ye göre yapılmaktadır. Yönerge'nin çeşitli hükümlerinde işaret edildiği üzere halihazırda İstanbul Sözleşmesi olmasa da cinsiyet temelli başvurular, "*belirli bir toplumsal gruba aidiyet*" temelinde mülteci statüsüne tabii olmaktadır. Yani cinsel şiddet İstanbul Sözleşmesi olsa da olmasa da mülteci statüsüne yol açabilmektedir. Ama bu noktada Türkiye, toplumsal cinsiyete dayalı sığınma ve mültecilik başvurularını tanıyor mu ve bu konuda ne tür hukuki düzenlemelere ihtiyaç var? sorularını sormak gereklidir.

26- Petrol-İş Kadın Dergisi, Sayı 49, Ekim 2014, http://www.petrol-is.org.tr/haber/istanbul-sozlesmesi-yururluge-girdi-erkek-siddetine-yerinde-mudahale-hakki-geliyor-8141, (*Erişim Tarihi*:14.11.2014).

11 Nisan 2013 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ve sonrasında yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu cinsiyete hassas yaklaşımlar barındırmakta ancak mülteci tanımı konusunda 1951 tarihli Cenevre Konvansiyonu'nun ilgili hükmünü tekrar etmekle yetinmektedir. Cenevre Konvansiyonu ise cinsiyet temelli mülteci statüsünü açıkça tanımış değildir. Buna karşın BMMYK ve tüm AB ülkeleri bugün artık cinsiyet temelli başvuruları Konvansiyon'daki 'belirli bir toplumsal gruba aidiyet' kavramı kapsamında değerlendirmektedirler. Türkiye'nin kabul ettiği yeni kanunda ise mülteci tanımının bu tür detaylarının düzenlenmesi çıkarılacak yönetmeliğe bırakılmıştır. Bu yönetmelik ise henüz çıkarılmış değildir. Büyük oranda AB Hukuku'ndan esinlenen bu Kanun'un uygulamasında yukarıdaki AB Yönergesi'nde olduğu gibi cinsiyet temelli başvuruların da mülteci statüsüne dahil edilmesi beklenmektedir. Ama şu aşamada ortada bir belirsizlik mevcuttur. İstanbul Sözleşmesi yürürlüğe girmekle bu belirsizliği gidermektedir. Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ni artık hiçbir devletin kabul etmediği bir çekince ile uygulamaktadır. Buna göre Türkiye, sadece Avrupa'da meydana gelen olaylardan dolayı sığınanlara mülteci statüsü vermektedir. Ayırt edici olan nokta; İstanbul Sözleşmesi'nde böyle bir sınırlamanın bulunmamasıdır. Bu Sözleşme'nin 60. maddesi Cenevre Sözleşmesi'nin 1 (A) 2 maddesine atıfta bulunmuştur. Coğrafi sınırlamaya ilişkin çekinceye esas olan hüküm ise bu maddede yer almamaktadır. Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi altındaki yükümlülüğünün çerçevesi bu çekinceye göre, coğrafi sınırlamaya tabi şekilde belirlense de Cenevre Konvansiyonu altındaki bu çekincenin, İstanbul Sözleşmesi'nin 60 ve 78. maddeleri[27] ile bağdaşır olup olmadığı ve Türkiye'nin coğrafi sınırlamayı İstanbul Sözleşmesi altında uygulayıp uygulayamayacağı tartışmaya açıktır.

27-***Madde 60 - Toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talebi***

1. Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi 1A(2) Maddesi anlamında zulüm olarak ve tamamlayıcı/ikincil korumayı gerektiren ciddi hasar biçimi olarak tanınabilmesini sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alır.
2. Taraf Devletler, Sözleşme'de tanımlanan tüm gerekçelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yorumlanmasını ve bu gerekçelerden herhangi biri ya da bir kaçı nedeniyle zulüm görme tehdidi söz konusuysa başvuru sahiplerine, yürürlükteki ilgili araçlarla mülteci statüsünün tanınmasını güvence altına alır.
3. Taraf Devletler sığınma başvurusu yapanlar için toplumsal cinsiyete duyarlı kabul usullerini ve destek hizmetlerini ve yanı sıra toplumsal cinsiyet yönergelerini ve mülteci statüsünün belirlenmesi ve uluslararası koruma için başvuruyu da kapsayan, toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma usullerini geliştirmek için gereken yasal veya diğer tedbirleri alır.

Madde 78 - Çekinceler

1. 2. ve 3. fıkralarda öngörülen istisnalar dışında, bu Sözleşme'nin hükümleri açısından hiçbir çekince konulamaz.
2. Her devlet veya Avrupa Birliği imza sırasında veya kabul, onay veya katılım belgelerini verirken Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildiriyle;
   - 30. Madde'nin 2. fıkrası;
   - 44. Madde'nin 1. fıkrasının e bendi ve 3. ve 4. fıkraları;
   - Küçük suçlarla ilişkili olarak 35. Madde bağlamında 55. Madde'nin 1. paragrafı
   - 37., 38., ve 39. Madde'ler bağlamında 58. Madde;
   - 59. Madde hükümlerini uygulamama veya sadece özel vaka ya da durumlarda uygulama hakkını saklı tutacağını belirtebilir.
3. Her devlet veya Avrupa Birliği, imza sırasında veya kabul, onay veya katılım belgelerini verirken Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildiriyle, 33. ve 34. maddelerde bahsedilen davranışlar için cezai yaptırımlar yerine cezai olmayan yaptırımlar sağlama hakkını saklı tutacağını belirtebilir.
4. Her Taraf Devlet yaptığı çekinceyi, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildiriyle tümüyle ya da kısmen geri çekebilir. Bu bildiri Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte yürürlüğe girer.

Nitekim 78. madde, Sözleşme'de açıkça belirtilen maddeler dışında, hiçbir çekinceye izin vermemektedir. Hatta bu maddeye göre konulacak çekinceler de sadece 5 yıl süre ile geçerli olacaktır. 60. madde İstanbul Sözleşmesi'nde çekince konulabilecek maddelerin dışında tutulmuştur.

Türkiye'nin uyguladığı coğrafi sınırlama ise bu maddenin uygulama alanını sadece Avrupa'dan gelenler ile sınırlı tuttuğundan 60. maddenin kapsamını belirgin şekilde daraltmaktadır. Coğrafi sınırlama 6458 Sayılı Kanun'da da düzenlenmiştir. Bu nedenle artık bu sınırlama kanundan kaynaklanan bir sınırlama niteliğindedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin bir temel hak ve hürriyeti düzenleyen 60. maddesi ile 6458 Sayılı yasanın çatışması durumunda Anayasa'nın 90. maddesinin son paragrafı gereği Sözleşme'ye öncelik vermek gerekmektedir. Sonuç olarak; İstanbul Sözleşmesi, cinsiyet temelli sığınma taleplerinde Cenevre Konvansiyonu'ndan bağımsız bir ölçü norm yaratması nedeniyle, sadece bu tür başvurular için Türkiye'nin coğrafi sınırlama uygulamasını engelleyebilmektedir. Bu da Avrupa dışından Türkiye'ye gelecek pek çok cinsiyet temelli sığınma talebinde bulunun kadın için umut olabilmektedir. Tartışmalı bu konu mahkeme içtihadı ile netleştirilmeye muhtaçtır.

3.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Türkiye İçişleri Bakanlığı tarafından 2008 yılında kurulan İltica ve Göç Bürosu[28] yetkililerinin gecikmeli çalışmaları sonucunda "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun Tasarısı" 20 Haziran 2012 tarihinde TBMM İçişleri Komisyonu'nda kabul edilmiştir. 4 Nisan 2013 tarihinde de kanunlaşmıştır.

Türkiye'nin AB Ulusal Eylem Planı'nda yer alan taahhütlerden biri olan bu kanun 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulan coğrafi sınırlamayı koruyacak şekilde hazırlanmıştır.[29] Daha önce ayrı ayrı hazırlanan Yabancılar Yasası, İltica Yasası ve Göç İdaresi Teşkilatı Yasası tasarıları bu kanun altında toplanmıştır. Eski adı misafirhane olan "Geri Gönderme Merkezleri"nin yapı ve işleyişini de düzenleyen tasarı, iltica ve göç işlemlerini yürütme görevini yürütecek sivil bir kurum kurulmasını öngörüyor.[30] Ayrıca yeni kanun (YUKK) ile yabancıların Türkiye'ye girişleri, kalışları ve çıkışları, talep etmeleri halinde sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar; İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları düzenleniyor.

Yeni kanunun önemli hükümlerinden bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

- *Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı, onur kırıcı ceza, muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti, siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının, hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyecek.*

28-İltica ve Göç Bürosu, http://gib.icisleri.gov.tr/default_B0.aspx?content=1001 (*Erişim Tarihi*:07.09.2013).
29-YUKK, http://www.goc.gov.tr/icerik/yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanunu_327_328 (*Erişim Tarihi*:07.09.2013).
30-Geri Gönderme Merkezleri, http://www.amnesty.org.tr/ai/node/1614 (*Erişim Tarihi*:07.09.2013).

- *Ülkeye girişlerde kapsamlı kontrole tabi tutulması gerekli görülenler, en fazla 4 saat bekletilebilecek. Yabancı, bu süre içerisinde ülkesine dönebileceği gibi 4 saatlik süreyle sınırlı kalmaksızın ülkeye kabulle ilgili işlemlerin sonuçlanmasını da bekleyebilecek.*
- *Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar, bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar; vize, vize muafiyeti, ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az 60 gün süreli pasaport, pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar, Türkiye'ye giremeyecek.*
- *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye dışında olup da kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca görülen yabancıların Türkiye'ye girişini yasaklayabilecek.*
- *Türkiye'ye giriş yasağının süresi en fazla 5 yıl olacak. Ancak, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması halinde, bu süre en fazla 10 yıl daha artırılabilecek.*
- *Vize veya ikamet izni süresi sona eren ve bu durumları yetkili makamlarca tespit edilmeden önce Türkiye dışına çıkmak için valiliklere başvuruda bulunup hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların Türkiye'ye giriş yasağı süresi, 1 yılı geçemeyecek. Türkiye'yi terke davet edilenlerden, süresi içinde ülkeyi terk edenler hakkında giriş yasağı kararı alınmayabilecek.*
- *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, giriş yasağını kaldırabilecek veya giriş yasağı saklı kalmak kaydıyla yabancının belirli bir süre için Türkiye'ye girişine izin verebilecek.*
- *Kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle bazı yabancıların ülkeye kabulü, Genel Müdürlük tarafından ön izin şartına bağlanabilecek.*
- *Türkiye'de 90 güne kadar kalacak yabancılar, vatandaşı oldukları veya yasal olarak bulundukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize alarak gelebilecekler.*
- *Vizenin veya vize muafiyetinin Türkiye'de sağladığı kalış süresi, her 180 günde 90 günü geçemeyecek. Ülke menfaatleri göz önünde bulundurularak vize verilmesinde yarar görülen yabancılara, istisnai olarak Türkiye Cumhuriyeti büyükelçiliklerince resen vize verilebilecek.*
- *Deniz limanlarına gelip, 72 saati geçmemek kaydıyla liman şehrini veya civar illeri turizm amaçlı gezecek kişilerden, mücbir nedenlerle Türk hava ve deniz limanlarını kullanmak zorunda kalan taşıtlardaki yabancılardan liman şehrine çıkacak kişilerden vize aranmayabilecek.*
- *Vize almadan sınır kapılarına gelen yabancılara, süresi içinde Türkiye'den ayrılacaklarını belgelemeleri halinde, sınır kapılarında istisnai olarak vize verilebilecek. Türkiye'den transit geçecek yabancılara, havalimanı transit vizesi şartı getirilebilecek.*
- *Talep ettikleri vize süresinden en az 60 gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlara; Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlara; kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenlere; kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlara; Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlara; kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlara; Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlara; kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkana sahip olmayanlara; takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenlere, takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenlere vize verilmeyecek. Bu sayılanlar kapsamında olmasına rağmen vize verilmesinde yarar görülenlere İçişleri Bakanı'nın onayıyla vize verilebilecek.*
- *Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da 90 günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunlu olacak. İkamet izni, 6 ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybedecek.*

- *Tasarı, çalışma izni, kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni ve iptal şartlarını düzenliyor.*
- *Aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğin sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapılıp yapılmadığı araştırılacak. Evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmeyecek, verilmişse iptal edilecek.*
- *Aile ikamet izni verildikten sonra da evliliğin anlaşmalı olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabilecek.*
- *Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecek yabancılara öğrenci ikamet izni verilecek.*
- *Türkiye'de kesintisiz en az 8 yıl ikamet izniyle kalan ya da Göç Politikaları Kurulu'nun belirlediği şartlara uyan yabancılar, süresiz ikamet izni alabilecek.*
- *Diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmadan, bakanlığın onayı alınmak ve en fazla birer yıllık sürelerle olmak kaydıyla valiliklerce insani ikamet izni verilebilecek.*
- *İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla 30 gün süreli ikamet izni verilebilecek. Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi ikamet izni sayılacak.*
- *Vatansız kişilere, Türkiye'de yasal olarak ikamet edebilme hakkı sağlayan Vatansız Kişi Kimlik Belgesi düzenlenecek. Bu belge, ikamet izni yerine geçecek, 2 yılda bir valiliklerce yenilenecek.*
- *Yabancılar, sınır dışı etme kararıyla, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilecek.*
- *Sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde idare mahkemesine başvurulabilecek. Başvurular 15 gün içinde sonuçlandırılacak. Mahkemenin bu konuda verdiği karar kesin olacak.*[31]

Yani yasaya göre sınır dışı etme kararı ise şu hallerde alınabilecek:
Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar, Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar, Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar, vize veya vize muafiyeti süresini 10 günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler, ikamet izinleri iptal edilenler, ikamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini 10 günden fazla ihlal edenler, çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler, Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler, hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler, ikamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, 10 gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar.[32]

31- YUKK, http://www.goc.gov.tr/icerik/yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanunu_327_328 (*Erişim Tarihi*: 07.05.2014).
32- http://www.goc.gov.tr/icerik/yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanunu_327_328 (*Erişim Tarihi*: 07.09.2014).

Sınır dışı etme kararı alınamayacak yabancılar ise şöyle olacak:
Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar, ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler, hayati tehlike arz eden hastalıklar için tedavisi devam etmekteyken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar, mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları, tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları, idari gözetime alınan yabancılar, geri gönderme merkezlerinde tutulacak.[33]

Kanunda sığınmacı ve mültecilerin durumu "mülteci", "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma" olmak üzere üç ayrı kategoride ele alınıyor.

- *Kanuna göre, uluslararası koruma başvurularında işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, yeterli tedavi imkânı sağlanacak.*
- *Uluslararası koruma talebinde bulunan başvuru sahipleri, sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından dolayı idari gözetim altına alınamayacak.*
- *Başvuru sahipleri, kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, sınır kapılarında usulüne aykırı olarak ülkeye girmekten alıkonulması, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması halinde idari gözetim altına alınabilecek. Başvuru sahibinin idari gözetim süresi 30 günü geçmeyecek.*
- *Uluslararası koruma başvuruları valiliklerce kaydedilecek. Kayıt sırasında, başvuru sahibinden ülkesini terk ettikten sonra başından geçen ve başvuru yapmasına neden olan olaylar, Türkiye'ye giriş şekline ilişkin bilgi ve belgeleri alınacak.*
- *Başvuru sahibinin, daha önceden mülteci olarak tanındığı, halen bu korumadan yararlanma imkânının olduğu veya geri gönderme ilkesini de içeren yeterli, etkili nitelikte korumadan halen yararlanabileceği bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması halinde, başvuru kabul edilemeyecek; ilk iltica ettiği ülkeye gönderilecek.*
- *Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi, mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda koruma elde etme imkânının bulunması, "güvenli üçüncü ülke" olarak kabul edilecek.*
- *Başvuru sahibiyle, etkin ve adil karar verebilmek amacıyla kayıt tarihinden itibaren 30 gün içinde bireysel mülakat yapılacak.*
- *Mülakatı tamamlanan başvuru sahibine ve varsa birlikte geldiği aile üyelerine, uluslararası koruma talebinde bulunduğunu belirten ve yabancı kimlik numarasını içeren 6 ay süreli Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi düzenlenecek. Başvuru, kayıt tarihinden itibaren en geç 6 ay içinde sonuçlandırılacak. Başvuru sahibine, zulüm veya ciddi zarar görme tehdidine karşı vatandaşı olduğu ülke koruma sağlayabiliyorsa, başvuru sahibinin uluslararası korumaya muhtaç olmadığına karar verilebilecek.*
- *Mülteci statüsü verilenlere, yabancı kimlik numarasını içeren üçer yıl süreli kimlik belgesi düzenlenecek.*

33- http://gib.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/gib/YUKK%20Tasar%C4%B1s%C4%B1/TBMM%20YUKK.doc (*Erişim Tarihi*: 07.09.2014).

- *Uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin; vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteğiyle tekrar yararlanması, kaybettiği vatandaşlığını kendi isteğiyle tekrar kazanması, terk ettiği veya zulüm korkusuyla dışında bulunduğu ülkeye kendi isteğiyle dönmesi halinde uluslararası koruma statüsü sona erecek.*
- *Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere, ayni ve nakdi destek sağlanacak.*
- *Uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler, karşılıklılık şartından muaf olacak.*
- *Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyeleri, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden, sosyal yardımlardan yararlanabilecek. Herhangi bir sağlık güvencesi ve ödeme gücü olmayan başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na tabi olacak.*
- *Başvuru sahibi veya şartlı mülteci, uluslararası koruma başvurusu tarihinden 6 ay sonra çalışma izni almak için başvurabilecek; mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi, statü almasından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilecek. Türkiye'de 3 yıl ikamet eden, Türk vatandaşıyla evli olan ya da Türk vatandaşı çocuğu olan mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri için iş piyasasına erişimde sınırlama uygulanmayacak.*
- *Ülkesinden ayrılmaya zorlanan, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırları geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilecektir.*

Kanunla, kabul ve barınma merkezlerine ilişkin de düzenlemeler yapılıyor. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılabilecek.

- *Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilecekler.*
- *Türkiye'ye yasa dışı giren veya Türkiye'yi yasa dışı terk eden, buna teşebbüs eden yabancılar hakkında 2 bin, yasaklanmasına rağmen Türkiye'ye girenler, kendilerine tanınan süre içinde ülkeden ayrılmayanlar ve işlemler sırasında kaçanlar hakkında biner lira ceza uygulanacak. Suçların 1 yıl içinde tekrarı halinde, para cezaları yarı oranında artırılacak.*
- *Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum, kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş, kalış, çıkış ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulacak.*
- *İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, insan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin işlemleri yürütecek, Türkiye'deki vatansız kişileri tespit edecek, düzensiz göçle mücadelede kurumlar arasında koordinasyonu sağlayacak.*
- *Yabancılar, ilk çalışma izni başvurularını bulundukları ülkelerdeki Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarına yapacak.*

3.4. Gözetim Koşulları ve Geri Gönderme Merkezleri

Türkiye'de göç güzergâhlarına ve eğilimlerine, polis ve jandarma tarafından yakalanan kâğıtsız göçmen sayılarına göre hangi illerde ne kadarlık kapasiteyle geri gönderme merkezi kurulması gerektiğine dair gerekli fizibilite çalışmaları ve bütçe imkânları çerçevesin-

de geri gönderme merkezi kurulması çalışmaları yürütülmektedir. Geri gönderme merkezleri "AB'nin geri kabul koşulları çerçevesinde belirlenen bir takım şartlar" dikkate alınarak önceden belirlenmiş olup, geri gönderme merkezleri bu esaslar ve kriterler çerçevesinde oluşturulmaktadır. Fakat söz konusu hiçbir geri gönderme merkezi uygulamada belirtilen insani koşullara sahip değildir.

Merkezlerin kuruluş aşamasında herhangi bir meslek odası, sendika, insan hakları örgütü veya diğer sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınmamaktadır. Bununla birlikte 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren YUKK çerçevesinde yeni kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından bu merkezler protokol yapılmak suretiyle kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlara işlettirilebilecektir.[34]

Türkiye'de birer gözaltı merkezi haline gelen yabancılar misafirhanelerinde tutulan binlerce kağıtsız göçmen ve sığınmacının içinde bulunduğu koşulların iyileştirilmesi bakımından yürütülen çalışmalar yetersizdir. Misafirhanelerdeki fiziksel kapasitenin yetersizliğinin yanı sıra temel ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan sorunlar gözetim altındaki sığınmacıları zor durumda bırakmaktadır.

Ülke genelinde geri gönderme merkezlerinin[35] kapasitesi 51 uydu il[36] içerisinde yer alan 35 ilde toplam 2 bin 945 kişiden oluşmaktadır. Bu illerden sadece 27'sinde bu merkezler faaldir. Ülkemizdeki kağıtsız göçmen sayısının ise geri gönderme merkezlerinin kapasitesinin oldukça üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.[37] Ülkemizde yürütülmekte olan AB Projesi kapsamında mülteciler ve sığınmacılar için Ankara, Erzurum, Gaziantep, Kayseri, Kırklareli, İzmir ve Van'da 750 Yatak kapasiteli 7 adet Kabul, Tarama ve Barınma Merkezi, Ankara ve Erzurum'da her biri 750 adet kapasiteli iki adet geri gönderme merkezi inşa edilmektedir. Aydın, Edirne, Bitlis ve Van illerinde de geri gönderme merkezlerinin inşaatları da devam etmektedir.[38]

Bu merkezler hiçbir bağımsız kurumun denetimine tabi olmadığı gibi hiçbir STK temsilcisinin girişine de izin verilmemektedir. STK'ların içeri alınmasının engellenmesi, içeride tutulan göçmenlere hakları konusunda çok sınırlı bir bilgilendirmenin yapıldığını göstermektedir. Hakları konusunda bilgi sahibi olamayanların savunma hakları kısıtlanmakta ancak maddi imkânları olan çok az sayıda kişi avukata başvurarak haklarına sahip çıkabilmektedir. Türkiye'de bugün, yalnızca BMMYK'nın Kumkapı merkezine erişim hakkı bulunmaktadır.[39]

34- (TOHAV) tarafından İçişleri Bakanlığına Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde yapılan başvuru sonucunda verilen (18.06.2013) cevaplar. (Bkz. Ek 2).
35- Bkz. (Şekil 1).
36- Mültecilerin, sığınma konusundaki başvuruları alındıktan sonra, üçüncü bir ülkeye gönderilene kadar, Türkiye'nin iç kesimlerinde gönderildiği illere verilen genel isim.
37- http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/GGM%20Rapor.pdf (*Erişim Tarihi*: 07.09.2014).
38- http://www.madde14.org/images/f/f8/73782cevap.pdf (*Erişim Tarihi*: 05.06.2014).
39- http://no-racism.net/upload/291284987.pdf (*Erişim Tarihi*: 05.06.2014).

Kâğıtsız göçmenlerin sınır dışı edilene kadar barındırıldığı geri gönderme merkezlerinin yönetim ve kontrolü, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Ancak Emniyet Genel Müdürlüğü'nün asıl uğraş alanı ve görevi, önleyici ve koruyucu niteliği ağır basan suç ve suçlularla mücadeledir. Bu nedenle geri gönderme merkezlerinin yönetim ve kontrolünün İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulacak olan Göç ve İltica Genel Müdürlüğü tarafından yapılması uygun olacaktır. Bu kapsamda sınır dışı işlemlerinin iltica, sığınma ve göç konusunda eğitim almış personel tarafından yürütülmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.[40]

3.5. Geri Kabul Anlaşmaları

Ülkemizde 1995-2012 yıllarında yakalanan kağıtsız göçmen sayısı 900 bini geçmiştir. Kağıtsız "yasadışı" olarak adlandırılan göçün günümüzdeki önemli özelliği "örgütlü şebekelerce" insan kaçakçılığı[41] şeklinde düzenlenmesidir. Aşağıdaki Grafik 1 kağıtsız göçün boyutlarına dair bir fikir vermektedir.

Grafik 1*. *Yıllara Göre Türkiye'de Yakalanan Kâğıtsız Göçmen Sayısı*

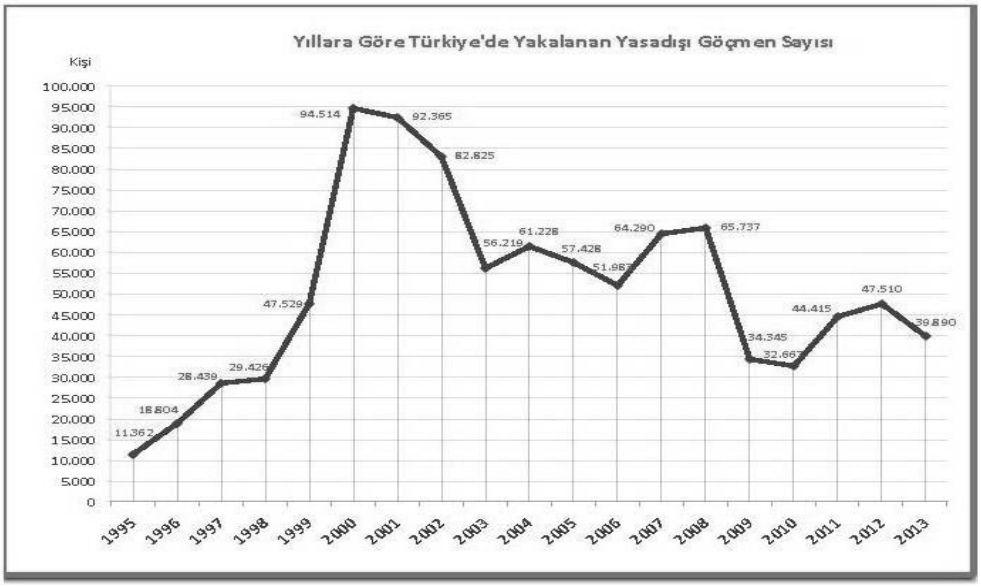

* Göç İdaresi Genel Müdürlüğü resmi web sitesinden alınmıştır.

40- Bkz. (15).

41- İnsan kaçakçılığı maddi yarar elde etmek amacıyla Türkiye'de sürekli oturma izni bulunmayan şahısların, örgütlü şebekelerce Türkiye'ye yasal olmayan yollardan girmelerinin, Türkiye'den yasal olmayan yollardan başka ülkelere götürülmelerinin, Türk vatandaşlarının ise yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkmalarının sağlanmasıdır. İnsan ticareti insan kaçakçılığından farklı bir kavramdır. İnsan ticareti, kişilerin zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete veya benzeri uygulamalara tabi kılmak, beden organlarının verilmesini temin etmek maksatları ile tehdit ve cebir/şiddet veya nüfuzu kötüye kullanmak veya kandırmak suretiyle, tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa (*Erişim Tarihi*: 05.06.2014).

Geri Kabul Anlaşmaları, ülkeleri 'yasadışı' göçe karşı önlem almaya teşvik eden, kâğıtsız göçmenlerin ülkelerine gönderilmelerini sağlayan bir araç olarak kullanılmaktadır. Türkiye, Rusya (2014 yılında) Bosna-Hersek (2012 yılında), Kırgızistan (2003 yılında), Moldova (2012 yılında), Nijerya (2011 yılında), Pakistan (2010 yılında), Romanya (2004 yılında), Rusya Federasyonu (2011 yılında), Suriye (2001 yılında), Ukrayna (2005 yılında), Yemen (2011 yılında) ve Yunanistan (2001 yılında) ile geri kabul düzenlemeleri imzalamıştır. Bunların haricinde; 2001 yılından itibaren İran, Hindistan, Srilanka, Bangladeş, Çin, Bulgaristan, Ürdün, Tunus, Özbekistan, Moğolistan, Mısır, İsrail, Gürcistan, Etiyopya, Belarus, Sudan, Cezayir, Libya, Fas, Lübnan, Nijerya ve Kazakistan, Azerbaycan, Afganistan ve Irak ile görüşmeler sürmektedir.[42]

Türkiye ile AB arasında da "Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni" ve "Geri Kabul Anlaşması" eş zamanlı olarak 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara'da taraflarca imzalanmıştır.

"Geri Kabul Anlaşmalarının çok hayati insan hakları sorunları doğurabileceğini re'sen gözetmek gereklidir. Bunun şimdiye kadar sonuçlarını tam olarak ölçen ve değerlendirebilen bir mekanizma kurulmamış, izleme imkanları oluşturulmamıştır. Ancak verilebilecek şu örnek üzerinden durumu anlamaya çalışabiliriz: Suriye'de yaklaşık 3 yıl önce başlayan olaylardan bu yana Türkiye açık kapı uygulaması ile Suriye'den kaçan kişilere (her ne kadar hukuki tanımlamada bir karmaşa yaşansa da) bir uluslararası koruma sağlamaktadır. Ülkeye gelen kişiler kendi rızaları olmaksızın ve istisna kabilinden olaylar hariç tutulursa Suriye'ye geri gönderilmemektedir. Ancak unutulmaması gereken husus; şikayet edilen ülkedeki rejim uygulamalarının 3 yıl önce değil, çok uzun yıllardır devam edegeldiğidir. Şimdi, Suriye'deki mevcut rejim uzun yıllardır söz konusu insan hakları ihlallerinden sorumludur;

10 Eylül 2001 tarihinde Türkiye ile Suriye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması'na göre İçişleri Bakanlığı - Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bilgi edinme yasası kapsamında Mülteci Der'e verdiği 22 Ekim 2013 tarihli cevaba göre 2002-2013 yılları arasında niçin 2.675 insan Suriye rejimine bizzat teslim edilmiştir? Örneğin Uluslararası Af Örgütü'nün içinde Türkiye'den de sınırdışıların konu edildiği, geri kabul anlaşmaları ile değişik ülkelerden Suriye'ye sınırdışı edilen insanların Suriye hapishanelerindeki çok kötü akıbetlerine yönelik somut kişiler bazlı raporları açıklanmıştır. Şimdi Türkiye tarafından 2002-2013 yılları arasında kaçtıkları Suriye rejimine gerisin geri teslim edilen ve resmi sayılarının 2.675 kişi olduğu bizzat İçişleri Bakanlığı tarafından bildirilen kişilerin hukuki, ahlaki ve insani sorumluluğu kimin üzerindedir? Bu örnek geri kabul anlaşmalarının neden olabileceği ihlallerin çapı ve muhtevası hakkında bize bir fikir verebilmektedir."[43]

42- http://www.ihad.org.tr/file/reports/2012/2011%20YILI%20TURKIYE%20ILTICA%20&SIGINMA%20HAKKI%20IZLEME%20RAPORU.pdf (*Erişim Tarihi*: 07.09.2013).
43- http://www.zaman.com.tr/yorum_geri-kabul-anlasmasi-ne-anlama-geliyor_2184849.html (*Erişim Tarihi*: 18.12.2013).

Tüm bu nedenlerle Türkiye'nin ve/veya farklı ülke vatandaşlarının lehine vize serbestisi çabasında bulunurken bunun karşılığında bahsetmeye çalıştığımız şekilde Avrupa'nın sınırlarına ulaşmış ve belki de uluslararası hukuktan kaynaklanan hakların arayışında olan 3. ülke vatandaşlarını onları kaçmış oldukları ülkeye teslim etmeyi taahhüt eden geri kabul anlaşmalarını insani ve haklar boyutuyla detaylı bir değerlendirmeye ve tartışmaya açmak gereklidir.

İKİNCİ BÖLÜM

1. Türkiye'de Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenlerle İlgili Veriler

Türkiye, önceki yıllarda olduğu gibi 2014 yılında da, mülteci ve sığınmacılar açısından kaynak ülke olma özelliği ile birlikte transit ülke konumunu muhafaza etmiştir. Sınır geçişlerinde yakalanıp geçici sığınma prosedürüne dâhil olanlar statü farkı olmaksızın tüm mülteci ve sığınmacılar Türkiye'de özellikle barınma, sağlık, eğitim ve geçim gibi konularda neredeyse hiçbir destek görmeksizin hayatta kalma mücadelesi vermek zorunda kalmaktadır. Türkiye'de sığınma başvurusunda bulunanların sayısı 2013 yılı Ocak rakamlarına göre ciddi oranda artış göstermiştir.[44]

Grafik 2*. *Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvuru Sayısı*

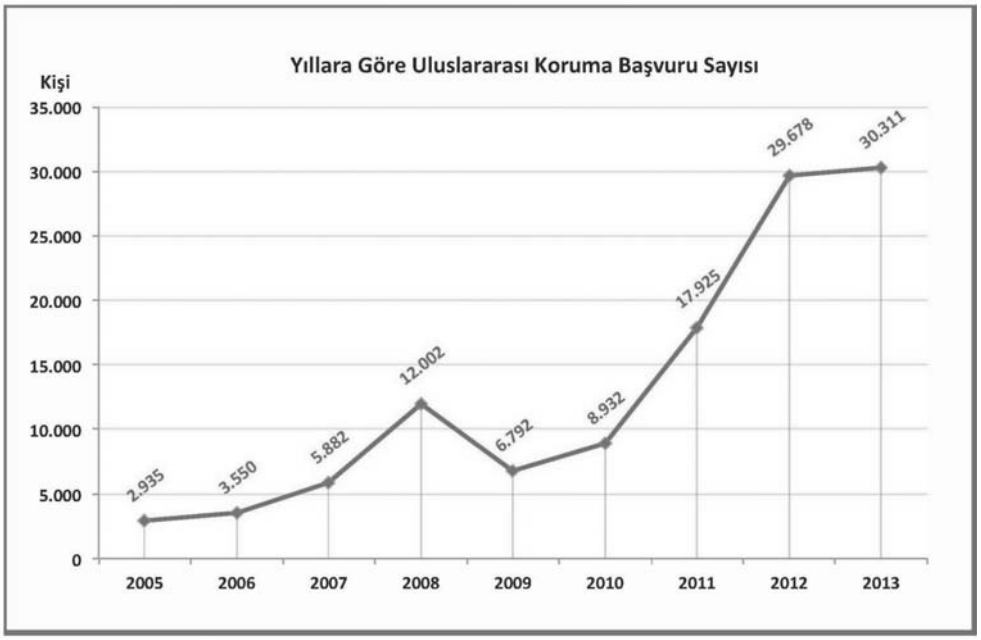

* Göç İdaresi Genel Müdürlüğü resmi web sitesinden alınmıştır.
44- http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_ocak_tr(5).pdf (*Erişim Tarihi*: 07.09.2014).

Yukarıdaki grafikte de belirtildiği gibi yıllar itibariyle uluslararası koruma talebi artan hızda değişmektedir. BMMYK Türkiye ofisinin verilerine göre, 2013 yılında sığınma ve mültecilik hakkından yararlanmak isteyenlerin sayısı 39 bin 137 iken, 2014 yılı Mayıs itibariyle başvuruda bulunanların sayısı 44 bin 823[45] olarak kayıtlara geçmiştir. 2014 yılında sığınmacı statüsü almaya çalışan kişiler arasında ilk sırayı Afganistan vatandaşları (9 bin 619), ikinci sırayı İran uyruklular (8 bin 712) alırken, 2013 Mayıs verilerine göre sığınma talep eden kişilerin ülkelere göre dağılımlarına bakıldığında, yine ilk sırayı Afganistan (9 bin 545) ikinci sırayı İran vatandaşları (7 bin 751) almaktadır. BMMYK verilerine göre Türkiye'de sığınma talebinde bulunanlar arasında ilk dört sırayı Afganistan, Irak, İran ve Somali uyruklu kişiler oluşturmaktadır. Ancak bu dört ülke vatandaşlarının toplamından daha fazla sayıda sığınma başvurusu yapan ve farklı uyruklara mensup olan kişi mevcuttur.[46] Uyruklarına göre 2013 yılı ve 2014 yılı ilk 6 ayında mülteci, sığınmacı ve göçmen çeşitliliği genellikle şu ülkelerden oluşmuştur; Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bangladeş, Bolivya, Burundi, Burma, Dominik Cumhuriyeti, Cezayir, Çeçenistan, Eritre, Fas, Fildişi Sahili, Filistin, Gana, Gine, Güney Afrika, Gürcistan, Hindistan, Irak, İran, Kamerun, Kazakistan, Kırgızistan, Komor Adaları, Lübnan, Mali, Mısır, Moğolistan, Moritanya, Myanmar, Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Ruanda, Senegal, Somali, Sudan, Suriye, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkmenistan, Uganda, Ukrayna, Umman, Ürdün, Yemen.

Öte yandan sığınma sistemine giremeyip ülke içinde düzensiz hareketliliği süren veya yakalanarak sınır dışı edilenlerin sayısının çok daha fazla olduğu bilinmektedir. Tablo 1; son beş yılda ortalama 35 bin kağıtsız göçmenin yakalandığını göstermektedir. Bu göçmenler içinde sığınma hakkından yararlanabileceklerin sayısını tespit etmek güç olsa da önemli bir kısmının sığınmacı olabileceği düşünülebilir. Son yıllarda 'yasadışı' göç hareketliliğinin büyük kısmını oluşturan Irak, Afganistan, Somali ve Filistin kökenli sığınmacılar 2014 yılında da bu özelliklerini korumuşlardır. Ağırlıklı olarak siyasi nedenlerle ülkelerini terk eden İran kökenli mülteci ve sığınmacılar ise Türkiye'ye gelip iltica prosedürüne dâhil olmaya çalışmaktadır.

Bir diğer çarpıcı sonuç ise, çocuk mülteci ve sığınmacı nüfusunda yaşanan büyük artış ve hareketliliktir. 2014 yılı Mayıs ayı istatistiklerine göre BMMYK Türkiye Ofisi'ne kayıtlı mülteci veya geçici sığınmacı statüsündeki 0-4 yaş grubu çocuk sayısı 3 bin 604 iken, 2013 yılında bu sayı 2 bin 997 olarak gerçekleşmiştir.[47] Okul çağındaki 5-17 yaş dilimindeki çocukların sayısında çok daha önemli artışlar söz konusudur. Bu kategorideki toplam çocuk sayısı 2014 yılında 12 bin 76'ya ulaşmıştır. Dolayısıyla hassas gruplar olarak nitelendirilen 18 yaş altındaki gruplar ile özel olarak ilgilenmek ve temel ihtiyaçlarının tespiti ve bu tür ihtiyaçların giderilmesinde duyarlı hareket etmek gerekmektedir.

45-(TOHAV) tarafından İçişleri Bakanlığına Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde yapılan başvuru sonucunda verilen (18.06.2013) cevaplar. (Bkz. Ek 2).
46-http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_subat_tr.pdf (*Erişim Tarihi*: 02.04.2014).
47-http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_aralik_tr.pdf (*Erişim Tarihi*: 02.04.2014).

Bunun yanında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre (Grafik 3) yaklaşık 66 milyon giriş-çıkış yapılmıştır.

Grafik 3*: ***Türkiye'de Hudut Kapılarından Çıkış-Giriş Yapan Yabancı Uyruklu Sayısı***

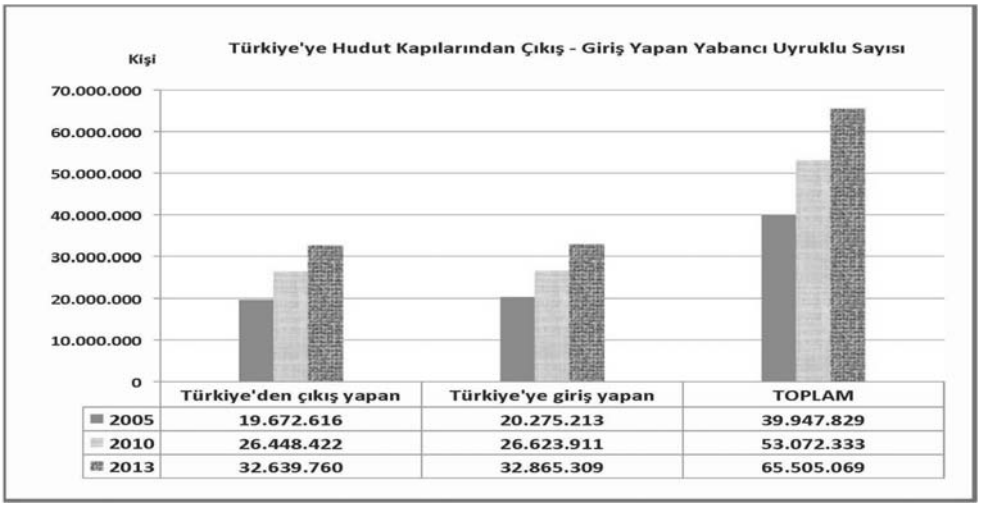

Aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi son dört yıl içerisinde yabancı uyruklulara verilen ikamet izni çeşitlerinde en çok artış "kısa süreli ikamet izni"nde olmuştur.

Grafik 4*: ***Türkiye'de Yabancı Uyruklulara Verilen İkamet İzin Çeşitleri***

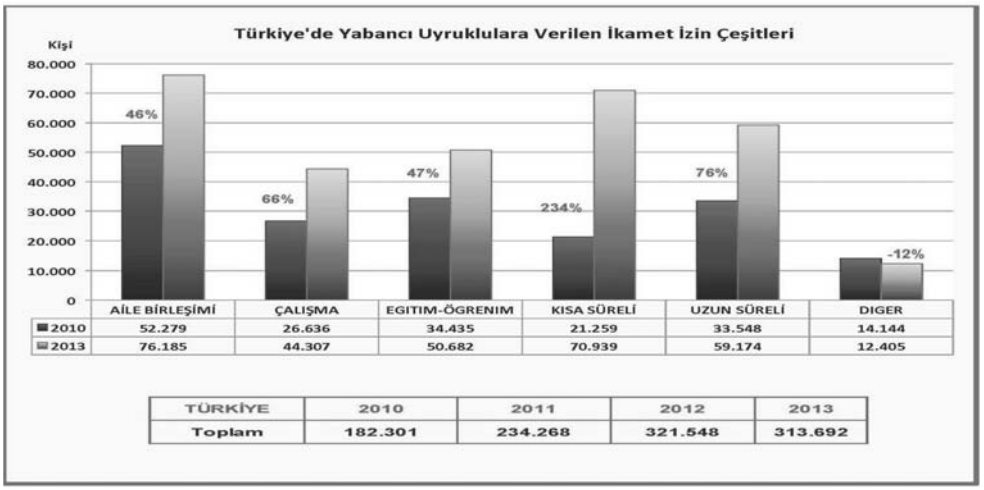

Son 3 yıldır sayıları gittikçe artan Suriyeli göçmen nüfusu yukarıda verilen istatistiklere yansıtılmamıştır. Suriyeliler, AKP hükümetinin tanıdığı geçici koruma hakkıyla

* Göç İdaresi Genel Müdürlüğü resmi web sitesinden alınmıştır.

Türkiye'de ikamet etmektedirler.[48] Günümüz itibariyle Suriye'deki savaş, şiddet ortamından kaçıp Türkiye'ye sığınan kişi sayısının bir milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.[49] BMMYK'nın güncel verilerine göre toplamda 9,3 milyonun[50] üzerinde Suriyeli savaş mağduru yerlerinden edilmiştir. Bu rakamın 2,8 milyonu başta Ürdün olmak üzere, Türkiye, Lübnan, Irak ve Mısır gibi birçok ülkelere sığınmışlardır. Yaklaşık 6,5 milyon Suriyeli ise zorunlu iç göçe maruz kalarak yerlerinden edilmişlerdir, ülke içinde ve ülke dışına kaçmak durumunda kalan kişilerin toplam sayısı Suriye'nin çatışma öncesindeki nüfusunun yüzde 40'ını geçmiştir. Yerinden edilenlerin en az yarısını çocukların oluşturduğu tahmin edilmektedir.[51]

1.1. Sınır Geçişlerinde Yakalananlar ve Göçmen Kaçakçılığı

Herhangi bir belge olmaksızın sınır geçişlerinde güvenlik birimleri tarafından yakalanan 'kâğıtsız' mülteci, sığınmacı ve göçmen sayısı 2011 yılında 44 bin 415'e ulaşmıştır. Bu rakam 2012 yılı içerisinde 42 bin 690'dır. 2013 yılı içerisinde yakalanan göçmen sayısı ise 15 bin 69 olarak gerçekleşmiştir.[52]

Göçmen kaçakçılığı, doğrudan veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan; bir yabancının ülkeye sokulması ya da ülkede kalmasına yardımcı olunması, o ülke vatandaşının veya yabancının yurtdışına çıkışına imkân sağlanmasıdır.[53] Günümüzde göçmen kaçakçılığının en önemli sebeplerinden birisi göçmenlerin hedef ülkelerinin yasal göçü zorlaştıran uygulamaları olarak bilinmektedir.[54] Türkiye'nin coğrafi konumu itibariyle doğu-batı ve kuzey-güney arasında bir köprü pozisyonunda olması göçmen kaçakçılığının "kaynak, transit ve hedef" ülkelerinden biri haline getirmektedir. Türkiye'de meydana gelen göçmen kaçakçılığı faaliyetlerini iki yönlü olarak değerlendirmek mümkündür; Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen göç hareketleri ve Türkiye'ye gelen göç hareketleri.

1.1.1. Türkiye'deki Göçmen Kaçakçılığı Faaliyetlerinin Güzergâh ve Yöntemleri

Türkiye'de meydana gelen göçmen kaçakçılığı suç faaliyetlerine bakıldığında; suç organizasyonlarının yasa dışı faaliyetlerini genellikle nüfusu yoğun olan, kalabalık, büyük

48- http://www.worldvision.org/news-stories-videos/faqs-war-syria-children-and-refugee-crisis (*Erişim Tarihi*: 12.03.2014).
49- http://www.trthaber.com/haber/dunya/suriyeli-multeci-sayisi-41-milyonu-bulabilir-112473.html (*Erişim Tarihi*: 07.05.2014).
50- Bkz. (29).
51- http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/unhcr_bas%C4%B1n_bildirisi__suriye_d%C3%BCnyada_zorla_yerinden_edilenler_listesinde_en_%C3%BCst_s%C4%B1raya_yerle%C5%9Fti.pdf (*Erişim Tarihi*: 06.05.2014).
52- (TOHAV) tarafından İçişleri Bakanlığı'na Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde yapılan başvuru sonucunda verilen (18.06.2013) cevaplar. (Bkz. Ek- 2).
53- http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa (*Erişim Tarihi*: 06.05.2014).
54- Castles, S. and Miller, M. J. (2009). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. 4th edition. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan and Guilford.

şehirlerde organize ettikleri görülmektedir. Suç organizasyonu üyeleri arasında ülkemiz vatandaşları olduğu gibi özellikle komşu ülkelerimizden İran, Pakistan ve Irak uyruklu organizatörlerin de bulunduğu ve bu organizatörlerin ülkemizdeki illegal faaliyetlerinde aynı zamanda kendi ülkelerinden bazı şahıslarla da irtibatlı oldukları bilinmektedir. Ayrıca, suç organizasyonlarının gelişen teknolojiyi de yakından takip ettikleri ve özellikle irtibatlı oldukları şahıslarla telefon konuşmalarına veya buluşmalarına özen gösterdikleri, aralarında şifreli konuştukları ve çok sık aralıklarla telefon numarası değiştirdikleri bilinmektedir.

Kaçak göçmenlerin Türkiye'ye girişlerde, genellikle dağlık bölgelerimizin hâkim olduğu ve zor arazi şartlarına sahip olan doğu sınırlarımızı kullandıkları görülmektedir. Doğu sınırlarımızda yolun daha uzun olması, coğrafi ve iklim şartlarının daha sert olması sınır kontrollerini de zorlaştırmaktadır. Bu fiziki şartlardan kaynaklanan ve yasa dışı girişlerin önlemesini mümkün kılmayan bu olumsuz durum ise, illegal geçişlerde özellikle suç organizasyonlarınca tercih edilme sebebi olarak görülmektedir. Ülkemize illegal geçişlerle gelen bu kağıtsız göçmenler genellikle karayoluyla batı bölgelerimizde bulunan büyük il merkezlerine getirilmektedirler. Suç organizasyonlarınca organize edilen bu kaçakçılık faaliyetlerinde, kaçak göçmenlerin çeşitli araçlar içerisinde (tır, kamyon vs.) zula tabir edilen gizli bölmelere saklanarak kaçırıldığı ve bu araçların beraberinde "eskort" olarak bilinen, kolluğa karşı koruma araçlarının da olduğu bilinmektedir.

Ancak, gelişen teknoloji ve ekonomik şartların da paralelinde, bazı suç organizasyonlarının yurtdışına kaçıracakları kaçak göçmenlerin kılık-kıyafetlerine ilişkin alış-verişlerini de yaparak dikkat çekmeyecek şekilde özenle giydirdikleri ve doğu illerimizden batı illerimize zaman zaman uçak ile gönderdikleri de görülmektedir.

Ülkemizin İstanbul ve İzmir gibi nüfusu yoğun ve polis denetiminin zor olduğu büyük şehirlere gelen kaçak göçmenlerin, organizatörlerce özelikle ucuz olarak bilinen ve 3. sınıf tabir edilen otellerin bir arada bulunduğu bölgelerde kalmalarının sağlandığı veya suç organizatörleri tarafından önceden kiralanan evlerde barındırıldıkları bilinmektedir. Göçmen kaçakçılığı suç faaliyetlerinin, ülkemizde çıkış hareketlerine bakıldığında ise; karayolu güzergâhı kullanmak suretiyle tırlar ve kamyonlar içerisindeki gizli bölümlerde saklanmak suretiyle geçişler olabilmektedir.

Bunun yanı sıra, sahte pasaportlarla veya pasaport alımında ibraz edilen belgelerin sahtesinin kullanılmasıyla temin edilen vizelerle gerek hava hudut, gerekse kara hudut kapılarımızdan geçişler olabilmektedir.

1.1.2. Göçmen Kaçakçılığının Yoğunlaştığı Bölgeler

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi: Göçmen kaçakçılığı olayları özellikle metropol ve kozmopolit nitelik taşıyan, nüfusu yoğun şehirlerde odaklaşıp, yurtdışına gitmek isteyen şahıslarla kaçakçıların buluşup iş takiplerini yaptıkları yerlerde yoğunlaşmaktadır. Ancak, doğu sınırlarımızın zor arazi şartlarından oluşuyor olması, takibi güçleştirici bir unsurdur.

Akdeniz ve Ege Kıyıları: Göçmen kaçakçılığı ile uğraşan organizatörler, ülkeye yasadışı olarak girmiş kaçak göçmenleri veya ülkede bulunan Türk vatandaşlarını, denizyolunu kullanmak suretiyle genellikle Ege kıyılarından Yunanistan ve oradan da farklı Avrupa ülkelerine götürmektedir. Bununla birlikte son günlerde geliştirilen diğer bir metod ise, Akdeniz kıyılarından KKTC veya GKRY'ye geçiştir.

Edirne-Yunanistan Bölgesi: Göçmen kaçakçılığı organizatörlerinin özellikle Meriç Nehri ve kara sınır geçişini kullanmak suretiyle yasadışı geçişlerin görüldüğü bir güzergâh da Edirne-Yunanistan sınırıdır. Yunanistan'a Meriç nehri olarak bilinen bölgeden küçük şişme botlarla illegal geçişler olabilmektedir. Aynı zamanda Yunanistan'ın adalarına Ege kıyılarımız üzerinden küçük tekneler ve yatlarla da 10-15 kişilik gruplar halinde kaçak geçişler olabilmektedir. Ayrıca, son yıllarda gündeme gelen yeni bir güzergâhta ise, suç organizasyonlarının kaçak göçmenleri teknelerle K.K.T.C. üzerinden önce G.K.R.Y.'ye, oradan da Yunanistan veya İngiltere'ye götürdükleri bilinmektedir.

2009 yılından itibaren yasadışı göç güzergâhındaki ağırlığın, Edirne-Yunanistan bölgesinden Ege kıyılarına doğru yön değiştirdiği görülmektedir.

1.1.3. Sınır Geçişlerinde Yaşamını Yitiren Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler

Basın yayın organlarına yansıyan bilgilere göre 2014 yılında yasadışı düzensiz göç hareketliliği içinde iken çeşitli nedenlerle hayatını kaybeden sığınmacı ve göçmen sayısı tam olarak bilinmemekle beraber sosyal medya ve haberlere konu olan kişi sayısı 90'ın üzerindedir. Kayıpların sayısının belirtilen rakamın hayli üzerinde olduğu da tahmin edilmektedir. Bu rakamların neredeyse yarısından fazlası Ege kıyılarındaki boğulma vakalarından oluşurken, 2011 yılında ölüm olaylarının büyük bölümünü yine Meriç kıyılarındaki boğulma vakaları oluşturmuştur. 2012 yılı içerisinde İzmir Menderes'te 63, Midilli'de 28, Sakız adasında 3 trajik ölüm bilinmektedir. Anlaşılacağı üzere transit insan kaçakçılığının yoğunlaştığı Trakya bölgesinde Meriç nehri ölümcül bir suyoluna dönüşmüş durumdadır. Öte yandan bölgeye konuşlandırılan Frontex sınır muhafızlarının sığınmacı ve göçmenlere karşı çoğu kez orantısız ve zalimane davranışlar sergiledikleri ve en az bir kağıtsız göçmenin açılan ateş sonucu hayatını kaybettiği rapor edilmektedir. Can ve mal güvenliklerini güvence altına alarak daha iyi yaşam koşullarına sahip olmaya çalışan binlerce sığınmacı ve göçmen, insan kaçakçılarının tuzağına düşmekte ve yaşamlarını riske atmaktadır. Bu tür olaylarda 2003-2013 yılları arasında 224 kişi hayatını kaybetmiştir.[55]

Ayrıca Nisan 2014'te Edirne'nin Bulgaristan sınırındaki Budak Doğanca Köyü'nde çalılıklar arasında göçmenlere ait olduğu sanılan 2'si erkek, 1'i kadın ve 1'i çocuğa ait toplam 4 ceset bulunmuştur.[56] Yine 16 Nisan 2014'te İzmir'in Menderes İlçesi Özdere Mahallesi

55- http://t24.com.tr/haber/yasa-disi-sinir-gecislerinde-2013-ile-2012-yillari-arasinda-224-kisi-oldu, 251601 (*Erişim Tarihi*: 05.6.2014).
56- http://www.evrensel.net/haber/82122/sinir-koyunde-birbirine-sarilarak-olen-gocmenler.html#.U6riBpR_vTo (*Erişim Tarihi*: 05.6.2014).

açıklarında kaçakları taşıyan tekne batması sonucu 2 mülteci ölü olarak bulunmuş, 2 mülteci ise hastaneye kaldırılmıştır.[57] Hala Yunanistan ile aramızdaki Meriç nehrinde mayınlar bulunmaktadır. Nehri geçmeye çalışırken en az 88 kişi mayınlara basarak hayatını kaybetmiştir.[58]

Harita 1*.
Göç Yolları Üzerinde Hayatını Kaybeden Mültecilerin Yoğunlaştığı Bölgeler

Çarpıcı bir çalışma olarak Avrupa Birliği ülkelerine gitmeye çalışırken yolda hayatını kaybeden mültecilerin oranını gösteren bir harita yayınlanmıştır. Yukarıdaki Harita'da kırmızı ile gösterilen bölgeler, AB ülkelerine giderken yolda ölen mültecilerin oranını göstermektedir.

* Kaynak: http://www.dunyabulteni.net/haber/294928
57- http://yarinhaber.net/news/10238 (*Erişim Tarihi*: 05.6.2014) .
58- http://fortresseurope.blogspot.com.tr/2006/02/avrupa-snrlarnda-len-gmenler.html (*Erişim Tarihi*: 05.6.2014).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. Mülteci ve Sığınmacıların Psiko-Sosyal ve Sağlık Durumuna Genel Bakış

1.1. Mültecilerin Temel İhtiyaçları

Her insan gibi, sığınmacıların ve mültecilerin de yaşamlarını sürdürebilmek için temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Mültecilerin temel ihtiyaçlarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Barınma
- Gıda
- Giyecek
- Tıbbi bakım
- Psikolojik ihtiyaçlar
- Güvenlik, sosyal, ekonomik ve yasal haklar tanıyan hukuki bir statü
- Ekonomik ihtiyaçlar -iş piyasasına erişim - çalışma
- Eğitim
- Sosyal-kültürel haklara erişim, sosyalleşme ve iletişim

Benzer şekilde mültecilerin Türkiye genelinde yaşadıkları problemleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Sağlıklı barınma olanaklarının olmaması,
- Kötü beslenme ya da beslenememe,
- Temel sağlık ihtiyaçlarının karşılanamaması
- Kısıtlı yasal çalışma ve iş bulma imkanı
- İşsizliğin sonucu olarak 'yasadışı' faaliyetlerden kazanç elde etmeye çalışmak
- Geçirdikleri travmalara bağlı olarak psikolojik problemler[59]
- Sosyal-kültürel çevreye yabancılık ve bu faaliyetlere ulaşamama
- Sosyalleşememe
- Hassas ve dezavantajlı grupların (engelliler, hamileler, refakatsiz çocuklar, işkence mağdurları, yaşlılar, kronik hastalıkları olanlar vb.) özel ihtiyaçları
- Eğitim imkânlarına erişememe

59- Travma, mültecinin sadece kendi ülkesinde değil, kaçtığı ülkede de devam eden ve ona acı veren toplu bir süreçtir. Hatta kaçış sırasında da farklı ülkelerden geçerken farklı olumsuz deneyimler yaşayabilen mülteciler, bir travmalar zincirine maruz kalabilmektedirler. Tüm bunlar sırasında mülteciler; cinsel taciz, işkence, tutuklanma, ailenin kaybı gibi şiddet biçimlerine maruz kalırlarken, açlık, susuzluk ve ekonomik yetersizlikler, bu şiddetin yarattığı olumsuzlukları daha da arttırmaktadır.

- Uydu kentlerde iletişim ağı eksikliği, işleyen bir yönlendirme mekanizmasının oluşamaması,
- İkametlerinin olmaması, ikamet harçlarını ödeyememe, yasal belgelerinin olmaması
- İletişim ya da dil sorunu (özellikle Afrika ülkelerinden gelenler için)
- Sosyal hizmetlere erişememe
- Uzun bekleme süreçlerinden dolayı yaşadıkları hayal kırıklıkları ve öfke
- Toplumun, resmi kurumların ve çalışanlarının mülteci/sığınmacı olmak konusunda bilgi eksikliği ve önyargıları

Hassas Gruplar

Dünya üzerindeki mülteci hareketliliğinin büyük çoğunluğu; mülteci kadın ve çocukların hareketliliğinden oluşmaktadır. Ama bunlar dışında da hassas gruplar bulunmaktadır. Bu grupları aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür:

- Kadınlar
- Refakatsiz çocuklar
- Yaşlı mülteciler
- Bedensel ve zihinsel engeli bulunan engelliler
- Etnik azınlıklar

Mülteci Kadınlar

Mülteci topluluklarının yüzde 50'sini kadınlar ve kız çocukları oluşturmaktadır. Kadınlar;

- Kaçışları öncesi ve esnasında fiziksel ve cinsel saldırıya ve istismara,
- Sığınma ülkesinde fiziksel, cinsel saldırıya ve istismara,
- Eşlerinin istismarı ve terk etmesine,
- Silahlı çatışmaya ve zorla askere alınmaya,
- Cinsel sömürüye ve fuhşa zorlanmaya,
- Birey olarak tanınmamaya,
- Geri dönüşlerinden sonra bile fiziksel, cinsel tacize ve saldırıya maruz kalabilirler.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete daha açık olan kadın mülteciler ise;

- Refakatsiz ve tecrit edilmiş tek kadınlar,
- Yalnız aile reisi kadınlar,
- Cinsel şiddet kurbanı kadınlar,
- Yaşlı kadınlar,
- Bedensel ya da zihinsel engelli kadınlar ve çocuklar,
- Ruh sağlığı bozuk ve travma yaşamış kadın mülteciler,
- Refakatsiz kız çocukları,
- Gözaltındaki kadınlardır.

Mülteci Çocuklar

Dünyadaki mültecilerin yarısına yakınını çocuklar oluşturmaktadır.[60] Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre son on yıl içinde dünya genelin-

60-Beter, Ö (2006), SABEV Sınırlar Ötesi Umutlar Mülteci Çocuklar.

de 25 milyon çocuk evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Mülteci hayatı, çocuklar için travmatik bir yaşamdır. Mülteci kız çocuklar genellikle mülteci erkek çocuklarına göre daha büyük koruma sorunları ile karşılaşmaktadırlar. Kız çocukları, sosyo-kültürel normlardan ve toplumsal cinsiyete dayalı pratiklerden dolayı daha çok mağdur olabilmektedir. Mülteci çocuklar arasında en hassas durumdakiler, tek başlarına seyahat eden ve her iki velisinden de ayrı olup, bakımından birinci derecede yükümlü olan kimsenin bulunmadığı ayrı düşmüş çocuklar, refakatsiz çocuklardır.

BMMYK prosedürlerine göre refakatsiz çocuklar için kalıcı çözümler alınırken gözetilmesi gereken en önemli kriter çocuğun yüksek yararıdır. Çocuk için kalıcı çözümler ararken, ailenin birliği ve çocuğun en yüksek yararı ilkelerine dikkat edilmelidir. Fiziksel, ruhsal veya ahlaki gelişimleri ya da bireysel güvenlikleri tehlikede olan, ebeveynleri bilinmeyen veya ebeveyni tarafından terk dilen refakatsiz çocuklar için kalıcı bir çözüm bulunup uygulanıncaya kadar geçen süre içinde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) çocuklardan sorumlu olup, SHÇEK, çocuğu bir çocuk yuvası/yetiştirme yurduna ya da koruyucu bir ailenin yanına yerleştirmekle yükümlüdür. Çocuk korumaya ilişkin karardan sonra, kurum tarafından sağlanan psikolojik destek ve sosyal hizmetlerden yararlanmaktadır. Refakatsiz çocuklar, yasal olarak yabancı çocukların sahip olduğu eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma, her türlü kötü muameleden korunma hakkına sahiptirler. Çocuklara ilköğretim, ortaöğretim (ilköğretim ikinci kademe) hakkı verilmekle birlikte, ilköğretim deneyimlerini ispatlayan belgeleri bulunmadığı için uygulamada bu haktan çoğunlukla yararlanamamaktadırlar. Refakatsiz olup da SHÇEK korunması altında yaşamlarını sürdüren sığınma prosedürüne giren çocuklar, aslında diğerlerine göre şanslı çocuklardır. Maalesef birçok çocuk, prosedüre dahi giremeden, insani olmayan şartlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Mülteci çocuklar aşağıda belirtilen durumlardan zarar görürler:

- Aile üyelerine yönelik zulüm, ebeveynin sıkıntı içinde olması veya kaçış ile ilgili genel şiddet,
- Genellikle aniden ve anlaşılmaz biçimde evin terk edilmesi,
- Ailenin, arkadaşların ve kendileri için tanıdık olan her şeyin geride bırakılması,
- Kaçış esnasında ebeveynlerden birinden veya her ikisinden ayrılmak,
- Ebeveynlerden birinin olmaması durumunda yetişkin sorumluluklarını üstlenmek,
- Eğitime zorla ara verilmesi,
- Oyun için zaman ve yer bulunamaması,
- Kendilerini askere almak isteyen askeri ve silahlı grupların baskıları.

Mülteci çocuklar, bütün bu süreçleri yaşarken, çocuk olma duygularını bir kenara bırakmak zorunda kalabilirler. Bazen bir annenin yerine geçip, kardeşlerini kollama, bazen de kaçtıkları ülkenin dilini ebeveynlerinden daha çabuk öğrenerek karşılaştıkça sorunları çözme konusunda onlara tercümanlık yapma gibi... Bazen de tüm bu yaşanılan şiddet, işkence, katliam sırasında bazı yeteneklerini yitirirler.

2. Mülteci ve Sığınmacıların Türkiye'de Sağlık Hakkına Erişimi: Hukuki Durum ve Uygulama[61]

2.1. Sağlık Hakkına İlişkin Kanun ve Kapsamı

1982 Anayasası'nda belirtildiği üzere; "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." (Madde 56). Sağlıklı yaşam hakkı doğuştan kazanılmış en temel bireysel ve toplumsal bir haktır. Sağlık hakkı sadece kişi hasta olduktan sonra ele alınmaz; kişinin hasta olmasından önceki süreçte de sağlığının korunmasına yönelik çalışmaların yapılması ve bireylere nitelikli, hakkaniyetli bir tıbbi bakım ve tedaviye ulaşabilme olanaklarının sağlanması anlamına gelmektedir.[62] Her ne kadar Anayasa'da en temel haklar arasında yer alsa da, hâlihazırda uygulanmakta olan sağlık politikaları nedeniyle eksiksiz bir "sağlık hakkı" kullanımından ya da "sağlığa erişim" den bahsetmek mümkün değildir.

Türkiye'de kendi imkânlarıyla veya BMMYK aracılığıyla sağlık giderlerini karşılayamayan ve herhangi bir sosyal güvencesi de olmayan vatansız, mülteci ve sığınmacıların sağlık giderleri kanunlara göre devlet tarafından karşılanması gerekmektedir.[63] Türkiye'de sağlık hakkı ile ilişkili yapılan son düzenleme 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'dur.[64] 2008 yılında 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSS) Kanunu çıkartılıncaya dek mülteci ve sığınmacıların sosyal güvencelerine dair herhangi bir düzenleme bulunmuyordu. Bu Kanunun 60. Maddesi uyarınca İçişleri Bakanlığı'nın sığınmacı ve vatansız olarak tanıdığı kişiler genel sağlık sigortası kapsamında sayılmaktadır. Fakat bu tanıma giren kişilerin sayısı son derece sınırlıdır. İçişleri Bakanlığı'nın sığınmacı statüsü verdiği kişi sayısı 50'yi aşmamaktadır[65] ancak sığınma başvuru sahibi statüsü altında Türkiye'de ikametine izin verilen kişilerin toplam sayısı 50.000'i geçmektedir. Dolayısıyla onbinlerceon binlerce sığınmacı sağlık sigortası kapsamında sayılmamakta ve hiçbir sağlık hizmetinden yararlanamamaktadır. 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6458 no'lu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun[66] 61 ve 62. maddelerinde mülteci ve şartlı mülteci tanımları yapılmış ve buna bağlı olarak 89. maddesinde bu tanımlar temel alınarak 2006 yılında kabul edilen Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 60. maddesinin (c) bendine "genel sağlık sigortalı sayılmaktadırlar" ibaresine sadece statü sahipleri değil, başvuru sahipleri de dahil edilmiştir. Bu düzenleme sağlık hizmetlerinden yararlanabilecek kişi kapsamını genişletmiştir.

61- Bu bölüme sağladığı katkılardan dolayı Dr. F. Deniz Mardin'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz." (İstanbul Tabip Odası İnsan Hakları Komisyonu Üyesi, İstanbul Üniversitesi Halk Sağlığı A.B.D. Doktora Öğrencisi) Göçmenler ve Sağlık Hizmetlerine Erişim" (2013), (Yayınlanmamış makale).

62- Bozkurt, Enver. (2007) "İnsan Hakkı Olarak Sağlık Hakkı" Sağlık Hukuku Kurultayı, Ankara.

63- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununa göre, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) tarafından düzenlenen 31.01.2005 tarih ve 1262 sayılı, Sağlık Destek Yardımları Programı Uygulama Esaslarında yabancıların tedavilerinin ne şekilde sağlanacağına yer verilmiştir.

64- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf (*Erişim Tarihi*: 23.09.2013).

65- http://www.amnesty.org.tr/ai/node/1537 (*Erişim Tarihi*: 23.09.2013).

66- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm (*Erişim Tarihi*: 23.08.2013).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile birlikte 5510 sayılı Kanunun 60'ncı maddesinde sığınmacı ve vatansız olarak belirtilen yabancılar ***"Uluslararası koruma başvurusu veya uluslararası koruma statüsü aldıkları ve vatansız olarak tanınan kişiler"*** şeklinde değiştirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de iltica\sığınma talebinde bulunan kişiler ile sığınmacı\mülteci statüsü verilen kişilerin sağlık giderleri, gerekli şartları yerine getirilerse, devlet tarafından karşılanmak üzere Genel Sağlık Sigortası kapsamında sayılmaktadır.[67] Bu gerekli şartların başında ise sığınmacı ve mültecilerin gönderildikleri uydu şehirde ikamet etmeleri gerekmektedir. Suriyeliler bu uygulamadan istisnadırlar ve her ilde kamu ve özel sektörün verdiği sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkına sahiptirler. Giderleri valilikler tarafından karşılanmaktadır.

Ulusal mevzuatta kullanılan kategoriler doğrultusunda, İçişleri Bakanlığı verilerine göre 5510 Sayılı Kanun kapsamında (Temmuz 2011'den 2014 Haziran ayına kadar) genel sağlık sigortalı sayılan sadece 7 sığınmacı ve 598 vatansız kişi vardır. Geri kalan 25 binin üzerindeki kişi ulusal mevzuata göre "sığınma/iltica başvurusu sahibi" kabul edilmediği için genel sağlık sigortası kapsamına girememektedir. Yine mevzuatta; ücretsiz sağlık hizmeti bulunmasa da, sağlık giderlerini ödeyemeyecek olanların masraflarının valilikler bünyesindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından kısmen karşılanabileceği belirtilmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik (SYDT) Kanunu Fonu'nun imkânları göz önünde bulundurularak hiçbir şekilde sağlık giderlerini karşılama imkânı olmayan ihtiyaç sahiplerinin faydalanması amaçlanmakta, bunun için Emniyet Yabancılar Birimleri ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile işbirliği ve koordinasyon öngörülmektedir. Muayene veya tedavi olmak isteyen başvuru sahiplerinin acil tedaviyi gerektiren durumlar hariç, tedavi taleplerini öncelikle Emniyet Müdürlüğü'nün Yabancılar Şube Birimleri'ne yapmaları gerekmektedir. Yabancılar birimince değerlendirilen talep, ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na bir yazıyla bildirilir. SYDV talepleri değerlendirerek sonuçlandırmaktadır.

2.2. Katılım Payı Ödenmesi

Şu andaki sağlık sistemimizde, herhangi bir kişinin sağlık sigortalı sayılması için o kişinin prim ödemesi ve belirli hizmetler karşılığında da katılım payı ödemesi gerekmektedir. 5510 sayılı kanunun 80. maddesinde; "Yalnızca genel sağlık sigortasına tâbi olanlar bakımından prime esas aylık kazancın tespitinde; 60. maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde sayılan kişiler için 82. maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının iki katının otuz günlük tutarı, 60. maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde belirtilen kişiler için asgari ücret, 60. maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde belirtilen kişiler için ise prime esas asgari kazanç tutarı esas alınır" denilmektedir.

67-(TOHAV) tarafından İçişleri Bakanlığına Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde yapılan başvuru sonucunda verilen (18.06.2013) cevaplar (Bkz. Ek 2).

Mülteciler, sığınma başvurusu olanlar, sığınmacılar ve vatansızların ne kadar prim ödemesi gerektiği bilinmemektedir. Buna bağlı olarak yeni Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 89. Maddesinin 3. bendinin (a) şıkkında; "Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir." ifadesi yer almaktadır.

Buradaki en önemli sorun; sağlık hizmetine erişim yasal düzenlemelerle sağlansa da, çalışma hakkı olmayan ve sığınma başvurusu ile statüyü elde etme arasındaki sürenin son yıllarda aylar ve yıllar bazında değerlendirildiği bir ülkede, bu kişilerin hangi şartlarda bu parayı ödeyecekleridir. Öte yandan başvurma hakkına sahip kişilerin sayısı dikkate alınırsa konuyla ilişkili Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün başvuran bütün kişilerin primlerinin tamamını ya da sadece bir kısmını bile ödemesi nasıl mümkün olacaktır?

Katılım payı açısından düzenlemelere baktığımızda ise yasanın 68. maddesinde şu ifade yer almaktadır: "60. maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1), (2) ve (3) numaralı alt bentleri gereği genel sağlık sigortalısı sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ödemiş oldukları katılım payları, talepleri halinde, 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümlerine göre kendilerine geri ödenir". Bu maddede, sağlık sigortalı sayılan kişilerin, katılım payına tabii tutulan hizmetlerde yaptıkları harcamaları belgelendirmeleri durumunda Başbakanlığa bağlı, T.C. Merkez Bankası nezdinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan geri talep edebilecekleri belirtilmektedir.

Katılım payı alınmayacak kişiler ve sağlık hizmetleri ise 69. maddede sıralanmıştır:

"a)İş kazası ile meslek hastalığı halleri ile askerî tatbikat ve manevralarda sağlanan sağlık hizmetleri.

b) 75'inci maddede yer alan afet ve savaş hali nedeniyle sağlanan sağlık hizmetleri.

c) Aile hekimi muayeneleri ve kişiye yönelik koruyucu sağlık hizmetleri.

d) Sağlık raporu ile belgelendirilmek şartıyla; Kurumca belirlenen kronik hastalıklar ve hayati önemi haiz 68'inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sağlık hizmetleri ile organ, doku ve kök hücre; nakli."[68]

2.3. Sağlık Hizmetinin Boyutları ve Erişim

Bu bağlamda sağlık hizmetini basamak basamak ele aldığımızda;

Mevzuat kapsamında birinci basamak olarak adlandırılan Aile Hekimliği hizmetlerinden herkes yararlanabilecektir ancak kişinin, bir TC. kimlik numarasına yada yabancı kimlik numarasına sahip olması gerekmektedir. Kişi sağlık sigortası olmasa da birinci basamak

68- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-46929/h/2119.pdf (*Erişim Tarihi*: 23.09.2013)

hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir. Bu hizmetlerin içerisine; koruyucu sağlık hizmetleri, örnek olarak gebelik takibi, bebek aşıları ve beraberinde hastane sevkini gerektirmeyen hastalıkların tedavisi ve gerektiğinde acil müdahaleler girmektedir.

Birinci basamak hizmetlerine erişimdeki sorunların başında kişinin sağlık sigortasına başvurma hakkına sahip olduğunu ve katkı payı ödemeden hangi hizmetlerden yararlanabileceğini bilmemesi gelmektedir. Uygulamada sadece acilde sağlık hizmeti olanağı düşünüldüğünden, bu, akabinde kişilerin acillerde yığılmalarına neden olmaktadır. Gebelik sürecinin sadece birinci basamakta takip edilememesi, riskli gebeliklerin hastaneye geç başvurmalarına ve kişinin gebelik durumunun hayati risk teşkil eder hale gelmesine neden olmaktadır.

Bu durum beraberinde bebek-çocuk aşılarının eksik kalmasına neden olmaktadır. Aşıların tamamlanmasının genel halk sağlığı açısından önemi bilindiğinden, ilçelerde aşı koordinasyonundan sorumlu Toplum Sağlığı Merkezleri'nin (TSM) bir kısmı, göçmen başvurularına hassasiyet ile cevap vermiş ve bebek-çocuk aşılarının takvime uygun şekilde yapılabilmesi için kişileri en yakın Aile Sağlığı Merkezi'ne (ASM) yönlendirmiştir.

Bazı engelleri aşıp, sığınmacı başvurusu yapmış ve yabancı kimlik numarasına sahip kişiler bireysel olarak bir Aile Sağlığı Merkezi'ne başvurduğunda reddedilme riski ile karşı karşıyadır. Çünkü Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında başlatılan ve uygulamaya konan sağlık sistemindeki değişikliklerin sonucu olarak ASM'de çalışan bir Aile Hekimi kendine kayıtlı olmayan bir kişiyi "misafir hasta" olarak kayıt altına alıp muayene edebilmektedir, ancak kendisine kayıtlı hastaların yoğun başvurusu olan bir günde misafir hastayı reddetme hakkına da sahiptir. Bu durum göçmenlerin yaşadığı bölgelerde sıkça gözlenmekte ve bir çok zorluğu aşıp sağlık merkezine ulaşan kişilerin hizmetten yararlanamamalarına neden olmaktadır.

İkinci ve üçüncü basamak olarak adlandırdığımız sırasıyla, devlet hastaneleri ve eğitim araştırma ile üniversite hastanelerine başvurularda, kişinin prim ödemesine ek olarak katılım payı ödemesi gerekmektedir. Katılım payı, yapılan işleme göre değişmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere kişi Sosyal Yardımlaşma ve Teşvik Fonu'na başvuruda bulunup ekonomik durumunun göz önünde bulundurularak yaptığı prim ödemesinin kendisine geri ödenmesini talep edebilir. Ancak yine aynı sorunla karşı karşıya kalınmaktadır. Çünkü genellikle kişi bu hakka sahip olduğunu bilmemektedir.

Türkiye'nin ulusal mevzuatına göre 'yabancıların' ya da turistlerin sağlık hizmetinden yararlanabilmeleri için vatandaşların ödedikleri prim ve ücretlerin üç dört katını ödemeleri gerekmektedir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) yer alan 'Sağlık Hakkına Erişim' kısmı SSGSS'de belirtilmeyen iltica/sığınma başvurusu sahipleri statülerini de içine katmaktadır. Ancak yasa, hasta olan kişinin Türk vatandaşlığını veya Türkiye'deki mevcudiyetinin yasallığını ispatlayan bir kimlik belgesinin ibrazının hastaneye kabul için

gerekli olduğunu belirtmektedir. "Yabancı" bir hasta şayet geçerli bir oturma iznine (ikamet) sahipse hastaneye kabul edilmesini mümkün kılmaktadır. Sığınmacılar ve mülteciler ise ücretsiz sağlık hizmetlerine erişim için Emniyet Müdürlüğü tarafından gönderildikleri uydu-kentlerde polisten alacakları ikamet izinlerini ve geçici kimlik belgelerini göstermek zorundadırlar.

Burada sığınmacı ve mültecilerin ikamete erişiminin zor olduğunu ve erişimin şehirlere göre farklılık gösterdiğini belirtmek gerekir.İkametgerekir. İkamet alma devlet kurumlarının politik hassasiyetine ve dolayısıyla yabancılar şube birimlerinin farklı uygulamalarına bağlıdır. İstanbul'da[69] polis yetkilileri sadece "etnik kardeş"[70] olarak kabul edilen Türkmen mülteci ve sığınmacılara ikamet vermektedir. Belirtmek gerekir ki 23 Mart 2010 tarihli İçişleri Bakanlığı Genelgesi mülteci ve sığınmacıların gelirlerine göre ikamet masrafından muaf olmalarına izin vermektedir. Ancak bu genelge görünüşe göre sadece bazı uydu-kentlerde (Konya, Isparta, Van…) uygulanmaktadır. Bir yıllık ikamet için başvurmak, kişi başına birkaç yüz avroya mal olmaktadır.

İkameti olmayan mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetine erişimlerinde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Hak sahipliği mekanizmasını sistematik ve rasyonel hale getiren ilk sosyal güvenlik reformlarından[71] beri ikameti olmayan mülteci ve sığınmacıların ücretsiz hizmetlerden faydalanması neredeyse imkânsızdır. İlaveten, birçok göçmen yardım derneği, oturma iznine (ikamet) sahip mülteci ve sığınmacıların dahi sağlık hizmetlerine erişiminde ciddi sorunlar yaşadığını belirtmektedirler. Öyle ki, bir süredir hastaneler muayene masraflarını sözü edilen yasal düzenlemelere rağmen sığınmacı ve mültecilere fatura etmektedir. Bunun sebeplerinden bir tanesi sığınma başvuru sahipleri ve mültecilerin atandıkları uydu şehirde hizmet almalarının beklenmesidir. Ancak ikamet izinlerinin olduğu şehirlerde de sığınmacı ve mülteciler farklı uygulamalara maruz kalmaktadırlar. Örneğin Konya'da mülteci ve sığınmacılar devlet hastanesinde hizmetlerden ücretsiz faydalanabilirken tedavi hizmetleri açısından daha iyi durumda olan üniversite hastanesinden yararlanamamaktadırlar.

2.4. Hastanelerde Tedavi ve Acil Sağlık Hizmeti

Hastanede sağlık hizmetine erişim ele alındığında, en önemli sorunlar acillerde yaşanmaktadır. Acil servislere kabul edilen kimselerin ne kimlik belgesi gösterme zorunluluğu vardır ne de 26 Haziran 2008 genelgesine göre sağlık güvenceleri ya da ödeme imkânları yoksa tıbbi müdahale masraflarını karşılamakla yükümlüdürler. Ancak kâğıtsız göçmenler, mülteci ve sığınmacıların acil servise ücretsiz kabul edilme imkânı idari statülerinden bağımsız olarak pratikte hastanelerin "inisiyatifine" bağlı gözükmektedir.

69- Sığınmacı ve mültecilerin uydu-kentidir.
70- Türk etnisitesine geniş anlamda soydanlık da denmektedir.
71- Yaklaşık 2005'ten itibaren işleme konulmuş ve halen süreç devam etmektedir.

Görüşülen göçmenler, özellikle Sahra altı kâğıtsız Afrikalılar, acil servise kabulün önemli ölçüde onlara eşlik eden kişinin kimliğine bağlı olduğunu söylemektedirler. Yaklaşık 6 yıldır Türkiye'de ikamet eden Burkina Fasolu bir göçmenin (B) bu konudaki tanıklığı şöyledir:[72]

"Acile birini getiren ambulans ise kesinlikle tedavi edilecektir. Eğer göçmene bir Türk veya Avrupalı eşlik ediyorsa, kabul olma şansı çok yüksektir. Ama kişi yalnız veya başka göçmenler eşliğinde gelirse muhtemelen kabul edilmez." yorumunu yapmaktadır.

Aynı şekilde, göçmen topluluğunda anlatılan hikâyelere göre kâğıtsız göçmenler acil servise geldikten sonra polis tarafından tutuklanabilmektedirler. Türkiye'ye 2010'da gelmiş olan Gineli bir göçmenin (A) tanıklığı şöyledir:

"Sokakta arabanın çarptığı bir adam başından tedavi edilmek için hastaneye götürüldü ama ardından polis tarafından geri gönderme merkezine sevk edildi. Ben bunu bizzat gördüm." Bu hastanede tutuklanma riski, Türkiye'ye 2004'te gelen Gineli bir başka göçmenin (P) ifadesiyle *"hastaneye gitme korkusuyla (…) evlerinde ölen"* kâğıtsız göçmenlerin gerçeğini yansıtmaktadır.

Bunun ötesinde, TOHAV Mülteci Danışma Merkezi yetkilileri acil servise kabul ile YUKK'un muğlâk oluşunu hatırlatmaktadır. Bu yasa, *"acil durumlarda"* hastaların hastaneye koşulsuz erişimini prensip olarak kabul ederken hastane personelinin değişken yorumlarına tabi olan acil servise kabulü tanımlamamaktadır. Uygulamada sığınmacı hamile kadınların doğum yapmak için acil servislere yaptıkları başvuruların ikametleri İstanbul olmadığı için reddedildiği vakalar mevcuttur. AIDS hastası göçmenler, sığınmacı ve mülteciler de dahil olmak üzere acil serviste tedaviye erişimde hem kağıtlı hem de kağıtsız göçmenler çok büyük güçlük çekmektedir.

TOHAV'ın Kumkapı Mülteci Danışma Merkezi kapsamında yürüttüğü çalışmalar sırasında hizmete erişimle ilgili olarak hastane acil servisleri bünyesinde de birtakım sınırlamalar olduğu da tespit edilmiştir. Örneğin; anlık müdahalelerden sonra hastanın durumunun takibi yapılmamaktadır. Bir STK görevlisi, omurgası kırılan ve acil serviste ameliyat edilen bir Tunuslunun, ameliyat sonrası uzun süreli bir bakıma ihtiyacı olmasına rağmen acil servisten gönderildiğini anlatmıştır.. Diğer bir STK çalışanı ise çoğu zaman göçmenlerden acil serviste yapılan tıbbi müdahaleler için daha sonra ödeme yapmalarının istendiğini ve gerekçe olarak da hizmetin acil değil tıbbi takip olduğunun söylendiğini belirtmektedir. Bir ORAM (Organization for Refugee, Asylum and Migration) çalışanı da *"Eskişehir'de İkamet ve Yeşil Kart sahibi bir mülteci hakkında acildeki müdahale masraflarını ödemediği için hastane talebiyle yasal kovuşturma başlatıldığını"* ifade emiştir. TOHAV Kumkapı Mülteci Danışma Merkezi doktoruysa BMMYK'nde kayıt belgesi olan tüberküloz ve menenjit hastası genç bir Ginelinin hikâyesini şöyle anlatmaktadır:

"Durumu kritikti ve Haziran 2011'de onu Cerrahpaşa acile kabul ettirdik. Orada üç gün kaldı. TOHAV personelinin yokluğundan faydalanarak hastane masraf olarak 467 TL ödeme yapmasını istemiş. Yakınları ödemek zorunda kalmışlar."

72- Kumkapı Göçmen Danışma Merkezi'ne gelen başvurucularla yapılan görüşme notları.

Kâğıtsız göçmenler kamu sağlık hizmetine erişim konusunda en fazla zorluk yaşayan göçmen kategorisidir. Sadece göçmenin yasal durumunu pek dikkate almayan ve tarifeleri çok yüksek olmayan özel klinikler, hastane masrafını ödeyecek durumda olan kâğıtsız göçmenleri kabul etmektedir. Türkiye'de sekiz yıldır bulunan Senegalli bir göçmen (D), karısının özel bir klinikte doğum yapması için 650 lira (yaklaşık 320 avro) ödediğini ve *"normalde diğer kâğıtsız göçmenler benzer bir hizmet için milyarlarca lira ödediğinden"* kendi ödediği miktarın uygun ve adil olduğunu söylemektedir. Hiçbir yasal çalışma hakkı olmayan[73], güvenceden yoksun bir topluluk içinde göçmenlerin büyük çoğunluğu için sağlık hizmeti olanağının olmadığını ayrıca belirtmeye şüphesiz gerek yoktur. Bir evde çalışan ve türlü sağlık sorunlarından yakınan Özbek kökenli kağıtsız bir göçmen kadınsa sağlık sorununu şöyle dile getirmektedir:

"Geldiğimden beri doktora hiç gitmedim. Yasak! Nasıl gidebilirdim ki? Biz kaçağız."[74]

İstanbul'da bazı kamu hastaneleri hastalık güvencesi olmayan hastalara uygulanan tarifeyle (15,50 TL) muayeneye gelen kâğıtsız yabancıları kabul etmektedir. Belirtmek gerekir ki muayene için kamu hastanesine kabul edilen kâğıtsızların yanında genelde Türkiye hastane sistemini asgari ölçüde bilen ve doktorun hastayı kabul etmede tereddüt yaşaması durumunda hasta lehine gerekli açıklamaları yapabilen bir STK çalışanı olmaktadır. Ancak göçmenlerin büyük çoğunluğu herhangi bir kişinin desteğinden yoksun olarak bazı kamu hastanelerinin gösterdiği *"toleranstan"* faydalanamamaktadır. Yine görüşülen göçmenlerin tamamı kamu hastanesine tek başlarına gitmeye cesaret edemediklerini söylemişlerdir. Tutuklanma korkusu, ayrımcılıkla karşılaşma endişesi, iletişim sorunu onlar için caydırıcı sebeplerdir. Sudanlı bir kağıtsız göçmen (J) hastaneye gitmeme nedenini şu şekilde açıklamıştır:

"Büyük kamu hastanelerine gitmiyoruz çünkü girişte pasaportunu verirsen başına ne gelecek bilmiyorsun. Vizenin süresinin dolduğunu görürlerse belki polisi arayabilirler ve kendini yabancı şubede bulabilirsin. Artı orası çok büyük bir yer ve sen orda tek siyahsın."

Yine STK çalışanı bir kişi; *"kâğıtsız bir göçmenin Taksim Hastanesi'ne gitmesinin mümkün olmadığını çünkü hastane görevlilerinin hemen polisi aradıklarını"* belirtmiştir.

Birkaç aydır Türkiye'de bulunan Senegalli Marie ise;

"Kolum kırıldığı için bir Senegalliyle birlikte Haseki Hastanesi'ne gittim. İletişim kurmak imkânsızdı. Bana söyleneni anlamıyor, acı çekiyor ve ağlıyordum. Sonunda bir doktor kolumu alçıya aldı ve alçı üç hafta kolumda kaldı. Bugün hala kolum ağrıyor."

73- Çalışma izni oturma izninden bağımsız olarak tahsis edilmektedir. İkamet sahibi bir sığınmacı veya mültecinin yasal olarak çalışmaya izni yoktur. Teoride bir sığınmacı, bir işverene başvurur ve bir Türk vatandaşının o işi yapamayacağını kanıtlarsa çalışma izni talebinde bulunabilir. Pratikte pek çok meslek sadece Türk vatandaşlarına ayrılmıştır ve çok az sayıda sığınmacı yasal çalışma hakkını elde edebilmektedir.

74- Etiler, N. ve Lordoğlu. (2012), Health of Immigrants: A Qualitative Study on Immigrants in Domestic Services in Turkey in: Seer Volume 16 Issue 1, P. 109-121.

Bu uygulamaların ne kadar kötü sonuçlar doğurabileceğine bir örnek olarak Şubat 2011'de Bağcılar Devlet Hastanesi morguna canlı olarak koyulan Birmanya ve Somali uyruklu dört göçmenin hikâyesi gösterilebilir.[75] Yunan sınırını geçmelerini sağlayan kişi tarafından yolda bırakılmış ve aşırı soğuktan kangren olan bu kağıtsız göçmenler sonunda İstanbul'a geri dönmüşler, polis tarafından tutuklanıp hastaneye sevk edilmişlerdir. Üç gün boyunca tedavi olmaksızın, hak sahibi olaraktaolarak ta görülmedikleri için ne acile kabul edilmişler ne de bir hastane odasına konulmuşlardır. İnsan Hakları Derneği müzakereler sonucunda bu göçmenlerin gerektiği gibi tedavi edilmesini sağlamıştır.

Kâğıtsız göçmenlerin kamu sağlık hizmetlerine erişimiyle ilgili en büyük güçlüklerden biri de bu kişilere cerrahi müdahale yapılmasının ve bu kişilerin hastaneye yatırılmasının mümkün olmamasıdır. Muayene durumunda hastane yönetmeliğine uyulmamasına göz yumulsa bile, hastaneler cinsel yolla bulaşıcı hastalığa yakalanmış kişiler ile cerrahi operasyondan yararlanmış kişilerin listesini otoritelere göndermek zorunda olduğundan genellikle kâğıtsız birinin hastaneye yatırılmasını reddetmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere kişi, sahip olduğu hakları ve olanakları bilmemesi nedeniyle bir sağlık problemi olduğunda genellikle durumu geciktirmekte ve sonrasında hastanelerin acil bölümlerine başvurmaktadır. Hastanede acilde verilecek hizmet, "Acil Sağlık Hizmetleri Sunumu" Genelgesinin 1. Maddesinde[76]:

"1) Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde (SUT) belirtildiği şekliyle acil hal; ani gelişen hastalık, kaza, yaralanma ve benzeri durumlarda olayın meydana gelmesini takip eden ilk 24 saat içinde tıbbi müdahale gerektiren haller ile ivedilikle tıbbi müdahale yapılmadığında veya başka bir sağlık kuruluşuna nakli halinde hayatın ve/veya sağlık bütünlüğünün kaybedilme riskini doğacağı kabul edilen durumlardır. Bu nedenle sağlanan sağlık hizmetleri acil sağlık hizmetleri olarak kabul edilmektedir. Acil sağlık hizmeti vermekle yükümlü bulunan sağlık kuruluşları, durumu bu tanıma uyan hastaların sağlık güvencesi olup olmadığına veya ödeme gücü bulunup bulunmadığına veya tedavi masraflarının nasıl karşılanacağına bakmaksızın acil hastaları kabul edecek ve gerekli tıbbi tedaviyi yapacaktır." şeklinde tanımlanmıştır.

Bu genelgenin 2. maddesinin (b) bendinde SGK ile sözleşmesi bulunmayan, sağlık hizmeti sunucusuna başvuran acil hastalara verilen sağlık hizmeti bedelinin, sağlık hizmetinin verildiği tarihte yürürlükte olan SUT hükümleri çerçevesinde genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olduğu kişi adına faturalandırılarak SGK'ya gönderilmesi öngörülmüştür. Bu maddeler akabinde acillerde herhangi bir belge ya da ödeme sorulmaması öngörülmektedir.

75- http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=202:kangren-olan-5-muelteci-1-haftadr-morgda-tutuluyor&catid=31:genel&Itemid=1 (*Erişim Tarihi*: 23.04.2014).
76- Acil Sağlık Hizmetlerinin Sunumu konulu 2010/16 sayılı 10.09.2010 tarihli Genelge http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/08/20100810-12.pdf (*Erişim Tarihi*: 22.09.2013).

Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında 2 Kasım 2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname[77] sonucu Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarda yapılan değişiklikler ile hastanelere atanan mali işlerden sorumlu kişiler, hastane harcamalarını kontrol altında tutabilmek ve SGK'dan harcamalarının geri ödemelerini alabilmek için acil hizmetlerin kabulünde farklı uygulamalara başvurabilmektedir. Girilen dar boğazda hastaneler, yaptığı harcamaları geri alabilmek için acil başvuranlarında zaman zaman hastalara başvuru sırasında ödeme koşullarını sormakta; yeri geldiğinde acil hizmetlerine başvurup gerekli sağlık hizmetlerinin verilmesi için yatışı yapılmış hastaları ödeme yapılmaması durumunda ödeme yapılana kadar hastanede tutmaktadır.

Acil başvurularda en önemli sorun doğum için başvuranlarda yaşanmakta, bazen hastalar geri çevrilmekte veya başka hastanelere yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu gibi durumlar hem annenin, hem de bebeğin hayatını riske atmaktadır.

Bu durumlara örnek olarak doğumu Şişli Etfal Hastanesi'nde gerçekleşen sığınmacı başvurusu olan bir kadının, doğum ve hastanede kaldığı günlerin ücreti Sağlık Turizmi Genelgesi üzerinden hesaplanarak kişiye faturalandırılmasıdır Bu ödeme yapılmadan hastanın taburculuğunun başlatılmayacağı belirtilmişir. BMMYK'nın da araya girerek yaptığı görüşmeler sonucunda; bir göçmenin bu genelgeye tabi tutulamayacağı ve herhangi bir ödeme yapabilecek şartlarının bulunmadığı, bu ödemeyi ancak Sosyal Yardımlaşma ve Teşvik Fonu'ndan talep edebileceği belirtilmiştir.

Bir başka örnek ise Yedikule Göğüs Hastalıkları Hastanesi'nde yaşanmıştır. Ağır solunum sıkıntısı ve ilerlemiş bir zatürre ile 30'lu yaşlarda sığınmacı başvurusu olan bir kadın acile başvurmuş, yoğun bakımda 10 gün kalan kadın sonra vefat etmiştir. Hastane yine aynı şekilde Sağlık Turizmi Genelgesi üzerinden bir fatura düzenlemiş ve bu fatura ödenmeden cenazenin teslim edilmeyeceğini bildirmiştir. BMMYK'nın hastane yetkilileri ile yaptığı görüşmeler sonrasında cenaze ülkesine gönderilebilir.

Bu örnekler hem hastane yetkililerinin elinde konuyu açıklayan bir mevzuat bulunmadığını hem de "Sağlıkta Dönüşüm" sonucu mali giderleri bir şekilde kapama çabası ile yapılanların insanlara nasıl zarar verebileceğini gözler önüne sermektedir. Halen sığınmacı başvurusu olanlar acil durumda olmalarına rağmen hastaneye başvurmaktan çekinmekte ve sağlık sorunlarını çözmekte kendi başlarına kalmaktadırlar.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 125. maddesi gereğince kanunun beşinci kısmı dışındaki bölümlerinin 1 yıl sonra uygulamaya konulacağı belirtilmiştir. Bu ara dönem şehirden şehre, hastaneden hastaneye farklı uygulamalarla karşılaşılmasına yol açmaktadır. Bununla beraber "Sağlıkta Dönüşüm" ile devlet Hastanelerinde yapılan deği-

77- Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102M1-3.htm (*Erişim Tarihi*: 22.09.2013).

şiklikler sonucu göçmenlerin hastane veznelerinde "Sağlık Turizmi Genelgesi"[78] kapsamına alınmasına, muayene ücretlerinin kişinin geldiği ülke temel alınarak en az 3 katı ücretlendirmeye tabi tutulmasına ve sonuç olarak bu kişilerin herhangi bir sağlık hizmeti alamadan hastaneden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Sağlık Turizmi Genelgesi, ülkeye gelen turist olarak giriş yapan kişiler için uygulanması gereken bir genelge olup, mültecilerin, sığınmacıların ya da sığınmacı başvurusu olanların ve vatansızların bu genelgeye tabi tutulması söz konusu değildir. Ancak halihazırda herhangi bir mevzuat kapsamında bir uygulama şeklinin tanımlanmamış olması, hastanelerin göçmenleri turist kapsamında değerlendirmesine yol açmaktadır.

Her kademede yaşanan sorunların başında ise dil/iletişim sorunu gelmektedir. Göçmenlerle çalışan sivil toplum kuruluşlarının sağladığı çevirmenlik hizmetleri ya da göçmenin Türkçe konuşan bir tanıdığının olmaması durumunda hastanelerde iletişim sorunu yaşanmakta ve bu durum hem sağlık çalışanını hem de hasta olarak başvuran kişiyi zor durumda bırakmakta, yanlış teşhis konulmasına sebebiyet vermektedir.

Farklı basamaklarda yaşanan sorunlara aynı zamanda ilaç masrafları da eklenmektedir. Kişi sağlık hizmetine ulaşabilse de verilen ilaçların alımında zorluk yaşamaktadır. Katılım payı uygulaması ile birlikte aile hekimliği hizmeti her ne kadar ücretsiz olsa da yazılan reçete başına ve bir reçetede 4 ilaçtan fazla ilaç yazılması durumunda ilaç başına ayrıca ücret istenmektedir. Bu durum maddi koşulları zor durumda olan kişilerin ilaca erişimini zorlaştırmaktadır.

Suriyeli mültecilerin durumu göz önünde bulundurulduğunda ise sağlık hizmetine erişim Avrupa dışından gelen diğer sığınmacılardan farklılıklar göstermektedir. Kamp ve kamp dışı uygulamalar farklı olmaktadır. Kampta barınanların sağlık ihtiyaçları kamp içinde giderilmeye çalışılmakta ve sadece çok ihtiyaç duyulursa daha kapsamlı hastanelere sevk edilmektedir. Kamp dışında bulunanlar için ise 2013 yılı itibari ile sınır şehirleri kapsayacak şekilde AFAD tarafından bir genelge[79] yayınlanmıştır. Bu genelge ile kamp dışında yaşayan kişilerin hastane giderlerinin acil durumlarda hastane üzerinden valiliklere başvurularak valilik tarafından karşılanacağı, acil olmayan durumlarda kişilerin kendilerinin doğrudan valiliğe başvurmaları ve sağlık problemlerine bağlı ödenek başvurusunda bulunmaları istenmektedir. Genelgenin son hali ile bu uygulama sadece sınırda ya da sınıra yakın 11 şehri kapsamaktadır. Son gelişmeler göz önünde bulundurulursa sınırdaki şehirlerdeki yığılmaların sonucu olarak büyük şehirlere göçlerin başlamış olması ve büyük şehirlerdeki yaşam koşullarının ve sağlık hizmetlerine erişimin daha zor olduğu gözlenmektedir. Bunun akabinde 9 Eylül 2013 tarihinde yayımlanan genelge[80], kamp dışında ve sınır iller dışındaki illerde bulunan

78- Sağlık Turizmi Genelgesi, http://www.saglik.gov.tr/SaglikTurizmi/belge/1-13898/201141-genelge-ve-aciklamalari.html, (*Erişim Tarihi*: 23.08.2013).
79- Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri hakkında konulu genelge;
http://www.tkhk.gov.tr/Eklenti/1456,18012013suriyeli-misafirlerin-saglik-hizmetleriafad-gen-.pdf?0
(*Erişim Tarihi*: 23.08.2013).
80- Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge,
https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=44, (*Erişim Tarihi*: 09.02.2014)

Suriyelileri de göz önüne almakta ve kişilerin 1. Basamak hizmetlerinden de yararlanmasını sağlamaktadır. Bu genelge ile her ne kadar şehirlerde uygulamada farklılıklar ile karşılaşılıyor olsa da sağlık hizmetlerine ulaşım bütün şehirlerde kısmi şekilde sağlanmıştır. Türkiye, sınırlarını açık tutarak ve ülkede kalmalarına izin vererek Suriyeli mültecilere koruma sağlamakta ancak bu kişilerin Yabancılar ve Uluslararası Koruma kanunundan yararlanmasına, iltica başvurusu yapmasına izin vermemektedir. AFAD tarafından yayımlanan genelgeler ile "Devletin misafiri" olmak gibi bazı haklar tanınmakta ancak kişilerin iltica başvurusu yapmak istemeleri ve var olan kanundan yararlanmak istemeleri göz ardı edilmektedir.[81]

2.5. İnsan Kaçakçılığı Kurbanları ve Gönüllü Geri Dönüş Yapanlar

Bütün kâğıtsız göçmenler ücretsiz sağlık hizmetine erişimden yoksun değildir. İstisna olarak, 8 Ocak 2002 tarihli 4736 no'lu yasanın 1. maddesine göre[82], 'insan ticareti mağduru' olarak tespit edilen göçmenler kamu hastanelerinden ücretsiz yararlanabilirler. Ancak bu konumdaki göçmenlerin sayısı oldukça azdır, 2013 yılında tespit edilen mağdur sayısı 20'lere kadar düşmüştür.[83]

İnsan ticareti mağdurlarına ilaveten, gönüllü geri dönüş yardımı alan kâğıtsız göçmenler de ihtiyaçları olan sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaktadırlar. Gönüllü geri dönüş yardımı Kasım 2009'dan itibaren Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ) tarafından, İçişleri Bakanlığı ortaklığıyla, özellikle Kumkapı geri gönderme merkezinde alıkonmuş göçmenlere ilişkin hayata geçirilmiş bir programdır. Bu program öncelikle, ağır hastalığı olanlar gibi durumu kritik göçmenleri kapsamaktadır. Bir İstanbul UGÖ yetkilisi doğduğu ülkede ölmek isteyen çok ağır hasta vakalarıyla karşılaştıklarını söylemektedir. UGÖ gönüllü geri dönüş yapmak isteyen kâğıtsızların sağlık hizmetine erişimini sağlamaktadır. Ağır ve acil sağlık sorunu olanlar için UGÖ'nün İstanbul Amerikan Hastanesi'yle anlaşması vardır. Daha basit bir tedaviye ihtiyacı olanlarsa Kumkapı geri gönderme merkezi polisince bir kamu hastanesine götürülmekte ve ücretsiz tedavi olmaktadır. İlginç olan ise sadece sınır dışı edilme durumunda olan kâğıtsızların ücretsiz tedaviden faydalanabiliyor olmasıdır.

2.6. Kâğıtsız Seks İşçisi Göçmenler ve Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar

Cinsel yolla bulaşan hastalıkların (CYBH) fuhuş yoluyla yayılmasına karşı yönetmelikler ve genelevleri düzenleyen 1961 hükümleri[84] *"hayat kadınları"*nın kayıt altına alınmalarını (ve kayıtlı olmayanların tutuklanmasını), bildirilmemiş genelevlerin kapatılmasını ve tıbbi test uygulamalarını emretmektedir. Bu yasa ile hedeflenen *"kamu sağlığı ve ahlakını korumak, cinsel yolla bulaşan hastalıkların yayılmasını engellemektir."*

81-***Belirsizlik:*** Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Durumunu En İyi Anlatan Kelime, Ekim (2011) EMHRN Yayınları.
82-2003/6565 no'lu 5 Aralık 2003 Bakanlar Kurulu kararı.
83-https://www.countertrafficking.org (*Erişim Tarihi*:18.06.2014).
84-Fuhuşla cinsel yolla bulaşan hastalıkların yayılmasına karşı 1961 tarihli düzenleme 1973'te iyileştirilmiş: Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü.

Kağıtsız durumda olan ve cinsel yolla bulaşan bir hastalık taşıyan, fuhuş yapmakla itham edilen göçmen kadınlar bu yasal çerçevede Türkiye'den sınır dışı edilebilirler. Sınırdışı edilmenin açıklaması, bir durumdan ziyade sağlık düzenlemelerinin ihlali ile yapılmaktadır. Kamu hijyeni ile ilgili yasanın 106. maddesi polisin seks satmakla itham edilen kâğıtsız göçmen kadınları İstanbul Zührevi Hastalıklar Hastanesi'nde test yaptırmadan gözaltına alınmasına izin vermektedir. Bu gözaltılar genelde sokaklarda, barlarda, diskolarda, otellerde ve genelev olduğundan şüphe edilen evlerde yapılan devriye gezilerinde yapılmaktadır. Ardından kâğıtsız göçmen kadınlar, izinsiz çalıştıkları ya da cinsel yolla bulaşan hastalık taşıdıkları gerekçesiyle sınır dışı edilmek için yabancılar şubesine gönderilmektedir.[85] Bu alanda çalışan bir STK çalışanı, polisin baskın yaparak zorla kâğıtsız seks işçilerini hastaneye götürüp AIDS ve Hepatit C testi yaptırdıklarını ve testleri pozitif çıkanları sınır dışı ettiklerini söylemektedir. Örnek olarak da şöyle eklemektedir:

"AİDS virüsü taşıyan ve Bakırköy Cezaevi'nde tutulan bir Afrikalı kadın, tedavi için yollandığı hastaneden sonra sınır dışı edildi."

1995 ile 2002 arasında eski Sovyetler Birliği kökenli 355 bin 375 göçmen kadın sınır dışı edilmiştir ve bu kadınların yüzde 77'si yasadışı fuhuştan, yüzde 23'ü ise cinsel yolla bulaşan hastalıklardan dolayı sınırdışı edilmiştir. Daha ayrıntılı olarak, 1996'dan 2001'e 6 bin 830 kişi, büyük çoğunluğu eski Sovyetler Birliği kökenli olmak üzere izinsiz fuhuş yapmaktan, bin kadın ise CYBH gerekçesiyle sınır dışı edilmiştir.[86]

Türkiye'deki fuhuş ve göç yasaları, sadece CYHB gerekçesi ile muayeneye zorlanan kadınların insan haklarını ihlal etmekle kalmamakta aynı zamanda sınırdışı ile onları daha da mağdurlaştırmaktadır. Genellikle kendi haklarını savunmaktan yoksun olan kadınlar yasalarla donatılan polisin insafına terk edilmektedirler.

2.7. Kâğıtsız Ev İşçilerinin Sağlık Hizmetlerine Erişememesi

2010 İlkbaharında Nilay Etiler ve Kuvvet Lordoğlu İstanbul, Kocaeli ve Sakarya'da[87] özellikle Gürcistan, Türkmenistan ve Özbekistan kökenli kâğıtsız ev işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimi üzerine niteliksel bir anket yapmıştır. Araştırma sonunda iki araştırmacı söz konusu kadınların Türkiye'deki sağlık hizmetlerine neredeyse hiç erişimi olmadığı sonucuna varmıştır.[88] Araştırma bu kadınların az da olsa bir tedaviden faydalanmak için başvurdukları stratejileri anlatmaktadır.

85- Erder, S. ve Kaşka, S. (2003) Uluslararası Göç Örgütü Raporu: Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey.
86- Kadın Kapısı Derneği Raporu: Sex İşçileri ve Yasalar: Türkiye'de Yasaların Seks İşçilerine Etkileri ve Öneriler, http://www.kadinkapisi.org/kaynak/Seks%20Iscileri%20ve%20Yasalar.pdf, (*Erişim Tarihi*: 06.06.2014).
87- Bu iki şehir İstanbul'a yakındır.
88- Etiler, N. ve Lordoğlu. (2012), Health of Immigrants: A Qualitative Study on Immigrants in Domestic Services in Turkey in: Seer Volume 16 Issue 1, P. 109-121.

Türkiye'deki kâğıtsız göçmen kadınların büyük çoğunluğu ev işçisi olarak ev işleriyle ve/veya yaşlı ya da çocukların bakımından sorumlu olarak çalışmaktadır. Göçmen kadınlar çoğu zaman işveren ailenin evinde hemen hemen dışarı çıkmadan yaşamaktadırlar. Bu durum onları 'polise yakalanma' korkusundan kurtarıyorsa bile ev içinde cinsel taciz ve tecavüze uğrama riskinden kurtaramamaktadır. Çoğu göçmen kadın, ödenmeyen maaşlar, uzun çalışma saatleri, düşük ücret ve kötü çalışma koşulları gibi işçi haklarının var olmamasının ötesinde sözlü şiddet (aşağılama, küfür, tehdit) ve su ile gıda kesintileriyle karşılaştıklarını anlatmaktadır. Örneğin araştırmacılar[89] buzdolabından yiyecek aldığı için işvereni tarafından dövülen bir kadından bahsetmektedir. Cinsel ve fiziksel şiddet daha az sistematik gözükse de kapalı kapılar ardında olduğundan ağır vakaların da gerçekleştiği bilinmektedir.

Yapılan araştırma göçmen kadınların mesleki faaliyetlerine bağlı fiziksel sağlık sorunlarını (kas ve bel ağrıları) ortaya koymakta ve kötü göç koşullarının kadınların akıl sağlığı üzerindeki etkilerinin (kronik stres, depresyon, psikosomatik sorunlar) altını çizmektedir. Çalışma koşulları, kapalı kalma, aşağılanmalar, illegal durumdan kaynaklanan sürekli korku hali, gelecek kaygısı ve çocuklarından uzakta olma, araştırmacıların saptadığı ruhsal sorunların temel nedenleridir. Özellikle de vizesi sona erenler genellikle çalıştıkları yerde dört duvar arasında kalmakta ve günlük boş zamanlarında dolaşmaya veya tanıdıklarıyla görüşmeye cesaret edememektedirler. Vize süresi dolan göçmen kadınlar genel anlamda resmi makamlara güvenmemektedir ve kamu sağlığı sistemini kullanmamaktadırlar. Göçmen ev işçisi kadınların gidebildikleri tek tıbbi kuruluşlar özel kliniklerdir. Bazı işverenler çok yüksek olan tedavi masraflarını ödemelerine yardım etmektedir. Ancak genelde işverenin daha sonra göçmene ödediği ücretten bu masrafı düştüğü görülmektedir.

Büyük çoğunluğunun kamu sağlık hizmetlerine erişimine ne hakkı ne de imkânı olan bu göçmenler, acil durumlarda veya ağır hastalıklarda büyük ölçüde yetersiz kalan başka yöntemler ile tedavi olmaktadırlar. Bu yöntemler arasında tıbbi otlar ve bitkiler önemli bir yer tutmaktadır. Bir Özbek kadını, *"Yorgunluğa karşı, içinde bir ot kaynattığımız sütle karışık bir sıvı karışımı içiyoruz."* şeklinde konuşmaktadır. İki Türkmen kadın ise *"Burkulma veya incinme durumlarında bacağımızın etrafına içine yumurta sarısı koyduğumuz bir kumaş sarıyoruz, ertesi gün ağrı kayboluyor."* diye anlatmaktadır.

Ülkelerinden İstanbul'a her dönüşte, bu ev kadınları Türkiye'ye öksürük, baş ağrısı, hipertansiyon, depresyon ve hazımsızlık ilaçları getirmektedirler. Türkiye'de buldukları pahalı ve açıklamalarını anlamadıkları ilaçlara güvenememektedirler. Bir göçmen kadın; *"Buranın ilaçlarını tanımıyoruz ve kötü etki yapmasından korkuyoruz. Aynı ilaçları bulsak da, bizim oradakilerden çok daha pahalı"* demektedir.

Bir diğer göçmen ise *"Burada satılan ilaçların bir etkisi olmuyor."* diye anlatmaktadır. Ülkelerine hiç dönmeyenler ise kendi çevrelerinden "hareketli" göçmenlerden ihtiyaç duyulan ilaçları temin etmekteler.

89- TOHAV'a gelen başvurucuların şahitliklerinden notlar.

Araştırmaya göre ev işçisi göçmen kadınların hepsinin depresif durumlarına karşı ilaç almaları bulundukları koşulların bir yansımasıdır. Hatta bazıları bu ilaçlar olmadan hayatta kalmalarının mümkün olmadığını dile getirmektedirler. Acil olmayan muayene ve tıbbi tahliller için ev işçisi göçmen kadınlar ülkelerine dönmeyi beklemektedirler. Ev işçisi göçmen kadınlar birbirlerini tedavi etmek için de aralarında örgütlenebilmektedir. Özellikle hemşirelik ya da ebelikten mesleğine sahip olan göçmen kadınlar diğer kadınlara tedavi önerip tavsiye vermektedirler.

3. İstanbul'da STK'ların Kâğıtsız Göçmenler, Sığınmacı ve Mültecilerin Sağlık Sistemine Erişimde Rolü

Kâğıtsız göçmen ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimin neredeyse imkânsız olduğu Türkiye'de bu çerçevede bazı sivil toplum örgütleri ve yardım dernekleri, göçmenler ücretsiz veya düşük ücretle hizmet alabilsin diye paralel sistemler geliştirmişlerdir. İstanbul'daki inisiyatifler şöyle sıralanabilir:

Avusturya Saint George Hastanesi, devletle sözleşmesi olan özel bir hastanedir[90] ve bazı derneklerle anlaşmalar üzerinden hem mültecileri hem de kâğıtsız göçmenleri ücretsiz muayene etmektedir. Üstelik ortaklıkta olan dernekler (Caritas, IIMP, TOHAV ve ASEM) tıbbi müdahale masraflarının yarısını ödemekte, diğer yarısını ise hastane karşılamaktadır. TOHAV bunların dışında özel anlaşmalı polikliniklerle ve hastaneler ile de çalışmaktadır.

TOHAV Kumkapı Mülteci Danışma Merkezi'nde 2009 yılından beri aktif olarak mülteci ve sığınmacılara sosyo-medikal yardım ve hukuki desteğin yanı sıra sağlık üzerine seminerler düzenlenmekte ve ilaç satın almada kolaylıklar sağlanmaktadır. Belli sayıda kişinin ilaç masrafları da karşılanmaktadır. Ayrıca sağlık alanında ortak bir eylem başlatmak ve deneyim paylaşımı yapmak için, mülteci ve göçmenlerle çalışan STK'larla neredeyse her ay toplanılarak, dernek platformu bünyesinde bir *"Sağlık"* komisyonu oluşturma üzerinde sık sık görüşmeler yapılmaktadır.

Sınır Tanımayan Doktorlar (MFS) 2011'in birinci altı ayında Kumkapı'da sığınmacılara hukuki destek veren Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD) bünyesinde bir psikolojik destek birimi açmıştır. İstanbul'daki çalışmalarını 2013 yılı sonu itibariyle sonlandırmışlardır. MFS çalışmalarını TOHAV tarafından yürütülen "Göçmenler için psiko-terapi programı"na devretmiştir. TOHAV 2013 yılı Kasım ayından beri bu alandaki çalışmalarına da devam etmektedir.

İstanbul Davranış Bilimleri Araştırma ve Tedavi Merkezi (DABATEM)) işkence görmüş ve travma sonrası sorunlardan muzdarip mülteci ve sığınmacılara ücretsiz psikolojik terapiler sağlamaktadır.

90- Diğer özel hastanelerin tersine bu sözleşme tarife sınırlamalarına uymayı gerektirmektedir. Saint George Hastanesi bir muayene için 20 TL'den fazla talep edememektedir.

Türkiye'de Kamu Sağlığı Programının Tüberküloz Tedavisiyle İlgili Göçmenler Yararına Değişimi

Türkiye'de tüberküloza yakalanmış hastaların ücretsiz tedavisi için kurulmuş, merkezi Ankara'da olan Türkiye Ulusal Verem Savaşı Dernekleri Federasyonunu tarafından yönetilen (Türk Anti TB Stratejisi) kamu sağlığı programı mevcuttur. Bu program Osmanlı İmparatorluğu'nun sonundan beri mevcuttur fakat ulusal ölçüde yapılanmasını 1940'larda gerçekleştirmiştir. Potansiyel hastalara anlaşmalı hastanelerde ücretsiz test yaptırma imkânı sunan program, gerekli durumda bu maksatla açılmış Türkiye geneline yayılmış verem savaş dispanserlerinde ücretsiz tedavi sağlamaktadır. İstanbul'daki Programdan sorumlu olan bir doktor:

"Tedaviler genelde 6–8 ay sürer. Şayet hasta ilaçlara dikkat etmezse ve hastalık direnç gösterirse 24 ayı bulabilir. Hastaların tedavilerine dikkat ettiklerinden emin olmak için ilaçlarını almak için her gün gelmelerini istiyoruz. Cumaları da, hafta sonu için olan ilaçları alıyorlar." diyerek durumu ifade etmektedir.

Temmuz 2005'te, İstanbul göçmen topluluğu içinde çok sayıda tüberküloz vakası tespit edildikten sonra (çoğu göçmen, zemin altında, rutubetli, havalandırması olmayan ve ısıtmasız odalarda kalmakta, barınma şartları ve başka durumlar da hastalığın yayılmasına neden olmaktadır) bazı İstanbul Verem Savaş Derneği çalışanları ve yabancı cemaat temsilcileri hep birlikte İstanbul Tüberküloz ve AIDS programını oluşturmuştur. Topluluklara yönelik bu program finansman olmadan işlemekte; potansiyel verem hastaların teşhisi ve takibini hem testler hem de tedavi boyunca üstlenen cemaat yetkililerinin[91] gönüllü çalışmasıyla gerçekleşmektedir.[92] Program süpervizörü doktorun da belirttiği gibi:

"Hasta kimseleri bize bildirmeleri için IIMP (İstanbul Topluluklar-arası Göçmenler Programı) derneğinin bilgilerinden ve göçmenlerle kurdukları özel temaslardan yararlandık."

Her Çarşamba cemaat yetkililerince teşhis edilen kişiler tercümanlar eşliğinde Yedikule Göğüs Hastalıkları veya Süreyya Paşa Hastanesine (Asya yakası) gitmektedirler. Her iki hastane de akciğer hastalıklarında uzmanlaşmıştır. Sonra, genellikle hastalar Taksim ve Kumkapı dispanserlerine tedavi için yönlendirilmektedir. (Kumkapı dispanseri kapalı olduğundan beri göçmenler Çapa hastanesine gönderilmektedir.) Şayet hasta İstanbul'un başka bir ilçesinde oturuyorsa, kendisine en yakın dispansere gitmektedir. Dispanserlerle ilk temastan önce, bu programın görevlendirdiği doktorlar, karşılama koşullarını en iyi hale getirmek için göçmenin kabulüyle ilgili mevcut düzenleme hakkında personeli bilgilendirmektedirler. Bu programın oluşturulması, bu işe ön ayak olanlarca, vere-

91- Programın başında 6 farklı dil grubu tanımlanmıştır.
92- Yasin Y. ve Biehl K. Ocak (2006), Infection of the Invisible: Tuberculosis in the Immigrant Communities of Istanbul, RHWG toplantısı Muscat-Umman.

me karşı tedavinin getirdiği, normal koşullarda *"Türk vatandaşlarını"* ilgilendiren iki zorunluluğun ortadan kaldırılması konusunun müzakere edilmesini gerektirmektedir: kimlik kartı ibrazı ve akciğer röntgeni ücretine maddi katılım. Program sorumlusu doktorun da dediği gibi:

"Normalde göçmenler bizim aracılığımızla tedaviye erişimde güçlük yaşamıyorlar, ama ulusal verem savaş programı normal olarak kâğıtsız kişilere yönelik değil. Kendi ilişkilerimiz sayesinde yaptığımız, Verem Savaş Derneği ile olan anlaşmaya göre kâğıtsız kişiler gerçek adres bilgilerini vermeksizin kabul ediliyorlar çünkü biz onların isim ve adreslerini biliyoruz ve acil durumlarda onlara ulaşabiliriz. Bu sistem bir yandan doktorla göçmen arasındaki güvene, öte yandan da doktorla verem savaş dispanseri personeli arasındaki güvene dayalıdır."

Yedi yıldır Kumkapı'da yaşayan, İstanbul Verem ve AIDS Programı'nın (ITAP) Sudanlı cemaatinin yetkilisi şöyle belirtiyor:

"Beş yıldır hastane test için bizden kimseye kimlik kartı sormadı. Sadece isim, doğum tarihi ve yeri isteniyor. Beş yılda 3000 test yaptırdık, bu kişilerin % 20'si pozitif çıktı ve aralarından ikisi öldü (çünkü hastalık çok geç anlaşıldı.). Ancak insanlar pozitif çıkarsa kimlik sorunu ortaya çıkıyor çünkü dispanserler tedavinin takibi için adres istiyorlar. O zaman doktorla aramızda meseleyi hallediyoruz. Keza kişinin hastaneye yatırılması gerekirse de."

İstanbul Verem ve AIDS Programı, inceleme testlerinde, zeropozitif hastaların tedavisinde veya AIDS hastaları için kuruluşu esnasında arzu edildiği gibi kapsamlı olmamıştır ve faaliyetlerini hastaları teşhis eden ve onlara eşlik eden üç cemaat sorumlusunun çalışmasına indirgemiştir (Kumkapı, Kurtuluş ve Taksim'de olmak üzere). Bu programdan özellikle Sahra altı Afrika topluluklarından olan göçmenler faydalanmaktadır.

4. Sivil Toplumda İltica Hukukunun Yeri ve Önemi

Türkiye'de iltica hukuku bağlamında çalışmalar yürüten üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin sayısında artış yaşanmaktadır. Mülteci ve sığınmacıların çeşitli ihtiyaç ve sorunlarını karşılamak üzere birden fazla sivil toplum örgütü faaliyet göstermektedir.

İltica alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının sorunları;

İltica alanında çalışan STK'lara mevzuatta ayrılması gereken rol ve tanınması gereken çalışma alanı düzenlenmemiştir; bazı genel ve muğlâk ifadeler söz konusudur ve bu tür ifadeler uygulayıcıdan uygulayıcıya farklı yorumlanıp farklı tavırlar içine girilebilmektedir.

Sığınmacıların özellikle gözaltı ve geri gönderme merkezlerine sivil toplum kuruluşlarına ulaşabilme imkânı ve güvencesi veren bir düzenleme söz konusu değildir. Mevcut mevzuatta yasa yapıcılar, gözaltı ve geri gönderme yerlerinin adli sürecin dışında ve tamamen sınır dışı işlemi yapılmasına yönelik idari bir süreç içinde olduğunu kabul etmekte ve bu sürece sivil toplumun müdahale etmesini istenmemektedir.

STK'lar gözaltında tutulan göçmenlerden telefon ile iletişim kurdukları akraba veya yakınları vasıtasıyla bilgi sahibi olabilmektedir. STK temsilcilerinin bu yerlerdeki kişilerle bizzat yüz yüze görüşmesine izin verilmemektedir. Örneğin; Hammarberg'in raporunda belirtildiği gibi BMMYK'nın 2008 yılı içinde 3.351 kişi ile görüşme talebine karşılık sadece 72 kişi ile yüz yüze görüşülebilmiştir.[93]

OPCAT[94] yürürlüğe girmiş olmasına rağmen uygulamada diğer tutum yerlerinin yanı sıra sivil toplumun sığınmacı ve sığınma talebinde bulunan kişilerin tutulduğu yerlere (misafirhane/geri gönderme merkezi) girebilmesine izin verilmemektedir. İnsan hakları örgütlerinin monitoring (izleme) faaliyetine yönelik mevzuatta yer alması gereken güvenceler ve hareket alanları yoktur. Bu nedenle halen yabancılar şube polisi de diğer bazı polis departmanları gibi STK'ların izleme faaliyetine olumsuz bakmakta ve bunu kendi işlerine yetkisiz ve yersiz bir müdahale olarak değerlendirmektedirler.

AB uyum süreci ile yapım aşamasında bulunan "Kabul Merkezlerinde" sivil toplumun rolünün ve merkezlere erişim imkânının nasıl olacağı veya ne düşünüldüğü halen belirsizliğini korumaktadır. Bu konuda Türkiye'nin değişik illerinde yapılan "sivil toplumla istişare" toplantılarına ise özellikle yabancılar şubesine yönelik eleştirel değerlendirme ve raporlamada bulunan STK'ların bir kısmı davet edilmemekte, bir anlamda Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları nezdinde akreditasyon uygulaması yapılmaktadır.

İllerdeki Yabancılar Şube Polisi, savunuculuk yapan örgütlerle çalışmaya henüz hazır değildir. Sosyal ve insani yardım sunan örgütler, yakın bir geçmişte yabancılar şubesi şu anda da Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne bağlı birimler tarafından kendilerine "yardım eden" örgütler olarak değerlendirilirken, savunuculuk yapan ve özellikle hukuki yardım sunan örgütler ise "sorun çıkaran" örgütler olarak değerlendirilmektedir. Bu algının sonuçları olarak bu alanda çalışan kuruluşlar ile işbirliği yapılmamakta, uygulamada zorluklar çıkarılmaktadır.

Sorun çıkaran olarak değerlendirilen örgütler tarafından yetkili mercilere sorulan sorulara ya cevap verilmemekte ya da yetersiz cevap verilmektedir. Uygulamada il ve ilçelerdeki en küçük bir isim doğrulama işlemi bile çoğu zaman yapılamamaktadır. İl ve ilçeler kendilerinin yetkisiz olduğu gerekçesiyle cevabın Ankara tarafından verileceğini belirtmekte, ancak Ankara'dan da hiç cevap alınamamaktadır. Aynı şekilde İl İnsan Hakları Kurulları'na yapılan başvurular sonucunda verilen cevaplar da oldukça kısa, yetersiz ve doyurucu değildir.

Kamu personelindeki bilgisizlik temel bir sorundur ve bu durum bazı yerlerde çalışan askeri personel için de geçerlidir. Bu alanda çalışan askeri personel ve polis memurlarına

93- Hammarberg Raporu: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1599421&Site=COE, (*Erişim Tarihi*: 06.06.2014).

94- Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmesi'ne Ek Seçmeli Protokol.

BMMYK ve İçişleri Bakanlığı tarafından seminerler verilerek personelin uzmanlaşmasına yönelik gayretler görülüyor ise de sürekli yaşanan tayin ve şube değiştirmeleri nedeniyle uzmanlaşmanın sonuçları büyük oranda alınamamaktadır. Alan hakkında bilgisiz olan personel -yanlış yapmamak adına- inisiyatifini her zaman olumsuz olarak kullanmaktadır. Bazı yerlerde ailelerin tuttuğu avukatlara zorluklar çıkarılmaktadır. STK'lara ise hiçbir kolaylık gösterilmemektedir. Bazı durumlarda ilgili personel tarafından STK'lar kimi telefon görüşmelerinde itham edilmekte ve suçlanmaktadır. Özellikle geri kabul anlaşmaları kapsamında iade alınacak kişilere sivil toplum temsilcilerinin erişimi hakkında hiç açıklık yoktur.

Bunların yanında mültecilere yönelik olumsuz kamuoyu algısı söz konusudur. ABD ve AB ülkelerine kıyasla mülteci ve göçmen karşıtlığı belki henüz ciddi boyutlarda değildir ve belki bu kesime yönelik bir "nefret söylemi" gelişiminden bahsedilemez ancak bazı illerde ve bölgelerde bu kesime yönelik olumsuz bir algı vardır. Ülkedeki ekonomik sorunlar ve işsizlik oranına bağlı olarak hoşnutsuzluk vardır ve bu durum özellikle yeni yapılması düşünülen "Kabul Merkezleri" çevresindeki yerleşim alanlarında hoş karşılanmamaktadır.

Genel olarak mültecilerin hangi nedenlerle ülkelerini terk ettikleri bilinmemektedir ve çoğunlukla göçmenlerle ve hatta içgöçle karıştırılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak keyfi nedenlerle veya çalışmak için ülkemize gelindiği, gelinen yerde ise ekonomik ve sosyal sorunlara neden olacakları kanaati söz konusudur.

Türkiye kamuoyundaki algı; AB'nin mülteci ve göçmenleri artık istemediği, AB üyelik müzakereleri ve özellikle yakın zamanda gündeme gelecek geri kabul anlaşmaları ile Türkiye'nin "Avrupa'nın mülteci deposu" yapılacağı şeklindedir. Bu alanda çalışan mülteci örgütleri -haksız bir şekilde- bu politikalar ile birlikte anılmaktadır. Bu sebeple de bu örgütlerin Türkiye'deki sığınmacı ve mültecilere yönelik yapılabilecek her türlü iyileştirme taleplerini bu politikalara hizmet etme şeklinde değerlendiren yaygın bir kanaat söz konusudur

Kamu kurumları ve kamu personeli genel anlamda bu alanda bilgisiz olduğu için sorunlar çıkarmakta ve STK'ların işlerini zorlaştırmaktadır. Sığınmacıların hakları ve devletin sorumlulukları konusunda genel olarak bir bilgisizlik söz konusu olduğu için her bir işlemde sorunla karşılaşılabilmektedir. Örneğin, bir devlet hastanesine götürdüğümüz sığınmacı hakkında bir doktor "hadi şimdilik bakayım, ancak bizim vergilerimiz bu kişilere mi gidecek" şeklinde serzenişte bulunmuştur. Bir başka örnekte bir ilin Sosyal Yardımlaşma Vakfı Müdürü "önce bizim Etiyopyalılarımızın karnını doyuralım, sonra bunlara bakalım" diyebilmiştir.

Belediyeler birçok ilde oynamaları gerektiği kadar rol üstlenmemektedir. Belediyeler psiko-sosyal ve insani yardım alanına ilişkin olarak daha çok sorumluluk ve inisiyatif almaları o illerdeki STK yardımlarının da koordinesinin sağlanması ve kolaylaştırılması anlamında büyük yarar sağlayacaktır. Örneğin, bir belediye sosyal işler müdürü TOHAV ola-

rak yardım talebimizi "bu kişileri sınırdan kim aldıysa onlar yardım etsin" şeklinde cevaplayarak olumsuz bildirimde bulunmuştur.

Avukatlar ve baroların bu alanda savunuculuk kapasitesi zayıftır. Bu alanda bilgili ve duyarlı avukat sayısı azdır. Adli yardım mekanizmalarında sığınmacılar zorunlu müdafilik kapsamında değerlendirilmediğinden avukatlar için cazip bir iş alanı değildir. Çoğu zaman STK'lar avukatların yapması gereken işleri yapmak zorunda kalmakta ve ulusal ve uluslararası makamlara kendileri başvurmaktadır.

Hükümetin bir siyasi irade ve inisiyatif sahibi olarak varlık göstermemesi, uygulamanın bürokrasiye terk edilmiş olması ortada bir boşluk doğurmaktadır. Genel anlamda siyasi partiler bu alana ilişkin bir parti programına sahip değildir ve bu alan Türkiye'de siyasi olarak henüz nötr bir aşamadadır. Bu nedenle bu alana ilişkin fırsat ve tehditler söz konusudur.

Yargının mülteci hukuku alanında genel olarak bilgisiz, ilgisiz ve yavaş olması kendisini (diğer alanlara nispetle) etkili bir denetim mekanizması olmaktan çıkarmıştır. Özellikle sınır dışı vakalarında STK'lar idari yargıya başvurup zaman kaybetmektense direkt olarak AİHM'ye başvurmayı bir zorunluluk gibi görmektedirler.

Genel olarak STK'ların ve bu alanda çalışan diğer insan hakları örgütlerinin iltica alanına ilişkin ilgi ve duyarlılıkları çok eski tarihlere dayanmamaktadır. Bu alana ilişkin ilginin oluşması ve çalışmalara başlanmasında geç kalınması Türkiye'nin göç almaya başlama süreci ile de ilişkilidir.

İltica alanına ilişkin bilgi ve insan kapasitesi halen çok sınırlı düzeydedir. Belki önceki yıllar ile kıyaslandığında çok ciddi bir kapasite gelişimi söz konusudur ancak halen olması gereken seviyenin gerisindedir.

Büyük oranda bütçe sıkıntısı vardır ve çalışmaların çoğunluğu projeler endeksli düşünülmektedir. Örneğin en basitinden bir tercüman masrafı bile bulmakta zorlanılmaktadır. Projeler bazlı çalışmak zorunda kalış, uzun erimli stratejilerin ve eylem planlarının üretilmesi ve uygulanmasında olumsuz bir faktör olarak durmaktadır.

Türkiye'deki sığınmacı ve mültecilerin çok geniş bir coğrafyada bulunması bu alanda çalışan STK'ların erişimini zorlaştırmaktadır. Özellikle sığınmacıların zorunlu ikamete tabi tutuldukları bazı uydu kentlerde iltica alanında çalışan STK olmadığı gibi bazı gerektiği durumlarda yardım için genel alanda çalışan bir STK bile bulmakta zorluk çekilebilmektedir.[95]

95- http://www.multecihaklari.org/index.php?option=com_content&view=article&id=131:tuerkiyede-ltica-alannda-calan-sivil-toplum-oerguetlerinin-sorunlar&catid=17:makaleler&Itemid=116 (*Erişim Tarihi*: 04.12.2013).

Türkiye'de maddî ya da aynî destek sağlayan, sosyo-medikal (psikolojik ve tıbbi) destek sunan, hukukî destek veren, uluslararası normların ulusal uygulamalara dönüşmesi için çaba sarf eden, kamuoyunda farkındalık yaratmaya çalışan ve sığınmacı ve göçmenlerle ilgili diğer değişik aktiviteler yürüten birçok kişi, kurum ve STK'lar bulunmaktadır.

Bunlar:

Toplum Ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV), Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD), İnsan Hakları Derneği (İHD), İnsan Hakları Araştırmaları Derneği (İHAD), İnsan Hakları Gündemi Derneği (İHGD), İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlum-Der), İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi (AMNESTY TURKEY), Caritas, ASAM.

5. Öneriler

- 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne imzacı olan Türkiye'de coğrafi kısıtlama şartının kaldırılmasına yönelik yasal düzenlemenin önü açılmalıdır.
- Türkiye'de ya da sınırlarda gözaltına alınan kağıtsız göçmenler ve sığınmacılara karşı hukuka aykırı sınırdışı uygulamaları durdurulmalı, göçmenler ve sığınmacılar uluslararası koruma hükümlerinden yararlandırılmalıdır.
- Sığınma prosedürüne erişimde göçmenlerin yaşadığı güçlüklerin giderilmesi için hem sınır hem de nüfusun yoğun olduğu bölgelerdeki kamu personelinin eğitimlerine öncelik verilerek göçmenlerin bilgiye ve hukuki desteğe erişimini sağlayan etkin bir destek sistemi oluşturulmalıdır.
- Yapımları devam eden sığınma, kabul ve geri gönderme merkezlerinin yapımına bir an önce son verilmelidir. Bu merkezler sınırları aşmak dışında hiçbir 'suç'ları olmayan göçmenlerin insan haklarının ihlal edildiği yerlerdir.
- Türkiye özellikle AB ile imzaladığı geri kabul anlaşmalarını tekrar gözden geçirmeli; kağıtsız, sığınmacı ve mültecilerin yasal ve hukuki haklarının korunmasına dikkat edilmeli, zincirleme mağduriyetlere dönüşecek "güvenlik" eksenli politikalardan vazgeçilmelidir.
- Her göçmen ve sığınmacının insan onuruna yakışır bir muamele görmesi, barınma, yiyecek ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara erişimi sağlanmalıdır.
- Ulusal yargı sisteminin iltica hukuku konulu davalarda uluslararası hukuki standartları oluşturan belgeleri dikkate alarak içtihat oluşturabilmesi sağlanmalıdır.
- Göçmenlere ve sığınmacılara ikamet harcı uygulamasının kaldırıldığı bilinmesine rağmen, bazı merkezlerde yasal olmayan biçimde harç uygulamasına devam edilmesinin önüne geçilmeli, keyfi davranışlara izin verilmemelidir.
- BMMYK görevlileri sığınma başvurularını Ankara dışında da göçmenlerin erişebileceği yerlerde alabilmeli, başvuruları makul bir sürede inceleyerek sonuçlandırmalıdır. Başvurularda göçmenlerin beyanı esas alınmalıdır, ispat yükümlülüğü aranmamalıdır.

- Hassas grupların temel ihtiyaç ve sorunlarıyla ilgilenmek üzere etkin bir koruma mekanizması geliştirilmelidir.
- Özellikle kağıtsız kadın göçmenlerin ve sığınmacıların taciz ve tecavüze uğrama riski gözetilerek pozitif ayrımcılık uygulanmalı, bu gibi durumlarda kadınlardan herhangi bir belge aranmamalı ve acilen koruma sağlanmalıdır. Göçmen kadınlara barınma, yiyecek ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar sivil toplum kuruluşları denetimi ve yönlendirmesi ile yerel yönetimler tarafından sağlanmalıdır.
- Mülteci ve sığınmacı çocukların bulundukları merkezlerde, yaş gruplarına göre eğitimlerinin ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması için ilgili kamu kurumlarının sivil toplum kuruluşları ile ortak planlama faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri sağlanmalıdır.
- Sadece sığınmacılar için değil kâğıtsız göçmenler için de çalışma izinleri kolaylaştırılmalı ve işyerinde suistimal edilmeleri engellenmelidir.
- Göçmenler sınırdışı korkusu olmaksızın, herkes için evrensel bir hak olarak sağlık hizmetlerinden yararlanabilmelidir. Bu konuda Suriyeliler için hükümetin tüm valiliklere genelge yazması gibi diğer sığınmacı ve ihtiyaç duyan göçmenler için de benzer bir düzenleme yapılmalıdır.

Ancak böyle bir yaklaşımla kağıtsız ya da sığınmacı göçmenlerin insan onuruna yakışır bir muamele görmesi sağlanabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUMKAPI GÖÇMEN DANIŞMA MERKEZİ - MEDİKAL, PSİKOSOSYAL VE HUKUKİ DESTEK ÜNİTESİ ETKİNLİKLER RAPORU:

Göçmen, sığınmacı ve mülteci sıkça birbirine karıştırılan kavramlardır.

Göçmen; esas olarak, ülkesinden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için değil, fakat ekonomik nedenlerle ayrılan kişiler olarak tanımlanabilir. Göçmenler, vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederlerken, daha iyi bir yaşam standardına kavuşabilmek için, kendi istekleri ile bu yolculuğa çıkarlar. Birleşmiş Milletler verilerine göre 2007 yılı başında, dünya çapında 190 milyondan fazla bir göçmen nüfusu mevcuttur ve 64 milyon göçmenin bulunduğu Avrupa, 44 milyon göçmeni ağırlayan Kuzey Amerika bu nüfusun yarısından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır.[96] Göçmenlerden mültecileri ayıran en önemli fark, vatandaşı oldukları ülkeden ekonomik sebeplerle ayrılmış olmalarıdır. Göçmen kabul eden ekonomik anlamda "gelişmiş" ülkeler, bu kişileri kabul edip etmemekte özgürdür. Zira bu kişilerin uluslararası hukukun koruması altında olmadıkları kabul edilmektedir. Bununla birlikte araştırmalar göstermektedir ki, başlı başına az gelişmişlik ve yoksulluk insanları ülkelerinden ayrılmaya ve ölümle bitebileceğini çok iyi bildikleri bir yolculuğa çıkmaya iten faktörlerden biri değildir.[97] Ancak iç çatışmalar, etnik ya da dinsel gruplara baskı ve sistematik insan hakları ihlalleri, yoksulluk ile birleştiğinde bir neden oluşturabilmektedir.[98]

Sığınmacı ise mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu bulunan fakat bu başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılan bir terimdir. Sığınmacılara, başta geri-göndermeme ilkesi (non-refoulement) olmak üzere temel haklara erişimlerinin ve insanca yaşamları için asgari standartların sağlanması gerekir. Sığınmacı geçici bir kavramdır ve mülteci statüsü tanınmasının ardından, mülteci statüsünün en başından itibaren geçerli olduğu kabul edilir. Bu yönüyle mülteci statüsü -hukuki anlamda- geriye yürüyen bir kavramdır.

Sığınmacı tanımı uluslararası hukukta yukarıdaki şekilde ifade edilse de, Türkiye için farklı bir grubu daha tanımlamaktadır. Bilindiği gibi Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin

96- Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Nüfus Bölümü Raporu için Bkz;http://www.un.org/esa/population/publications/2006Migration_Chart/2006IttMig_chart.htm
97- Castels S., Loughna S. ve Crawley H.; "States of Conflict: the cause of forced migration to the EU" Institute for Public Policy Research; Nisan 2003
98- Oosting D., Bouteillet-Paquet D.; "AB İltica Politikasına eleştirel bir analiz: Tampere'den düşüş"; çev. Helmut Oberdiek; Mülteci Çalıştayları 2004-2005; Uluslararası Af Örgütü; Mart 2008

Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmesi'ni (1951 Sözleşmesi) hazırlayan ülkelerden birisi olmakla beraber, sözleşmeyi coğrafi kısıtlama ile onaylamıştır.[99] Bu kısıtlamanın sonucu olarak Türkiye, Avrupa sınırları dışından gelen kişilere mülteci statüsü tanımamaktadır. Bunun yerine Sözleşme hükümlerine göre mülteci statüsü taşıyan kişileri "sığınmacı" olarak tanımlamaktadır.

Türk İltica Sistemi, Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ni coğrafi çekince ile imzalaması nedeniyle BMMYK ve İçişleri Bakanlığı tarafından ortaklaşa hareket edilen paralel prosedür ile idare edilmektedir. Menşe ülke veri tabanı, uzman personeli ve tercüman kadrosu olmayan, idari itiraz ve yargı denetim mekanizmalarını kullandırmak istemeyen, önyargıların, bütçe ve "güvenlik" anlayışının ağır bastığı oldukça sorunlu olan bu sistem uyarınca;

a) Başvuru sahibi pasaportu ile başvuruyor ise ikamet etmek istediği sınır şehri valiliğine müracaat etmesi gerekmektedir. Emniyet Müdürlüğü ilgili daire görevlileri ile yapılacak görüşmenin ardından hazırlanan rapor, karar makamı olan İçişleri Bakanlığı'na yönlendirilir. Bu noktada Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği'ne de iletilen dosya ile kişinin sığınma prosedürü işlemeye başlamaktadır.

b) Bir diğer olasılık olarak da başvuru sahibi pasaportunu ibraz edemiyor ise sığınma başvurusu, Türkiye'ye giriş yapılan sınır şehri valiliğine iletilmelidir. Diğer aşamalar pasaportu bulunan başvuru sahipleri ile aynı olmakla beraber başvurunun yapılması sonrası kişi, başvuruyu yaptığı şehirde değil, İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenecek bir uydu kentte ikamet etmektedir.

Avrupa Birliği'nin İltica Usulleri Yönergesi'nde yer alan güvenli üçüncü ülke tanımına göre; güvenli olduğu varsayılan ülkelerden geçerek gelen sığınmacıların başvuruları hakkında esasa ilişkin bir değerlendirme yapılmadan, onları güvenli sayılan ülkelere göndermek mümkündür. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde düzenlenmeyen "güvenli üçüncü ülke" terimi Avrupa Birliği Ortak İltica Sistemi arayışı sürecinde ortaya çıkmış ve ciddi sakıncaları da beraberinde getirmiştir. Sığınmacının Avrupa Birliği üyesi ülkelere gelirken -kısa bir süre için dahi- bulunduğu bir ülke "güvenli" kabul ediliyorsa, başvurucunun talebi esasa girilmeden reddedilebilmektedir. Kişinin sığınma başvurusunu bu güvenli ülkede de yapabileceği ön kabulüne dayanan bu yaklaşım, başvurucunun kişisel hikâyesini hiçe saymanın yanı sıra hangi ülkenin ne tür kriterlere göre "güvenli" kabul edileceği gibi çok önemli bir "standart belirleme sorunu"nu da beraberinde getirmektedir. Bu tanımı kullanan tüm ülkeler kendi mevzuatlarında "güvenli üçüncü ülke" kavramını tanımlamışlarsa da ortak bir standarda ulaşmanın çok uzağındadırlar.

Türkiye ise güvenli üçüncü ülke tanımı yapmamış olmakla beraber, Ankara 4. İdare Mahkemesi 2003 yılı sonlarında vermiş olduğu bir kararda "güvenli üçüncü ülke" kavramını kullanmıştır. Söz konusu kararda, davacının ilk giriş yaptığı ülke olan Türkmenistan ve

99- Bkz.1951 Sözleşmesi'nde yer alan "coğrafi kısıtlama" ve "zaman sınırlaması" nedir? Sorusu.

bir süre bulunduğu İran güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilmiş ve başvurucunun öncelikle bu ülkelerde sığınma başvurusunda bulunması gerektiği belirtilmiştir.

Yukarıda değinildiği gibi "güvenli üçüncü ülke" tanımı bulunmayan Türkiye'de, böyle bir kararın verilebilmesi için gerekli hukuki altyapı mevcut değildir. Kaldı ki Mahkeme kararında; bu ülkelerin hangi kıstaslara göre "güvenli" olduğuna değinmeyerek, kararı gerekçelendirmemiştir.

1. Hukuki Yardım ve Stratejik Davalama

Türkiye'deki sığınma rejimi bilindiği üzere oldukça karmaşıktır. Bir tarafında BMMYK, bir tarafında İçişleri Bakanlığı olan sığınmacıların, 'uydu kent' olarak tabir edilen birtakım illere dağıtılması, başvurusu kabul edilenlerin 'üçüncü bir ülke'ye yerleştirilmesi esasına dayanan bir 'paralel prosedür' söz konusudur. Başından beri bizim faaliyetimizin odağında BMMYK Ankara Ofisi'nin yürüttüğü 'mülteci statüsü belirleme' prosedürü vardır.

Türkiye 1951 Sözleşmesi'ni "coğrafi sınırlama" çekincesiyle onayladığı için "Avrupa dışındaki ülkelerden" gelen mülteciler açısından Türkiye'deki statülerinde belirleyici olan; Türkiye devletinin "geçici sığınma" prosedürüdür. Ama bu kişilere uzun vadede Türkiye'de iltica etme hakkı tanınmadığından, daha hayati olan değerlendirmeyi BMMYK yapmaktadır. Zulümden kaçtığını beyan eden başvurucular için yeni bir ülkede kalıcı bir güvenliğe erişmenin yolu, uluslararası hukuka göre "mültecilik" durumlarını BMMYK'ya tescil ettirmekten geçmektedir.

TOHAV çalışmalarına Türkiye'de sığınma arayan kişilere; ağırlıklı olarak BMMYK 'mülteci statüsü belirleme' sürecine yönelik ücretsiz hukuki danışmanlık sağlamak üzere 2009 yılında başlamıştır. Hukuki destek faaliyeti hala Kumkapı Göçmen Danışma Merkezi'nin başlıca etkinlik alanıdır. Ama zaman içinde çalışma alanlarımız çeşitlenmiştir. Örneğin; mülteci topluluğu içinden bireylere yönelik dil eğitimlerimizin üçüncüsü halen devam etmektedir. Mültecilerin sorunları ve ihtiyaçlarıyla ilgili farkındalık oluşturmak üzere 2013 yılı sonunda "Mültecilere Psiko-sosyal Destek Programı" ile mülteci ve sığınmacılara psiko-terapi desteği vermeye başlanmıştır. 2013 yılı sonunda, 'Yabancılar ve İltica Hukukunda Yeni Dönem" semineri yapılarak yerel sivil toplum örgütleri, avukatlar ve sağlık profesyonellerine yönelik bir "mülteci destek seminerleri" dizisi başlatılmıştır. Bu eğitimler 2015 yılında da devam edecektir. Amaç mültecilere yönelik yerel dayanışma mekanizmalarının gelişmesini teşvik etmektir.

TOHAV avukatları 2013-2014 yılları arasında 29 kadın, 22 erkek olmak üzere toplam 61 kişiye hukuki destek vermiştir. Stratejik dava olarak takip edilen birçok dava bulunmaktadır. Stratejik davalarımızdan bazıları şöyledir:

1-İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın hazırlamış olduğu iddianame ile başvurucu M. A. G. hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 142/1-b sevk maddesi ile İstanbul 7. Asliye Ceza Mahkemesi'nde kamu davası açılmıştır. Hakkında nitelikli hırsızlık davası açı-

lan başvurucunun Türkçe bilmemesi sebebiyle bu dava ile karşı karşıya kaldığı kanaatindeyiz. Bir anlaşmazlık sonucu bu duruma gelinmiştir. Türkçe bilmemesi üzerine alışveriş mağazası görevlileri tarafından kötü muameleye maruz kalmıştır. Bizzat takibi yapılan davada; başvurucunun atılı hırsızlığa teşebbüs suçunu işleme kastı bulunmadığından CMK 223/2-c maddesi gereğince beraatına karar verilmiştir.

Hakkında sınır dışı edilme kararı verilen Suriyeli başvurucu B. J. Hatay'dan Suriye'ye sınır dışı edilmiştir. Türkiye savaşın olduğu bir ülkeye; Suriye'ye 29 Haziran 2014 tarihinde başvurucuyu sınır dışı ederek yaşam hakkını tehlikeye atmıştır. Bu idari karar ve işlemle Türkiye 6458 Sayılı Kanun'a, Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı hareket etmiş ve suç işlemiştir. Başvurucunun vakfımıza başvurduğu tarihte, sınır dışı etme kararına karşı iptal davası açmak için var olan yasal süre kaçırıldığı için hakkında sınır dışı etme kararı verilenler hakkında insani ikamet izni şartlarını düzenleyen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 46. Maddesi çerçevesinde İstanbul Valiliği, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü'ne başvuru yapılmıştır. Yapılan başvuru henüz sonuçlanmamıştır. Hukuki yardım ve davalamanın yanı sıra, giderek artan ölçüde gerek BMMYK gerekse mültecileri etkileyen devlet uygulamaları ve politikalarına yönelik bir izleme ve sivil denetim işlevi üstlenmeye başlanılmıştır. Keza sınır bölgelerinde ve "yabancılar misafirhaneleri"nde 'idari gözetim' altında tutulurken sığınma talebinde bulunmak isteyen kişilere yönelik telefonla danışma hizmeti de verilmektedir. Göçmenler İçin Avukatlar Grubu ve TOHAV 'idari gözetim' altındaki sığınmacıların tutulma koşulları ve sığınma prosedürüne erişim sorunlarıyla ilgili 6 dilde broşür hazırlayarak basıp yayınlanmıştır.

Sığınma arayan kişilerin BMMYK ve Türk makamları önünde ülkelerini terk etmelerine sebep olan zulüm olaylarını, geleceğe yönelik taşıdıkları korkuları etkili ve ikna edici bir şekilde ortaya koyabilmeleri, yaşadıkları sorunlarla ilgili tüm detayları, varsa belgeleri paylaşmaları gerekmektedir. Ancak çok zor tecrübeler yaşamış, çoğu zaman yeterli eğitim imkanı olmamış bu insanlar için mültecilik hikayelerini 2-3 saatlik bir görüşmenin kısıtları içinde, bütünlüklü, anlaşılır bir şekilde ifade etmek kolay değildir.

Örneğin kendilerinden ne beklendiğini, mültecilik başvuruları bakımından neyin önemli olup, neyin daha az önem taşıdığını, değerlendirmeyi yapan yetkilinin hangi soruyu niçin sorduğunu doğru anlamadıkları için yanlışlar yapabilmektedirler. Başvuruculardan bazen ülkelerinde yaşadıkları şehirle, gittikleri okullarla, çalıştıkları işlerle ilgili ayrıntılı bilgi vermeleri, yaşadıkları zulüm olayları bakımından önem taşıyan bazı isim ve tarihleri hatırlamaları beklenmektedir. Oysa birçoğu duygusal, psikolojik, hatta fiziksel travma yaşamış son derece örselenmiş bu insanlar için görüşme stresi altında bütün bu ayrıntıları hatırlamak bazen çok güç olabilmektedir.

Keza, belki hiç okula gitmemiş ya da çok sınırlı bir eğitim alabilmiş bir mültecinin sebep sonuç ilişkileri kurması ve kendisini açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etmesi kolay değildir. Bu sıkıntılar bazen çok ciddi eksik ya da yanlış anlamalara neden olabilmektedir. Üstelik başvurucular çoğu zaman bir tercüman aracılığıyla konuşmak durumundadırlar.

İnsanların zulüm hikâyelerini paylaşmalarının önündeki başka bir engel de güven sorunudur. Keza bazen mülteciler yaşadıkları ağır tecrübeleri kendi ülkelerinden bir tercüman önünde paylaşmaktan çekinebilmekte, bazen de görüşmecinin ya da tercümanın cinsiyetinden dolayı açıklıkla konuşamamaktadır.

Bu güvensizlik sorunu bağlamında diğer bir önemli mesele de bizim "kötü tavsiye" dediğimiz yanlış yönlendirmelerdir. Çok zor koşullardan kaçıp ülkesini terk etmek zorunda kalmış, sığındıkları ülkede de yine çok zor koşullarda yaşam mücadelesi veren bu insanlar için mültecilik başvurusu bir umut ışığıdır. Nadir de olsa bazen mülteciler başka çareleri olmadığını düşündükleri için ve başvurularının kabul edilmemesinden korktukları için çevrelerinden duydukları bazı kötü tavsiyelere uyarak; ülkelerinden kaçma sebeplerini açıklıkla paylaşmak yerine, doğru olmayan bilgiler verebilmektedirler. Ya da gerçek hikâyesini anlatabilse kabul edilecek bir başvurucu, sisteme güven duymadığı için yaşadığı sorunlarla ilgili bazı çok önemli konuları gizlemeyi ya da bilerek yanlış bilgi vermeyi tercih etmektedir.

Mültecilik başvurularıyla ilgili hukuki yardımın hem başvurucular hem de karar vericiler açısından çok önemli işlevleri vardır. Başvurucu açısından hukuki yardım; bütün bu zorluklara rağmen yaşadığı zulüm olaylarını ve geleceğe yönelik taşıdığı korkuları tam bir dürüstlük içinde, anlaşılır etkili bir şekilde kararvericilerle paylaşabilmesini, haklarını etkili bir şekilde kullanabilmesini temin etmektedir.

Kararvericiler bakımından ise hukuki yardımın denetim işlevi vardır. Mültecilik başvurularının değerlendirilmesi esnasında ortaya çıkabilecek hataların tespitine ve tamirine zemin hazırlamaktadır. Bu "hataların tamiri" meselesi mültecilik alanında hayati bir gerekliliktir. Çünkü gerçekten korunma ihtiyacı olan bir insanın reddedilerek ülkesine geri gönderilmesi o kişinin hayatına mal olabilecektir. Mültecilik başvuruları hakkında karar verenlerin işi bu sebeple çok önemli ve hayatidir. Bu sebeple sunulan hukuki destek uluslararası koruma talebinde bulunan kişilerin durumlarını en etkili ve eksiksiz şekilde ortaya koyabilmelerini sağlayarak, kararvericilerin daha sağlıklı karar alabilmelerini sağlayacaktır. Ama bazen başvurucu mültecilik iddiasını tam ve anlaşılır bir şekilde ifade etmiş, ilgili tüm bilgi ve belgeleri ortaya koymuş olsa bile kararverici, delillerin yorumlanması noktasında (kişinin beyanı ve kişinin geldiği ülkeyle ilgili bilgiler) ya da hukuki yorum noktasında hata yapabilmektedir. Bu nedenlerle de hukuki yardım, böyle durumlarda başvurucuların etkili bir itiraz yapabilmelerine olanak sağlayarak, kararvericiye geri dönülmez sonuçları doğurabilecek bir hatayı düzeltme imkanı sağlamaktadır.

TOHAV olarak önümüzdeki en büyük zorluk kapasite sorunudur. Türkiye'de her yıl 2500 civarında yeni sığınma/mültecilik başvurusu yapılmaktadır. Başvurucuların aile bireyleri de hesaba katıldığında 5000-6000 civarında insan Türkiye'de sığınma talebinde bulunmaktadır. Türkiye'de mülteciler halen etkili ve yeterli bir hukuk destek almaktan yoksundur. TOHAV Kumkapı Mülteci Danışma Merkezi tarafından 2014 Ekim itibarıyla 61 başvuru da çeşitli düzeylerde hukuki destek sağlanmıştır. Bu başvurularda yalnızca başvuruculara değil beraberlerinde bulunan aile bireylerine de hukuki destek ve yardım sağlanmış ve toplamda 600'den fazla mülteciye hukuki yardımda bulunulmuştur. Yapılan

hukuki yardım yalnızca mültecilik ve "geçici sığınma" başvurularıyla sınırlı olmayıp örneğin; çocukların okula kayıt olması sırasında yaşadıkları sorunlar gibi idari engeller, evlenme ve boşanma gibi medeni hukuk alanına ilişkin sorunlar, acil sağlık problemleri ve ikamet vs. gibi birçok alanı kapsamıştır.

Burada önemle belirtmek isteriz ki; sunulan hukuki destek ve yardım, Merkez'in kapasitesi ve imkânları ile ve ancak Merkez'e ulaşabilen başvurucularla sınırlıdır. Örneğin ihtiyaç ve mağduriyet kriterlerine göre ancak sınırlı sayıda başvurucuya BMMYK görüşmelerinde eşlik edilebilmektedir. Yine sınırlı sayıda başvurucu için ayrıntılı hukuki argümanlar ve ülke bilgisi incelemesiyle desteklenen yazılı beyanlar hazırlanabilmektedir. Bu sebeple de Merkez'den hukuki yardım talebinde bulunan kişiler bazen aylarca beklemek zorunda kalabilmektedir.

Hem mültecilerin bize erişimini sınırlayan, hem de bizim yürüttüğümüz hukuki destek faaliyetlerini son derece güçleştiren diğer bir zorluk da 'uydu kent' sistemidir. Şu anda Türkiye'de sığınmacı nüfusu 28 kente dağıtılmış durumdadır. Bu sebeple de birçok sorunlar ve zorluklar yaşanmaktadır; başvurucuların Merkez'e gelip gitmek için ödemeleri gereken yol masrafları, ayrıntılı araştırmalar ve konsültasyon gerektiren hukuki destek çalışmasını bazen tek bir güne sığdırmakta danışma prosedürünü telefon ve tercüman aracılığıyla sağlamak zorunda kalmakdır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de koruma talebinde bulunan binlerce sığınmacının uluslararası ve ulusal hukukun kendilerine tanıdığı haklarını kullanabilmeleri için bu alanda uzmanlaşmış daha fazla hukuki yardım kurumuna/birimine/bürosuna ihtiyaç vardır. Sığınmacıların yalnızca BMMYK'ya yaptıkları mültecilik başvurularıyla ilgili olarak değil, "geçici sığınma" prosedürü ve sınır dışı kararları, özel hukuki sorunlar, sosyal yardım, sağlık, eğitim, çalışma ve benzeri konularda haklarına erişim gibi alanlarda kapsamlı hukuki destek ihtiyaçları mevcuttur. Bu alanda baroların devreye girmesi gerekmektedir. Yine kapsamda sorumluluğun bir kısmını üniversitelerin hukuk fakülteleri ve merkezleri paylaşabilir. Bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin kapasite oluşturması teşvik edilebilir. Bunlarla birlikte sorunun özellikle "haklara erişim" meselesi olması nedeniyle, hukuki yardım hizmetinin karşılanabilmesi için kamu kaynaklarının seferber edilmesi gerekmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere baroların üstleneceği rol çok önemlidir. Özellikle düzensiz yollardan ülkeye girip çıkarken sınır bölgelerinde yakalanan, izinsiz olarak ülkede bulunduğu için sınır dışı edilmek üzere "yabancılar misafirhanelerinde" gözetim altındayken koruma talebinde bulunan kişilerin Türkiye Devleti'nin sığınma prosedürüne erişimi konusunda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Keza sığınma talepleri nihai olarak reddedilip haklarında sınır dışı kararı verilen kişilerin, bu karara itiraz edebilmek için önlerindeki yegâne seçenek idare mahkemesine gitmektir. Özellikle bu durumda avukat desteği ihtiyacı çok önemlidir. İstanbul merkezli çalışan TOHAV gibi sivil toplum örgütlerinin yaşanan ihlallere ve hak kayıplarına direkt müdahale etme durumu sınırlıdır. Hukuki destek ihti-

yacı olanların sayısı o kadar fazladır ki, bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin tek başlarına gelen talepleri karşılaması mümkün değildir. Baroların özellikle adli yardım bürolarının devreye girmesi daha fazla kişinin hukuki yardımdan yararlanmasını sağlayacaktır. Ancak bugüne kadar baroların bu alanda almaları gereken sorumlulukları üstlendiğini söylemek zordur. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Örneğin; İstanbul Bilgi Üniversitesi dışında diğer üniversitelerin hukuk fakültelerinde mülteci hukuku dersi bile verilmemektedir. Baroların üye avukatlarına konu ile ilgili kapasitelerini artırmaya yönelik eğitim faaliyetleri gerçekleştirmesi gerekmektedir. Sığınmacılarla iletişim için tercüman bulmanın zorluğu ve maliyeti gibi sebeplerle de barolar bu alanda çalışmaktan imtina etmektedir. Baroları sığınmacıların hukuki yardım sorunları konusunda çalışmaya teşvik edecek çalışmalar yürütülmeli ve kaynaklar sağlanmalıdır.

2. Sosyo-Medikal Destek

2014 yılı Ocak-Ekim aylarında TOHAV Kumkapı Mülteci Danışma Merkezi'ne öncelikli olarak kadın, çocuk, eşcinsel ve trans bireylerden olmak üzere toplam 584 başvuru yapılmıştır.

Mülteci ve sığınmacılara sağlık alanında hem yasal olarak hem de pratik olarak ciddi sıkıntıların olması sahada bu alanda çalışan biz gibi kuruluşlara talebin çok fazla olmasına neden olmuştur. 521 kişiye tıbbi danışmanlık, 44 kişiye de psiko-terapi desteği verilmiştir. Başvuruların bir kısmı tıbbi danışmanlık şeklinde olmuştur. Diğer kısım başvurular ise sosyal yardım talepli başvurular olması nedeniyle mülteci ve sığınmacıların durumlarını iyileştirmeye yönelik ayni yardım (beslenme, kıyafet, nakdi yardımlar) şeklinde gerçekleşmiştir. 2013 yılında yapılan başvuru sayısı 656 olmak üzere Kasım 2014 tarihi itibariyle toplamda 1140 (793 erkek, 347 kadın) başvuru alınmıştır.

Tablo 1. ***Başvuruların 2013-2014'e Göre Dağılımı***

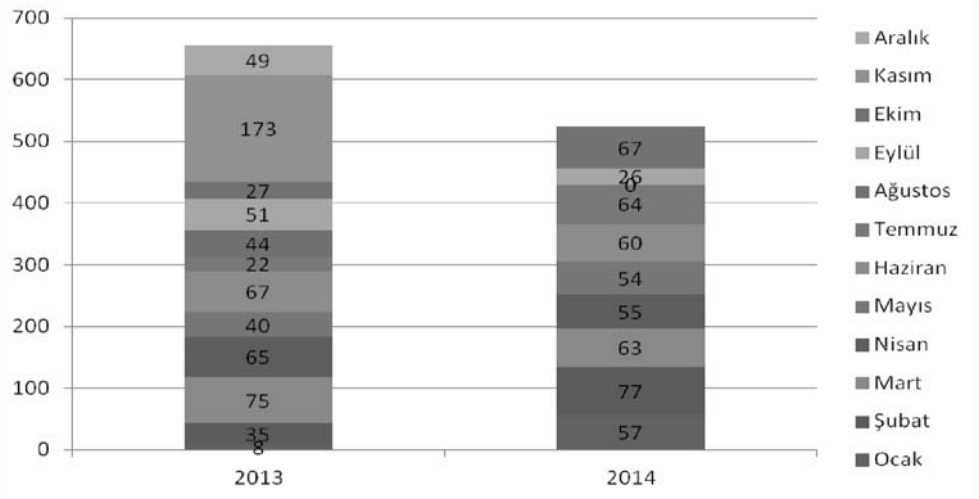

Tablo 2. ***Başvurucuların Etnik Kökeni***

	SAYI		SAYI		SAYI
BANGLADEŞ	36	BENİN	6	AFGANİSTAN	46
AZERBAYCAN	2	BURMA	2	FİLİSTİN	2
TÜRKMENİSTAN	2	FİLDİŞİ	35	İRAN	14
SUDAN	7	GAMBİYA	1	PAKİSTAN	7
KENYA	1	GANA	2	SURİYE	158
MEKSİKA	1	GİNE	1	IRAK	2
BANGLADEŞ	53	KAMERUN	2	O. AFRİKA CUM.	1
SOMALİ	15	KONGO	28	NİJERYA	8
UGANDA	11	MYANMAR	6	SENEGAL	100
MISIR	1	NİJERYA	8	MALİ	1

Başvuran göç mağdurlarının etnik kökenideğerlendirdiğinde Afrika kökenliler çoğunlukta olmakla birlikte Asyalılar da yoğundur. 30 farklı ülkeden başvurucular mevcuttur.

Başvuran göçmenlerden Türkiye'de kalmak isteyenler olduğu gibi çeşitli yollarla Batı Avrupa ülkelerine gitmek isteyenler de bulunmaktadır.

Tablo 3. ***Hastalıkların Sistemlere Göre Dağılımları***

Hastalıklar	Dağılım
Solunum Sistemi Hastalıkları	154
Kas-iskelet Sistemi Hastalıkları	78
Psikiyatrik Hastalıklar	46
Enfeksiyon Hastalıkları	17
Sindirim Sistemi Hastalıkları	50
Deri Hastalıkları	65
Kadın Hastalıkları	16
Üriner Sistem Hastalıkları	34
Endokrin Hastalıkları	11
Diş Hastalıkları	12
Kalp Damar Hastalıkları	14
Nörolojik Hastalıklar	18
Göz Hastalıkları	11

Ülkelerinden savaş, çatışma, öldürülme riski, ekonomik problemler vb. nedenlerle kaçan ve Türkiye'ye ulaşabilen bu kitle gerek ülkelerinde yaşadıkları, gerek Türkiye'ye kadarki göç sürecinde yaşadıkları, gerekse de Türkiye'de bulundukları yaşam koşulları nedeniyle fiziksel ve ruhsal olarak ciddi yaralar ve hastalıklarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle başvurucuların hastalıklarının bir kısmı göç öncesi, bir kısmı göç süreci ve ağırlıklı kısmı ise buradaki yaşam koşullarıyla bağlantılıdır.

Hipertansiyon, Diabetes Mellitus, ateşli silah yaralanmaları, skolyoz gibi omurga bozuklukları, parmak deformiteleri, göç sırasında geçirilen kazalara bağlı fraktürler gibi rahatsızlıklar göç öncesi ve göç sürecinde ortaya çıkan hastalıklardır. Mültecilik koşullarında temel yaşam ihtiyaçlarına (barınma, beslenme, temzi su ve sağlık) ulaşmakta ciddi sorun yaşayan bu insanlar tablodan da görüleceği üzere yoğunluklu olarak solunum, sindirim sistemi hastalıkları, deri hastalıkları, enfeksiyonlar ve ürolojik problemler yaşamaktadırlar.

Dar mekanlarda kalabalık nüfuslar halinde yaşama, temiz suya ulaşamama, beslenme yetersizlikleri, kitlenin önemli bir kısmını oluşturan çocukların immun zayıflıkları bulaşıcı hastalıkların öne çıkmasını getirmektedir. Bu nedenle ağırlıklı olarak hava yoluyla bulaşan solunum yolu hastalıkları görülmektedir. Bu üst grupta üst solunum yolları hastalıkları, tonsillit, farenjit, bronşit, bronşiolit, pnömmoni, otit, rinit, astım gibi hastalıklar sınıflandırılmıştır. Bu grupta sınıflandırılan hastalıklara karşı medikal tedavi uygulanmış, tedavi konusunda genelde başarılı olunmuş, hastanede izlemi gereken bazı pnömoni vakaları ilgili hastanelere yönlendirilmiştir.

Kas iskelet sistemi hastalıkları da önemli bir diğer üst başlık altında myalji, fibromiyalji, kemik fraktürleri, omurga ve eklem deformiteleri, disk hernileri, artralji, artrit, extremite ağrıları gibi hastalıklar sınıflandırılmıştır. Yukarıda sıraladığımız göç, göç öncesi ve sonrası koşullar bu hastalıklarda etken olmakla birlikte, maruz kalınan travmalar, çalışma koşulları, ağır taşıma gibi nedenlerde kas iskelet hastalıklarının gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Bir çok solunum sistemi ve ürolojik rahatsızlığın kaynağında enfeksiyonlar bulunsa da Enfeksiyon Hastalıkları başlığı altında belirtilen rakam hepatit, HIV, amip gibi daha spesifik hastalıkları kapsamaktadır. Açıktır ki mültecilerin toplu, hijyenden uzak, kabalık yaşam koşulları enfeksiyonların gelişimi için çok uygun zemindir. Bir de tabii ki bu rakamlar merkezimize gelip şikayetlerini belirten teşhisi konabilen, genelde erişkinlere dayandırılmaktadır. Öte yandan merkeze ulaşamayan, çoğunluğu çocuk ve kadın, teşhis konmayı bekleyen büyük kitleler bulunmaktadır.

Beslenme bozuklukları, malnitrüsyonlar, temiz su kaynaklarının kısıtlılığı gastrit, peptic ülser, akut gastroenterit, diyare, reflü, hemoroid, anal fissür gibi sindirim sistemi hastalıklarına yol açmaktadır. Bu hastalıklara yönelik ampirik tedavi uygulanmakta olup, endoskopi, gastroskopi, kolonoskopi gibi ileri tetkikler yapılamamakta ve operasyon için de yönlendirilememektedir.

Barınma koşullarının uygunsuzluğunu en iyi gösteren olgulardan biri de scabies, mantar, dermatit, ürtiker gibi dermatolojik hastalıkların en sık rastlanan hastalıklar olmasıdır. Yine ayrıca psoriazis, pediculus, alopesi areata, akne, fronküller de görülmektedir.

Barınmanın önemli bir ayağı da tuvalet temizliğidir. Hijyen standartlarında tuvaletlere ulaşamama sistit, idrar yolu enfeksiyonları gibi ürolojik hastalıkların yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Yine gerilim tipi baş ağrıları, migren, vertigo gibi nörolojik hastalıklar, hipertansiyon, koroner arter hastalıkları gibi kardiyolojik hastalıklar, diabetes mellitus, hipotiroidi-hipertiroidi gibi endokrin sistem hastalıkları, konjonktivit, presbiopsi gibi göz hastalıkları, diş ve dişeti hastalıklarına da rastlanmaktadır. Ayrıca gebelik takibi, vajinit gibi kadın hastalıklarına yönelik de başvurular alınmıştır. Fakat bu alanda alınan başvurular bu spesifik alanlara yönelik ihtiyacın az olduğunu göstermemektedir. Zira merkezimiz 1. Basamak sağlık hizmeti vermekte olup pratisyen hekimlerce yürütülmektedir. Uzmanlık alanları özelleşen diş, göz, kadın-doğum, kardiyoloji, endokrin gibi alanlara yönelik yapabilecekleri sınırlıdır. Başvurucular bu durumun bilincindedirler ve buna göre merkezimize gelmektedirler. Yapılacak saha çalışmasında gerçek oranlar çok daha yüksek bulunabilecektir.

Tablo 4. ***Başvurucuların Cinsiyet Dağılımı***

Başvurucuların Cinsiyet Dağılımı (2014)

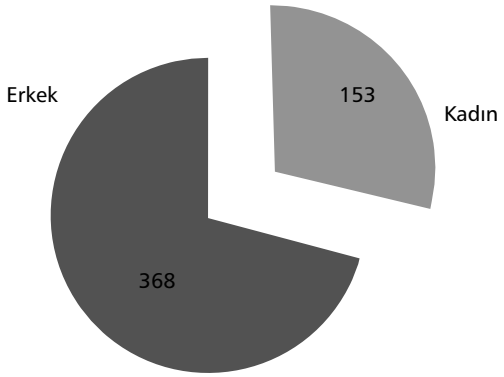

Başvurucuların cinsiyeti ile ilgili bilgiler yukarıdaki tabloda ayrıntılı olarak görülmektedir. Bu sene içerisindeki göç mağdurlarından erkeklerin sayısı daha fazla görülmektedir. Ayrıca göç mağduru olan başvurucularımızdan okur-yazar olmayanların sayısı oldukça fazladır. Başvurucularımızdan yüksek eğitim gören ve mesleki eğitim alan başvurucu sayısı azdır. Bu gruptaki başvurucularımız (mülteci, sığınmacı) daha çok lise veya ilkokul mezunudurlar. Başvuran göç mağdurları içinde yaş ortalaması 30'dur. Başvuran göç mağdurlarından en küçüğü 1 yaşında, en büyüğü 63 yaşındadır.

Tablo 5. ***Başvurucuların İş Durumları***

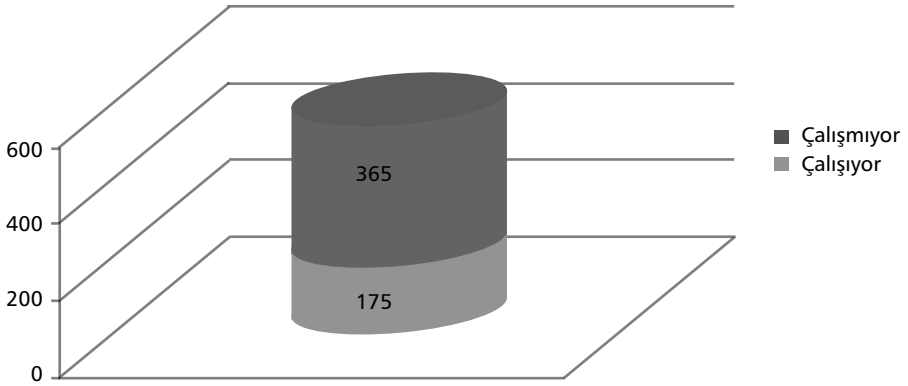

Mültecilerin iş bulmalarında sosyal hizmet çalışanımız ve proje koordinatörünün yardımları sonucunda bazı başvurucular nezdinde sonuç alınabilmiştir. Türkiye'de ciddi bir işsizlik sorunu yaşanması ve iş yardımı isteyen mültecilerin çalışma izinleri bulunmamasından iş bulma konusunda oldukça ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu yardım nitelik olarak danışmanlık hizmetinden öteye gidememiştir. Fakat dil bilmeyen başvurucularımıza iş görüşmelerinde kendilerine refakat edilerek iş görüşmelerine birlikte gidilmiştir. Çalışan başvurucuların büyük bir çoğunluğu; *aksesuarcı, ayakkabı imalat işçisi, berber, boyacı, çantacı, elektrikçi, futbolcu, hurdacı, inşaat işçisi, kargo görevlisi, karton toplayıcısı, kaynakçı, kuaför, marangoz, mimar, öğretmen, pazarcı, plastik toplayıcı, saatçi, seyyar satıcı, takı satıcısı, taşımacı (hamal), teknisyen, tekstil işçisi, tezgahtar, tur rehberi, turizmci* olarak informal sektörde çalışmaktadır. Ayrıca, Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan mültecilerden çoğunluğunun ciddi bir mesleki uzmanlığı yoktur. Başvurucularımızdan dış göç mağduru olan mültecilerden birçoğunun mesleki uzmanlıkları bulunmadığından iş bulmalarında sıkıntı yaşanmaktadır. Ailesiyle Türkiye'ye göç eden göçmenlerin psikolojik yakınmalarının çoğunluğunu, sosyal uyum problemleri ve ekonomik nedenler oluşturmaktadır. Bu grup göç başvurularında (göçmen) gelir düzeyleri insani yaşam koşullarının altında bulunmaktadır. Sığınma evlerinin dışında olan başvurucularımız oldukça kötü barınma koşulları içinde yaşamaktadırlar. Baraka gibi tek kişilik odalarda kalabalık kalmalarından, yetersiz beslenmeden kaynaklanan sorunlar nedeni ile ciddi sağlık sorunları yaşamaktadırlar.

Tablo 6. ***Başvurucuların Göç Durumları***

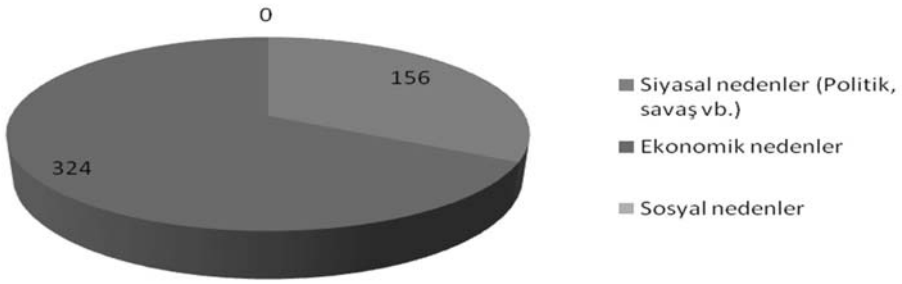

Göç yaşayanlar, ekonomik ve siyasal nedenlerle göç edenlerin toplamını oluşturmaktadır. Burada göçlerden kastımız yaşadıkları yerlerden zorunlu olarak göç eden/ettirilen ve ailece başka bir ülkede veya başka bir kentte yaşamak zorunda olanlardır. Siyasi nedenle göç edenler başlığı altında değerlendirdiklerimiz gerek ülkesinde savaş olan gerek devlet baskısı sonucunda göç yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Ülkelerinde yaşamış oldukları ekonomik olanaksızlıklar sonucunda Türkiye'ye kaçak olarak göç etmiş ve kaçak olarak çalışan kesimden oluşmaktadır. Ekonomik nedenlerle göç yaşamış başvurucular Türkiye'de yaşamaktan ziyade Batı Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen kişilerden oluşmaktadır.

Gözlemler ve Sonuç

Sahip olduğumuz imkânların yetersizliği nedeniyle desteğimiz poliklinik muayenesi şeklinde ve ilaç vermekle sınırlı kalmıştır. Mülteciler arasında çocuklar ve yetişkinlerde en sık erişkinde kas-iskelet sistemi hastalıkları olmak üzere, gastrointestinal sistem ve üriner sistemi etkileyen bakteriyel ve paraziter enfeksiyonlar sık görülmektedir. Beslenme eksikliğine bağlı hastalıklar, protein-enerji malnütrisyonu, anemi, su yetersizliği nedeniyle temizlik ihtiyacının karşılanamamasına bağlı hastalıklar ve dehidratasyonun yol açtığı sorunlar tedaviyi güçleştirmektedir. Bakılan her hastaya, özellikle çocuklara, vitamin ve demir desteği sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bebekler için anne sütüne alternatif mamalar olmadığı için çok fazla bir şey yapılamamaktadır. Verdiğimiz sağlık desteği çok kısıtlı olduğu halde, hastanelerin efektif olmaması, hastaların muayenesi için bir çok prosedür gerektirmesi ,, mülteci ve sığınmacılardan çok yüksek ücretlerin talep edilmesi ve güven eksikliği nedeniyle TOHAV Kumkapı Göçmen Danışma Merkezi'ne yoğun bir talep vardır.Özelliklevardır. Özellikle Suriyeliler bu talebin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Daha iyi koşullarda çok daha fazla kişiye daha iyi sağlık hizmeti verilmesi mümkündür ve gereklidir.

Medikal destek verilirken istatistiksel veriler oluşturmak amacıyla, hastaların adı, soyadı, yaşı, cinsiyeti, şikâyetleri, tanısı ve ilaçları kaydedilmiştir. Böylece hasta takiplerinde verilen ilaçların etkinliği ve şikâyetlerin sonuçları da bilinmiş olacaktır.

3. Psiko-Sosyal Destek

Terapi Sunusunun Tanımı

TOHAV Kumkapı Göçmen Danışma Merkezi, genel hatlarıyla travmaya maruz kalmış bireylerin, fiziksel ve ruhsal tedavilerinin farmakoterapi, fizyoterapi ve psikoterapi ile yapıldığı bir koordinasyon ve referans merkezidir. İlk başvuru sırasında başvurucuya ait sosyo-demografik bilgiler, maruz kaldığı travmaya ilişkin bilgiler öğrenilmekte ve başvurucu için hazırlanan dosyaya işlenmektedir. Tedavi programımızı başvurucunun başvurusunu takiben yapılan fizik muayene sonrası konulan ön tanının gerekli laboratuar, radyodiagnostik yöntemlerle ve gerekli konsültasyonlar eşliğinde tanımlanması ve gerekli tedavinin merkezin sorumlu hekiminin koordinasyonu ile hazırlanan tedavi programı dâhilin-

de yapılması olarak tanımlamak mümkündür. Başvuru sırasında yapılan muayenede, psikolojik travma ve travma şekillerine rastlanılan hastalar, psikiyatrik tedavi programına dahil edilmektedir. Ancak psikiyatristimiz her hasta ile ilk başvuruyu yaptıktan sonra görüşmekte ve başvurucunun psikiyatrik durumunu değerlendirmektedir. Fiziksel tedavi alanında en sık fizyoterapi ve ilaç tedavisi uygulanmaktadır. Başvuruculara ait bütün dokümanlar başvuru esnasında hazırlanan dosya kapsamında korunmaktadır. Bilgisayar ortamında disketlere yüklenen bilgiler uzun süreli çalışmalar için saklanmaktadır. Bu dosyalar, hastaların güvenliği gözetilerek hiçbir sebeple merkez dışına çıkarılmadığı gibi, söz konusu dosyalar merkez içinde de yalnızca sorumlu hekimler ve rapor hazırlamakla görevli TOHAV çalışanları tarafından kullanılmaktadır. Merkezimizde bireysel psikoterapi yöntemleri uygulanmaktadır. İlerleyen dönemde ifade ve psikodrama/gestalt grup psikoterapisi yöntemleri de planlanmaktadır.

TOHAV'ın Kumkapı'daki Göçmen Danışma Merkezi'nde başlangıç olarak, ayda iki hafta sonu olmak üzere ve her hafta sonu birer gün olmak üzere -haftada yaklaşık 12 seans-başvuru kabul edilmesi planlanmış ve sürdürülmüştür. Başvurular genel sağlık desteği veren birimde görevli doktor ya da TOHAV bünyesinde çalışan sosyal hizmet uzmanı tarafından yönlendirilen kişilerden oluşmuştur. TOHAV tarafından yürütülen ve 2013 yılında tamamlanan projeden[100] hala psikososyal destek süreci tamamlanmamış olan ve bu nedenle refere edilen olgular da kabul edilmiştir. Psikososyal destek süreci ilk (tanısal) görüşme ile başlayarak sonrasında danışmanlık ya da psikoterapi ile sürdürülmüştür. Her başvuru için ihtiyaca göre değişmekle birlikte 8-12 psikoterapi seansı planlanmış ve uygulanmıştır. İlerleyen süreçte uygun olduğu taktirde grup psikoterapi çalışmaları, expressive terapi vs. çalışmaları da yapılacaktır. Psikososyal destek başlangıçta gönüllülük esasıyla çalışacak olan iki psikiyatrist ve travma, psikodrama, çift ve aile terapisti olan bir aile hekimliği uzmanı tarafından yürütülmüştür. Böylelikle ayda toplam 24 saat psikoterapi hizmeti verilmiştir. Çalışan ekiple aylık toplantılar yapılarak durum değerlendirilmesi ve gelecek döneme ilişkin plan yapılması gibi konular ele alınmıştır. Süreç ilerledikçe bu alanda çalışmak isteyen farklı disiplinlerden profesyonellerin de ekibe katılmasına ve böylelikle ekibin genişleyerek daha fazla kişiye hizmet verebilmesine olanak tanıyan bir tutum benimsenmiştir.

Bireysel Psikoterapi:

Merkezimize başvuruda bulunan mağdurun, klinik durumu göz önüne alınarak, farmakoterapi, psikoterapi veya iki tıbbi destek yönteminin birlikte kullanılmasıyla uygulanmaktadır.

Başvurucularımıza İlişkin Çeşitli Bilgiler

2014 yılı içinde göç, mültecilik ve sığınmacılık nedeniyle travmaya (işkence ve kötü muamele, kayıp, hastalık vs.) maruz kaldığını belirten 44 kişi tıbbi destek almak amacıyla merkezimize başvurularını yapmıştır. Ayrıca bu sayının içinde Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF) ile birlikte yürütülen proje kapsamında refere edilen ve geçtiğimiz sene tıbbi des-

100-Project to support Refugees and Asylum Seekers: Legal and Socio-medical Assistance, Strategic Litigation Project.

tekleri sürdürülmekte olan 24 başvurucu da bulunmaktadır. Önceki yıllarda bu çalışma sırasında başvuru yapan ancak çeşitli sebeplerle tıbbi destek yardımını yarım bırakan veya daha sonra tekrarlayan yakınmaları nedeniyle kurumumuza başvuran 2 kişi de yeniden tıbbi destek almak üzere başvuruda bulunmuşlardır. Böylece bu yıl içinde toplam 288 seans travma psikoterapisi ve medikal verilmiştir. Başlangıç olarak alanda görülen yoğun ihtiyaç ve danışan talepleri açısından hem az hem de gönüllü çalışmaya göre yoğun bir çalışma programı olduğu kolaylıkla görülmektedir. İlk kabul ve değerlendirmeleri yapılan başvuruculardan alınan bilgiler sonucu, başvuruculara ilişkin çeşitli bilgiler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Bu yıl içinde başvuran 46 travma mağdurundan % 41.3'ünü oluşturan kadın başvuruculların en küçüğü 18, en büyüğü ise 55 yaşındadır. Kadın başvurucuların yaş ortalaması ise 27'dir. Erkek başvurucuların en küçüğü 15 yaşında iken en büyüğü 59 yaşındadır. Erkek başvurucuların yaş ortalaması ise 39'dur. En büyük başvurucunun ve en küçük başvurucunun erkek olduğu tespit edilirken en yaşlı ilk 10 mağdurdan ilk 6'sının kadın diğer 4'ü ise erkektir. Bu yıl içinde tedavileri sürdürülen 46 başvurucunun yaş ortalaması ise 33'tür.

Tablo 7. ***Psiko-terapi Başvurucularının Etnik Kökeni***

ETNİK KÖKEN	SAYI	YÜZDE ORAN
Afganistan	18	39
Irak	13	28
Suriye	5	10,8
İran	4	8,6
Filistin	1	2,1
Somali	1	2,1
Kongo	1	4,2
Eritre	2	4,2
TOPLAM	46	100

Başvuru formumuza dahil edilen ve açık olarak belirtilen etnik kimlikler Türkiye'de yaşayan ve belli bir yoğunluğu temsil eden göçmen/mülteci/sığınmacı gruplar göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Ancak daha küçük gruplara dahil olan ve başvurusu yapanların ait olduğu etnik grubun adı da tablomuza dahil edilmiştir. Bu tablodan anlaşıldığı üzere, 2014 yılı içinde tıbbi destek sunulan mağdurların çoğunluğunu Afgan sığınmacılar/göçmenler oluşmaktadır. Daha sonra sırasıyla Irak, Suriye, İran ve Afrika kökenli ülkelerden gelen sığınmacı başvurucular düşünüldüğünde başvuranlar arasında oran olarak çoğunluğu oluşturma sebepleri kolaylıkla anlaşılacaktır. Ayrıca Ortadoğu'da Irak ve Suriye'de devam eden çatışmalar ve savaş halleri bu bölgeden de yoğun göç durumlarının oluşmasına sebep olmakta ve başvurucularımız arasındaki sayısal oranları giderek artmaktadır.

Tablo 8. ***Psiko-terapi Başvurucularının Cinsiyeti***

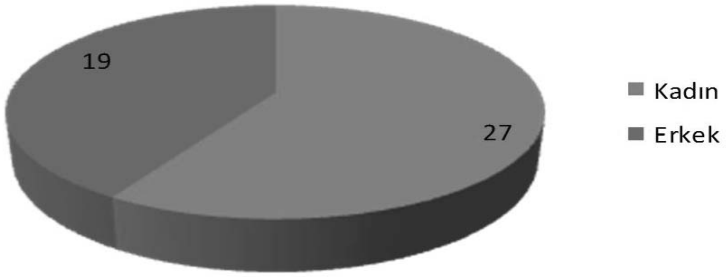

Başvurucuların cinsiyetlerine göre yapılan sınıflandırma kadın başvurucu sayısının neredeyse erkeklere yakın bir oranda olduğu görülmektedir (% 41.3). Bu oranın fazla olmasındaki en önemli sebep olarak başvurucuların Ortadoğu kökenli olması ve 1 yıldan fazla bir süredir sürekli bir çatışma halinin sürdüğü coğrafya üzerinde yaşayan insanların bütününün devlet tarafından uygulanan şiddet politikasından bir bütün olarak zarar görmüş olmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu döneme kadar yürüttüğümüz çalışmalardan elde ettiğimiz veriler; savaş, sürekli çatışma ve düşük yoğunluklu savaş hallerinde kadın ve çocukların korunmadan uzak ve kendilerine yönelik her türlü şiddet uygulamasına açık durumda olduklarını ve her yaş, cins ve kesimden insanın da bu şiddet uygulamalarının kurbanı olduğu gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermektedir (15 yaşındaki mağdur başvurucumuzu hatırlatalım).

Tablo 9. ***Psiko-terapi Başvurucularının Medeni Durumları***

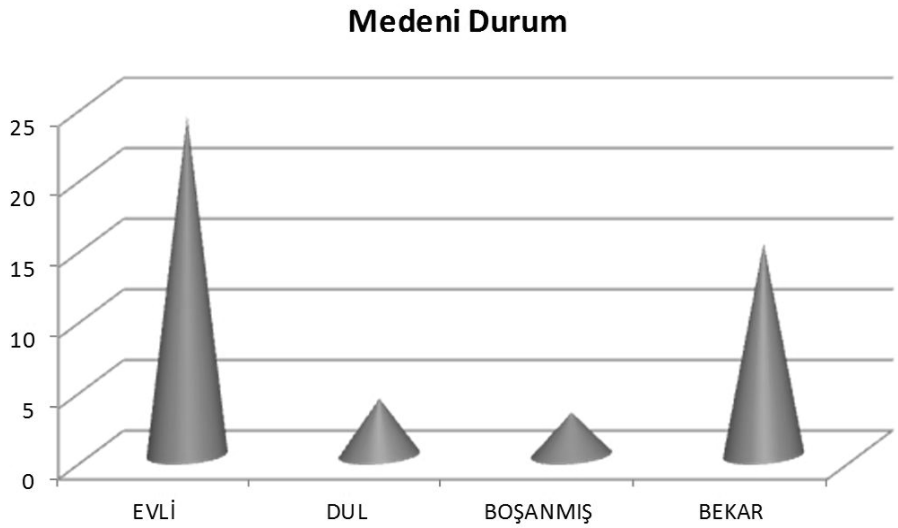

Tablo 10. ***Psiko-terapi Başvurucularının Eğitim Durumu***

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde (Oran)
Okur Yazar değil	-	-
Okur Yazar	5	10,8
İlkokul	10	21,6
Ortaokul	5	10,8
Lise	8	17,3
Üniversite	18	39,5
TOPLAM	46	100

Tablodan anlaşıldığı üzere başvurucuların büyük bir bölümü eğitimlidir. Eğitimli olan bireylerin oranı % 100 iken herhangi bir eğitim almamış olan birey sayısı 0'dır. Herhangi bir eğitim kurumuna gitmeyen ancak daha sonra okuma yazma öğrenen 5 kişinin tamamı kadındır. İlkokul mezunu olan başvurucuların 3 tanesini erkekler, 7 tanesini de kadınlar oluşturmaktadır. Eğitim almış başvurucu oranının yaklaşık % 21.6'sı bu gruba dâhildir. Ortaokul mezunu olduğunu söyleyen 5 mağdurun 2 tanesi kadın, 3 tanesi erkektir. Eğitimli insan sayısının en fazla olduğu grup olan üniversite mezunlarının 18 üyesinden 3 tanesi kadınlardan 15 tanesi ise erkeklerden oluşmaktadır. Lise mezunu olduğunu belirten mağdurların 2 tanesi kadın, 6 tanesi ise erkektir.

Tablo 11. ***Psiko-terapi Başvurucuların Meslekleri***

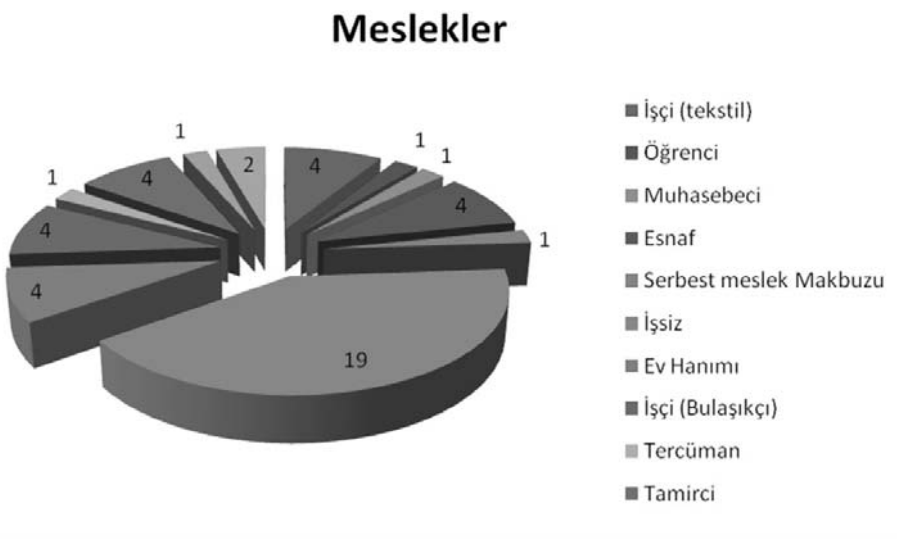

Bu tablodaki en çarpıcı sonuçlardan birisi, işsiz olduğunu belirten 19 başvurucudan oluşan, toplam başvurucuların % 42.3'üne denk gelen gruptur. Bunun göçmen/sığınmacı/mülteci olmalarıyla doğrudan ve güçlü bir ilişkisi olduğunu vurgulamıştır bu grup bireyleri. Ayrıca mevcut rahatsızlıkların da çalışmalarında ciddi bir engel teşkil ettiğini de belirtmişlerdir.

Tablo 12. ***Psiko-terapi Başvurucuların Başvuru Dönemindeki İstihdam Durumları***

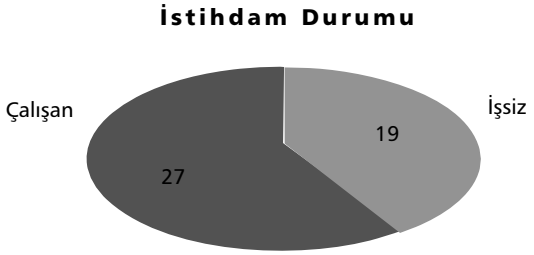

Başvurucularımızın yaklaşık yarısı başvuruda bulunduğu zaman diliminde çalışmadığını aktarmıştır. Bunlardan büyük bir bölümü, kaçak konumunda oldukları için ve düzenli bir işleri olmadığı için çalışamadıklarını söylemiştir.

Tablo 13. ***Psiko-terapi Başvurucularının Gelir Düzeyi***

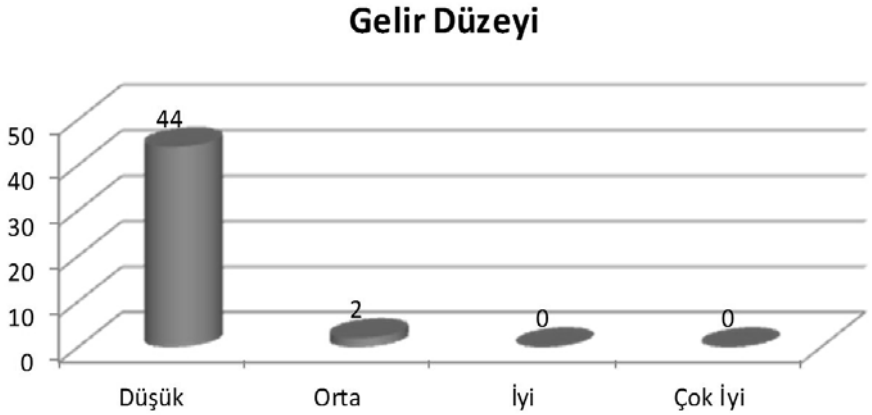

Bu yıl tıbbi destek verilen mağdurların nerdeyse tamamına yakını gelir düzeylerinin düşük olduğunu aktarmıştır. Çalışmayan bireylerin dışında kalanlar da, genellikle düşük gelirli ve gündelik işlerde çalıştıklarını aktarmışlardır. Kalabalık ailelere sahip olan başvurucuların tamamına yakını, yoğun bir şekilde geçim sıkıntısı çektiklerini belirtmiştir. Orta gelir düzeyindeki 2 birey akraba ve yakınları tarafından desteklendiklerini aktarmışlardır. İyi gelir düzeyi olduğunu belirten başvurucumuz yoktur. Başvurucuların büyük bir çoğunluğu gelir getirici ve mesleklerine dayalı gelir getiren işlerini bırakmak ve terk etmek durumunda kaldıklarını da vurgulamışlardır.

Tablo 14. ***Psiko-terapi Başvurucuların Sosyal Güvenlik Oranı***

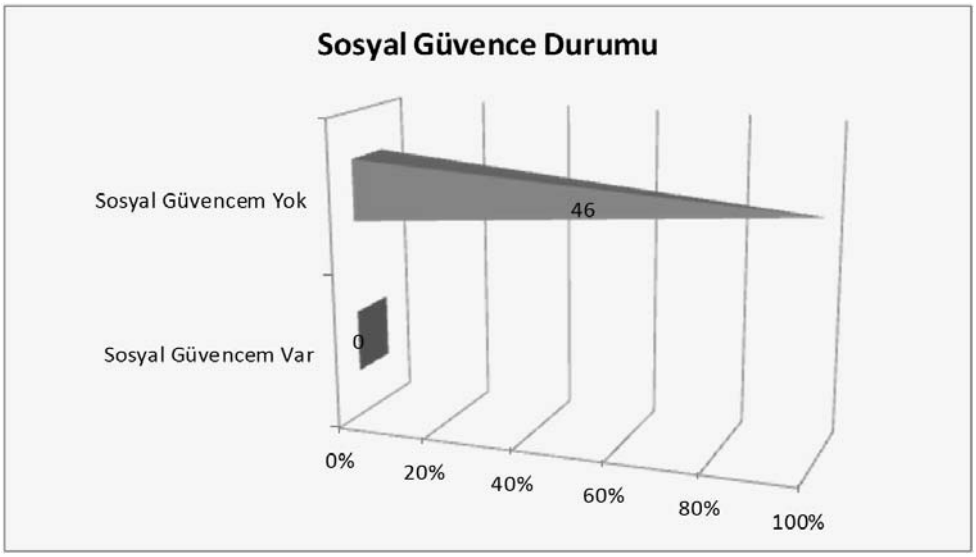

Sosyal güvenceye sahip olan başvurucuların oranı görüldüğü gibi % 0'dır. Bu sorun; temel olarak göçmen yasa ve haklarının kısıtlılığından kaynaklanmaktadır. Çalışan bireylerin tamamının çalıştıkları işyerlerinde kaçak çalışma koşullarına tabi olduğu görülmektedir.

Tablo 15. ***Psiko-terapi Başvurucularının Konut Durumu***

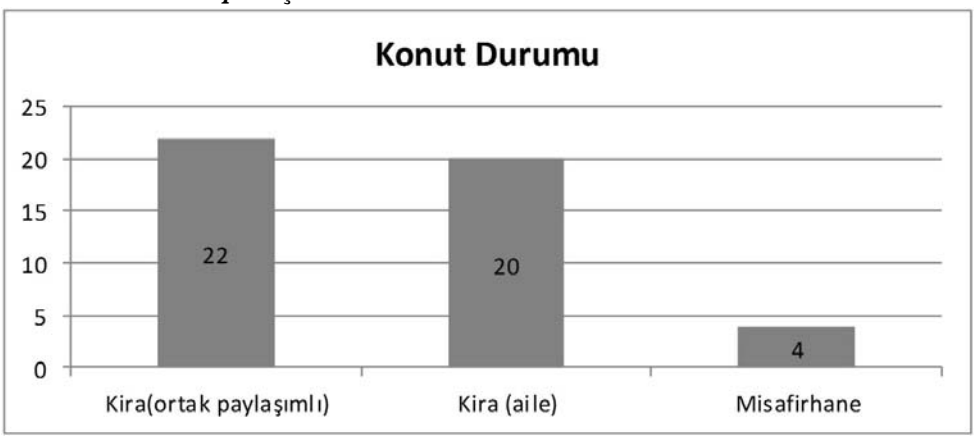

Başvurucularımızın büyük bir çoğunluğu kendine ait bir konuta sahip olmadığını ifade etmiştir. Kendilerine ait bir konut bulunduğunu belirtenlerin tamamına yakın bir oranı ise gecekonduda oturduklarını belirtmişlerdir. Başvurucularımız, genellikle yoksul kesimlerin yaşadığı mahallelerde ve beraber-kalabalık evlerde yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 16. ***Başvuruculara İlişkin Göç Durumu***

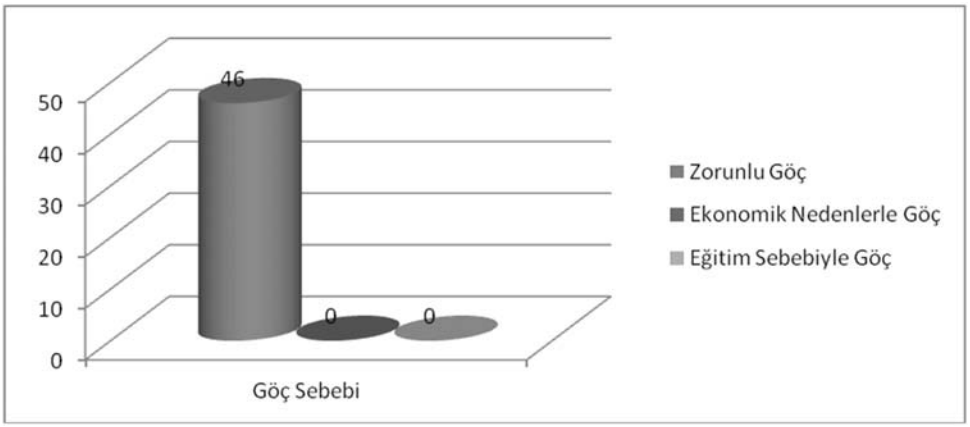

Yukarıdaki oranlar başvurucuların tamamının bir nedenle göç ettiğini göstermektedir.

Tablo 17. ***Merkezimize Başvuruların Yapıldığı Dönemler***

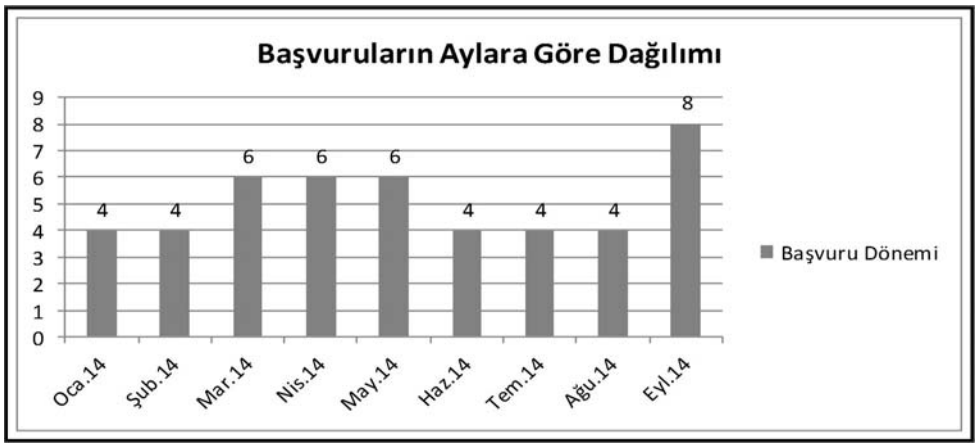

Bu yıl yapılan başvurularda aylara göre sayıların birbirine yakın olduğunu ve bunun da merkezin başvurucu kabulünde tesadüfleri ve olağanüstü gelişmeleri devre dışı bırakan bir çalışma sistemi içinde olduğunu söylemek mümkündür. Olağanüstü gelişmelerin zaman zaman başvurucu kabulünde aylara göre dalgalanmalar yarattığını raporumuz incelendiğinde tespit etmek mümkündür. Bu yılın ilk altı ayı içinde en fazla başvurucu kabulü Eylül ayında 8'er mağdurun başvurusu ile gerçekleşmiştir. Bu tablo içindeki kimi aylardaki başvurucu sayısında meydana gelen düşük sayı oranları diğer aylar içinde kontrol amacıyla gelen, yeniden tedavi olmak amacıyla başvuran başvurucu sayısının çok olmasından ötürü ortaya çıkmıştır. Mevcut sayı oranlarını ve çalışma düzeneğini sağlamakta ve herhangi bir dengesizlik görülmemektedir. Başvuruculara yönelik yeni oluşturulacak hukuk başvuru formunun gözden geçirilmesi de bu döneme denk düşmektedir.

Tablo 18. ***Psiko-terapi İçin Başvuru Şekli***

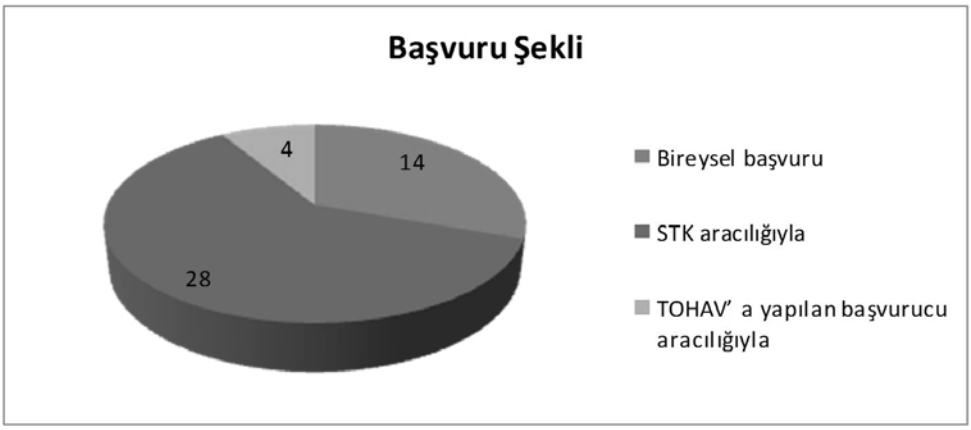

Bu yıl içinde STK aracılığıyla başvuran mağdur oranı daha yüksek bir veri olarak ortaya çıkmıştır. İkinci sırada ise, bireysel olarak yapılan başvurular, daha sonra ise önceki yıllarda başvuran mağdurlar aracılığıyla yapılan başvurular bulunmaktadır. Bireysel başvurunun bu oranda çıkması, projenin gittikçe bilinir olması ile tedavi faaliyetimizin etkili ve olumlu sonuç vermesiyle açıklamak mümkündür.

Tablo 19. ***Psiko-terapi Başvurucularının Gözaltı Sayısı***

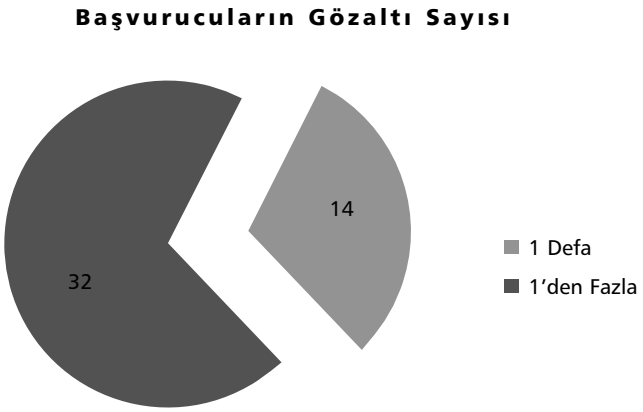

Tedavi merkezimizde bugüne kadar tedavi edilen başvurucuların çoğunluğu, geldikleri ülkelerde bir defadan fazla gözaltı ve kötü muamele öyküsüne sahip olduğunu belirtmiştir. Bu yıl başvuru yapan mağdurların % 29.7'sinin birden fazla gözaltı ve aynı zamanda işkence ve kötü muameleye maruz kalma öyküsü mevcuttur.

Tablo 20. ***Psiko-terapi Başvurucularının Gözaltına Alınma Sebepleri***

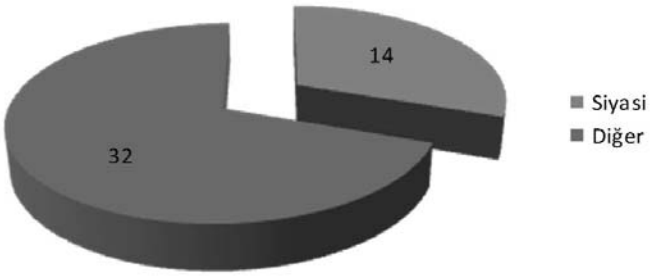

Başvurucularımızdan 32 tanesi dışında tamamı siyasi sebeplerden gözaltına alındıklarını belirtmişlerdir. Diğer sebeplerle gözaltına alındığını belirten ve işkence gördüğünü aktaran mağdurlarımız da, topraklarından zorla göç ettirilen Suriye, Irak, Afganistan, Afrika kökenli vatandaşlar olduklarını ve gözaltına alınıp işkence gördüklerini aktarmıştır.

Belirlenen Travma Çeşitlerinin Genel Tanımı:

Başvurucuların verdiği bilgilerden elde edilen veriler, hemen hemen hepsinin geldikleri ülkelerde bir veya birden fazla travmatik olay (işkence yöntemine vs.) maruz kaldığını göstermektedir. Başvurucuların maruz kaldığı işkence yöntemleri ve yüzdelik oranlarına ilişkin bilgiler Tablo 18'de gösterilmiştir. Başvurucuların tamamının bir veya birden fazla gözaltı süreci yaşadıklarını daha önceki bölümlerimizde aktarmıştık (Bkz. Tablo 14). Birden fazla gözaltı yaşayan başvurucuların büyük bir oranı, her gözaltı sırasında çeşitli işkence ve kötü muamele gördüğünü aktarmıştır. Tablo 18'de aktarılan veriler en son gözaltı sürecinde yaşananlar göz önüne alınarak hazırlanmıştır. 1 ile 10 gün arasında değişen gözaltı sürelerine göre başvurucuların ortalama 3 gün gözaltında kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Mağdurların Maruz Kaldığı İşkence Yöntemleri:

İlgili tablodan da anlaşılacağı üzere başvurucularımıza uygulanan işkence ve kötü muameleler arasından en sık kaba dayak, uzun süre ayakta durmaya zorlanma, cinsel taciz, mağdurun psikolojik ve fiziksel direncini kırmaya yönelik hakaret, küfür, aşağılama, tecrit, açsusuz-uykusuz bırakma, ölüm tehdidi gibi yöntemlere rastlamaktayız.

Belirlenen Travmatik Olayların Geride Bıraktığı Etki ve İzlerin Genel Bir Tanımı:

2014 yılı ilk altı ayı içerisinde TOHAV-Göçmen Danışma Merkezi'ne başvuranlar arasında, en sık görülen yakınmalardan ilk sırayı, ruhsal ve mental sağlıklarına dair yakınmalar ve beraberinde eşlik eden kas ve iskelet sistemi ile ilgili yakınmalar almaktadır. Bu ora-

nın yüksek olmasında yaşantıladıkları geçmişte yer alan kötü muamele ve travmatik olay örüntülerinin etkisi bulunmaktadır. Başvurucularımızın önemli bir kısmı göç sonrasını (dolayısıyla travmatik olayı) izleyen aylarda veya yıllarda başvurduğu için daha çok kronik dönem yakınmalarıyla karşılaşmaktayız.

Ayrıca Merkez, yoksul göçmen ailelerinden gelen rehabilitasyon dışı tıbbi tanı yapılmasına yönelik talepleri, çalışma koşullarını aksatmadan karşılamaya çalışmıştır. Bu şekilde başvuran yaklaşık 4 başvurucuya gerekli tıbbi destek gönüllü bir şekilde sunulmuştur. Başvurucularımızın çoğunun tıbbi destekleri birden fazla tanı konularak sürdürülmüştür.

Bazı başvurucularımız ilgili muayene ve tetkikler sürerken, Merkez ile olan randevularını aksatmıştır. Bunun, ekonomik ve sosyal yetersizliklerden kaynaklanmakta olduğu görülmüştür.

Ruhsal ve mental yakınmalarla başvuran başvurucularımız da, Merkez'de psikiyatrik ve psikolojik destek ekibince yapılan kontroller sonucu; cinsel işlev bozuklukları, beslenme bozuklukları, uyku bozuklukları, öfke patlamaları, kabuslar görme, sinirlilik, iç sıkıntısı, karamsarlık, işkenceyi hatırlatan öğelerden kaçınma, böyle bir uyaranla karşılaştıkları zaman fiziksel ve psikolojik tepkiler verme, ilgi ve istek kaybı, konsantrasyon güçlüğü, geleceğe yönelik genel bir beklentisizlik hali, anhedoni, çeşitli somatik yakınmalar, güvensizlik, kuşku, korku, az da olsa işitsel halüsinasyonlar gibi yakınmaların görüldüğü dikkat çekmektedir. Vakaların yaşadıkları kendine güvensiz ruh hali, göçmen/sığınmacı/mülteci olmalarından kaynaklanan çeşitli kültürel etkenler, psikiyatrik destek başvurusu yapmalarının önüne geçebilmektedir. Başvurucular psikiyatrik değerlendirmeye tabi tutulmakta, tedaviye ihtiyacı olduğu görüldüğünde, psikiyatrik destek programına dahil edilmektedir.

Tablo 21. ***Psiko-terapi Başvurucularının Çeşitli Sistem Yakınmalarının Oranı***

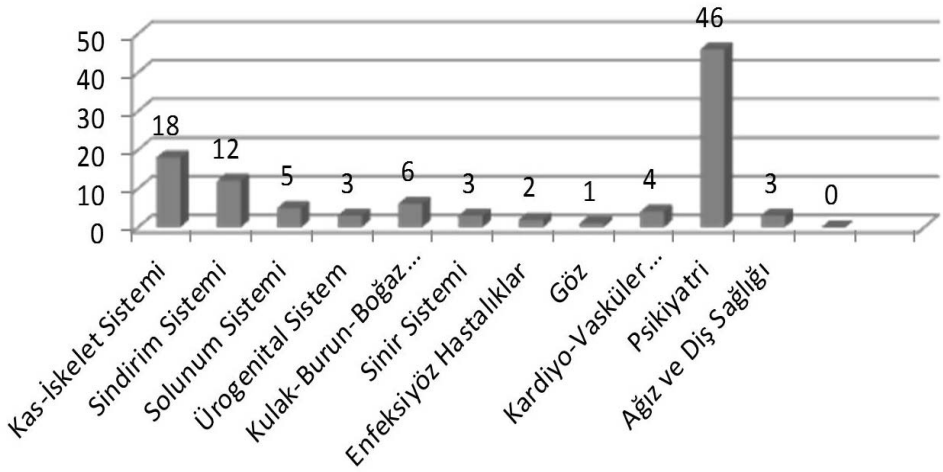

Tedavilerde Elde Edilen Sonuçların Açıklanması:

Sonuç olarak 2014 yılı içerisinde yeni başvuran toplam 46 başvurucunun medikal ve bireysel psikoterapileri başlanmış ve devam edilmektedir.

Başvuruculardan bir kısmının vücudun çeşitli noktalarındaki yakınmalarına ilişkin olarak yapılan tıbbi inceleme sırasında herhangi bir organik bulguya rastlanılmamış olup mevcut ağrılarının psiko-somatik olduğu düşünülerek psikiyatri veya psikolojik danışmanlık randevuları verilmiş ve tıbbi destekleri düzenlenmiştir. Bu başvurucuların psikoterapi seansları ile yakınmalarının azaldığı görülmüştür. Yabancılaşma, tedirginlik, anksiyete, içe dönüklük, güvensizlik gözlemlenen hastaların psikolojik destekten olumlu sonuçlar alınmaya başladıktan sonra bulundukları sosyal ortamlarda daha rahat davrandıkları, etrafındaki insanlarla sohbet ettikleri, bir süre sonra refakatçisiz olarak Merkez'e geldikleri ve daha birçok açıdan iyi bir görünüm sergiledikleri görülmüştür.

Başvurucularımızın bir bölümü tıbbi ve hukuki yardım talebi dışında sosyal yardım talebinde de bulunmaktadırlar. Özellikle iş ve barınma (konut) sorunu olan başvurucular, bu konulara ilişkin yardım istemişlerdir. Kurumsal ilişkilerimiz çerçevesinde bu istekleri yerine getirmeye çalışılmıştır. Bu konuda ASAM, Göç-Der, Mazlum-Der, MSF, Caritas, Helsinki Yurttaşlar Derneği vs. gibi kuruluşların yanı sıra özel ilişkilerimiz olan sivil toplum kuruluşları ile ortak çözümler bulmaya çalışmaktayız. Çünkü böyle bir çalışmanın tıbbi desteğin sonuç vermesinde etkili olduğu bilinmektedir. Ekonomik ve sosyal sıkıntılar göçmen bireylerin tedaviyi tıbbı desteği sürdürmesine engel olabilmekte ve bu durum da doğrudan destek sürecini olumsuz etkileyerek, olumlu sonuç almayı engellemektedir.

2014 yılı içinde tıbbi destek sunulan göçmen mağdurlardan bazıları (özel mazeretler sunan az sayıda başvurucumuz) tedavi programı sırasında, yine rehabilitasyon amaçlı destek programını aksatmışlardır. Mağdurlara ilk başvuruları sırasında Merkez çalışanları tarafından destek programına düzenli ve uyumlu bir biçimde devam etmelerinin sunulan destekten olumlu sonuç almaları açısından önemli ve gerekli olduğu bildirilmektedir.

Çalışma Koşulları

Merkez'de sorumlu 1 pratisyen hekim part-time olarak çalışmaktadır. Ayrıca çalışmada; 2 aile hekimliği uzmanı-psikoterapist, 2 psikiyatrist, 1 psikolog 3 tercüman (saat ücreti karşılığı) 1 koordinatör gönüllü ve part-time çalışmaktadırlar. İlk başvuru uzman hekim tarafından değerlendirilmekte ve başvurucunun kabul edilmesinde göçmen/sığınmacı/mülteci ve/veya işkence ve kötü muameleye (travmatik olay) maruz kalma şartı aranmaktadır.

Daha sonrasında ise başvurucuya ruh sağlığı alanında hizmet vereceğimiz anlatılmaktadır. Başvurucunun ilk muayenesi uzman hekim tarafından yapıldıktan sonra hekim bulguları ve başvurucu yakınmaları çerçevesinde gerekli görülen ruh ve mental tıbbi destek verilmektedir.

Psikiyatrik destek programı merkezimiz bünyesinde yürütülmektedir. Randevu sistemi ile sürdürülen program için Cumartesi günleri kullanılmaktadır. Konsültasyon raporlarının sonuçları, başvurucuya yazılan reçeteler ve tahlil ve görüntüleme sonuçları başvurucu dosyasında korunmaktadır ve sonuçlar aynı zamanda başvurucu bilgilerinin yer aldığı forma tarihleri itibarıyla işlenmektedir. Bu süreç içinde yapılan bütün harcamalar TOHAV tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca düşük gelir düzeyinde olan başvurucularımızın maddi sıkıntılar sebebiyle tedavi programlarını aksatmalarını önlemek amacıyla bu süre içinde zaman zaman yol ve temel giderlerini karşılayacak ölçüde maddi yardımlar da yapılmaktadır.

Teşhislerde Yapılan Önemli Belirlemeler:

Psikiyatrik tanı alan göçmen mağdurlarımızın yakınmalarında ilk sırayı kas-iskelet sistemine ait yakınmalar almaktadır. Bunun nedeni olarak söz konusu sistemi zorlayan işkence ve kötü muamele metotlarını gösterebiliriz. Bu yöntemler ağrı, güç kaybı, his kaybı gibi semptomlarla ortaya çıkmaktadır.

İkinci sırada tanısı konulan en sık karşılaşılan grup olarak sindirim sistemi hastalıkları, özellikle peptik ülser, akut gastrit, dispepsi, spastik kolit ortaya çıkmaktadır. Travmatik olaylar sırasında yaşanan stres ve baskı, kötü ve sağlıksız beslenme, barınma bu sistem yakınmaların en önemli nedenleri arasındadır.

Üçüncü sırada rastladığımız en önemli yakınma solunum sistemine ait yakınmalar olmuştur. Özellikle üst ve alt solunum yolları hastalıkları kronikleşmiş şekliyle fazlaca teşhis edilmiştir.

Psikiyatri Alanındaki Deneyimler

Merkezin Psiko-sosyal Destek Ünitesi ile ilgili sosyo-demografik bilgileri içeren tablolarına bakıldığında, genellikle Ortadoğu kökenli, gelir düzeyleri düşük, sosyal güvenceleri olmayan, eğitim düzeyi ortalamanın altında olan, işsizlik sorunu ile yüz yüze ve yaşadıkları yerlerden göç etmek zorunda kalmış kişilerin başvuru yaptığı görülmektedir. 2014 yılı içinde 46 başvurucu psikiyatrik ve psikolojik danışmanlık ve destek almak üzere programa kabul edilmiştir.

Zaten elde edilmiş bilimsel çalışmalara ve deneyimlere/deneyimlerimize dayanarak biliyoruz ki, travmatik olay (kötü muamele vs.) mağdurun fiziksel olduğu kadar, ruhsal dünyasını da hedef alan travmatik bir süreçtir. 2014 yılı içinde yaptığımız çalışmalar sonucunda ortaya çıkan tablo bunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Merkez'de 2014 yılı içerisinde yapmış olduğumuz psikiyatrik, psikolojik danışmanlık ve psikoterapiler sırasında tanısı konulan başvurucular içinde en sık olarak karşılaştığımız tanı grubu, eşit düzeyde görülen TSSB ve Yaygın Anksiyete Bozukluğu'dur (YAB). DSM-5 psikiyatrik tanı kriterlerine göre YAB, en az altı ay süreyle hemen her gün ortaya çıkan, birçok olay ya da etkinlik hakkında aşırı anksiyete ve üzüntü, endişe duyma halidir. Kişi

üzüntüsünü kontrol etmeyi zor bulur. Anksiyete ve üzüntü, huzursuzluk, kolay yorulma, düşüncelerini yoğunlaştırmada zorluk çekme, irritabilite, kas gerginliği ve uyku bozukluğunun yanı sıra bu üzüntü ve anksiyete sadece post travmatik stres bozukluğu (TSSB) sırasında ortaya çıkmamaktadır.

YAB bulunan kişiler, üzüntülerini her zaman aşırı olarak tanımlamasalar da sürekli üzüntü çekmelerinden dolayı sıkıntı duyduklarını, üzüntülerini kontrol etmeyi zor bulduklarını ya da toplumsal/mesleki alanlarda ya da işlevsellikle ilgili önemli alanlarda bir bozulma yaşarlar. YAB olan kişiler, genel tıbbi durum bozukluğuna veya kötü madde kullanımına bağlı olarak üzüntü, endişe ve anksiyete çekmezler. Anksiyetelerinin altında bu nedenler yoktur. YAB'na eşlik eden özellikler ve bozukluklar şunlardır: Kas gerginliğine bağlı olarak titreme, seğirme, kaslarda ağrı ve sızı, somatik semptomlar (soğuk ve nemli eller, ağız kuruluğu, terleme, bulantı, diyare, sık idrara gitme, yutma güçlüğü, boğazda yumru hissi vs.), abartılı irkilme tepkileri, strese eşlik eden diğer durumlar (irritable kolon sendromu, baş ağrıları vs.) görülür. Ayrıca, sıklıkla duygu-durum bozuklukları ve diğer anksiyete bozuklukları ile birlikte ortaya çıkarlar. Deprem vs. gibi felaketler de mevcut endişelerini ve anksiyetelerini provoke eder. YAB, kronik ancak dalgalanan bir gidiş göstermektedir.

YAB'na eşlik eden endişeler, PTSB'ye göre daha yaygındır, belirgindir, uzun sürelidir. YAB tanısı alan başvurucularımız içinde en sık rastladığımız klinik semptomlara ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 22. ***YAB Tanısı Konulan Hastalarımızın Klinik Özellikleri****

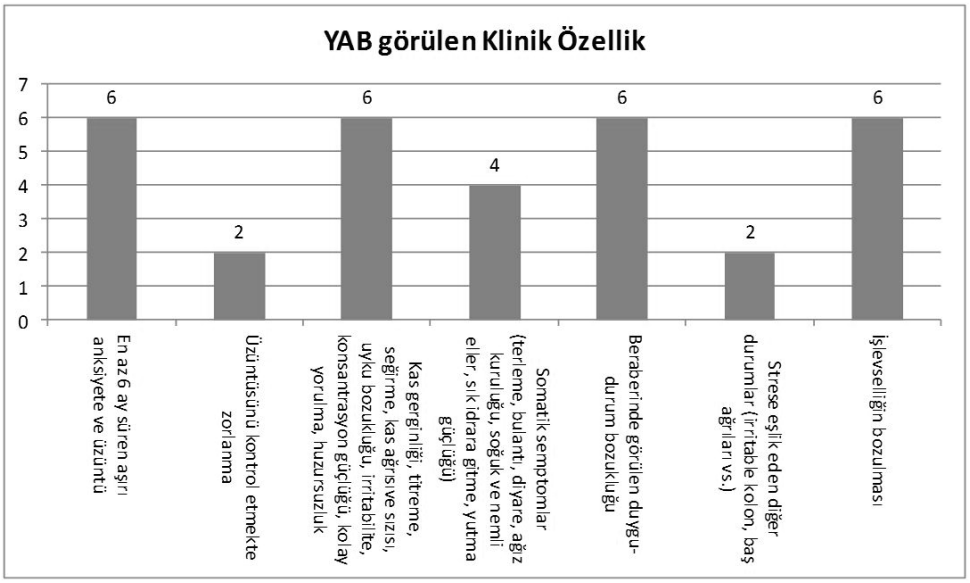

**6 kişi baz alınarak hazırlanmıştır.*

Ruh sağlığı çevresel koşullardan etkilenebilir ve dış etkenler belli bir ölçüyü aşınca, herkesin ruhsal dengesi sarsılabilir. Sosyal, politik veya ekonomik nedenlerle ülkesini terk edip yabancı bir ülkeye yerleşmek zorunda kalan göçmenler, dış etkenlere karşı dezavantajlı ve incinebilir grupların başında gelmektedir. Göçmenler sadece toprağından koparılmazlar. Aynı zamanda işkence, fiziksel ve psikolojik şiddet, tehdit, cinsel taciz, insan kaçakçılığına alet edilme, cinayete tanık olma gibi kişiyi derinden etkileyen ve/veya örseleyen çok sayıda olaya maruz kalma riskleri hem nicel hem de nitelik olarak daha yüksektir. "Travmatik olay" olarak adlandırılan bu tür olaylarda kişi, gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma ya da kendisinin veya başkalarının fiziksel bütünlüğüne bir tehdit olayını yaşamış, böyle bir olaya tanık olmuş ya da böyle bir olayla karşı karşıya gelmiştir. Travmatik olaya verilen yanıtlar tekil bir bozukluktan çok bir durumlar yelpazesidir. Bir ucunda yeniden yaşantılama, kaçınma ve artmış uyarılmışlık belirtilerinin olduğu akut stres bozukluğu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gibi genellikle tek bir olaya verilen yanıt; diğer ucunda tekrarlayan, çoğu kez insan eliyle oluşturulmuş tecavüz, işkence, çocukluk çağı istismarı gibi travmatik olaylara maruz kalma sonucu kendilerinde gelişen ve kişilerarası ilişkilerde bozulmalarla ortaya çıkan daha karmaşık sendromlar yer alır. Travmatik olay sonrası en çok görülen klinik tablo TSSB'dir. TSSB belirtilerini 3 ana kümede toplanmak mümkündür:

A. Travmatik olayı yeniden yaşama

1. Olayın, elde olmadan tekrar tekrar anımsanan sıkıntı veren anıları; bunların arasında düşlemler, düşünceler ya da algılar vardır.
   Not: *Küçük çocuklar, travmanın kendisi¬ni ya da değişik yönlerini konu alan oyunları tekrar tekrar oynayabilirler.*
2. Olayı, sık sık, sıkıntı veren bir biçimde rüyada görme
   Not: *Çocuklar, içeriğini tam anlamaksızın korkunç rüyalar görebilirler.*
3. Travmatik olay sanki yeniden oluyormuş gibi davranma ya da hissetme (uyanmak üzereyken ya da sarhoşken ortaya çıkıyor olsa bile, o yaşantıyı yeniden yaşıyor gibi olma duygusunu, illüzyonları, hallüsinasyonları ve dissosiyatif geriye dönüş epizodlarını kapsar.)
4. Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine yoğun bir psikolojik sıkıntı duyma
5. Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine fizyolojik tepki gösterme

B. Travmaya eşlik etmiş uyaranlardan kaçınma ve genel tepki verme düzeyinde azalma (küntleşme)

1. Travmaya eşlik etmiş olan düşünce, duygu ya da konuşmalardan kaçınma çabaları
2. Travma ile ilgili anıları uyandıran etkinlikler, yerler ya da kişilerden uzak durma çabaları
3. Travmanın önemli bir yönünü anımsayamama
4. Önemli etkinliklere karşı ilginin ya da bunlara katılımın belirgin olarak azalması

5. İnsanlardan uzaklaşma ya da insanlara yabancılaştığı duyguları
6. Duygulanımda kısıtlılık (örn. sevme duygusunu yaşayamama)
7. Bir geleceği kalmadığı duygusunu taşıma (örn. bir mesleği, evliliği, çocukları ya da olağan bir yaşam süresi olacağı beklentisi içinde olmama)

C. Artmış uyarılmışlık belirtileri:

1. Uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük
2. Tahammülsüzlük (irritabilite) ya da öfke patlamaları
3. Düşüncelerini belirli bir konu üzerinde yoğunlaştırmada zorluk çekme
4. Tetikte olma hali (hipervijilans)
5. Aşırı irkilme tepkisi gösterme

Yapılan çalışmalarda TSSB'nin yaşam boyu yaygınlığına yönelik farklı oranlar bildirilmiştir. Vietnam savaşının askerler üzerindeki etkisine bakıldığında, bu kişilerde yaşamboyu TSSB tanısı oranı % 15 ile % 31, şimdiki TSSB tanısı oranı % 2 ile % 39 arasında değişmektedir. Yugoslavya'daki iç savaşın ruh sağlığı üzerindeki etkilerini araştıran Belgrad, Sarayevo, BanjaLuka, ve Rieka merkezli bir çalışmada TSSB oranı % 20 olarak tesbit edilmiştir. Politik yaşamları nedeniyle işkenceye uğramış mağdurlar arasında yaşam boyu ve şimdiki TSSB oranları Türkiye'de % 33 ve % 11, Almanya'da % 59.6 ve % 31, cezaevinde işkence görenler arasında Türkiye'de % 39, Almanya'da % 22 siyasi olmayan mülteciler arasında % 79 ve siyasi mülteciler arasında % 90 olarak bulunmuştur. Tecavüze uğrayan kadınlarda TSSB % 12.4 oranında seyretmektedir. Mültecilerle yapılan bir meta analiz, çalışma sonuçlarında farklılıklar olmasına karşın, mültecilere ortalama % 9 oranında TSSB tanısının konulduğunu göstermektedir.

Merkez'de gerçekleştirdiğimiz çalışmada ise 46 başvurucunun 21'ine TSSSB tanısı (% 43.5) konulmuş olup bildirilen meta analiz sonucundan çok daha yüksek bir değeri işaret etmektedir.

2014 yılı içinde psikiyatrik tedavi gören başvurucuların aldığı en sık gözlenen tanı grubu, YAB'dan daha çok düzeyde görülen TSSB'dur. TSSB'nun başlıca özelliği, gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma ya da kişinin fizik bütünlüğüne bir tehdit olayını yaşama ya da başka bir kişinin ölümüne ya da ölüm tehdidi altında kalmasına, yaralanmasına ya da fizik bütünlüğüne bir tehdit oluşturan bir olaya tanıklık etme ya da ailesinden birinin ya da başka bir yakınının beklenmedik ölümünü ya da şiddete maruz kalarak öldürülmesini, ağır yaralanmasını, ölüm ya da yaralanma tehdidi altında kaldığını öğrenmesi gibi kişinin doğrudan yaşadığı, aşırı travmatik bir stres kaynağının ardından özgül bir takım semptomların gelişmesidir (A1 tanı ölçütü). Kişinin söz konusu olaya tepkileri aşırı korku, çaresizlik ya da dehşete düşmedir (A2 tanı ölçütü). Aşırı bir travmayla karşılaşma sonucu ortaya çıkan özgül semptomlar arasında travmatik olayı sürekli olarak yeniden yaşama (B tanı ölçütü), travmaya eşlik etmiş olan uyaranlardan sürekli kaçınma ve genel tepki gösterme düzeyinde azalma (C tanı ölçütü) ve artmış uyarılmışlık semptomlarının sürekli bulunması (D tanı ölçütü) gibi semptomlar vardır. Tam semptom görünümü en

az 1 aydır bulunuyor olmalıdır (E tanı ölçütü) ve söz konusu bozukluk klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki alanlarda ya da işlevselliğin önemli diğer alanlarında bozulmaya neden olur (F tanı ölçütü). Doğrudan yaşanan travmatik olaylar arasında askeri çatışma, şiddete başvurma yoluyla kişisel saldırıda bulunulması (cinsel saldırı, fiziksel saldırı, yol kesme, saldırıp soyma), kaçırılma, rehin alınma, işkence, tutsak alınma, toplama kampında tutulma, doğal felaketler, ağır trafik kazaları, ağır bir hastalık tanısına maruz kalma sayılabilir.

Travmatik olay çeşitli yollarla yeniden yaşanabilir. Kişi, sıklıkla, bu olayı elinde olmadan tekrar tekrar anımsar (B1 tanı ölçütü) ya da olayın yeniden yaşandığı sıkıntı veren rüyalar görür (B2 tanı ölçütü).

Travmatik olaya eşlik eden uyaranlardan sürekli kaçınılır. Kişi, sıklıkla, travmatik olayla ilgili düşüncelerden, duygulardan ya da konuşmalardan kaçınmak için özel bir çaba içinde olur (C1 tanı ölçütü) ve bu olayın anılarını uyandıran etkinliklerden, durumlardan ya da kişilerden kaçınır (C2 tanı ölçütü). Anımsatıcılardan kaçınma, travmatik olayın önemli bir yönüne ilişkin anemneziyi de kapsayabilir (A3 tanı ölçütü). 'Psişik uyuşma' ya da 'duygusal anestezi' olarak adlandırılan, dış dünyaya tepki verme düzeyinde azalma, genellikle travmatik olaydan hemen sonra başlar. Kişi daha önceden haz aldığı etkinliklere karşı ilgisinin belirgin olarak azaldığından ya da bunlara belirgin olarak daha az katıldığından (C4 tanı ölçütü), insanlardan uzaklaştığından ya da bunlara karşı yabancılık duyduğundan (C5 tanı ölçütü) ya da birtakım duyguları duyumsayabilme yetisinde belirgin bir azalma olduğundan (özellikle dostluk, sevecenlik ve cinsellik) (C6 tanı ölçütü) yakınabilir. Kişi, bir geleceği kalmadığı duygusunu yaşayabilir (C7 tanı ölçütü).

Kişinin, travmanın öncesinde bulunmayan sürekli anksiyete ya da artmış uyarılmışlık semptomları vardır. Bu semptomlar arasında, travmatik olayın yeniden yaşandığı yineleyen kabus görmelere bağlı olabilen uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük (D1 tanı ölçütü), hipervijilans (D4 tanı ölçütü) ve aşırı irkilme tepkisi gösterme (D5 tanı ölçütü) sayılabilir. Bazı kişiler irritabilite ya da öfke patlamaları gösterdiklerini (D2 tanı ölçütü) ya da düşüncelerini belli bir konu üzerinde yoğunlaştırmakta ya da işlerini bitirmekte zorluk çektiklerini bildirirler (D3 tanı ölçütü).

TSSB'nda belirleyiciler:

Akut:
Semptomlar 3 aydan daha kısa sürerse bu belirleyici kullanılır.

Kronik:
Semptomlar 3 ay ya da daha uzun sürerse bu belirleyici kullanılır.

Gecikmeli Başlangıçlı:
Bu belirleyici, travmatik olayla semptomların başlangıcı arasında en az 6 ay geçtiğini gösterir.

Tablo 23.
PTSB Tanısı Konulan Başvurucularımızda Semptomların Görülme Sıklığı*

Kriterler	Sayı	Oran
A1- Ölüm/ölüm tehdidi yaşama/tanık olma	22	% 100
A2- Aşırı korku/çaresizlik/dehşete düşme	22	% 100
B1- Sıkıntı veren anıları hatırlama	22	% 100
B2- Sıkıntılı olayı rüyada görme	14	% 67
B3- Travmatik olayı yeniden oluyormuş gibi hissetme	12	% 56
B4- Travmatik olayın bir yönüyle karşılaşınca sıkıntı duyma	12	% 56
B5- Travmatik olayın bir yönüyle karşılaşınca fizy. tepki verme	12	% 56
C1- Travmatik olaydan kaçınma çabası	10	% 47
C2- Travmatik olayın mekan ve kişilerinden kaçınma	10	% 47
C3- Travmatik olayın önemli bir yönünü anımsayamama	6	% 28
C4- Önemli etkinliklere katılımın/ilginin azalması	8	% 39
C5- İnsanlardan uzaklaşma	3	% 14
C6- Duygulanımda kısıtlılık	9	% 42
C7- Bir geleceği kalmadığı duygusunu taşıma	3	% 14
D1- Uykuya dalmakta güçlük	12	% 56
D2- İrritabilite/öfke patlamaları	3	% 14
D3- Yoğunlaşmakta güçlük	9	% 32
D4- Hipervijilans	3	% 14
D5- Aşırı irkilme tepkisi gösterme	4	% 19
E- B, C, D'nin 1 aydan uzun sürmesi	22	% 100
F- İşlevsellikte bozulma	22	% 100

**22 hasta üzerinden değerlendirilmiş*tir.

Üçüncü sırada ise Majör Depressif Bozukluk görülmektedir. Az sayıda olsa da Psikoz, Somatizasyon Bozukluğu ve Konversiyon Bozukluğu da saptanmıştır. Bu yıl içinde başvuran hastalara ilişkin klinik özellikler aşağıdaki gibidir.

Tablo 24. ***Psikiyatri Başvurucularının Klinik Özellikleri****

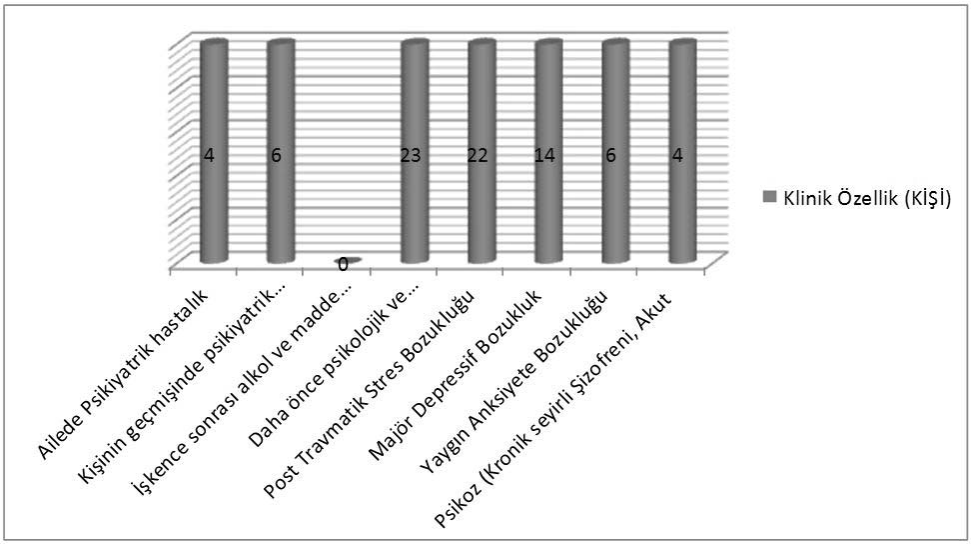

**46 kişi baz alınarak hazırlanmıştır.*

Tablodan da anlaşılacağı üzere madde kullanımına ilişkin sorunlar, takip edilen başvurucular arasında görülmemiştir. Ancak ailede psikiyatrik hastalık öyküsü, kayda değer bir oranda saptanmıştır (% 8.6). Bunun nedeni bu ailelerin geçen yıllar içinde travmaya maruz kalma ve hastalık tanısı alma sıklıklarının yıllar geçtikçe daha da belirginleşmesi olarak düşünülmektedir. Majör Depressif Bozukluk tanısı alan başvuruculardaki sıklıkla depresif duygu durum, ilgi kaybı, artık hiçbir şeyden zevk alamama, kilo kaybı, kilo alma, insomnia (uykusuzluk), hipersomnia (aşırı uyku), psikomotor ajitasyon, yorgunluk, bitkinlik, değersizlik, konsantrasyon güçlüğü, zaman zaman ölme isteği duyma, cinsel işlev bozuklukları, işlevsellikte bozulma gibi klinik semptomlara rastlanmıştır. Majör depresif bozukluk tanısı alan vakalarımızın 9'u (% 56) kadınlardan oluşmaktadır. Bu oran (6/4) bilimsel veriler ile uyumludur.

Post Travmatik Stres Bozukluğu (TSSB) tanısı alan 22 vakamızın tamamında bu kişiler bulundukları ülkelerde travmatik olaylar sırasında kötü muamele ve işkence sırasında ciddi bir ölüm tehdidi yaşamışlardır. Bu vakalarımızdan, olay sırasında aşırı korku, çaresizlik, dehşete düşme gibi ruhsal tepkileri de yaşamış oldukları anlaşılmıştır. TSSB tanısı alan başvurucularımızda ayrıca yaşadıkları travmaya eşlik eden düşünce, duygu ya da konuşmalardan kaçınma çabalarını, travma ile ilgili anıları uyaran etkinlikler, yerler ve kişilerden uzak durma çabalarını, insanlardan uzaklaşma, insanlara yabancılaşma, duygulanımda kısıtlılık ve geleceksizlik duygusu yaşadıklarını, ayrıca artmış uyarılmışlık semptomlarının sürekli olduğunu (uyku problemleri, öfke patlamaları, irritabilite, konsantrasyon güçlüğü, aşırı irkilme, hipervijilans) yaptığımız tedaviler sırasında saptanmıştır. Bu vakaların (TSSB) bazılarında, akut (3 aydan daha kısa süren semptomlar), kronik (3 ay veya

daha uzun süren semptomlar), bazılarında da gecikmeli başlangıçlı (semptomların stres etkeninden en az 6 ay sonra başlaması durumu) görülmüştür. TSSB tanısı alan vakaların 9'u (% 40) kadınlardan oluşmaktadır.

Diğer Destek Hizmetlerimiz

Daha önceki bölümlerde TOHAV-Kumkapı Göçmen Dayanışma Merkezi'nin başvurucu kabulü sırasında öncelikle ve özellikle göçmen/mülteci/sığınmacı bireyin travmatik olaya (işkence ve/veya kötü muameleye vs.) maruz kalma kriterini gözettiğini ve bireylerin bu uygulamalardan ve sonuçlarından kaynaklanan fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarının çözümüyle ilgilendiğini belirtmiştik. Ne var ki, başvurucular değişik zamanlarda herhangi bir kötü muamele ve/veya işkenceden kaynaklanmadığı yapılan muayene, laboratuar ve özel tetkiklerden anlaşılan rahatsızlıkları ve işkence görmeyen yakınları için de Merkez'den yardım istemektedirler. Başvurucu sayımızın artması ile birlikte artış gösteren bu taleplerle ilgili olarak, bu yıl içinde çeşitli destek hizmetleri sunulmuştur. Merkez'de çalışan hekim ve sağlık personelimizin kurduğu, hekim ve hastane ve tetkik ve tanı merkezleri ilişkileri çerçevesinde, başvurucularımızın ücretsiz sağlık yardımı alabilmeleri için yardımcı olunmakta, ayrıca çeşitli poliklinikler aracılığıyla başvurucularımızın devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi olmaları için sevk edilmelerine çalışmaktadır. Ayrıca bu birey ve/veya ailelerin yararlanabilmelerini sağlamak için gerekli işlemlerin neler olduğunu daha önce adlarını saydığımız bazı sosyal kurum/kuruluş/sivil toplum kuruluşları/derneklerin (Göç-Der, ASAM, MSF, Caritas, Helsinki Yurttaşlar, Göçmen Dayanışma Ağı vs.) ortak yardımlarıyla sağlamaya çalışmakta ve yol göstermektedir. Bu gibi yardımların Merkez'in bütçesine herhangi bir yükü olmamaktadır. Kendisinde ve/veya ailesinde bu tür sorunların varlığından dolayı çıkmazda olan ve herhangi bir tedavi imkanı bulunmayan mağdurlara ve/veya yakınlarına, tamamıyla insani yardım amaçlı olarak sunulan bu destek hizmetlerin onların Merkez bünyesinde sürdürülen tedavilerine de olumlu etkiler yaptığını görmekteyiz. Bu destek hizmetin daha geniş ve geliştirilmiş bir hale dönüştürülmesi için çalışmalarımıza bu yıl içinde de devam etmekteyiz.

Ayrıca mağdurlara sosyal yardım almaları konusunda da destek hizmetleri sunulmakta, koşulları uygun olduğu halde sosyal yardım kurumlarının yardımlarından yararlanamayan başvurucularımıza, bu yardımları nereden alacakları ve yardım başvurularını yapmaları için yerine getirmeleri gereken resmi prosedürler ile ilgili bilgiler verilmektedir. TOHAV referansı ile yardım verebileceğini belirten sosyal yardım kuruluşlarına, uygun olan başvurucularımızın referansımız ile gitmesi sağlanmaktadır.

Karşılaşılan Problemler

2014 yılı içinde çok sayıda başvurucu olmuştur. Türkiye sınırları dahilinde yaşanmakta olan çevresel ve bölgesel sorunlar ve çatışmalar nedeniyle ortaya çıkan göç dalgası sığınmacı/mülteci/göçmen sayısında olağanüstü bir artışa sebep olmuştur. Bundan dolayı göçmen dayanışma ağları ve göçmenlere yönelik sunulan hizmeti veren kurumların yetersiz kalmasına ve yığınla sorun yaşayan göçmenlerin kaderleriyle baş başa kalmasına sebep

olmuştur. İstanbul'a yerleşen çok sayıda göçmenin varlığı ve temel ihtiyaçlarını karşılamakta yaşadıkları problemler psikososyal destek açısından da paralel seyretmektedir. Bu başvurucuların oldukça yoğun/ciddi ve birikmiş sağlık problemleri, diğer başvurucuların sayılarının artması ile birlikte bu yıl içerisinde çalışma kapasitemizi oldukça zorlamıştır.

Bilindiği üzere, travma tedavisi ile rehabilitasyonu oldukça titiz, detaylı, planlı, donanımlı ve kapsamlı çalışılması gereken bir konudur. Kötü yaşam koşullarının yanında, sosyal, hukuki yardıma muhtaç ve geldikleri bölgelerde kötü muamele ve işkenceye maruz kalan insanlar, unutulmamalıdır ki insanlığın bir suçudur. Bu türden muameleye maruz kalan insan sayısı bu dönem içinde gittikçe artmaktadır. Ülkemizde Mülteci/Göçmen/Sığınmacı Hakları standartlarının henüz istenilen düzeyde olmamasından dolayı TOHAV-Göçmen Danışma Merkezi çok önemli insani bir görevi de yerine getirmektedir.

Ülkemizde gittikçe ön plana çıkmaya başlayan önemli bir konu da yukarıda da anlatılmaya çalışılan ve çalışmalarımızı etkilemeye devam eden iç ve dış göç/göçmenlik/mültecilik/sığınmacılık teşkil etmektedir. Bunun doğal sonucu olarak yetersiz beslenme, barınma, sağlık hizmetlerine ulaşmada yetersizlik ve toplumda egemen olan milliyetçi ve şövenist önyargılardan ötürü ortaya çıkan dışlanma göç mağdurlarını olumsuz etkilemektedir. Bunun doğal sonucu Merkez'e oldukça yoğun bir biçimde tıbbi destek talebi olmaktadır. Merkez olanakları dahilinde bu talepleri karşılamakla beraber yetersiz kalmaktadır. Bu sorunun gelecek dönemlerde ön plana çıkacağı gözlenmektedir ve bu tür göç mağdurlarına yönelik proje ve çalışmalara daha fazla destek verilmelidir.

Not: *Yukarıda aktarılan tüm bilgiler ve yorumlar vakaların kendi beyanları sonucunda ele alınıp değerlendirilmiştir. Vakalardan gerekli onay alınarak rapor düzenlenmiştir.*

EK: 1 YUKK

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU

BİRİNCİ KISIM
AMAÇ, KAPSAM, TANIMLAR ve GERİ GÖNDERME YASAĞI

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç, Kapsam ve Tanımlar

AMAÇ
Madde 1 -
(1) Bu Kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.

Kapsam
Madde 2 -
(1) Bu Kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını kapsar.
(2) Bu Kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

Tanımlar
Madde 3 -
(1) Bu Kanunun uygulanmasında;
a)***Aile üyeleri:*** Başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin eşini, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğunu,
b)***Avrupa ülkeleri:*** Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Bakanlar Kurulunca belirlenecek diğer ülkeleri,
c)***Bakan:*** İçişleri Bakanı'nı,
ç)***Bakanlık:*** İçişleri Bakanlığı'nı,
d)***Başvuru Sahibi:*** Uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş olan kişiyi,

e) ***Çocuk:*** Henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişiyi,
f) ***Destekleyici:*** Aile birliği amacıyla Türkiye'ye gelecek yabancıların masraflarını üstlenen ve ikamet izni talebinde bulunanlar tarafından başvuruya dayanak gösterilen Türk vatandaşını veya Türkiye'de yasal olarak bulunan yabancıyı,
g) ***Genel Müdür:*** Göç İdaresi Genel Müdürü'nü,
ğ) ***Genel Müdürlük:*** Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü,
h) ***Giriş ve Çıkış Kontrolü:*** Sınır kapılarındaki kontrol işlemlerini,
ı) ***Göç:*** Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı,
i) ***İkamet Adresi:*** Türkiye'de adres kayıt sisteminde kayıtlı olunan yeri,
j) ***İkamet İzni:*** Türkiye'de kalmak üzere verilen izin belgesini,
k) ***Konsolosluk:*** Türkiye Cumhuriyeti başkonsolosluklarını, konsolosluklarını veya büyükelçilik konsolosluk şubelerini,
l) ***Özel İhtiyaç Sahibi:*** Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiyi,
m) ***Refakatsiz Çocuk:*** Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuğu,
n) ***Seyahat Belgesi:*** Pasaport yerine geçen belgeyi,
o) ***Sınır Kapısı:*** Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış için belirlenen sınır geçiş noktasını,
ö) ***Son Karar:*** Başvuru sahibinin başvurusuyla veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin statüsüyle ilgili kararlardan; idari itirazda bulunulmaması ve yargıya başvurulmaması hâlinde Genel Müdürlük tarafından verilen kararı veya yargıya başvurulması sonucunda temyiz edilmesi mümkün olmayan kararı,
p) ***Sözleşme:*** Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28/7/1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeyi,
r) ***Uluslararası Koruma:*** Mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü,
s) ***Vatandaşı Olduğu Ülke:*** Yabancının vatandaşı olduğu ülkeyi veya yabancının birden fazla vatandaşlığının bulunduğu durumlarda, vatandaşlığında olduğu ülkelerden her birini,
ş) ***Vatansız Kişi:*** Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişiyi,
t) ***Vize:*** Türkiye'de en fazla doksan güne kadar kalma hakkı tanıyan ya da transit geçişi sağlayan izni,
u) ***Vize Muafiyeti:*** Vize alma gerekliliğini kaldıran düzenlemeyi,
ü) ***Yabancı:*** Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi,
v) ***Yabancı Kimlik Numarası:*** 25/4/2006 tarihli ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu uyarınca yabancılara verilen kimlik numarasını, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM
Geri Gönderme Yasağı

Madde 4 -

(1) Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

İKİNCİ KISIM
YABANCILAR

BİRİNCİ BÖLÜM
Türkiye'ye Giriş ve Vize

Türkiye'ye Giriş ve Türkiye'den Çıkış

Madde 5 -

(1) Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış, sınır kapılarından, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılır.

Belge kontrolü

Madde 6 -

(1) Yabancı, pasaport veya pasaport yerine geçen belge ya da belgelerini, Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkışlarda görevlilere göstermek zorundadır.

(2) Sınır geçişlerine ilişkin belge kontrolleri, taşıtlarda seyir hâlinde de yerine getirilebilir.

(3) Havalimanlarının transit alanlarını kullanan yabancılar, yetkili makamlarca kontrole tabi tutulabilirler.

(4) Türkiye'ye girişlerde, yabancının 7'nci madde kapsamında olup olmadığı kontrol edilir.

(5) Bu maddenin uygulanmasında, kapsamlı kontrole tabi tutulması gerekli görülenler en fazla dört saat bekletilebilir. Yabancı, bu süre içerisinde her an ülkesine dönebileceği gibi dört saatlik süreyle sınırlı kalmaksızın ülkeye kabulle ilgili işlemlerin sonuçlanmasını da bekleyebilir. Kapsamlı kontrol işlemlerine dair usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Türkiye'ye Girişlerine İzin Verilmeyecek Yabancılar

Madde 7 -

(1) Aşağıdaki yabancılar, Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyerek geri çevrilir:

a) Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar

b) Vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar

c) 15'inci maddenin ikinci fıkrası saklı kalmak kaydıyla, vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi, 15'inci maddenin birinci fıkrasında sayılan yabancılar

(2) Bu maddeyle ilgili olarak yapılan işlemler, geri çevrilen yabancılara tebliğ edilir. Tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır.

Uluslararası Koruma Başvurusuna İlişkin Uygulama
Madde 8 -
(1) 5'inci, 6'ncı ve 7'nci maddelerde yer alan şartlar, uluslararası koruma başvurusu yapmayı engelleyici şekilde yorumlanamaz ve uygulanamaz.

Türkiye'ye Giriş Yasağı
Madde 9 -
(1) Genel Müdürlük, gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alarak, Türkiye dışında olup da kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilir.
(2) Türkiye'den sınır dışı edilen yabancıların Türkiye'ye girişi, Genel Müdürlük veya valilikler tarafından yasaklanır.
(3) Türkiye'ye giriş yasağının süresi en fazla beş yıldır. Ancak, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması hâlinde bu süre Genel Müdürlükçe en fazla on yıl daha artırılabilir.
(4) Vize veya ikamet izni süresi sona eren ve bu durumları yetkili makamlarca tespit edilmeden önce Türkiye dışına çıkmak için valiliklere başvuruda bulunup hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların Türkiye'ye giriş yasağı süresi bir yılı geçemez.
(5) 56'ncı madde uyarınca Türkiye'yi terke davet edilenlerden, süresi içinde ülkeyi terk edenler hakkında giriş yasağı kararı alınmayabilir.
(6) Genel Müdürlük, giriş yasağını kaldırabilir veya giriş yasağı saklı kalmak kaydıyla yabancının belirli bir süre için Türkiye'ye girişine izin verebilir.
(7) Kamu düzeni veya kamu güvenliği sebebiyle bazı yabancıların ülkeye kabulü Genel Müdürlükçe ön izin şartına bağlanabilir.

Türkiye'ye giriş yasağının tebliği
Madde 10 -
(1) Giriş yasağına ilişkin tebligat, 9'uncu maddenin birinci fıkrası kapsamında olan yabancılara Türkiye'ye giriş yapmak üzere geldiklerinde sınır kapılarındaki yetkili makam tarafından, 9'uncu maddenin ikinci fıkrası kapsamında olan yabancılara ise valilikler tarafından yapılır. Tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır.

Vize zorunluluğu, vize başvurusu ve yetkili makamlar
Madde 11 -
(1) Türkiye'de doksan güne kadar kalacak yabancılar, vatandaşı oldukları veya yasal olarak bulundukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize alarak gelirler. Vizenin veya vize muafiyetinin Türkiye'de sağladığı kalış süresi, her yüz seksen günde doksan günü geçemez.
(2) Vize başvurularının değerlendirmeye alınabilmesi için, başvuruların usulüne uygun olarak yapılması gerekir.
(3) Vizeler, Türkiye'ye giriş için mutlak hak sağlamaz.
(4) Vizeler, konsolosluklarca, istisnai durumlarda ise sınır kapılarının bağlı olduğu valiliklerce verilir. Konsolosluklara yapılan başvurular doksan gün içinde sonuçlandırılır.

(5) Yabancı ülke diplomatlarına, Türkiye Cumhuriyeti büyükelçiliklerince resen vize verilebilir. Bu vizeler, genel vize verme usulüne uygun olarak Bakanlık ve Dışişleri Bakanlığı'na derhâl bildirilir. Bu vizeler harca tabi değildir.

(6) Ülke menfaatleri göz önünde bulundurularak vize verilmesinde yarar görülen yabancılara, istisnai olarak Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilerince resen vize verilebilir. Bu amaçla verilen vizeler, genel vize verme usulüne uygun olarak Bakanlık ve Dışişleri Bakanlığı'na derhâl bildirilir. Bu vizeler harca tabi değildir.

(7) Vize türlerine ve işlemlerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Vize muafiyeti

Madde 12 -

(1) Aşağıda sayılan yabancılardan Türkiye'ye girişte vize şartı aranmaz:

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ya da Bakanlar Kurulu kararıyla vizeden muaf tutulan ülkelerin vatandaşları

b) Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli ikamet veya çalışma izni bulunanlar

c) 15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 18'inci maddesine göre verilmiş ve geçerliliklerini yitirmemiş yabancılara mahsus damgalı pasaport sahipleri

ç) 29/5/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28'inci maddesi kapsamında olduğu anlaşılanlar

(2) Aşağıda sayılan yabancılardan Türkiye'ye girişte vize şartı aranmayabilir:

a) Mücbir nedenlerle, Türk hava ve deniz limanlarını kullanmak zorunda kalan taşıtlardaki yabancılardan liman şehrine çıkacak kişiler

b) Deniz limanlarına gelip, yetmiş iki saati geçmemek kaydıyla, liman şehrini veya civar illeri turizm amaçlı gezecek kişiler

Sınır kapılarında verilen vizeler

Madde 13 -

(1) Vize almadan sınır kapılarına gelen yabancılara, süresi içinde Türkiye'den ayrılacaklarını belgelemeleri hâlinde, sınır kapılarında istisnai olarak vize verilebilir.

(2) Sınır vizesi, sınır kapılarının bağlı olduğu valiliklerce verilir. Valilik bu yetkisini sınırda görevli kolluk birimine devredebilir. Bakanlar Kurulu'nca farklı bir süre belirlenmediği sürece, bu vize Türkiye'de en fazla on beş gün kalma hakkı sağlar.

(3) Sınır vizesinin verilmesinde, insani nedenlere bağlı olarak sağlık sigortası şartı aranmayabilir.

Havalimanı transit vizeleri

Madde 14 -

(1) Türkiye'den transit geçecek yabancılara, havalimanı transit vizesi şartı getirilebilir. Havalimanı transit vizeleri, en fazla altı ay içinde kullanılmak üzere konsolosluklar tarafından verilir.

(2) Havalimanı transit vizesi istenecek yabancılar, Bakanlık ve Dışişleri Bakanlığınca müştereken belirlenir.

Vize verilmeyecek yabancılar
Madde 15 -
(1) Aşağıda belirtilen yabancılara vize verilmez:
a) Talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar
b) Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar
c) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler
ç) Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar
d) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar
e) Kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar
f) Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar
g) Kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkâna sahip olmayanlar
ğ) Vize ihlalinden veya önceki ikamet izninden doğan ya da 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler

(2) Bu madde kapsamında olmasına rağmen vize verilmesinde yarar görülenlere Bakanın onayıyla vize verilebilir.

Vizenin iptali
Madde 16 -
(1) Vizeler;
a) Sahteciliğe konu olduğunun tespiti,
b) Üzerinde silinti, kazıntı veya tahrifat yapıldığının anlaşılması,
c) Vize sahibinin Türkiye'ye girişinin yasaklanması,
ç) Yabancının suç işleyebileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunması,
d) Pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin sahte olması veya geçerliliğinin sona ermesi,
e) Vize veya vize muafiyetinin amacı dışında kullanılması,
f) Vizenin verilmesine temel olan şartların veya belgelerin geçerli olmadığının anlaşılması,

hâllerinde, vizeyi veren makamlar veya valiliklerce iptal edilir.

(2) Vizenin geçerlilik süresi içinde yabancıyla ilgili sınır dışı etme kararı alınması hâlinde vize iptal edilir.

Vize işlemlerinin tebliği
Madde 17 -
(1) Vize talebinin reddi ya da vizenin iptaline ilişkin işlemler ilgiliye tebliğ edilir.

Bakanlar Kurulu'nun vize ve pasaport işlemlerinde yetkisi
Madde 18 -
(1) Bakanlar Kurulu;
a) Pasaporta ve vizeye dair işlemlerin belirlenmesine ilişkin anlaşmalar yapmaya ve gerek gördüğü hâllerde bazı devletlerin vatandaşları için vize zorunluluğunu tek taraflı olarak kaldırmaya, vizelerin harçtan muaf tutulması da dâhil olmak üzere vize kolaylığı getirmeye ve vize sürelerini belirlemeye,
b) Savaş hâlinde veya diğer olağanüstü hâllerde ülkenin bir bölgesini veya tamamını kapsamak üzere, yabancılar için pasaporta dair kayıt ve şartlar koymaya,
c) Yabancıların Türkiye'ye girişlerini belli şartlara bağlayıcı veya kısıtlayıcı her tür önlemi almaya yetkilidir.

İKİNCİ BÖLÜM
İkamet

İkamet izni
Madde 19 -
(1) Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder.

İkamet izninden muafiyet
Madde 20 -
(1) Aşağıda sayılan yabancılar ikamet izninden muaf tutulurlar:
a) Doksan güne kadar vizeyle veya vizeden muaf olarak gelenler, vize süresi veya vize muafiyeti süresince
b) Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahibi olanlar
c) Türkiye'de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları
ç) Türkiye'de görevli diplomasi ve konsolosluk memurlarının ailelerinden Dışişleri Bakanlığı'nca bildirilenler
d) Uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar
e) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar.
f) 5901 sayılı Kanunun 28'inci maddesi kapsamında olanlar
g) 69'uncu maddenin yedinci fıkrası ile 76'ncı ve 83'üncü maddelerin birinci fıkraları kapsamında belge sahibi olanlar

(2) Birinci fıkranın (c), (ç), (d) ve (e) bentlerinde belirtilen yabancılara, şekil ve içeriği Bakanlık ve Dışişleri Bakanlığı'nca birlikte belirlenen belge tanzim edilir. Bu yabancılar, ikamet izninden muafiyet sağlayan durumları sona erdikten sonra da Türkiye'de kalmaya devam edeceklerse, en geç on gün içinde ikamet izni almak üzere valiliklere başvurmakla yükümlüdür.

İkamet izni başvurusu

Madde 21 -

(1) İkamet izni başvurusu, yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılır.

(2) İkamet izni için başvuracak yabancılarda, talep ettikleri ikamet izni süresinden altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgeye sahip olmaları şartı aranır.

(3) Başvuru için gerekli olan bilgi ve belgeler eksik ise, başvurunun değerlendirilmesi eksiklikler tamamlanıncaya kadar ertelenebilir. Eksik olan bilgi ve belgeler ilgiliye bildirilir.

(4) Konsolosluklar, ikamet izni başvurularını görüşleriyle birlikte Genel Müdürlüğe iletir. Genel Müdürlük, gerekli gördüğünde ilgili kurumların görüşlerini de alarak başvuruları sonuçlandırdıktan sonra, ikamet izninin düzenlenmesi ya da başvurunun reddedilmesi için konsolosluğa bilgi verir.

(5) Başvurular, en geç doksan gün içinde sonuçlandırılır.

(6) İkamet izni başvurusunun reddine ilişkin işlemler ilgiliye tebliğ edilir.

Türkiye içinden yapılabilecek ikamet izni başvuruları

Madde 22 -

(1) İkamet izni başvuruları, aşağıdaki hâllerde istisnai olarak valiliklere de yapılabilir:

a) Adli veya idari makamların kararlarında veya taleplerinde

b) Yabancının Türkiye'den ayrılmasının makul veya mümkün olmadığı durumlarda

c) Uzun dönem ikamet izinlerinde

ç) Öğrenci ikamet izinlerinde

d) İnsani ikamet izinlerinde

e) İnsan ticareti mağduru ikamet izinlerinde

f) Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçişlerde

g) Türkiye'de ikamet izni bulunan anne veya babanın Türkiye'de doğan çocukları için yapacağı başvurularda

ğ) Geçerli ikamet izninin verilmesine esas olan gerekçenin sona ermesi veya değişikliğe uğramasından dolayı yeni kalış amacına uygun ikamet izni almak üzere yapılacak başvurularda

h) 20'nci maddenin ikinci fıkrası kapsamında yapılacak ikamet izni başvurularında

ı) Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayanların, kısa dönem ikamet iznine geçişlerinde

İkamet izinlerinin tanzimi ve şekli

Madde 23 -

(1) İkamet izinleri, pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerin geçerlilik süresinden altmış gün daha kısa süreli, kalış amacına bağlı ve her yabancı için ayrı düzenlenir.

(2) İkamet izninin şekli ve içeriği Bakanlıkça, ikamet izni yerine geçen çalışma izninin şekli ve içeriği ise Bakanlık ve ilgili kurumlarca birlikte belirlenir.

İkamet izinlerinin uzatılması

Madde 24 -

(1) İkamet izinleri valiliklerce uzatılabilir.

(2) Uzatma başvuruları, ikamet izni süresinin dolmasına altmış gün kalmasından itibaren ve her koşulda ikamet izni süresi dolmadan önce valiliklere yapılır. İkamet iznini uzatma başvurusunda bulunanlara, harca tabi olmayan bir belge verilir. Bu yabancılar, ikamet izni süreleri sona ermiş olsa dahi haklarında karar verilinceye kadar bu belgeyle Türkiye'de ikamet edebilir.

(3) Uzatılan ikamet izinleri, yasal izin sürelerinin bitim tarihinden itibaren başlatılır.

(4) Uzatma başvuruları, valiliklerce sonuçlandırılır.

Türkiye içinden yapılan ikamet izni talebinin reddi, iptali veya uzatılmaması

Madde 25 -

(1) Türkiye içinden yapılan ikamet izni talebinin reddi, ikamet izninin uzatılmaması veya iptali ile bu işlemlerin tebliği valiliklerce yapılır. Bu işlemler sırasında, yabancının Türkiye'deki aile bağları, ikamet süresi, menşe ülkedeki durumu ve çocuğun yüksek yararı gibi hususlar göz önünde bulundurulur ve ikamet iznine ilişkin karar ertelenebilir.

(2) İkamet izni talebinin reddi, iznin uzatılmaması veya iptali, yabancıya ya da yasal temsilcisine veya avukatına tebliğ edilir. Tebligatta, yabancının karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabileceği ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır.

İkamet izinlerine ilişkin diğer hükümler

Madde 26 -

(1) Tutuklu veya hükümlü olarak cezaevlerinde ya da idari gözetim altında geri gönderme merkezlerinde bulunan yabancıların, buralarda geçirdikleri süreler ikamet izni süresinin ihlali sayılmaz. Bu kişilerin varsa ikamet izinleri iptal edilebilir. Bunlardan, yabancı kimlik numarası bulunmayanlara, ikamet izni şartı aranmadan yabancı kimlik numarası verilebilir.

(2) Konsolosluklardan ikamet ve çalışma izni alarak Türkiye'ye gelen yabancılar, giriş tarihinden itibaren en geç yirmi iş günü içinde adres kayıt sistemine kayıtlarını yaptırmak zorundadırlar.

Çalışma izninin ikamet izni sayılması

Madde 27 -

(1) Geçerli çalışma izni ile 27/2/2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun 10'uncu maddesine istinaden verilen Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi, ikamet izni sayılır. Çalışma izni ya da Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi verilen yabancılardan, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa göre çalışma izni süresi kadar ikamet izni harcı tahsil edilir.

(2) Çalışma izni verilebilmesi veya iznin uzatılabilmesi için yabancının 7'nci madde kapsamına girmemesi şartı aranır.

İkamette kesinti

Madde 28 -

(1) Bu Kanun hükümlerinin uygulanmasında; zorunlu kamu hizmeti, eğitim ve sağlık nedenleri hariç, bir yılda toplam altı ayı geçen veya son beş yıl içinde toplam bir yılı aşan Türkiye dışında kalışlar ikamette kesinti sayılır. İkamet süresinde kesintisi olanların ikamet izni başvurularında veya başka bir ikamet iznine geçişlerinde, önceki izin süreleri hesaba katılmaz.

(2) Kesintisiz ikamet izin sürelerinin hesaplanmasında, öğrenci ikamet izinlerinin yarısı, diğer ikamet izinlerinin ise tamamı sayılır.

İkamet izinleri arasında geçişler
Madde 29 -
(1) Yabancılar, ikamet izninin verilmesine esas olan gerekçenin sona ermesi veya farklı bir gerekçenin ortaya çıkması hâlinde, yeni kalış amacına uygun ikamet izni talebinde bulunabilir.
(2) İkamet izinleri arasındaki geçişlere ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

İkamet izni çeşitleri
Madde 30 -
(1) İkamet izni çeşitleri şunlardır:
a) Kısa dönem ikamet izni
b) Aile ikamet izni
c) Öğrenci ikamet izni
ç) Uzun dönem ikamet izni
d) İnsani ikamet izni
e) İnsan ticareti mağduru ikamet izni

Kısa dönem ikamet izni
Madde 31 -
(1) Aşağıda belirtilen yabancılara kısa dönem ikamet izni verilebilir:
a) Bilimsel araştırma amacıyla gelecekler
b) Türkiye'de taşınmaz malı bulunanlar
c) Ticari bağlantı veya iş kuracaklar
ç) Hizmet içi eğitim programlarına katılacaklar
d) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar ya da öğrenci değişim programları çerçevesinde eğitim veya benzeri amaçlarla gelecekler
e) Turizm amaçlı kalacaklar
f) Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşımamak kaydıyla tedavi görecekler
g) Adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gerekenler
ğ) Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçenler
h) Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar
ı) Kamu kurumları aracılığıyla Türkiye'de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılacaklar
i) Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenler
(2) Kısa dönem ikamet izni, her defasında en fazla birer yıllık sürelerle verilir.
(3) Birinci fıkranın (h) bendi kapsamında verilen ikamet izinleri en fazla iki defa verilebilir.
(4) Birinci fıkranın (i) bendi kapsamında verilen ikamet izinleri, bir defaya mahsus olmak üzere en fazla bir yıl süreli verilebilir.

Kısa dönem ikamet izninin şartları
Madde 32 -
(1) Kısa dönem ikamet izinlerinin verilmesinde aşağıdaki şartlar aranır:
a) 31'inci maddenin birinci fıkrasında sayılan gerekçelerden biri veya birkaçını ileri sürerek talepte bulunmak ve bu talebiyle ilgili bilgi ve belgeleri ibraz etmek
b) 7'nci madde kapsamına girmemek
c) Genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmak
ç) İstenilmesi hâlinde, vatandaşı olduğu veya yasal olarak ikamet ettiği ülkenin yetkili makamları tarafından düzenlenmiş adli sicil kaydını gösteren belgeyi sunmak
d) Türkiye'de kalacağı adres bilgilerini vermek

Kısa dönem ikamet izninin reddi, iptali veya uzatılmaması
Madde 33 -
(1) Aşağıdaki hâllerde kısa dönem ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi bitenler uzatılmaz:
a) 32'nci maddede aranan şartlardan birinin veya birkaçının yerine getirilmemesi veya ortadan kalkması
b) İkamet izninin, veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi
c) Son bir yıl içinde toplamda yüz yirmi günden fazla süreyle yurt dışında kalınması
ç) Hakkında geçerli sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı bulunması

Aile ikamet izni
Madde 34 -
(1) Türk vatandaşlarının, 5901 sayılı Kanunun 28'inci maddesi kapsamında olanların veya ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar ile mültecilerin ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin;
a) Yabancı eşine,
b) Kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna,
c) Kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna,
her defasında iki yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir. Ancak, aile ikamet izninin süresi hiçbir şekilde destekleyicinin ikamet izni süresini aşamaz.
(2) Vatandaşı olduğu ülkenin hukukuna göre birden fazla eş ile evlilik hâlinde, eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni verilir. Ancak, diğer eşlerinden olan çocuklara da aile ikamet izni verilebilir.
(3) Çocukların aile ikamet izninde, Türkiye dışında varsa ortak velayeti bulunan anne veya babanın muvafakati aranır.
(4) Aile ikamet izinleri, on sekiz yaşına kadar, öğrenci ikamet izni almadan ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim hakkı sağlar.
(5) En az üç yıl aile ikamet izniyle Türkiye'de kalmış olanlardan on sekiz yaşını tamamlayanlar, talep etmeleri hâlinde bu izinlerini kısa dönem ikamet iznine dönüştürebilir.
(6) Boşanma hâlinde, Türk vatandaşıyla evli yabancıya, en az üç yıl aile ikamet izniyle kalmış olmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir. Ancak yabancı eşin, aile içi şiddet gerekçesiyle mağdur olduğu ilgili mahkeme kararıyla sabit ise, üç yıllık süre şartı aranmaz.
(7) Destekleyicinin ölümü hâlinde, bu kişiye bağlı aile ikamet izniyle kalanlara, süre şartı aranmadan kısa dönem ikamet izni verilebilir.

Aile ikamet izninin şartları

Madde 35 -

(1) Aile ikamet izni taleplerinde, destekleyicide aşağıdaki şartlar aranır:

a) Toplam geliri asgari ücretten az olmamak üzere, ailedeki fert başına asgari ücretin üçte birinden az olmayan aylık geliri bulunmak

b) Ailenin nüfusuna göre, genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmak ve tüm aile fertlerini kapsayan sağlık sigortası yaptırmış olmak

c) Başvuru tarihi itibarıyla, beş yıl içinde aile düzenine karşı suçlardan herhangi birinden hüküm giymemiş olduğunu adli sicil kaydıyla belgelemek

ç) Türkiye'de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olmak

d) Adres kayıt sisteminde kaydı bulunmak

(2) Bilimsel araştırma amaçlı ikamet izni ya da çalışma izni bulunanlar, 5901 sayılı Kanunun 28'inci maddesi kapsamında olanlar veya Türk vatandaşlarıyla evli olan yabancılar hakkında, birinci fıkranın (ç) bendi uygulanmaz.

(3) Türkiye'de, destekleyicinin yanında kalmak üzere aile ikamet izni talebinde bulunacak yabancılarda aşağıdaki şartlar aranır:

a) 34'üncü maddenin birinci fıkrası kapsamında olduğunu gösteren bilgi ve belgeleri ibraz etmek

b) 34'üncü maddenin birinci fıkrasında belirtilen kişilerle birlikte yaşadığını veya yaşama niyeti taşıdığını ortaya koymak

c) Evliliği aile ikamet izni alabilmek amacıyla yapmamış olmak

ç) Eşlerden her biri için on sekiz yaşını doldurmuş olmak

d) 7'nci madde kapsamına girmemek

(4) Türkiye'de bulunan mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahiplerinde, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen şartlar aranmayabilir.

Aile ikamet izni talebinin reddi, iptali veya uzatılmaması

Madde 36 -

(1) Aşağıdaki hâllerde aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi bitenler uzatılmaz:

a) 35'inci maddenin birinci ve üçüncü fıkralarında aranan şartların karşılanmaması veya ortadan kalkması

b) Aile ikamet izni alma şartları ortadan kalktıktan sonra kısa dönem ikamet izni verilmemesi

c) Hakkında geçerli sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı bulunması

ç) Aile ikamet izninin, veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi

d) Son bir yıl içinde toplamda yüz seksen günden fazla süreyle yurt dışında kalınması

Anlaşmalı evlilik yoluyla talep edilen aile ikamet izni

Madde 37 -

(1) Aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğin sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapılıp yapılmadığı valiliklerce araştırılır. Araştırma sonucunda, evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir.

(2) Aile ikamet izni verildikten sonra da evliliğin anlaşmalı olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabilir.

(3) Anlaşmalı evlilik yoluyla alınan ve sonradan iptal edilen ikamet izinleri, bu Kanunda öngörülen ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmaz.

Öğrenci ikamet izni
Madde 38 -
(1) Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecek yabancılara öğrenci ikamet izni verilir.
(2) Bakımı ve masrafları gerçek veya tüzel kişi tarafından üstlenilen ilk ve orta derecede öğrenim görecek yabancılara, velilerinin veya yasal temsilcilerinin muvafakatiyle öğrenimleri süresince birer yıllık sürelerle öğrenci ikamet izni verilebilir ve uzatılabilir.
(3) Öğrenci ikamet izni, öğrencinin anne ve babası ile diğer yakınlarına, ikamet izni alma konusunda hiçbir hak sağlamaz.
(4) Öğrenim süresi bir yıldan kısa ise öğrenci ikamet izni süresi öğrenim süresini aşamaz.

Öğrenci ikamet izninin şartları
Madde 39 -
(1) Öğrenci ikamet izninde aşağıdaki şartlar aranır:
a) 38'inci madde kapsamındaki bilgi ve belgeleri ibraz etmek
b) 7'nci madde kapsamına girmemek
c) Türkiye'de kalacağı adres bilgilerini vermek

Öğrenci ikamet izni talebinin reddi, iptali veya uzatılmaması
Madde 40 -
(1) Aşağıdaki hâllerde öğrenci ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi uzatılmaz:
a) 39'uncu maddede aranan şartların karşılanmaması veya ortadan kalkması
b) Öğrenimin sürdürülemeyeceği konusunda kanıtların ortaya çıkması
c) Öğrenci ikamet izninin, veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi
ç) Hakkında geçerli sınır dışı etme kararı veya Türkiye'ye giriş yasağı bulunması

Öğrencilerin çalışma hakkı
Madde 41 -
(1) Türkiye'de öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler. Ancak, ön lisans ve lisans öğrencileri için çalışma hakkı, ilk yıldan sonra başlar ve haftada yirmi dört saatten fazla olamaz.
(2) Ön lisans ve lisans öğrencilerinin çalışma hakkına ilişkin usul ve esaslar, Göç Politikaları Kurulu'nca belirlenecek esaslar çerçevesinde Bakanlık ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından müştereken düzenlenir.

Uzun dönem ikamet izni
Madde 42 -
(1) Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da Göç Politikaları Kurulu'nun belirlediği şartlara uyan yabancılara, Bakanlığın onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilir.
(2) Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz.

Uzun dönem ikamet izninin şartları

Madde 43 -

(1) Uzun dönem ikamet iznine geçişte aşağıdaki şartlar aranır:

a) Kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle Türkiye'de kalmış olmak

b) Son üç yıl içinde sosyal yardım almamış olmak

c) Kendisi veya varsa ailesinin geçimini sağlayacak yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olmak

ç) Geçerli sağlık sigortasına sahip olmak

d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak

(2) Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara sahip olması nedeniyle uzun dönem ikamet izni verilmesi uygun görülen yabancılar için birinci fıkranın (d) bendi dışındaki şartlar aranmaz.

Uzun dönem ikamet izninin sağladığı haklar

Madde 44 -

(1) Uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılar;

a) Askerlik yapma yükümlülüğü,

b) Seçme ve seçilme,

c) Kamu görevlerine girme,

ç) Muaf olarak araç ithal etme,

ve özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanırlar.

(2) Birinci fıkradaki haklara kısmen veya tamamen kısıtlamalar getirmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Uzun dönem ikamet izninin iptali

Madde 45 -

(1) Uzun dönem ikamet izinleri;

a) Yabancının, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturması,

b) Sağlık, eğitim ve ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti dışında bir nedenle kesintisiz bir yıldan fazla süreyle Türkiye dışında bulunması, hâllerinde iptal edilir.

(2) Birinci fıkranın (b) bendi kapsamında uzun dönem ikamet izni iptal edilen yabancıların, bu izni tekrar almak üzere yapacakları başvurular ve bunların sonuçlandırılmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

İnsani ikamet izni

Madde 46 -

(1) Aşağıda belirtilen hâllerde, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmadan, Bakanlığın onayı alınmak ve en fazla birer yıllık sürelerle olmak kaydıyla, valiliklerce insani ikamet izni verilebilir ve bu izinler uzatılabilir:

a) Çocuğun yüksek yararı söz konusu olduğunda

b) Haklarında sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı alındığı hâlde, yabancıların Türkiye'den çıkışları yaptırılamadığında ya da Türkiye'den ayrılmaları makul veya mümkün görülmediğinde

c) 55'inci madde uyarınca yabancı hakkında sınır dışı etme kararı alınmadığında

ç) 53'üncü, 72'nci ve 77'nci maddelere göre yapılan işlemlere karşı yargı yoluna başvurulduğunda
d) Başvuru sahibinin ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince
e) Acil nedenlerden dolayı veya ülke menfaatlerinin korunması ile kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye'ye girişine ve Türkiye'de kalmasına izin verilmesi gereken yabancıların, ikamet izni verilmesine engel teşkil eden durumları sebebiyle diğer ikamet izinlerinden birini alma imkânı bulunmadığında
f) Olağanüstü durumlarda

(2) İnsani ikamet izni alan yabancılar, iznin veriliş tarihinden itibaren en geç yirmi iş günü içinde adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak zorundadır.

İnsani ikamet izninin iptali veya uzatılmaması
Madde 47 -

(1) İnsani ikamet izni Bakanlığın onayı alınmak kaydıyla, iznin verilmesini zorunlu kılan şartlar ortadan kalktığında valiliklerce iptal edilir ve uzatılmaz.

İnsan ticareti mağduru ikamet izni
Madde 48 -

(1) İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle iş birliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla valiliklerce otuz gün süreli ikamet izni verilir.

(2) Bu ikamet izinlerinde, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmaz.

İnsan ticareti mağduru ikamet izninin uzatılması ve iptali
Madde 49 -

(1) İyileşme ve düşünme süresi tanımak amacıyla verilen ikamet izni, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu nedeniyle en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabilir. Ancak, bu süreler hiçbir şekilde toplam üç yılı geçemez.

(2) İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, kendi girişimleriyle suçun failleriyle yeniden bağ kurduklarının belirlendiği durumlarda ikamet izinleri iptal edilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Vatansız Kişiler

Vatansızlığın tespiti
Madde 50 -

(1) Vatansızlığın tespiti Genel Müdürlükçe yapılır. Vatansız kişilere, Türkiye'de yasal olarak ikamet edebilme hakkı sağlayan Vatansız Kişi Kimlik Belgesi düzenlenir. Başka ülkeler tarafından vatansız kişi işlemi görenler bu haktan yararlandırılmaz.

(2) Vatansız kişiler, Vatansız Kişi Kimlik Belgesi almakla yükümlü olup, belge Genel Müdürlüğün uygun görüşü alınarak valiliklerce düzenlenir. Hiçbir harca tabi olmayan bu belge, ikamet izni yerine geçer ve iki yılda bir valiliklerce yenilenir. Vatansız Kişi Kimlik Belgesi'nde yabancı kimlik numarası da yer alır.

(3) Vatansız Kişi Kimlik Belgesi'ne sahip olarak Türkiye'de geçirilen süreler, ikamet sürelerinin toplanmasında hesaba katılır.

(4) Vatansız Kişi Kimlik Belgesi, kişinin herhangi bir ülke vatandaşlığını kazanmasıyla birlikte geçerliliğini kaybeder.

(5) Vatansızlık durumlarının tespiti ve Vatansız Kişi Kimlik Belgesi'yle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Vatansız kişilere tanınan haklar ve güvenceler
Madde 51 -

(1) Vatansız Kişi Kimlik Belgesi'ne sahip kişiler;

a) Bu Kanundaki ikamet izinlerinden birini almak üzere talepte bulunabilirler,
b) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmezler,
c) Yabancılarla ilgili işlemlerde aranan karşılıklılık şartından muaf tutulurlar,
ç) Çalışma izniyle ilgili iş ve işlemlerde 4817 sayılı Kanun hükümlerine tabidirler,
d) 5682 sayılı Kanunun 18'inci maddesi hükümlerinden yararlanabilirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Sınır Dışı Etme

Sınır dışı etme
Madde 52 -

(1) Yabancılar, sınır dışı etme kararıyla, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilir.

Sınır dışı etme kararı
Madde 53 -

(1) Sınır dışı etme kararı, Genel Müdürlüğün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır.

(2) Karar, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.

(3) Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancının rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez.

Sınır dışı etme kararı alınacaklar
Madde 54 -

(1) Aşağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınır:

a) 5237 sayılı Kanunun 59'uncu maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler

b) Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar
c) Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar
ç) Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar
d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar
e) Vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler
f) İkamet izinleri iptal edilenler
g) İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler
ğ) Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler
h) Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler
ı) Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler
i) Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar
j) İkamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar

(2) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında, sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğunda veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabilir.

Sınır dışı etme kararı alınmayacaklar
Madde 55 -

(1) 54'üncü madde kapsamında olsalar dahi, aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz:

a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar
b) Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler
c) Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar
ç) Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları
d) Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları

(2) Birinci fıkra kapsamındaki değerlendirmeler, herkes için ayrı yapılır. Bu kişilerden, belli bir adreste ikamet etmeleri, istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmaları istenebilir.

Türkiye'yi terke davet
Madde 56 -

(1) Sınır dışı etme kararı alınanlara, sınır dışı etme kararında belirtilmek kaydıyla,

Türkiye'yi terk edebilmeleri için on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar süre tanınır. Ancak, kaçma ve kaybolma riski bulunanlara, yasal giriş veya yasal çıkış kurallarını ihlal edenlere, sahte belge kullananlara, asılsız belgelerle ikamet izni almaya çalışanlara veya aldığı tespit edilenlere, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlara bu süre tanınmaz.

(2) Türkiye'den çıkış için süre tanınan kişilere, Çıkış İzin Belgesi verilir. Bu belge hiçbir harca tabi değildir. Vize ve ikamet harçları ile bunların cezalarına ilişkin yükümlülükler saklıdır.

Sınır dışı etmek üzere idari gözetim ve süresi

Madde 57 -

(1) 54'üncü madde kapsamındaki yabancılar, kolluk tarafından yakalanmaları hâlinde, haklarında karar verilmek üzere derhâl valiliğe bildirilir. Bu kişilerden, sınır dışı etme kararı alınması gerektiği değerlendirilenler hakkında, sınır dışı etme kararı valilik tarafından alınır. Değerlendirme ve karar süresi kırk sekiz saati geçemez.

(2) Hakkında sınır dışı etme kararı alınanlardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınır. Hakkında idari gözetim kararı alınan yabancılar, yakalamayı yapan kolluk birimince geri gönderme merkezlerine kırk sekiz saat içinde götürülür.

(3) Geri gönderme merkezlerindeki idari gözetim süresi altı ayı geçemez. Ancak bu süre, sınır dışı etme işlemlerinin yabancının iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâlinde, en fazla altı ay daha uzatılabilir.

(4) İdari gözetimin devamında zaruret olup olmadığı, valilik tarafından her ay düzenli olarak değerlendirilir. Gerek görüldüğünde, otuz günlük süre beklenilmez. İdari gözetimin devamında zaruret görülmeyen yabancılar için idari gözetim derhâl sonlandırılır. Bu yabancılara, belli bir adreste ikamet etme, belirlenecek şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebilir.

(5) İdari gözetim kararı, idari gözetim süresinin uzatılması ve her ay düzenli olarak yapılan değerlendirmelerin sonuçları, gerekçesiyle birlikte yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Aynı zamanda, idari gözetim altına alınan kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kendisi veya yasal temsilcisi kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.

(6) İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Dilekçenin idareye verilmesi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılır. Sulh ceza hâkimi incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir.

(7) İdari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan, avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayanlara, talepleri hâlinde 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır.

Geri gönderme merkezleri
Madde 58 -
(1) İdari gözetime alınan yabancılar, geri gönderme merkezlerinde tutulurlar.
(2) Geri gönderme merkezleri Bakanlık tarafından işletilir. Bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yaparak bu merkezleri işlettirebilir.
(3) Geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Geri gönderme merkezlerinde sağlanacak hizmetler
Madde 59 -
(1) Geri gönderme merkezlerinde;
a) Yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz verilir,
b) Yabancıya; yakınlarına, notere, yasal temsilciye ve avukata erişme ve bunlarla görüşme yapabilme, ayrıca telefon hizmetlerine erişme imkânı sağlanır,
c) Yabancıya; ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisiyle görüşebilme imkânı sağlanır,
ç) Çocukların yüksek yararları gözetilir, aileler ve refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılır,
d) Çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığı'nca gerekli tedbirler alınır.
(2) Göç alanında uzmanlığı bulunan ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Genel Müdürlüğün izniyle geri gönderme merkezlerini ziyaret edebilirler.

Sınır dışı etme kararının yerine getirilmesi
Madde 60 -
(1) Geri gönderme merkezlerindeki yabancılar, kolluk birimi tarafından sınır kapılarına götürülür.
(2) Geri gönderme merkezlerine sevk edilmesine gerek kalmadan sınır dışı edilecek olan yabancılar, Genel Müdürlük taşra teşkilatının koordinesinde kolluk birimlerince sınır kapılarına götürülür.
(3) Sınır dışı edilecek yabancıların seyahat masrafları kendilerince karşılanır. Bunun mümkün olmaması hâlinde, masrafların eksik kalan kısmı veya tamamı Genel Müdürlük bütçesinden ödenir. Masraflar geri ödenmediği sürece, yabancının Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilir.
(4) Genel Müdürlük sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak uluslararası kuruluşlar, ilgili ülke makamları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabilir.
(5) Yabancıların pasaportları veya diğer belgeleri, sınır dışı edilinceye kadar tutulabilir ve sınır dışı işlemlerinde kullanılmak üzere biletleri paraya çevrilebilir.
(6) Gerçek veya tüzel kişiler, kalışlarını veya dönüşlerini garanti ettikleri yabancıların sınır dışı edilme masraflarını ödemekle yükümlüdür. Yabancıyı izinsiz çalıştıran işveren veya işveren vekillerinin, yabancının sınır dışı edilme işlemleri konusundaki yükümlülükleri hakkında 4817 sayılı Kanunun 21'inci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanır.

ÜÇÜNCÜ KISIM
ULUSLARARASI KORUMA

BİRİNCİ BÖLÜM
Uluslararası Koruma Çeşitleri, Uluslararası Korumanın Haricinde Tutulma

Mülteci
Madde 61 -
(1) Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.

Şartlı mülteci
Madde 62 -
(1) Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

İkincil koruma
Madde 63 -
(1) Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye,

statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

Uluslararası korumanın haricinde tutulma
Madde 64 -
(1) Başvuru sahibi;

a) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım görüyorsa,

b) İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip bulundukları hak ve yükümlülüklere sahip olarak tanınıyorsa,

c) Sözleşmenin 1'inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat varsa,

uluslararası korumadan hariçte tutulur.

(2) Birinci fıkranın (a) bendine giren bir kişi hakkındaki koruma veya yardım herhangi bir nedenle sona erdiği zaman, bu kişilerin konumları Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda alınan kararlara istinaden kesin bir çözüme kavuşturulmadığı takdirde, bu kişiler bu Kanunun sağladığı korumadan yararlanabilir.

(3) Başvuru sahibinin, uluslararası koruma başvurusu yapmadan önce, Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenler varsa birinci fıkranın (c) bendi kapsamında değerlendirme yapılır.

(4) Birinci fıkranın (c) bendi ile üçüncü fıkrada belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik eden kişi uluslararası korumadan hariçte tutulur.

(5) Birinci fıkranın (c) bendi ile üçüncü ve dördüncü fıkralardaki durumlara ek olarak; kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğuna dair ciddi emareler bulunan yabancı veya vatansız kişi ile birinci fıkranın (c) bendi kapsamında olmayan, fakat Türkiye'de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve sadece bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk eden yabancı veya vatansız kişi, ikincil korumadan hariçte tutulur.

(6) Başvuru sahibinin uluslararası korumadan hariçte tutulması, hariçte tutma nedenlerinden herhangi birinin diğer aile üyeleri için oluşmaması şartıyla, başvuru sahibinin aile üyelerinin de hariçte tutulmasını gerektirmez.

İKİNCİ BÖLÜM
Genel Usuller

Başvuru

Madde 65 -

(1) Uluslararası koruma başvuruları valiliklere bizzat yapılır.

(2) Başvuruların ülke içinde veya sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılması hâlinde, bu başvurular derhâl valiliğe bildirilir. Başvuruyla ilgili işlemler valilikçe yürütülür.

(3) Her yabancı veya vatansız kişi kendi adına başvuru yapabilir. Başvuru sahibi, başvuruları aynı gerekçeye dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına başvuru yapabilir. Bu durumda, ergin aile üyelerinin, kendi adlarına başvuruda bulunulmasına yönelik muvafakati alınır.

(4) Makul bir süre içinde valiliklere kendiliğinden uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar hakkında; yasa dışı girişlerinin veya kalışlarının geçerli nedenlerini açıklamak kaydıyla, Türkiye'ye yasal giriş şartlarını ihlal etmek veya Türkiye'de yasal şekilde bulunmamaktan dolayı cezai işlem yapılmaz.

(5) Hürriyeti kısıtlanan kişilerin uluslararası koruma başvuruları, valiliğe derhâl bildirilir. Başvuruların alınması ve değerlendirilmesi, diğer adli ve idari işlemlerin ya da tedbir ve yaptırımların uygulanmasını engellemez.

Refakatsiz çocuklar

Madde 66 -

(1) Uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocuklar hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır:

a) Refakatsiz çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi esastır. Başvuru alındığı andan itibaren, haklarında 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümleri uygulanır.

b) Refakatsiz çocuğun görüşü dikkate alınarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından, uygun konaklama yerlerine veya yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirilir.

c) On altı yaşını doldurmuş olanlar, uygun koşullar sağlandığında kabul ve barınma merkezlerinde de barındırılabilir.

ç) Mümkün olduğu ölçüde, çocukların yararı, yaşları ve olgunluk düzeyleri dikkate alınarak, kardeşler bir arada bulundurulur. Zorunlu olmadığı sürece konaklama yerlerinde değişiklik yapılmaz.

Özel ihtiyaç sahipleri

Madde 67 -

(1) Özel ihtiyaç sahiplerine bu Kısımda yazılı hak ve işlemlerde öncelik tanınır.

(2) İşkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarlarını giderecek yeterli tedavi imkânı sağlanır.

Başvuru sahiplerinin idari gözetimi

Madde 68 -

(1) Başvuru sahipleri, sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından dolayı idari gözetim altına alınamaz.

(2) Başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması istisnai bir işlemdir. Başvuru sahibi sadece aşağıdaki hâllerde idari gözetim altına alınabilir:

a) Kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla

b) Sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla

c) İdari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde

ç) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması hâlinde

(3) İdari gözetimin gerekip gerekmediği bireysel olarak değerlendirilir. İkinci fıkrada belirtilen hâllerde; idari gözetim altına alınmadan önce, 71'inci maddede belirtilen ikamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğünün yeterli olup olmayacağı öncelikle değerlendirilir. Valilik, idari gözetim yerine başka usuller belirleyebilir. Bu tedbirler yeterli olmadığı takdirde, idari gözetim uygulanır.

(4) İdari gözetim kararı, idari gözetim altına alınma gerekçelerini ve gözetimin süresini içerecek şekilde idari gözetim altına alınan kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına yazılı olarak tebliğ edilir. İdari gözetim altına alınan kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu ve itiraz usulleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

(5) Başvuru sahibinin idari gözetim süresi otuz günü geçemez. İdari gözetim altına alınan kişilerin işlemleri en kısa sürede tamamlanır. İdari gözetim, şartları ortadan kalktığı takdirde derhâl sonlandırılır.

(6) İdari gözetimin her aşamasında, kararı alan makam tarafından, idari gözetim sonlandırılarak, 71'inci maddede belirtilen yükümlülüklerin veya başka tedbirlerin yerine getirilmesi istenebilir.

(7) İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetime karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Dilekçenin idareye verilmesi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılır. Sulh ceza hâkimi incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir.

(8) İkinci fıkra uyarınca idari gözetim altına alınan kişi, usul ve esasları yönetmelikle belirlenmek üzere ziyaretçi kabul edebilir. İdari gözetim altına alınan kişiye yasal temsilcisi, avukat, noter ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlileriyle görüşme imkânı sağlanır.

Kayıt ve kontrol

Madde 69 -

(1) Uluslararası koruma başvuruları valiliklerce kaydedilir.

(2) Başvuru sahibi kayıt esnasında kimlik bilgilerini doğru olarak bildirmek ve varsa kimliğini ispatlayacak belge ve seyahat dokümanlarını yetkili makamlara teslim etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, başvuru sahibinin üzerinde ve eşyalarında kontrol yapılabilir.

(3) Kayıt esnasında başvuru sahibinin kimliğine ilişkin belge olmaması hâlinde, kimlik tespitinde kişisel verilerinin karşılaştırılmasından ve yapılan araştırmalardan elde edilen bilgiler kullanılır. Kimlik tespit araştırmaları sonucunda da kimliğine dair bilgi elde edilememesi hâlinde, başvuranın beyanı esas alınır.

(4) Kayıt esnasında; başvuru sahibinin menşe veya ikamet ülkesini terk etme sebepleri, ülkesini terk ettikten sonra başından geçen ve başvuru yapmasına neden olan olaylar, Türkiye'ye giriş şekli, kullandığı yol güzergâhları ve vasıta bilgileri, daha önceden başka bir ülkede uluslararası korumaya başvurmuş veya korumadan yararlanmışsa, bu başvuru veya korumaya ilişkin bilgi ve belgeleri alınır.

(5) Mülakat zamanı ve yeri kayıt esnasında bildirilir.

(6) Kamu sağlığını tehlikeye düşürebileceği değerlendirilen başvuru sahibi sağlık kontrolünden geçirilir.

(7) Başvuru sahibine kayıt esnasında; kimlik bilgilerini içeren, uluslararası koruma başvurusunda bulunduğunu belirten, otuz gün geçerli kayıt belgesi verilir. Kayıt belgesi, gerektiğinde otuz günlük sürelerle uzatılabilir. Kayıt belgesi, hiçbir harca tabi olmayıp başvuru sahibinin Türkiye'de kalışına imkân sağlar.

Başvuru sahibinin bilgilendirilmesi ve tercümanlık

Madde 70 -

(1) Başvuru sahibi, başvurusuyla ilgili takip edilecek usuller, başvurusunun değerlendirilmesi sürecindeki hak ve yükümlülükleri, yükümlülüklerini nasıl yerine getireceği ve bu

yükümlülüklere uymaması ya da yetkililerle iş birliğinde bulunmaması hâlinde ortaya çıkabilecek muhtemel sonuçlar, itiraz usulleri ve süreleri konusunda kayıt esnasında bilgilendirilir.

(2) Başvuru sahibinin talep etmesi hâlinde, başvuru, kayıt ve mülakat aşamalarındaki kişisel görüşmelerde tercümanlık hizmetleri sağlanır.

İkamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğü

Madde 71 -

(1) Başvuru sahibine, kendisine gösterilen kabul ve barınma merkezinde, belirli bir yerde veya ilde ikamet etme zorunluluğu ile istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebilir.

(2) Başvuru sahibi, adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve ikamet adresini valiliğe bildirmekle yükümlüdür.

Kabul edilemez başvuru

Madde 72 -

(1) Başvuru sahibi;

a) Farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvuruyu yenilemişse,

b) Kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin veya başvurunun reddedilmesinin ardından farklı bir gerekçe öne sürmeksizin ayrı bir başvuru yapmışsa,

c) 73'üncü madde kapsamında olan ülkeden gelmişse,

ç) 74'üncü madde kapsamında olan ülkeden gelmişse,

başvurusunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen durumların, değerlendirmenin herhangi bir aşamasında ortaya çıkması hâlinde değerlendirme durdurulur.

(3) Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

İlk iltica ülkesinden gelenler

Madde 73 -

(1) Başvuru sahibinin, daha önceden mülteci olarak tanındığı ve hâlen bu korumadan yararlanma imkânının olduğu veya geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli ve etkili nitelikte korumadan hâlen faydalanabileceği bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması durumunda, başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilir ve ilk iltica ülkesine gönderilmesi için işlemler başlatılır. Ancak geri gönderme işlemi gerçekleşinceye kadar ülkede kalışına izin verilir. Bu durum ilgiliye tebliğ edilir. İlgilinin, ilk iltica ülkesi olarak nitelenen ülke tarafından kabul edilmemesi hâlinde, başvuruya ilişkin işlemler devam ettirilir.

Güvenli üçüncü ülkeden gelenler

Madde 74 -

(1) Başvuru sahibinin, Sözleşme'ye uygun korumayla sonuçlanabilecek bir uluslararası koruma başvurusu yaptığı veya başvurma imkânının olduğu güvenli üçüncü bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması durumunda başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilir ve güvenli üçüncü

ülkeye gönderilmesi için işlemler başlatılır. Ancak geri gönderme işlemi gerçekleşinceye kadar ülkede kalışına izin verilir. Bu durum ilgiliye tebliğ edilir. İlgilinin, güvenli üçüncü ülke olarak nitelenen ülke tarafından kabul edilmemesi hâlinde, başvuruya ilişkin işlemler devam ettirilir.

(2) Aşağıdaki şartları taşıyan ülkeler güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilir:

a) Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması

b) Kişilerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması

c) Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda Sözleşme'ye uygun olarak koruma elde etme imkânının bulunması

ç) Kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması

(3) Bir ülkenin başvuru sahibi için güvenli üçüncü ülke olup olmadığı, başvuru sahibinin ilgili üçüncü ülkeye gönderilmesini makul kılacak bu kişi ve ülke arasındaki bağlantılar da dâhil olmak üzere, her başvuru sahibi için ayrı olarak değerlendirilir.

Mülakat

Madde 75 -

(1) Etkin ve adil karar verebilmek amacıyla, başvuru sahibiyle kayıt tarihinden itibaren otuz gün içinde bireysel mülakat yapılır. Mülakatın mahremiyeti dikkate alınarak, kişiye kendisini en iyi şekilde ifade etme imkânı tanınır. Ancak, aile üyelerinin de bulunmasının gerekli görüldüğü durumlarda, kişinin muvafakati alınarak mülakat aile üyeleriyle birlikte yapılabilir. Başvuru sahibinin talebi üzerine, avukatı gözlemci olarak mülakata katılabilir.

(2) Başvuru sahibi, yetkililerle iş birliği yapmak ve uluslararası koruma başvurusunu destekleyecek tüm bilgi ve belgeleri sunmakla yükümlüdür.

(3) Özel ihtiyaç sahipleriyle yapılacak mülakatlarda, bu kişilerin özel durumları göz önünde bulundurulur. Çocuğun mülakatında psikolog, çocuk gelişimci veya sosyal çalışmacı ya da ebeveyni veya yasal temsilcisi hazır bulunabilir.

(4) Mülakatın gerçekleştirilememesi hâlinde, yeni mülakat tarihi belirlenir ve ilgili kişiye tebliğ edilir. Mülakat tarihleri arasında en az on gün bulunur.

(5) Gerekli görüldüğünde başvuru sahibiyle ek mülakatlar yapılabilir.

(6) Mülakatlar sesli veya görsel olarak kayıt altına alınabilir. Bu durumda mülakat yapılan kişi bilgilendirilir. Her mülakatın sonunda tutanak düzenlenir, bir örneği mülakat yapılan kişiye verilir.

Uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi

Madde 76 -

(1) Mülakatı tamamlanan başvuru sahibine ve varsa birlikte geldiği aile üyelerine, uluslararası koruma talebinde bulunduğunu belirten ve yabancı kimlik numarasını içeren altı ay süreli Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi düzenlenir. Başvurusu sonuçlandırılamayanların kimlik belgeleri altı aylık sürelerle uzatılır.

(2) 72'nci ve 79'uncu maddeler kapsamında olanlar ile bunların aile üyelerine kimlik belgesi verilmez.

(3) Kimlik belgesinin şekli ve içeriği Genel Müdürlükçe belirlenir.

(4) Kimlik belgesi, hiçbir harca tabi olmayıp ikamet izni yerine geçer.

Başvurunun geri çekilmesi veya geri çekilmiş sayılması
Madde 77 -
(1) Başvuru sahibinin;
a) Başvurusunu geri çektiğini yazılı olarak beyan etmesi,
b) Mazeretsiz olarak mülakata üç defa üst üste gelmemesi,
c) İdari gözetim altında bulunduğu yerden kaçması,
ç) Mazeretsiz olarak; bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk etmesi,
d) Kişisel verilerinin alınmasına karşı çıkması,
e) Kayıt ve mülakattaki yükümlülüklerine uymaması,
hâllerinde başvurusu geri çekilmiş kabul edilerek değerlendirme durdurulur.

Karar
Madde 78 -
(1) Başvuru, kayıt tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Genel Müdürlükçe sonuçlandırılır. Kararın bu süre içerisinde verilememesi hâlinde başvuru sahibi bilgilendirilir.
(2) Kararlar bireysel olarak verilir. 64'üncü maddenin altıncı fıkrası saklı kalmak kaydıyla, aile adına yapılan başvuru bütün olarak değerlendirilir ve verilen karar tüm aile üyelerini kapsar.
(3) Başvuru hakkında karar verilirken menşe veya önceki ikamet ülkesinin mevcut genel şartları ve başvuru sahibinin kişisel şartları göz önünde bulundurulur.
(4) Başvuru sahibine, zulüm veya ciddi zarar görme tehdidine karşı vatandaşı olduğu ülke veya önceki ikamet ülkesinin belirli bir bölgesinde koruma sağlanabiliyorsa ve başvuru sahibi, ülkenin o bölgesine güvenli bir şekilde seyahat edebilecek ve yerleşebilecek durumdaysa, başvuru sahibinin uluslararası korumaya muhtaç olmadığına karar verilebilir.
(5) Dördüncü fıkradaki durumların ortaya çıkması, başvurunun tam bir incelemeye tabi tutulmasını engellemez.
(6) Karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Olumsuz kararın tebliğinde, kararın maddi gerekçeleri ve hukuki dayanakları da belirtilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

Hızlandırılmış değerlendirme
Madde 79 -
(1) Başvuru sahibinin;
a) Başvuru sırasında gerekçelerini sunarken, uluslararası korumayı gerektirecek konulara hiç değinmemiş olması,
b) Sahte belge ya da yanıltıcı bilgi ve belge kullanarak veya kararı olumsuz etkileyebilecek bilgi ve belgeleri sunmayarak yetkilileri yanlış yönlendirmesi,
c) Kimliğinin ya da uyruğunun tespit edilmesini güçleştirmek amacıyla kimlik ya da seyahat belgelerini kötü niyetle imha etmesi veya elden çıkarması,
ç) Sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında olması,
d) Sadece, Türkiye'den gönderilmesine yol açacak bir kararın uygulanmasını ertelemek ya da engellemek amacıyla başvuruda bulunması,
e) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturması ya da bu nedenlerle Türkiye'den daha önce sınır dışı edilmiş olması,

f) Başvurusunun geri çekilmiş sayılmasından sonra yeniden başvuruda bulunması, hâllerinde, başvurusu hızlandırılmış olarak değerlendirilir.

(2) Başvurusu hızlandırılmış olarak değerlendirilen başvuru sahibiyle, başvuru tarihinden itibaren en geç üç gün içinde mülakat yapılır. Başvuru, mülakattan sonra en geç beş gün içinde sonuçlandırılır.

(3) Bu maddeye göre değerlendirilen başvurulardan, incelenmesinin uzun süreceği anlaşılanlar, hızlandırılmış değerlendirmeden çıkarılabilir.

(4) Refakatsiz çocukların başvuruları hızlandırılmış olarak değerlendirilemez.

İdari itiraz ve yargı yolu

Madde 80 -

(1) Bu Kısımda yazılı hükümler uyarınca alınan kararlara karşı idari itiraz ve yargı yoluna başvurulduğunda aşağıdaki hükümler uygulanır:

a) İlgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından kararın tebliğinden itibaren on gün içinde Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu'na itiraz edilebilir. Ancak 68'inci, 72'nci ve 79'uncu maddelere göre verilen kararlara karşı sadece yargı yoluna başvurulabilir.

b) İdari itiraz sonucu alınan karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Kararın olumsuz olması hâlinde, ilgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

c) Bakanlık, verilen kararlara karşı yapılan idari itiraz usullerini düzenleyebilir.

ç) 68'inci maddede düzenlenen yargı yolu hariç olmak üzere, 72'nci ve 79'uncu maddeler çerçevesinde alınan kararlara karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün, alınan diğer idari karar ve işlemlere karşı kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde, ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından yetkili idare mahkemesine başvurulabilir.

d) 72'nci ve 79'uncu maddeler çerçevesinde mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir.

e) İtiraz veya yargılama süreci sonuçlanıncaya kadar ilgili kişinin ülkede kalışına izin verilir.

Avukatlık hizmetleri ve danışmanlık

Madde 81 -

(1) Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler, bu Kısımda yazılı iş ve işlemlerle ilgili olarak, ücretleri kendilerince karşılanması kaydıyla avukat tarafından temsil edilebilir.

(2) Avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayan başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişiye, bu Kısım kapsamındaki iş ve işlemlerle ilgili olarak yargı önündeki başvurularında 1136 sayılı Kanunun adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır.

(3) Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişi, sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan danışmanlık hizmetlerinden faydalanabilir.

Şartlı mültecinin ve ikincil koruma statüsü sahibinin ikameti
Madde 82 -
(1) Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişiye, Genel Müdürlükçe, kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle belirli bir ilde ikamet etme, belirlenen süre ve usullerle bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilebilir.
(2) Bu kişiler, adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve ikamet adresini valiliğe bildirmekle yükümlüdür.

Uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi
Madde 83 -
(1) Mülteci statüsü verilenlere yabancı kimlik numarasını içeren üçer yıl süreli kimlik belgesi düzenlenir.
(2) Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilenlere, yabancı kimlik numarasını içeren birer yıl süreli kimlik belgesi düzenlenir.
(3) Birinci ve ikinci fıkralardaki kimlik belgeleri hiçbir harca tabi olmayıp ikamet izni yerine geçer. Kimlik belgelerinin şekil ve içeriği Genel Müdürlükçe belirlenir.

Seyahat belgesi
Madde 84 -
(1) Mültecilere, valiliklerce Sözleşmede belirtilen seyahat belgesi düzenlenir.
(2) Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin seyahat belgesi talepleri 5682 sayılı Kanunun 18'inci maddesi çerçevesinde değerlendirilir.

Uluslararası koruma statüsünün sona ermesi
Madde 85 -
(1) Uluslararası koruma statüsü sahibi kişi;
a) Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteğiyle tekrar yararlanırsa,
b) Kaybettiği vatandaşlığını kendi isteğiyle tekrar kazanırsa,
c) Yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını kazandığı ülkenin korumasından yararlanıyorsa,
ç) Terk ettiği veya zulüm korkusuyla dışında bulunduğu ülkeye kendi isteğiyle tekrar dönmüşse,
d) Statü verilmesini sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanabilecekse,
e) Vatansız olup da, statü verilmesine yol açan koşullar ortadan kalktığı için önceden yaşadığı ikamet ülkesine dönebilecekse,
uluslararası koruma statüsü sona erer.
(2) Birinci fıkranın (d) ve (e) bentlerinin incelenmesinde, statü verilmesine neden olan şartların ortadan kalkıp kalkmadığı veya önemli ve kalıcı bir şekilde değişip değişmediği göz önünde bulundurulur.
(3) İkincil koruma statüsü verilmesine neden olan şartlar ortadan kalktığında veya korumaya gerek bırakmayacak derecede değiştiğinde de statü sona erer. İkincil koruma statüsü verilmesini gerektiren şartlardaki değişikliklerin önemli ve kalıcı olup olmadığı göz önünde bulundurulur.

(4) Birinci ve üçüncü fıkralarda belirtilen şartların ortaya çıkması hâlinde, statü yeniden değerlendirilebilir. Bu kişiye, statüsünün yeniden değerlendirildiği ve nedenleri yazılı olarak bildirildikten sonra, statüsünün devam etmesi gerektiğine ilişkin nedenlerini sözlü veya yazılı şekilde sunabilmesine fırsat verilir.

(5) Maddi gerekçelerini ve hukuki dayanaklarını içeren sona erme kararı, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

Uluslararası koruma statüsünün iptali
Madde 86 -

(1) Uluslararası koruma statüsü verilen kişilerden;

a) Sahte belge kullanma, hile, aldatma yoluyla veya beyan etmediği gerçeklerle statü verilmesine neden olanların,

b) Statü verildikten sonra, 64'üncü madde çerçevesinde hariçte tutulması gerektiği anlaşılanların,

statüsü iptal edilir.

(2) Maddi gerekçelerini ve hukuki dayanaklarını içeren iptal kararı, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

Gönüllü geri dönüş desteği
Madde 87 -

(1) Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere, ayni ve nakdi destek sağlanabilir.

(2) Genel Müdürlük, gönüllü geri dönüş çalışmalarını, uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde yapabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Haklar ve Yükümlülükler

Hak ve yükümlülüklere ilişkin genel ilkeler
Madde 88 -

(1) Uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler, karşılıklılık şartından muaftır.

(2) Başvuru sahibine, başvurusu reddedilen veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilere sağlanan hak ve imkânlar, Türk vatandaşlarına sağlanan hak ve imkânlardan fazla olacak şekilde yorumlanamaz.

Yardım ve hizmetlere erişim
Madde 89 -

(1) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyeleri, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanır.

(2) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden ihtiyaç sahibi olanların, sosyal yardım ve hizmetlere erişimleri sağlanabilir.

(3) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden;

a) Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir.

b) Sağlık güvencesi veya ödeme gücünün bulunduğu veya başvurunun sadece tıbbi tedavi görmek amacıyla yapıldığı sonradan anlaşılanlar, genel sağlık sigortalılıklarının sona erdirilmesi için en geç on gün içinde Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirilir ve yapılan tedavi ve ilaç masrafları ilgililerden geri alınır.

(4) İş piyasasına erişimle ilgili olarak;

a) Başvuru sahibi veya şartlı mülteci, uluslararası koruma başvurusu tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabilir.

b) Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi, statü almasından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilir. Yabancıların çalışamayacağı iş ve mesleklere ilişkin diğer mevzuatta yer alan hükümler saklıdır. Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişiye verilecek kimlik belgesi, çalışma izni yerine de geçer ve bu durum kimlik belgesine yazılır.

c) Mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibinin iş piyasasına erişimi, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler ile istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik şartların gerekli kıldığı hâllerde, belirli bir süre için, tarım, sanayi veya hizmet sektörleri, belirli bir meslek, iş kolu veya mülki ve coğrafi alan itibarıyla sınırlandırılabilir. Ancak, Türkiye'de üç yıl ikamet eden veya Türk vatandaşıyla evli olan ya da Türk vatandaşı çocuğu olan mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri için bu sınırlamalar uygulanmaz.

ç) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin çalışmasına ilişkin usul ve esaslar, Bakanlığın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belirlenir.

(5) 72'nci ve 79'uncu maddelerde sayılanlar hariç olmak üzere, muhtaç olduğu tespit edilen başvuru sahibine, Maliye Bakanlığı'nın uygun görüşü alınarak Bakanlığın belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde harçlık verilebilir.

Yükümlülükler

Madde 90 -

(1) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi, bu Kısımda yazılı yükümlülüklerine ek olarak;

a) Çalışma durumuna ait güncel bilgileri otuz gün içinde bildirmekle,

b) Gelirlerini, taşınır ve taşınmazlarını otuz gün içinde bildirmekle,

c) Adres, kimlik ve medeni hâl değişikliklerini yirmi iş günü içinde bildirmekle,

ç) Kendisine sağlanan hizmet, yardım ve diğer imkânlardan haksız olarak yararlandığının tespit edilmesi hâlinde, bedellerini tamamen veya kısmen geri ödemekle,

d) Genel Müdürlükçe kendisinden bu Kısım çerçevesinde istenilenleri yerine getirmekle,

yükümlüdür.

(2) Bu Kısımda yazılı yükümlülüklere uymayanlar ile başvuruları ve uluslararası koruma statüleriyle ilgili olumsuz karar verilenlere; eğitim ve temel sağlık hakları hariç, diğer haklardan faydalanmaları bakımından sınırlama getirilebilir. Sınırlamaya ilişkin değerlendirme bireysel yapılır. Karar, ilgili kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına yazılı olarak tebliğ edilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Geçici Koruma ve Uluslararası Korumaya İlişkin Diğer Hükümler

Geçici koruma
Madde 91 -

(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Uluslararası koruma süreçlerinde iş birliği
Madde 92 -

(1) Bakanlık, bu Kısımda yazılı uluslararası koruma süreçleriyle ilgili konularda, 5/5/1969 tarihli ve 1173 sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun çerçevesinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü, diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabilir.

(2) Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına nezaret etme görevini yerine getirmesinde, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'yle gerekli iş birliği sağlanır. Bakanlık, bu Kanun çerçevesindeki uluslararası koruma, başvuru, değerlendirme ve karar süreçlerini belirlemeye, bu amaçla Dışişleri Bakanlığı'nın uygun görüşü alınmak suretiyle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'yle uluslararası anlaşma niteliği taşımayan protokoller yapmaya yetkilidir.

(3) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş kişilere sınır kapıları da dâhil olmak üzere erişimi ve başvuru sahibinin de kabul etmesi şartıyla, başvurusuyla ilgili bilgilere erişimi sağlanır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, başvurunun her aşamasında görüşlerini yetkililere iletebilir.

Menşe ülke bilgisi
Madde 93 -

(1) Uluslararası koruma başvuruları incelenirken, etkin ve adil karar verebilmek, başvuran tarafından iddia edilen hususların doğruluğunu tespit edebilmek amacıyla menşe, ikamet ve transit ülkelerle ilgili Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kaynakları ve diğer kaynaklardan güncel bilgi toplanır.

(2) Menşe ülke bilgi sisteminin kurulması, bilgilerin toplanması, depolanması, sistemin işletilmesi, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının kullanımına açılması Genel Müdürlükçe belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde yapılır.

Gizlilik ilkesi ve kişisel dosyaya erişim
Madde 94 -
(1) Başvuru sahibinin ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin tüm bilgi ve belgelerinde gizlilik esastır.
(2) Ancak, başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ile yasal temsilcisi veya avukatı, başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibinin kişisel dosyasında yer alan belgeleri inceleyebilir, birer örneğini alabilir. Millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması ile suç işlenmesinin önlenmesine ilişkin belgeler incelenemez ve verilemez.

Kabul ve barınma merkezleri
Madde 95 -
(1) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin, barınma ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması esastır.
(2) Genel Müdürlük, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin barınma, iaşe, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağı kabul ve barınma merkezleri kurabilir.
(3) Merkezlerde özel ihtiyaç sahiplerinin barındırılmasına öncelik verilir.
(4) Kabul ve barınma merkezleri, valilikler tarafından işletilir. Genel Müdürlük, merkezleri; kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği ve göç alanında uzmanlığı bulunan kamu yararına çalışan derneklerle protokol yaparak işlettirebilir.
(5) Kabul ve barınma merkezi dışında ikamet eden başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler ve aile üyeleri bu merkezlerdeki hizmetlerden yararlandırılabilir.
(6) Kabul ve barınma merkezlerinde sağlanan hizmetler, satın alma yoluyla da yürütülebilir.
(7) İmkânlar ölçüsünde merkezlerde kalan ailelerin bütünlüğü korunur.
(8) Göç alanında uzmanlığı bulunan ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Genel Müdürlüğün izniyle kabul ve barınma merkezlerini ziyaret edebilirler.
(9) Kabul ve barınma merkezlerinin kurulması, yönetimi ve işletilmesiyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ KISIM
ULUSLARARASI KORUMAYA İLİŞKİN ORTAK HÜKÜMLER

Uyum
Madde 96 -
(1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak

amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.

(2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.

(3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır.

Davete uyma yükümlülüğü
Madde 97 -

(1) Yabancılar, başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler;

a) Türkiye'ye girişi veya Türkiye'de kalışı hakkında inceleme ihtiyacının doğması,
b) Hakkında sınır dışı etme kararı alınma ihtimalinin bulunması,
c) Bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili işlemlerin bildirimi,

nedenleriyle ilgili valiliğe veya Genel Müdürlüğe davet edilebilirler. Davete uyulmadığında veya uyulmayacağına ilişkin ciddi şüphe olması durumunda yabancılar davet edilmeksizin kolluk tarafından getirilebilirler. Bu işlem, idari gözetim olarak uygulanamaz ve bilgi alma süresi dört saati geçemez.

Taşıyıcıların yükümlülükleri
Madde 98 -

(1) Taşıyıcılar;

a) Ülkeye giriş yapmak veya ülkeden transit geçmek üzere sınır kapılarına getirmiş oldukları yabancılardan herhangi bir nedenle Türkiye'ye girişleri ve Türkiye'den transit geçişleri reddedilenleri, geldikleri ya da kesin olarak kabul edilecekleri bir ülkeye geri götürmekle,
b) Yabancıya refakat edilmesi gerekli görüldüğü durumlarda refakatçilerin gidiş ve dönüşlerini sağlamakla,
c) Taşıdıkları kişilerin belge ve izinlerini kontrol etmekle,

yükümlüdür.

(2) Genel Müdürlük, sınır kapılarına yolcu getiren taşıyıcılardan, Türkiye'ye hareketlerinden önce taşıyacakları yolcuların bilgilerinin verilmesini isteyebilir.

(3) Birinci ve ikinci fıkralarda yer alan yükümlülüklere ilişkin uygulanacak usul ve esaslar, Bakanlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nca müştereken çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Kişisel veriler
Madde 99 -

(1) Yabancılara, başvuru ve uluslararası koruma statüsü sahiplerine ait kişisel veriler, Genel Müdürlükçe veya valiliklerce ilgili mevzuata ve taraf olunan uluslararası anlaşmalara uygun olarak alınır, korunur, saklanır ve kullanılır.

Tebligat
Madde 100 -
(1) Bu Kanuna ilişkin tebligat işlemleri, 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yapılır.
(2) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ilgilinin yabancı olduğu ve varsa özel durumları da dikkate alınarak yönetmelikle düzenlenir.

Yetkili idare mahkemeleri
Madde 101 -
(1) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin olarak idari yargıya başvurulması hâlinde, bir yerde birden fazla idare mahkemesinin bulunması hâlinde bu davaların hangi idare mahkemesinde görüleceği Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenir.

İdari para cezası
Madde 102 -
(1) Diğer kanunlara göre daha ağır bir ceza gerektirmediği takdirde;
a) 5'inci maddeye aykırı şekilde, Türkiye'ye yasa dışı giren veya Türkiye'yi yasa dışı terk eden ya da buna teşebbüs eden yabancılar hakkında İki Bin Türk Lirası,
b) 9'uncu maddenin birinci ve ikinci fıkraları uyarınca Türkiye'ye girişleri yasaklanmış olmasına rağmen Türkiye'ye girebilmiş olanlar hakkında Bin Türk Lirası,
c) 56'ncı maddenin birinci fıkrasında tanınan sürede Türkiye'den ayrılmayanlar hakkında Bin Türk Lirası,
ç) 57'nci, 58'inci, 60'ıncı ve 68'inci maddeler kapsamındaki işlemler sırasında kaçanlar hakkında Bin Türk Lirası,
idari para cezası uygulanır.
(2) İdari para cezası öngörülen kabahatlerin bir takvim yılı içinde tekrarı hâlinde, para cezaları yarı oranında artırılarak uygulanır.
(3) Bu maddedeki idari para cezalarının uygulanması, Kanunda öngörülen diğer idari tedbirlerin uygulanmasına engel teşkil etmez.
(4) Bu maddedeki idari para cezaları, valilik veya kolluk birimlerince uygulanır. Verilen para cezaları tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde ödenir.

BEŞİNCİ KISIM
GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

BİRİNCİ BÖLÜM
Kuruluş, Görev ve Yetki

Kuruluş
Madde 103 -
(1) Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Görev ve yetki
Madde 104 -
(1) Genel Müdürlüğün görev ve yetkileri şunlardır:
a) Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Bakanlar Kurulu'nca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek
b) Göç Politikaları Kurulu'nun sekretarya hizmetlerini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek
c) Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek
ç) 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek
d) İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
e) Türkiye'de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek
f) Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
g) Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
ğ) Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek
h) Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek
ı) Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek

(2) Genel Müdürlük, görevleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği ve koordinasyonu sağlamakla yetkilidir.

(3) Genel Müdürlüğün bu Kanun kapsamındaki her tür bilgi ve belge talebi, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından geciktirilmeden yerine getirilir.

İKİNCİ BÖLÜM
Göç Politikaları Kurulu

Göç Politikaları Kurulu ve görevleri
Madde 105 -
(1) Göç Politikaları Kurulu, İçişleri Bakanı'nın başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları Müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdürü'nden oluşur. Toplantı gündemine göre, konuyla ilgili bakanlık, ulusal veya uluslararası diğer kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri toplantıya davet edilebilir.

(2) Kurul, Kurul Başkanı'nın çağrısı üzerine her yıl en az bir kez toplanır. Gerekli görüldüğü hâllerde Kurul Başkanı'nın çağrısıyla olağanüstü toplanabilir. Toplantı günde-

mi, üyelerin görüşü alınarak Başkan tarafından belirlenir. Kurulun sekretarya hizmetleri, Genel Müdürlük tarafından yerine getirilir.

(3) Kurulun görevleri şunlardır:

a) Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek, uygulanmasını takip etmek

b) Göç alanında strateji belgeleri ile program ve uygulama belgelerini hazırlamak

c) Kitlesel akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek

ç) İnsani mülahazalarla toplu hâlde Türkiye'ye kabul edilecek yabancılar ile bu yabancıların ülkeye giriş ve ülkede kalışlarıyla ilgili usul ve esasları belirlemek

d) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın önerileri çerçevesinde, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yabancı iş gücü ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın da görüşleri doğrultusunda tarım alanlarındaki mevsimlik işler için gelecek yabancılara ilişkin esasları belirlemek

e) Yabancılara verilecek uzun dönem ikamet iznine ilişkin şartları belirlemek

f) Göç alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini belirlemek

g) Göç alanında görev yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik kararlar almak

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Merkez, Taşra ve Yurt Dışı Teşkilatı, Hizmet Birimleri

Teşkilat
Madde 106 -

(1) Genel Müdürlük, merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatından oluşur.

(2) Genel Müdürlük merkez teşkilatı ekli (I) sayılı cetvelde gösterilmiştir.

Genel Müdür
Madde 107 -

(1) Genel Müdür, Genel Müdürlüğün en üst amiri olup Bakana karşı sorumludur.

(2) Genel Müdür'ün görevleri şunlardır:

a) Genel Müdürlüğü mevzuat hükümlerine, Hükümet programı ve politikalarına uygun olarak yönetmek

b) Genel Müdürlüğün görev alanına giren hususlarda gerekli mevzuat çalışmalarını yürütmek, belirlenen strateji, amaç ve performans ölçütleri doğrultusunda Genel Müdürlüğü yönetmek

c) Genel Müdürlüğün faaliyet ve işlemlerini denetlemek, yönetim sistemlerini gözden geçirmek, kurumsal yapı ile yönetim süreçlerinin etkililiğini gözetmek ve yönetimin geliştirilmesini sağlamak

ç) Genel Müdürlüğün orta ve uzun vadeli strateji ve politikalarını belirlemek, bu amaçla uluslararası kuruluşlar, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılmasını sağlamak

d) Faaliyet alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği ve koordinasyonu sağlamak

(3) Genel Müdürlüğün yönetim ve koordinasyonunda Genel Müdüre yardımcı olmak

üzere, iki genel müdür yardımcısı atanabilir. Genel müdür yardımcıları, Genel Müdür tarafından verilen görevleri yerine getirir ve Genel Müdüre karşı sorumludur.

Hizmet birimleri
Madde 108 -
(1) Genel Müdürlüğün hizmet birimleri ve görevleri şunlardır:
a) Yabancılar Dairesi Başkanlığı;
1) Düzenli göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
2) Düzensiz göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
3) 5543 sayılı Kanunda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,
4) Türkiye'de bulunan vatansız kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
5) Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
6) Türkiye'nin taraf olduğu geri kabul anlaşmalarının üçüncü ülke vatandaşları ile vatansız kişilere ilişkin hükümlerini yürütmek,
7) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.
b) Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı;
1) Uluslararası korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
2) Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
3) Menşe ülkelerle ilgili bilgileri toplamak ve güncellemek,
4) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.
c) İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı;
1) İnsan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
2) İnsan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin projeleri yürütmek,
3) İnsan ticareti mağdurlarına yönelik yardım hatlarını kurmak, işletmek veya işlettirmek,
4) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.
ç) Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı;
1) Göç alanında politika ve stratejiler belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütmek ve belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek,
2) Göç Politikaları Kurulu'nun sekretarya hizmetlerini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek,
3) Göç alanına ilişkin projeleri yürütmek,
4) Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek,
5) Göç alanına ilişkin inceleme, araştırma ve etki analizleri yapmak veya yaptırmak,
6) Türkiye İstatistik Kurumuyla iş birliği hâlinde göç alanına ve insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin istatistikleri yayınlamak,
7) Yıllık göç raporunu hazırlamak ve yayınlamak,
8) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

d) Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı;
1) Yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
2) Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili konularda kamuoyunu bilgilendirmek ve toplumsal bilinci artırmaya yönelik çalışmalar yapmak,
3) Basın ve halkla ilişkiler faaliyetlerini planlamak ve yürütmek,
4) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

e) Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı;
1) Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili bilgi sistemleri kurmak, işletmek ve işlettirmek,
2) Bu Kanun kapsamındaki kişisel verilerin alınması, korunması, saklanması ve kullanılmasına ilişkin altyapı iş ve işlemlerini yürütmek,
3) Genel Müdürlük birimleri arasında haberleşmeyi yürütmek, elektronik evrakın kayıt, tasnif ve dağıtımını sağlamak, bilişim ve haberleşme ihtiyaçları ile bağlantılı yazılımları temin etmek, oluşturmak ve geliştirmek,
4) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

f) Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı;
1) Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili konularda diğer ülkeler ve uluslararası alanda faaliyet gösteren kuruluşlarla iletişim ve iş birliğini yürütmek, gerekli bağlantıyı ve koordinasyonu sağlamak, yeni iş birliği alanlarına yönelik çalışmalar yapmak,
2) Genel Müdürlüğün görev ve faaliyet alanına giren konularda Avrupa Birliği ile ilişkilerin yürütülmesini sağlamak,
3) Genel Müdürlük personelinin yurt dışında geçici görevlendirilmeleriyle ilgili işlemleri yürütmek,
4) Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili ülkeye gelen yabancı heyet ve yetkililerin ziyaretlerini programlamak, uluslararası toplantı, konferans, seminer ve benzeri faaliyetlerin düzenlenmesiyle ilgili çalışma yapmak, koordinasyonu sağlamak,
5) Genel Müdürlüğün görev alanına giren konularda yabancı ülkelerde gerçekleşen faaliyet ve gelişmeleri izlemek,
6) Türkiye'deki diplomatik temsilciliklerde göç konularında görev yapan yetkililerle temasları yürütmek,
7) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

g) Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı;
1) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 22/12/2005 tarihli ve 5436 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 15'inci maddesi ve diğer mevzuatla strateji geliştirme ve mali hizmetler birimlerine verilen görevleri yapmak,
2) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

ğ) Hukuk Müşavirliği;
1) 26/9/2011 tarihli ve 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun

Hükmünde Kararname hükümlerine göre hukuk birimlerine verilen görevleri yapmak,

2) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

h) İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığı;

1) Genel Müdürlüğün insan gücü politikası ve planlaması ile insan kaynakları sisteminin geliştirilmesi ve performans ölçütlerinin oluşturulması konusunda çalışmalar yapmak ve tekliflerde bulunmak,

2) Genel Müdürlük personelinin atama, nakil, terfi, emeklilik ve benzeri özlük işlemlerini yürütmek,

3) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

ı) Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı;

1) 5018 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde kiralama ve satın alma işlerini yürütmek, temizlik, güvenlik, aydınlatma, ısıtma, onarım, taşıma ve benzeri hizmetleri yapmak veya yaptırmak,

2) Genel Müdürlüğün taşınır ve taşınmazlarına ilişkin işlemleri ilgili mevzuat çerçevesinde yürütmek,

3) Genel evrak ve arşiv faaliyetlerini düzenlemek ve yürütmek,

4) Genel Müdürlüğün sivil savunma ve seferberlik ile afet ve acil durum hizmetlerini planlamak ve yürütmek,

5) 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre yapılacak bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru bir şekilde sonuçlandırmak üzere gerekli tedbirleri almak,

6) Merkezler ve insan ticareti mağdurları sığınma evleri kurmak, işletmek veya işlettirmek,

7) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

i) Eğitim Dairesi Başkanlığı;

1) Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili eğitim faaliyetlerini planlamak ve uygulamak,

2) Bilimsel nitelikli yayınlar yapmak,

3) Seminer, sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlemek,

4) Ulusal ve uluslararası yayın, mevzuat, mahkeme kararları ile diğer bilgi ve belgeleri izlemek, derlemek ve ilgili dairelere bildirmek,

5) Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

Taşra teşkilatı

Madde 109 -

(1) Genel Müdürlük, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde taşra teşkilatı kurmaya yetkilidir.

Yurt dışı teşkilatı

Madde 110 -

(1) Genel Müdürlük, 13/12/1983 tarihli ve 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname esaslarına uygun olarak yurt dışı teşkilatı kurmaya yetkilidir.

(2) Büyükelçiliklerde görev alan göç müşavirlerinin görevleri şunlardır:
a) Görevli oldukları ülkelerdeki kurum ve kuruluşlarla Genel Müdürlük arasında göç alanına ilişkin iş birliği ve koordinasyonu sağlamak
b) Genel Müdürlüğün görev alanına giren konulardaki gelişmeleri izlemek ve Genel Müdürlüğe iletmek
c) Bulundukları ülkeyle ülkemiz arasında göç alanındaki mevzuatın uygulanmasını takip etmek
ç) Düzensiz göçe konu yabancıların sınır dışı edileceği veya gönüllü geri dönüşlerinin sağlanacağı ülkelerde bu faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla gerekli temas ve bağlantıları kurmak
d) Menşe ülke bilgilerine ilişkin işlemleri yürütmek
e) Genel Müdürlükçe insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanına ilişkin olarak verilecek görevleri yapmak
f) Görevli oldukları ülkelerle müştereken yürütülecek göç ve insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanına ilişkin proje tekliflerini önermek, hazırlamak ve yürütülen projeleri takip etmek
g) Genel Müdürlükçe verilecek diğer görevleri yapmak

(3) Konsolosluklarda görev alan göç ataşelerinin görevleri şunlardır:
a) Konsolosluklara yapılacak vize ve ikamet izni başvurularını almak ve sonuçlandırmak
b) Başvurularla ilgili bilgi ve belge toplamak, eksik bilgi ve belgeleri yabancıdan talep etmek, gerektiğinde ilgiliyle mülakatlar yaparak değerlendirmek ve bunları kayıt altına almak
c) Konsolosluklarca karara bağlanabilecek vize başvurularını doğrudan, ikamet izni başvuruları ile Genel Müdürlüğün kararını gerektiren vize başvurularını ise Genel Müdürlüğün kararını aldıktan sonra konsolosun onayına sunmak
ç) Türkiye'den sınır dışı edilecek veya gönüllü geri dönecek yabancıların, gidecekleri ülkedeki iş ve işlemlerinde yardımcı olmak
d) Görev yaptıkları ülkede göç konuları ile ilgili gelişmeleri takip etmek ve yıllık raporlar hazırlamak
e) Göç alanına ilişkin konsoloslar tarafından verilen diğer görevleri yürütmek
f) Genel Müdürlükçe verilecek diğer görevleri yürütmek

Çalışma grupları ve düzenleme yetkisi
Madde 111 -

(1) Genel Müdürlük merkez teşkilatında, hizmetlerin yürütülebilmesi amacıyla, birim amirlerinin teklifi ve Genel Müdürün onayıyla çalışma grupları oluşturulabilir. Gruplar, Genel Müdür tarafından görevlendirilecek bir uzmanın koordinasyonunda faaliyet gösterir.

(2) Genel Müdürlük, görev, yetki ve sorumluluk alanına giren konularda idari düzenleme yapmaya yetkilidir.

Yöneticilerin sorumlulukları ve yetki devri
Madde 112 -

(1) Genel Müdürlüğün her kademedeki yöneticileri, görevlerini mevzuata, stratejik plan ve programlara, performans ölçütlerine ve hizmet kalite standartlarına uygun olarak yürütmekten üst kademelere karşı sorumludur.

(2) Genel Müdür ve her kademedeki Genel Müdürlük yöneticileri, sınırları açıkça belirtilmek ve yazılı olmak şartıyla yetkilerinden bir kısmını alt kademelere devredebilir. Yetki devri, uygun araçlarla ilgililere duyurulur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Sürekli Kurul ve Komisyonlar ile Geçici Komisyonlar

Sürekli kurul ve komisyonlar
Madde 113 -
(1) Genel Müdürlüğün sürekli kurul ve komisyonları şunlardır:
a) Göç Danışma Kurulu
b) Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu
c) Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu
(2) Sürekli kurul ve komisyonların üyelerinin yeterlilikleri, olağan ve olağanüstü toplantılarının yer ve zamanı ile çalışma ve karar verme usul ve esasları ile kurul ve komisyonlara ilişkin diğer hususlar yönetmelikle belirlenir.
(3) Sürekli kurul ve komisyonların sekretaryası ve destek hizmetleri, Genel Müdürlük tarafından sağlanır.

Göç Danışma Kurulu
Madde 114 -
(1) Göç Danışma Kurulu, Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısının başkanlığında, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıklarının en az daire başkanı seviyesindeki temsilcileri, Genel Müdür, genel müdür yardımcıları, Yabancılar Dairesi, Uluslararası Koruma Dairesi, İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi, Uyum ve İletişim Dairesi ve Göç Politika ve Projeleri Dairesi başkanları, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilcisi, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Temsilcisi, göç konularıyla ilgili beş öğretim elemanı ve göç alanında çalışmalarda bulunan beş sivil toplum kuruluşu temsilcisinden oluşur. Kurul toplantılarına Başkan tarafından, yurt içi ve yurt dışından göç alanında uzman kişiler çağrılarak görüşleri alınabilir. Kurul yılda iki kez olağan olarak toplanır. Kurul, ayrıca Başkanın çağrısı üzerine her zaman olağanüstü toplanabilir. Toplantı gündemi, Başkan tarafından belirlenir.
(2) Öğretim elemanları ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Bakanlıkça belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde seçilir.
(3) Kurulun görevleri şunlardır:
a) Göç uygulamalarını izlemek ve önerilerde bulunmak
b) Göç alanında yapılması planlanan yeni düzenlemeleri değerlendirmek
c) Göç politikaları ve hukuku alanında bölgesel ve uluslararası gelişmeleri değerlendirmek ve bu gelişmelerin Türkiye'ye yansımalarını incelemek
ç) Göçle ilgili mevzuat çalışmalarını ve uygulamalarını değerlendirmek.
d) Göç alanında çalışmalar yapmak üzere alt komisyonlar kurmak, komisyon çalışmaları sonrasında ortaya çıkacak raporları değerlendirmek
(4) Kurulun tavsiye niteliğindeki kararları, Genel Müdürlük ile kamu kurum ve kuruluşlarınca değerlendirilir.

Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu
Madde 115 -

(1) Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Genel Müdürlük temsilcisi başkanlığında, Adalet ve Dışişleri bakanlıklarınca görevlendirilen birer temsilci ve bir göç uzmanından oluşur. Komisyona, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği temsilcisi gözlemci olarak katılmak üzere davet edilebilir. Genel Müdürlük merkez veya taşra teşkilatında, bir veya birden fazla komisyon kurulabilir. Genel Müdürlük temsilcisi ve göç uzmanı iki yıl, diğer üyeler ise en az bir yıl için asıl ve yedek olmak üzere belirlenir. Komisyon başkan ve üyelerine, görevleri süresince ek görev verilmez.

(2) Komisyonun görevleri şunlardır:

a) İdari gözetim kararları ve kabul edilemez başvurularla ilgili kararlar ile hızlandırılmış değerlendirme sonucu verilen kararlar hariç, uluslararası koruma başvuruları hakkında verilen kararlar ile başvuru ve uluslararası koruma statüsü sahibi hakkındaki diğer kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar vermek

b) Uluslararası korumanın sona ermesi ya da iptaline yönelik kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar vermek

(3) Komisyonlar, doğrudan Genel Müdürün koordinasyonunda çalışır.

Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu
Madde 116 -

(1) Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu, Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısı başkanlığında, Genelkurmay Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıkları ile Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, ilgili kolluk birimleri ve Genel Müdürlüğün en az daire başkanı seviyesindeki temsilcilerinden oluşur.

(2) Kurul toplantılarına, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının merkez ve taşra birimleri, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluş temsilcileri ile konuyla ilgili uzmanlar çağrılabilir. Kurul, gündemli olarak altı ayda bir toplanır. Kurul, ayrıca Başkanın çağrısı üzerine her zaman olağanüstü toplanabilir. Toplantı gündemi, üyelerin görüşü alınmak suretiyle Başkan tarafından belirlenir.

(3) Kurulun görevleri şunlardır:

a) Düzensiz göçle etkin şekilde mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak

b) Yasa dışı olarak Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış yollarını tespit ederek önlemler geliştirmek

c) Düzensiz göçe yönelik tedbirleri geliştirmek

ç) Düzensiz göçle mücadele alanında mevzuat oluşturma ve uygulama çalışmalarını planlamak ve uygulanmasını izlemek

(4) Kurulun kararları, kamu kurum ve kuruluşlarınca öncelikle değerlendirilir.

Geçici komisyonlar
Madde 117 -

(1) Genel Müdürlük, görev alanına giren konularla ilgili olarak çalışmalarda bulunmak üzere Bakan onayıyla, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ile konuyla ilgili uzmanların katılımıyla geçici komisyonlar oluşturabilir.

(2) Geçici komisyonların oluşumu, üye sayısı, görevlendirme ve seçilme yeterlilikleri, olağan ve olağanüstü toplantılarının yer ve zamanı, çalışma, karar alma usul ve esasları ile kurullarla ilgili diğer hususlar yönetmelikle belirlenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM
Atama ve Personele İlişkin Hükümler

Atama ve görevlendirme
Madde 118 -

(1) Genel Müdürlükte, Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcısı kadrolarına müşterek kararla, diğer kadrolara Genel Müdürün teklifi üzerine Bakan onayıyla atama yapılır.

(2) Genel Müdürlüğün görev alanıyla ilgili konularda çalıştırılmak üzere bütün kamu kurum ve kuruluşlarının personeli, kendilerinin ve kurumlarının muvafakatiyle Genel Müdürlükte geçici olarak görevlendirilebilir. Görevlendirme, personelin aylık, ödenek, her tür zam ve tazminatlar ile diğer mali ve sosyal hak ve yardımları kendi kurumlarınca ödenmek kaydıyla yapılır. Bu şekilde görevlendirilen personel, kurumlarından aylıklı izinli sayılır, Genel Müdürlükte geçen hizmet süreleri mesleki kıdemlerinden kabul edilir ve asıl kadrosuyla ilgisi devam eder. Bunların terfileri başkaca bir işleme gerek kalmaksızın süresinde yapılır. Görevlendirilecek personel sayısı, mevcut personelin yüzde otuzunu aşamaz.

Personele ilişkin hükümler
Madde 119 -

(1) Genel Müdürlük merkez teşkilatında Göç Uzmanı ve Göç Uzman Yardımcısı, taşra teşkilatında İl Göç Uzmanı ve İl Göç Uzman Yardımcısı istihdam edilebilir.

(2) Göç Uzman Yardımcılığı ve İl Göç Uzman Yardımcılığına atanabilmek için, 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48'inci maddesinde sayılan şartlara ek olarak hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme ve uluslararası ilişkiler alanında en az dört yıllık lisans eğitimi veren ve bunların dışında yönetmelikle belirlenen fakültelerden veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen yurt içindeki ve yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarından mezun olmak ve yapılacak özel yarışma sınavında başarılı olmak gerekir. Göç Uzman Yardımcılığı ve İl Göç Uzman Yardımcılığı yarışma sınavı, yazılı ve sözlü aşamalarından oluşur.

(3) Göç uzman yardımcılarının mesleğe alınmaları, yarışma sınavı, tez hazırlama ve yeterlik sınavları ile uzmanlığa atanmaları hakkında 657 sayılı Kanunun ek 41'inci maddesi hükümleri uygulanır.

(4) İl Göç Uzman Yardımcılığına atananlar, en az üç yıl fiilen çalışmak kaydıyla açılacak yeterlik sınavına girme hakkını kazanırlar. Sınavda başarılı olamayanlar veya geçerli mazereti olmaksızın sınav hakkını kullanmayanlara, bir yıl içinde ikinci kez sınav hakkı verilir. İkinci sınavda başarı gösteremeyen veya sınav hakkını kullanmayanlar İl Göç Uzman Yardımcısı unvanını kaybederler ve durumlarına uygun memur unvanlı kadrolara atanırlar. İl göç uzmanı ve il göç uzman yardımcılarının mesleğe alınmaları, yarışma sınavı, komisyonların oluşumu, yetiştirilmeleri, yeterlik sınavları, atanmaları, eğitimleri, çalışma ve görevlendirilmelerine ilişkin usul ve esaslar ile diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

(5) Genel Müdürlükte özel bilgi ve uzmanlığı gerektiren işlerde sözleşmeyle yabancı uzman istihdam edilebilir. Bu personele ödenecek aylık ücretin net tutarı, birinci dereceli

Göç Uzmanına mali haklar kapsamında ödenen aylık net tutarı geçmemek üzere Genel Müdür tarafından belirlenir ve bunlar 5510 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır. Bu şekilde istihdam edilecek personel sayısı, Genel Müdürlüğün toplam kadro sayısının yüzde birini geçemez ve bunların istihdamına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

(6) Genel Müdürlükte, Genel Müdür, genel müdür yardımcıları ile Göç Politika ve Projeleri Dairesi, Uyum ve İletişim Dairesi, Dış İlişkiler Dairesi, Strateji Geliştirme Dairesi ve Destek Hizmetleri Dairesi başkanları ile göç müşavirleri mülki idare amirliği hizmetleri sınıfından atanır veya görevlendirilir.

Kadrolar
Madde 120 -

(1) Genel Müdürlüğün kadrolarının tespiti, ihdası, kullanımı ve iptali ile kadrolara ilişkin diğer hususlar, 13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre düzenlenir.

ALTINCI BÖLÜM
Çeşitli Hükümler

Yönetmelik
Madde 121 -

(1) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.

Atıf yapılan hükümler
Madde 122 -

(1) Diğer mevzuatta, 15/7/1950 tarihli ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanuna yapılmış olan atıflar, bu Kanuna yapılmış sayılır. Diğer mevzuatta geçen yabancılara mahsus "ikamet tezkeresi" ibaresinden, bu Kanundaki "ikamet izni" anlaşılır.

Değiştirilen hükümler
Madde 123 -

(1) 15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 34'üncü maddesinde yer alan "vatandaşlar ve yabancılara" ibaresi "vatandaşlara" şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununun 88'inci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki bentler eklenmiştir.

"f)Uzun dönem ikamet izni bulunanlar,

g)İnsan ticareti suçunun mağduru olanlar."

(3) 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun;

a) 36'ncı maddesinin "Ortak Hükümler" başlıklı bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendine "Enerji ve Tabii Kaynaklar Uzman Yardımcıları" ibaresinden sonra gelmek üzere ", Göç Uzman Yardımcıları, İl Göç Uzman Yardımcıları" ibaresi, "Enerji ve Tabii Kaynaklar Uzmanlığına" ibaresinden sonra gelmek üzere ", Göç Uzmanlığına, İl Göç Uzmanlığına" ibaresi eklenmiştir.

b) 152'nci maddesinin "II- Tazminatlar" kısmının "A- Özel Hizmet Tazminatı" bölümünün (ğ) bendine "Yükseköğretim Kurulu Uzmanları" ibaresinden sonra gelmek üzere ", Göç Uzmanları" ibaresi, (h) bendine "İçişleri Bakanlığı İl Planlama Uzmanları," ibaresinden sonra gelmek üzere "İl Göç Uzmanları," ibaresi eklenmiştir.

c) Eki (I) sayılı Ek Gösterge Cetvelinin "I - Genel İdare Hizmetleri Sınıfı" bölümünün (g) bendine "Avrupa Birliği İşleri Uzmanları," ibaresinden sonra gelmek üzere "Göç Uzmanları," ibaresi, (h) bendine "İçişleri Bakanlığı Planlama Uzmanları," ibaresinden sonra gelmek üzere "İl Göç Uzmanları," ibaresi eklenmiştir.

(4) 14/2/1985 tarihli ve 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 29'uncu maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki bent eklenmiştir.

"e) Göç İdaresi Genel Müdürlüğü."

(5) 27/2/2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun;

a) 5'inci maddesinin birinci fıkrasında geçen "ikamet izninin süresi ile" ibaresi metinden çıkarılmıştır.

b) 8'inci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki bent eklenmiştir.

"ı) Uluslararası koruma başvurusunda bulunan ve İçişleri Bakanlığınca şartlı mülteci statüsü verilen yabancı ve vatansız kişilere,"

c) 12'nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Yabancılar, ilk çalışma izni başvurularını bulundukları ülkelerdeki Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarına yapar. Konsolosluk, bu başvuruları doğrudan Bakanlığa iletir. Bakanlık, ilgili mercilerin görüşlerini alarak 5'inci maddeye göre başvuruları değerlendirir; durumu uygun görülen yabancılara çalışma izni verir. Yabancılar, konsolosluklardan almış oldukları çalışma izinlerinde belirtilen süre kadar Türkiye'de kalıp çalışabilir."

ç) 14'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"c) İçişleri Bakanlığı'nın olumsuz görüş bildirmesi,"

d) 16'ncı maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"a) Yabancı hakkında sınır dışı etme kararı alınmış olması veya Türkiye'ye girişinin yasaklanması,"

(6) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I) sayılı cetvele "55) Göç İdaresi Genel Müdürlüğü" sırası eklenmiştir.

(7) 25/4/2006 tarihli ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun;

a) 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının (çç) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"ç) Yabancılar kütüğü: Türkiye'de Vatansız Kişi Kimlik Belgesi alanlar ve herhangi bir amaçla en az doksan gün süreli ikamet izni verilenlerle, yasal olarak bulunan yabancılardan yabancılar kimlik numarası talep edenlerin kayıtlarının tutulduğu kütüğü,"

b) 8'inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"(1) Türkiye'de herhangi bir amaçla en az doksan gün süreli ikamet izni alan yabancılar, Genel Müdürlükçe yabancılar kütüğüne kayıt edilir. Ancak, Türkiye'de yasal olarak bulunan yabancılar da talep etmeleri hâlinde yabancılar kütüğüne kayıt edilir. Bu kütüğe kayıt edilen yabancılar, her tür nüfus olayını nüfus müdürlüklerine beyan etmekle yükümlüdürler. Diplomatik misyon mensupları bu hükmün dışındadır."

(8) 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun;

a) 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının (27) numaralı bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"27) Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız kişi: İçişleri Bakanlığı tarafından başvuru sahibi, mülteci, ikincil koruma veya şartlı mülteci statüsü sahibi veya vatansız olarak tanınan kişileri,"

b) 60'ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (2) numaralı alt bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"2) Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler,"

c) 61'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendindeki "vatansız ve sığınmacı sayıldıkları" ibaresi "uluslararası koruma başvurusu yaptıkları veya uluslararası koruma statüsü aldıkları veya vatansız kişi sayıldıkları" şeklinde değiştirilmiştir.

(9) Ekli (1), (2) ve (3) sayılı listelerde yer alan kadrolar ihdas edilerek, 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı cetvele "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü" bölümü olarak eklenmiştir.

(10) 27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye ekli (II) sayılı cetvelin 9'uncu sırasına "Basın-Yayın ve Enformasyon," ibaresinden sonra gelmek üzere "Göç İdaresi," ibaresi eklenmiştir.

Yürürlükten kaldırılan mevzuat

Madde 124 -

(1) 15/7/1950 tarihli ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile 15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 4'üncü, 6'ncı, 7'nci, 8'inci, 9'uncu, 10'uncu, 11'inci, 24'üncü, 25'inci, 26'ncı, 28'inci, 29'uncu, 32'nci, 33'üncü, 35'inci, 36'ncı, 38'inci ve ek 5'inci maddeleri, 5'inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 34'üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçiş hükümleri

Geçici Madde 1 -

(1) Genel Müdürlüğün görev alanına giren konularla ilgili Emniyet Genel Müdürlüğü'nce tutulan dosya, yazılı ve elektronik ortamdaki kayıt ve diğer dokümanlar ile bilgi sistemleri, elektronik projeler ve veri tabanları Genel Müdürlüğe ve ilgili taşra birimlerine kademeli olarak devredilir. Devre ilişkin olarak, Emniyet Genel Müdürlüğü ile Genel Müdürlük arasında bu maddenin yayımı tarihinden itibaren altı ay içerisinde protokol yapılır ve Bakan onayıyla yürürlüğe girer.

(2) Bu Kanunun yayımından itibaren bir yıl sonra kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerine ait taşınırlar hiçbir işleme gerek kalmaksızın Genel Müdürlüğe devredilmiş, taşınmazlar ise hiçbir işleme gerek kalmaksızın Genel Müdürlüğe tahsis edilmiş sayılır. Devir nedeniyle yapılan işlemler, harçlardan, düzenlenen kâğıtlar damga vergisinden müstesnadır. Bu Kanunun uygulanmasında taşınır devri ile taşınmazların tahsisi ve benzeri hususlarda ortaya çıkabilecek sorunları gidermeye Bakan yetkilidir.

(3) Genel Müdürlüğün 2013 mali yılı harcamaları için gereken ödenek ihtiyacı, 20/12/2012 tarihli ve 6363 sayılı 2013 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununun 6'ncı mad-

desinin birinci fıkrasının (ç) bendine göre karşılanır. 31/12/2014 tarihine kadar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü adına ihdas edilen kadroların yüzde ellisini geçmemek üzere, 6363 sayılı Kanundaki sınırlamalara tabi olmadan atama yapılabilir.

(4) Bu Kanunda belirlenen esaslara göre Genel Müdürlüğün taşra teşkilatlanmasının tamamlanacağı tarihe kadar, yürütülmekte olan görev ve hizmetler daha önce bu görev ve hizmetleri yapmakta olan birimler veya personel tarafından yapılmaya devam edilir. Genel Müdürlük, ilgili yerlerdeki teşkilatlanmanın tamamlandığı tarihte söz konusu birimlerde görev yapmakta olan personeli, 118'inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sayı sınırlamasına tabi olmaksızın devir tarihinden itibaren üç yılı aşmamak üzere anılan maddeye göre istihdam edebilir.

(5) Genel Müdürlük, merkez teşkilatında görev yapmak üzere, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı ile il emniyet müdürlüklerinin ilgili şubelerinde en az iki yıl süreyle görev yapmış personeli, 118'inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sayı sınırlamasına tabi olmaksızın bu maddenin yayımı tarihinden itibaren üç yıl süreyle anılan maddeye göre istihdam edebilir.

(6) Bu Kanunun İkinci Kısmının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde valiliklere yazılı olarak müracaat eden yabancılar, bu Kanunda ikamet izinleriyle ilgili kendilerine tanınan haklardan yararlandırılır.

(7) Bu Kanunun Üçüncü Kısmının yürürlüğe girdiği tarihten önce, 14/9/1994 tarihli ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca statü verilenlere bu Kanunda belirtilen statülerine göre işlem yapılır, başvuru yapanların işlemleri ise bu Kanuna göre sonuçlandırılır. Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren Üçüncü Kısmın yürürlüğe girdiği tarihe kadar, anılan Yönetmelik uyarınca statü verilenler ile başvuru yapanlardan ikamet izni harcı alınmaz.

(8) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar mevcut düzenlemelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Yürürlük
Madde 125 -
(1) Bu Kanunun;
a) 122'nci maddesi, 123'üncü maddesinin birinci, ikinci, beşinci ve yedinci fıkraları ile 124'üncü maddesi hariç olmak üzere Beşinci Kısmı yayımı tarihinde,
b) Diğer hükümleri yayımı tarihinden bir yıl sonra,
yürürlüğe girer.

Yürütme
Madde 126 -
(1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.
10/4/2013

EK 2: TOHAV Tarafından Bilgi Edinme Hakkı kapsamında İçişleri Bakanlığı'na Sorular

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI'NA

Vakfımız tarafından yürütülen çalışmalara esas olmak üzere Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca aşağıda liste halinde bildirilen soruların yanıtlanmasını saygıyla talep ederiz.

Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı

1- Türkiye'de mülteci, sığınmacı ve göçmenler için hangi şehirlere, kaç kabul merkezi kurulması planlanmaktadır ve bu merkezlerin kapasiteleri ne kadar olacaktır?

2- Türkiye'de mülteci, sığınmacı ve göçmenler için hangi şehirlere, kaç geri gönderme merkezi kurulması planlanmaktadır ve bu merkezlerin kapasiteleri ne kadar olacaktır?

3- Türkiye'de hangi şehirlerde, kaç geri gönderme merkezi faal durumdadır ve kapasiteleri ne kadardır?

4- Geri gönderme merkezlerinin kuruluş aşamasında herhangi bir meslek odası, sendika, insan hakları örgütü veya diğer sivil toplum örgütlerinin görüşlerine başvurulmuş mudur? Başvurulduysa, bu kurumlar hangileridir?

5- Kurulması planlanan kabul ve geri gönderme merkezlerinin inşası ne aşamadadır?

6- Mevcut faal geri gönderme merkezlerinde kalan yabancıların muayene, tedavi ve ilaç ihtiyaçları hangi mevzuata göre ve nasıl karşılanmaktadır?

7- Mültecilerin muayeneye erişim için karakollarda kötü muameleye uğradıkları ve tedavi için belge düzenlenmediği, zorluk çıkarıldığı iddiaları hakkında herhangi bir idari soruşturma başlatılmış mıdır?

8- Mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi için yeni bir düzenleme var mıdır? Mültecilerin yararlandığı sağlık hizmetlerine karşılık sağlık primi alınmakta mıdır?

9- 2013 Mayıs itibariyle Türkiye'deki toplam mülteci-sığınmacı sayısı (Kadın – Erkek, Yaş gruplarına göre) ne kadardır?

10- 2013 Mayıs itibariyle;

a) Sınır geçişlerinde yakalanan mülteci, sığınmacı ve göçmen sayısı ne kadardır?
b) Uyruklarına göre mülteci, sığınmacı ve göçmen sayısı ne kadardır?
c) Sınır dışı edilen mülteci, sığınmacı ve göçmen sayısı ne kadardır?
d) Sınır geçişlerinde ve sonrasında yaşamını yitiren mülteci, sığınmacı ve göçmen sayısı ne kadardır?